

Stanislav Lem

solaris

•Kentaure• Naučna fantastika

1. DOŠLJAK

U devetnaest časova broskog vremena sišao sam, prolazeći pored onih što su stajali pokraj bunkera, metalnim lestvama u unutrašnjost kapsule. U njoj je bilo upravo toliko mesta da se mogu dići laktovi. Nakon priključenja spojnice s vodom koji je virio iz zida skafander se naduvao i otad nisam mogao da načinim ni najmanji pokret. Stajao sam - ili, tačnije, visio - u vazdušnoj postelji, potpuno sjedinjen s metalnom korom.

Digavši oči, ugledah kroz oblo staklo zidove bunkera i, nešto više, nagnuto nad njim Modarovo lice. Odmah je nestalo i izgubilo se u mraku, jer je odozgo spušten teški zaštitni zatvarač. Čuo sam osam puta ponovljen fijuk električnih motora koji su pritezali zavrtnje. Zatim - šištanje vazduha puštanog u amortizatore. Oči su mi se privikavale na mrak. Već sam razaznavao bledozelenu konturu jedine kazaljke.

"Spreman, Kelvine?" razleže se u slušalicama.

"Spreman, Modare", odgovorih.

"Ništa ne brini. Stanica će te prihvatiti", reče. "Srećan put!"

Pre no što stigoh da odgovorim, nešto škripnu na vrhu i kapsula se zatrese. Nehotice napregnuh mišiće, ali ništa se više ne desi.

"Kada je start?" upitah, i začuh šum kao da se zrnca najsitnijeg peska sipaju na membranu.

"Već letiš, Kelvine. U zdravlju!" odgovori mi izbliza Modarov glas. Pre no što mogoh da poverujem, pred licem mi se otvori široka pukotina, kroz koju ugledah zvezde. Uzalud sam se trudio da pronađem alfu Vodolije, prema kojoj je leteo Prometej. Nebo ove strane Galaksije ništa mi nije govorilo, nisam poznavao nijedno sazvežđe, u uskom prozorčiću stajala je samo iskričava prašina. Čekao sam kada će prva zvezda početi da se izdvaja. Ne dočekah to. Počeše samo da slabe i da nestaju, rasplinjavajući se u zarudeloj podlozi. Shvatih da sam već u gornjim slojevima atmosfere. Ukrućen, omotan pneumatičnim jastucima, mogao sam da gledam samo pred sebe. Još nije bilo horizonta. Leteo sam i leteo, uopšte to ne osećajući, samo je polako, podmuklo, vrućina počela da mi obavija telo. Napolju se probudilo tiho, prodorno cvrčanje, kao da metal prelazi preko mokrog stakla. Da nije brojki što su iskakale u otvoru markera,

ne bih bio svestan naglosti pada. Zvezda više nije bilo. Prozorčić je sada ispunjavala riđa svetlost. Čuo sam teško udaranje sopstvenog bila, lice mi je gorelo, na vratu sam osećao hladan dah klimatizatora; žalio sam što nisam uspeo da vidim Prometeja - mora da je bio već izvan dometa vidljivosti kada je automatski uređaj otvorio prozorčić. Boks je zadrhtao jednom, drugi put, nesnosno počeo da vibrira, to tresenje se probilo kroz sve izolacione navlake, kroz vazdušne jastuke i prodrlo u dubinu moga tela - svetlozelena površina markera se pomutila. Gledao sam na to bez straha. Nisam doleteo iz tolike daljine da bih poginuo na cilju.

"Stanica Solaris", povikah. "Stanica Solaris, Stanica Solaris! Učinite nešto. Čini mi se da gubim stabilizaciju. Stanica Solaris, ovde dolaznik. Prijem."

I opet propustih važan trenutak pojavljivanja planete. Rasprostrla se ogromna, pljosnata; po razmerama pramenova na njenoj površini mogao sam razabrati da sam još daleko. U stvari - visoko, jer sam već prošao kroz onu neuhvatljivu granicu, na kojoj udaljenost od nebeskog tela postaje visina. Padao sam. Stalno padao. Sada sam to osećao, čak i kada bih zatvorio oči. No otvorih ih odmah, jer sam hteo što više da vidim.

Sačekah nekoliko desetina sekundi tišine i ponovih poziv. I ovoga puta ne dobih odgovor. U slušalicama se ponavljalo praskanje atmosferskih pražnjenja. Njihova pozadina beše šum, tako dubok i nizak, kao da predstavljaše glas same planete. Narandžasto nebo u otvoru prevuče se belinom. Staklo otvora potamne: nehotice se zgrčih koliko mi dozvoliše pneumatični bandaži pre no što u sledećem sekundu shvatih da su to oblaci. Kao oduvan, njihov nanos odlete uvis. Leteo sam dalje, jednom na suncu, drugi put u senci, moja kapsula se okretala duž okomite ose i ogroman sunčani disk, koji kao da beše naduven, odmereno je prolazio pred mojim licem, pojavljujući se sleva i zalazeći zdesna. Odjednom kroz šum i treskanje pravo u uho počeo da mi govori daleki glas:

"Stanica Solaris došljaku, Stanica Solaris došljaku. Sve je u redu. Nalazite se pod kontrolom Stanice. Stanica Solaris došljaku, pripremite se za pristajanje u trenutku nula, ponavljam, pripremite se za pristajanje u trenutku nula, pažnja, počinjem. Dvesta pedeset, dvesta četrdeset devet, dvesta četrdeset osam..."

Pojedine reči bile su praćene kratkim mjaukanjem, što je svedočilo da ne govori čovek. To je bilo u najmanju ruku čudno. Normalno je da sve živo trči na aerodrom kad stiže neko nov, a tim pre kad stiže pravo sa Zemlje. Nisam ipak mogao duže o tome da razmišljam, jer ogromni krug koji je oko mene opisivalo sunce prope se zajedno s površinom prema kojoj sam leteo, posle toga nagiba nastupi drugi, na suprotnu stranu; ljuljao sam se kao teret ogromnog klatna i, boreći se protiv vrtoglavice, na površini planete koja se pojavljivala kao zid ugledah tamnoljubičaste i mrke pruge koje su sačinjavale majušnu šahovnicu sa belim i zelenim tačkicama - orijentacioni znak Stanice. Istovremeno se uz tresak otkinu nešto od vrha kapsule - duga ogrlica prstenastog padobrana, koji silno zaklopota; u tome zvuku bilo je nečeg neizrecivo zemaljskog - posle toliko meseci bio je to prvi šum pravoga vetra.

Sve se počeo događati veoma brzo. Do tada sam znao samo da padam. Sada to ugledah. Belo-zelena šahovnica je naglo rasla, već sam video da je naslikana na izduženom, nalik na kita, srebrnasto bleštećem korpusu na čijim su bokovima štrčale agle radarskih prijemnika, sa špalirima tamnijih prozorskih otvora, da taj metalni kolos ne leži na površini planete, nego visi nad njom, vukući po njenoj mastiljastocrnoj podlozi svoju senku, eliptičnu mrlju još tamniju od podloge. Istovremeno opazih ljubičasto obojene brazde okeana, jedva pokretne. Odjednom oblaci odoše u visinu, obuhvaćeni na rubovima zaslepljujućim skerletnim crvenilom, nebo između njih posta daleko i ravno, mrkonarandžaste boje, i sve se razmaza: upadoh u spiralu. Pre no što sam uspeo da progovorim, kratki udar vrati mojoj kapsuli okomit položaj, u prozoru se živinim bleskom raziskri ustalasali okean koji je dopirao sve do zadimljenog horizonta; uz zujanje konopci i prsteni padobrana naglo se otkachiše i poleteše iznad talasa, nošeni vetrom, a kapsula se meko zaljulja, onom naročitom, usporenom kretnjom, kao obično u veštačkom polju sila, i krete naniže. Poslednje što sam uspeo da opazim bili su rešetkasti letački katapult i dva ogledala ažurnih radio-teleskopa, koja su bila visoka valjda nekoliko spratova. Nešto zaustavi moju kapsulu uz stravični zveket čelika koji pružinasto udari o čelik, nešto se poda mnom otvori, i uz otegnut, soptavi udah metalna ljuštura, u kojoj sam uspravno stajao, završi svoje putovanje od sto osamdeset

kilometara.

"Stanica Solaris. Nula, nula. Pristajanje završeno. Kraj", čuh mrtvi glas kontrolnog uređaja. Obema rukama (osetih neizrecivi pritisak na grudi, a utrobu počeh da osećam kao nemio teret) uhvatih se za drške naspram ramena, i isključih kontakte. Sinu zeleni natpis ZEMLJA i zid kapsule se otvori; pneumatični ležaj me lako gurnu s leđa, tako da moradoh, da ne bih pao, da stupim korak napred.

S tihim šištanjem, sličnim rezigniranom uzdahu, vazduh isteče iz skafandra. Bio sam slobodan.

Stajao sam ispod srebrnastog levka, visokog kao brod. Po zidovima su silazili svežnjevi obojenih cevi koje su nestajale u okruglim kablovskim šahtima. Okrenuh se. Ventilacijska okna su hučala, uvlačeći ostatke otrovne planetarne atmosfere, koji su ovamo prodrli za vreme prizemljenja. Prazna, kao rasprsla kukuljica, cigara moje kapsule stajala je u kupoli utisnutoj u čeličnom udubljenju. Njen spoljni omotač dobio je prijavomrku boju. Spustih se niz mali trap. Dalje je na metal bio nalepljen sloj hrapave plastične mase. Istrla se do golog čelika na mestima duž kojih su se obično kretale raketne dizalice na točkovima. Odjednom kompresori ventilatora začutaše i nastade potpuna tišina. Osvrnuh se oko sebe malo bespomoćno, očekivao sam da se pojavi neki čovek, ali još niko ne stizaše. Samo je neonska strelica pokazivala, svetleći, na pokretnu traku koja se bezglasno kretala. Stupih na nju. Strop hale je u lepoj paraboličnoj liniji silazio naniže, prelazeći u okno hodnika. U njegovim udubinama dizale su se gomile boca za komprimirane gasove, cisterni, prstenastih padobrana, sanduka, sve nabacano u neredu, nemarno. Tome sam se takođe začudio. Pokretna traka se završavala kraj kružnog razgranavanja hodnika. Tu je vladao još veći nered. Pod gomilom limenih kanti razlila se kaljuža uljaste tečnosti. Neprijatan, jak zadah ispunjavao je vazduh. Na razne strane granali su se tragovi cipela, jasno otisnuti na ovoj lepljivoj tekućini. Između limenki, kao iščišćeni iz kabina, valjali su se zamotuljci telegrafskih traka, iscepani papiri i smeće. I opet zasja zelena svetlost, upućujući me ka srednjim vratima. Iza njih se protezao hodnik tako uzan da bi se dva čoveka u njemu jedva mimoišla. Svetlost je padala iz gornjih prozora, upravljenih prema nebu, prozora sa sočivastim staklima. Još jedna vrata, obojena belo-zelenim šahovskim kvadratima. Bila

su odškrinuta. Uđoh unutra. Poluloptasta kabina imala je jedan veliki panoramični prozor; iza njega se širilo nebo prekriveno maglom. Ispod njega su bezglasno prolazili crnkasti humci talasa. U zidovima je bilo mnogo pootvaranih ormanića. Ispunjavali su ih instrumenti, knjige, čaše sa osušanim talogom, prašnjavi termos. Na prijavi podu stajalo je pet-šest mehaničkih, hodajućih stočića, između njih nekoliko fotelja, spljoštenih, jer je iz njih ispušten vazduh. Samo je jedna bila naduvana, s naslonom odmaknutim unatrag. U toj fotelji sedeo je mali, kržljiv čovek, s licem opaljenim od sunca. Koža mu se u velikim komadima gulila s nosa i jabučica. Poznao sam ga. Bio je to Snaut, Gibarijanov zamenik, kibernetičar. U svoje vreme objavio je nekoliko sasvim originalnih članaka u solarističkom almanahu. Nikad ga još nisam bio video. Imao je na sebi mrežastu košulju, kroz čije su se rupice probijale retke dlake ravnih grudi, i nekad bele, na kolenima umrljane i reaktivima progorele pantalone, s mnogobrojnim džepovima, kao u montera. U rukama je držao plastičnu krušku, onakvu iz kakve se pije na brodovima bez veštačke gravitacije. Gledao me je kao pogođen zaslepljujućom svetlošću. Iz olabavljenih prstiju ispade mu kruška i odskoči nekoliko puta od poda kao balon. Iz nje se proli malo prozračne tečnosti. Polako mu sva krv isteče iz lica. Bio sam previše iznenađen da bih progovorio, i ova ćutljiva scena trajala je sve dok se njegov strah na neki neshvatljiv način ne prenese i na mene. Stupih jedan korak napred. On se zgrči u fotelji. "Snaut..." šapnuh. Uzdrhta, kao udaren. Gledajući me s neopisivom odvratnošću, progca:

"Ne poznajem te, ne poznajem te, šta hoćeš?..."

Prosuta tečnost brzo je isparavala. Osetih miris alkohola. Pio je? Bio je pijan? Ali zašto se toliko boji? Stajao sam i dalje na sredini kabine. Kolena su mi bila kao od pamuka a uši kao zapušene vatom. Tvrdoću poda pod nogama osećao sam kao nešto još ne sasvim pouzdano. Iza lučnog prozorskog okna odmereno se pomerio okean. Strah se gubio s njegovog lica, ali ne i ono neizrecivo gađenje.

"Šta ti je?..." upitah poluglasom. "Bolestan si?"

"Brineš se..." reče potmulo. "Aha. Brinućeš se, je li? Ali zašto zbog mene. Ja te ne poznajem."

"Gde je Gibarijan?" upitah. Za sekund on izgubi dah, oči mu ponovo

postaje staklaste, nešto u njima sevnu i ugasi se.

"Gi... giba..." promuća, "ne! ne!" Strese se od bezglasnog idiotskog smeha, koji naglo prestade.

"Došao si Gibarijanu?..." upita gotovo mirno. "Gibarijanu? Šta hoćeš s njim da uradiš?"

Gledao me je kao da sam odjednom prestao za njega da budem opasan; u njegovim rečima, a još više u njihovom tonu, osećalo se nešto gnusno uvredljivo.

"Šta ti govoriš..." promućah zaglušeno. "Gde je on?"

Snaut se zapanji.

"Ne znaš?..."

Pijan je - pomislih. - Mrtav pijan. Obuzimao me je sve veći gnev. U stvari, trebalo je da iziđem, ali moje strpljenje se rasprsnu.

"Opameti se!" grmnuh. "Otkuda da znam gde je, ako sam maločas doleteo! Šta je s tobom, Snaute!"

Vilica mu se otrombolji. Ponovo za trenutak izgubi dah, ali nekako drugačije, u očima mu se pojavi nagli blesak. Uzdrhtalim rukama uhvati se za priručje fotelje i s naporom ustade, tako da mu zglavci prosto zapucketaše.

"Šta?" upita gotovo otrežnjen. "Doleteo si? Otkuda si doleteo?"

"Sa Zemlje", odgovorih besno. "Čuo si možda za nju? Izgleda kao da nisi!"

"Sa Ze... zaboga... znači, ti si - Kelvin?!"

"Da. Šta gledaš tako? Šta je u tome čudno?"

"Ništa", reče, trepćući brzo kapcima. "Ništa."

Protrlja čelo.

"Kelvine, izvini, to nije ništa, znaš, prosto iznenađenje. Nisam se nadao."

"Kako, nisi se nadao? Pa dobili ste vest pre nekoliko meseci, a Modar je i danas poslao telegram s Prometeja..."

"Da, da... svakako, samo vidiš, ovde vlada izvestan... darmar."

"Dabome", rekoh suho. "Teško je to ne videti."

Snaut obiđe unaokolo oko mene, kao da proverava izgled moga skafandra, najobičnijeg na svetu, sa svežnjem provodnika i kabela na grudima. Zakašlja se nekoliko puta. Dodirnu koštunjavi nos.

"Hoćeš li možda da se okupaš?... Prijaće ti - plava vrata na suprotnoj strani."

"Hvala. Znam raspored Stanice."

"Možda si gladan?..."

"Nisam. Gde je Gibarijan?"

On priđe prozoru kao da ne ču moje pitanje. Okrenut leđima izgledao je znatno stariji. Kratko ošišana kosa bila mu je seda, vrat opaljen suncem bio je izbrazdan borama, dubokim kao posekotine. Iza prozora su se belasali veliki grebeni talasa koji su se dizali i spuštali tako polako kao da se okean zgušnjava. Gledajući tamo, dobijao se utisak da se Stanica polako pomera postrance, kao da klizi s nevidljive podloge. Potom se vraćala u ravnotežu i isto tako lenjim nagibom pomerala se na drugu stranu. Ali to je valjda bila varka. Skupine sluzave pene koja je imala boju krvi skupljale su se u kotlinama između talasa. Za trenutak osetih u stomaku mučan pritisak. Siromašni red koji je vladao na Prometeju učini mi se sa da kao nešto dragoceno, zanavek izgubljeno.

"Slušaj..." ogłosi se iznenada Snaut, "trenutno samo ja..." Okrenu se. Nervozno protrlja ruke. "Moraćeš da se zadovoljiš mojim društvom. Za sada. Zovi me Pacov. Znaš me samo s fotografije, ali ne smeta, svi me tako zovu. Bojim se da nema druge. Uostalom, kad je neko imao roditelje s takvim kosmičkim aspiracijama kao što sam ih ja imao, tek Pacov počinje da zvuči kako-tako..."

"Gde je Gibarijan?" uporno upitah još jednom. On ustrepta očima.

"Izvini što sam te ovako dočekao. To... nije samo moja krivica. Potpuno sam bio smeo s uma, ovde se svašta događalo, znaš..."

"Ta dobro, u redu", odgovorih. "Ostavimo to. Nego, šta je sa Gibarijanom? Nije na Stanici? Odleteo nekud?"

"Ne", odgovori. Gledao je u ugao ispunjen navojima kabela. "Nikud nije odleteo. Niti će odleteti. Baš zato... između ostalog..."

"Šta?" upitah. Još su mi uši bile zapušene vatom i činilo mi se da loše čujem. "Šta to treba da znači? Gde je?"

"Pa znaš", reče Snaut sasvim drugim tonom. Gledao mi je u oči hladno, da me prosto prodoše trnci. Možda je i bio pijan, ali je znao šta govori.

"Nije se dogodilo?..."

"Jeste."

"Nesrećan slučaj?"

On klimnu glavom. Ne samo da klimnu, nego istovremeno primi moju

reakciju.

"Kada?"

"Jutros pred zoru."

Čudno, nisam osetio potres. Sva ova kratka izmena jednosložnih pitanja i odgovora kao da me je pre umirila svojom poslovnošću. Učinilo mi se da već razumem njegovo ranije neshvatljivo ponašanje.

"Na koji način?"

"Presvuci se, sredi stvari i vrati se ovamo... za... recimo za jedan sat."

Malo se pokolebah.

"Dobro."

"Čekaj", reče kad sam već bio pred vratima. Gledao me je nekako naročito. Video sam da ono što želi da mi kaže neće da mu pređe preko usana. "Bilo nas je trojica i sada nas je, s tobom, opet trojica. Poznaješ Sartorijusa?"

"Kao i tebe, s fotografije."

"On je gore u laboratoriji i ne verujem da će odande izići pre no što padne noć, ali... u svakom slučaju prepoznaćeš ga. Ako bi ugledao koga drugog, razumeš, ne mene ili Sartorajusa, razumeš, onda..."

"Onda šta?"

Nisam znao da li sanjam. Na pozadini koju su predstavljali crni talasi, koji su se krvavo presijavali na niskom suncu, sedeo je u fotelji oborivši glavu kao ono kad sam ušao i gledao je u stranu, na navojke kabela.

"Onda... ne radi ništa."

"Koga mogu da ugledam? Duha?!" planu iz mene.

"Razumem. Misliš da sam poludeo. Nisam. Nisam poludeo. Ne mogu to drugačije da ti kažem... za sada. Uostalom, možda se... ništa neće dogoditi. U svakom slučaju upamti. Upozorio sam te."

"O čemu?! O čemu ti govoriš?"

"Vladaj sobom", terao je uporno svoje. "Ponašaj se kao da... budi pripremljen na sve. To je nemoguće, znam. Pa ipak, pokušaj. To je jedini izlaz. Drugoga nema."

"Ali ŠTA ću ugledati!" gotovo viknuh. Jedva se uzdržah da ga ne ščepam za ramena i valjano prodrmam, dok je tako sedeo, zagledan u ugao, sa umornim, opaljenim licem i dok je s naporom cedio iz sebe pojedinačne reči.

"Ne znam. U svakom slučaju to zavisi od tebe."

"Halucinacije?"

"Ne. To je - realno - Ne... napadaj. Upamti."

"Šta ti govoriš?!" povikah izobličanim glasom.

"Nismo na Zemlji."

"Politerija? Ali one nisu uopšte slične ljudima!" povikah. Nisam znao šta da učinim da bih ga otrgnuo od ove zagledanosti, iz koje, izgledalo je, kao da je izvlačio neku besmislicu od koje mi se krv ledila u žilama.

"Baš zato je to tako strašno", reče tiho. "Upamti: budi na oprezu!"

"Šta se desilo s Gibarijanom?"

On ništa ne reče.

"Šta radi Sartorijus?"

"Dođi za jedan čas."

Okrenuh se i iziđoh. Otvarajući vrata, pogledah ga još jednom. Sedeo je s licem u rukama, sitan, zgrčen, u isflekanim pantalonama. Tek sad primetih da na zglavcima obe ruke ima skorelu krv.

2. SOLARISTI

Cevasti hodnik bio je prazan. Stajao sam trenutak pred zatvorenim vratima osluškujući. Zidovi mora da su bili tanki, spolja je dopiralo zavijanje vetra. Na vratima je bio nemarno nalepljen, malo ukoso, komadić flastera na kome je bilo olovkom napisano: 'Čovek'. Gledao sam tu nejasno nažvrljanu reč. U jedan mah pomislio sam da se vratim Snautu, ali onda shvatih da je to nemoguće.

Bezumno opomena još mi je odzvanjala u ušima. Pomerih se i ramena mi pritište nesnosni teret skafandra. Tiho, kao da se nesvesno krijem od nevidljivog posmatrača, vratih se u kružnu prostoriju sa petoro vrata. Na njima behu tablice: Dr Gibarijan, Dr Snaut, Dr Sartorijus. Na četvrtim nije bilo nijedne. Pokolebah se, zatim lako pritisnuh kvaku i polako otvorih vrata. Dok se odmicahu, ispunjavaše me gotovo sigurnost da tamo nekog ima. Uđoh unutra.

Nije bilo nikoga. Kao i u Snautovoj sobi bio je i ovde isti izbočen prozor, upravljen prema okeanu, koji je - obasjan suncem - bleštao maslinasto, kao da se iz talasa slivalo crveno ulje. Skerletni odblesak ispunjavao je celu sobu, sličnu brodskoj kabini. S jedne strane stajale su police s knjigama, među njima, uspravno podignut uza zid, krevet pričvršćen uz mehanički zglobov, a na drugoj strani bilo je mnoštvo ormanića, između kojih su visile, u niklenim ramovima, u nizovima nalepljene letačke fotografije, u metalnim držačima retorte i epruvete pozapušavane vatom, pod prozorom su u dva reda bile smeštene bele emajlirane kutije, tako da se između njih jedva moglo proći. Pokrivači nekih od ovih kutija bili su odškrinuti - ispunjavalo ih je mnoštvo oruđa, plastičnih creva, u oba ugla nalazile su se slavine, odvod za dim, frizeri, a na podu je stajao mikroskop, jer za njega nije bilo mesta na velikom stolu pored prozora. Kad se okrenuh, ugledah odmah kraj ulaznih vrata, visok do tavanice, odškrinut orman pun kombinezona, radnih i zaštitnih kecelja, a na policama - rublje, između sara protivzračnih čizama bleštale su aluminijumske boce za prenosne kiseoničke aparate. Dva aparata, zajedno s maskama, visila su okačena o naslon dignutog kreveta. Svuda je vladao isti nered, koji je tek ovlaš, nemarno uklonjen. Uvukoh vazduh i osetih

slab miris hemijskih reagensa i trag oštrog zapaha - da li je to hlor? Instinktivno potražih pogledom rešetkaste otvore za ventilaciju u uglovima na tavanici. Papirni listići prilepljeni na njihove okvire blago su se talasali - znak da kompresori rade, održavajući normalnu cirkulaciju vazduha. Premestih knjige, aparate i oruđa sa dveju stolica u uglove, odgurnuh ih, koliko se dalo, tako da se oko kreveta između ormana i polica napravilo malo praznog prostora. Privukoh stalak da bih na njega obesio skafander, uzeh u prste kopče patent-zatvarača, ali ih odmah pustih. Nekako nisam mogao da se rešim da zbacim skafander, kao da bi me to učinilo bespomoćnim. Još jednom obuhvatih pogledom celu sobu, proverih da li su vrata dobro zatvorena, a pošto na njima nije bilo brave, gurnuh do njih dva najteža sanduka. Tako provizorno zabarikadiran, u tri trzaja oslobodih se svoga teškog, škripavog oklopa. Usko ogledalo na unutrašnjoj površini ormana odslikavalo je deo sobe. Ugлом oka zapazih tamo neki pokret, skočih, ali to beše moja vlastita slika. Triko ispod skafandra bio je vlažan od znoja. Zbacih ga i odgurnuh orman. Odmače se, a u udubini iza njega blesnuše zidovi minijaturnog kupatila. Na podu ispod tuša ležala je velika, pljosnata kasete. Unesoh je, ne bez napora, u sobu. Kad sam je spuštao na pod, poklopac odskoči kao na opruzi i ugledah pregrade ispunjene neobičnim eksponatima: puno iskarikiranih ili samo skiciranih u tamnom metalu oruđa, delom analognih s onim oruđima što su se nalazila u ormanima. Sva su bila neupotrebljiva, nedorađena, zaokrugljena, oštećena taljenjem, kao iznesena iz požara. Najčudnije je što su isti takav vid oštećenja imale na sebi čak i keramičke, što znači praktički netopljive, drške. Ni u jednoj laboratorijskoj peći ne bi se mogla postići temperatura neophodna za njihovo taljenje - sem valjda unutar atomskog udara. Iz džepa svoga obešenog skafandra izvadih mali zračni indikator, ali crna njuškica je ćutala kad je primakoh ovim ostacima.

Imao sam na sebi samo kratke gaćice i mrežastu potkošulju. Jedno i drugo bacih na pod, kao prnje, i nag skočih pod tuš. Udar vode osetih kao olakšanje. Uvijao sam se pod pljuskom tvrdih, vrelih mlazova, trljao sam telo, frktao, sve nekako preterano, kao u želji da istresem, da izbacim iz sebe svu ovu mutnu nesigurnost, punu zaražljivih sumnji, nesigurnost koja je ispunjavala Stanicu.

Pronađoh u ormanu lako trening-odelo, koje može da se nosi takođe i pod skafandrom, premestih u džepove svoju oskudnu imovinu; između listova beležnice osetih nešto tvrdo, bio je to ključ od moga zemaljskog stana, ko zna kako zapao tamo među listove, i sada sam ga neko vreme obrtao u prstima, ne znajući šta s njim da učinim. Najzad ga ostavih na sto. Pade mi na um da će mi, možda, zatrebati kakvo oružje. Univerzalni nožić svakako se nije mogao smatrati nekim oružjem, ali nisam imao ništa drugo, a nisam se još nalazio u takvom stanju duha da počnem traženje kakvog bacača zraka ili nečega sličnog. Sedoh na metalnu stoličicu nasred praznog prostora, podalje od svih stvari. Poželeh da budem sam. Sa zadovoljstvom utvrdih da imam još više od pola časa vremena; šta mogu, savesnost u poštovanju svih, nije važno da li važnih ili nevažnih obaveza - bila je u mojoj prirodi. Kazaljke na brojčaniku dvadesetčetvoročasovnog časovnika pokazivale su sedam časova. Sunce je zalazilo. Sedam po lokalnom vremenu bilo je dvadeset na brodu Prometej. Solaris se morao već smanjiti na Modarovim ekranima do razmera varnice i ničim se nije mogao razlikovati od zvezda. Šta je mogao ipak da me se tiče Prometej? Zatvorih oči. Vladala je potpuna tišina, ako se ne računa mjaukanje cevi koje se ponavljalo u pravilnim vremenskim razmacima. Voda je tiho cinkala u kupatilu, kapljući na porculan.

Gabrijan je bio mrtav. Ako sam dobro razumeo što je govorio Snaut, od te smrti je prošlo jedva desetak časova. Šta su učinili s telom? Da li su ga sahranili? Istina, na ovoj planeti nije se to moglo učiniti. Duže vreme sam o tome ozbiljno razmišljao, kao da je sudbina umrloga bila nešto najvažnije, dok ne dođoh do zaključka da je besmisleno mozgati o tome. Ustadoh i počeh da stupam po dijagonali sobe, dodirujući vrhom stopala u neredu razbacane knjige, neku malu, praznu poljsku torbu; sagoh se i digoh je. Nije bila prazna. U njoj je bila flašica od tamnog stakla, tako laka kao da je bila od naduvanog papira. Pogledah kroz nju prema prozoru, na sumornu crvenu, prljavim maglama zadimljenu poslednju svetlost zapada. Šta se to događalo sa mnom? Zašto sam se bavio svim mogućim glupostima, kojekakvim nevažnim sitnicama što mi padahu u ruke?

Zadrhtah, jer se upali svetlost. Naravno, delovala je fotoćelija, osetljiva prema sumraku koji se spuštao. Bio sam pun iščekivanja,

napetost je rasla do te mere da najzad nisam želeo da imam iza sebe prazan prostor. Odlučih da se protiv toga borim. Primakoh stolicu policama. Izvukoh drugu knjigu stare monografije Hjua i Ojgla 'Istorija Solarisa', koju sam čak i previše dobro poznavao, i počeh da je prelistavam, naslonivši debeli, kruti hrbat na koleno.

Solaris je otkriven gotovo sto godina pre mog rođenja. Planeta kruži oko dvaju sunaca - crvenog i plavog. Punih četrdeset godina nije joj se približio nijedan brod. U ono vreme Gamov-Šeplejeva teorija o nemogućnosti nastanka života na planetama dvojnih zvezda bila je smatrana za aksiom. Orbite takvih planeta neprestano se menjaju usled gravitacione igre kakva nastaje za vreme međusobnog kruženja dvaju sunaca jednog oko drugog.

Nastajuće perturbacije na smenu grče i protežu orbitu planete, a klice života, čak i ako nastanu, podležu uništenju bilo usled prevelike žege, bilo usled ledene hladnoće. Te promene nastaju u periodima od nekoliko miliona godina, što znači - po astronomskoj ili biološkoj skali (jer evolucija zahteva stotine miliona, ako ne i milijardu godina) - u vrlo kratkim vremenskim razdobljima.

Solaris je, prema prvobitnim računanjima, trebalo da se u toku petsto hiljada godina približi na razdaljinu polovine astronomske jedinice svome crvenom suncu, a posle daljih milion godina - da padne u njegov užareni ponor.

Ali već posle dvadesetak godina došlo se do uverenja da staza Solarisa uopšte ne pokazuje očekivane promene, baš kao da je potpuno postojana, toliko postojana kao putanje planeta našeg sunčanog sistema.

Ponovljena su, sada već s najvećom preciznošću, posmatranja i izračunavanja koja su potvrdila samo ono što je bilo poznato: da Solaris ima nestalnu orbitu.

Od jedne od nekoliko stotina planeta - koje se otkrivaju iz godine u godinu i koje, beleškama od nekoliko redaka o elementima njihova kretanja, bivaju uvučene u velike statistike - Solaris je tada avanzovao u rang tela dostojnog naročite pažnje.

Neke četiri godine posle ovog otkrića obletela ga je ekspedicija Otenskolda koji je istraživao planetu iz Laokona i dvaju pomoćnih brodova koji su ga pratili. Ta ekspedicija je imala karakter provizornog, improvizovanog izviđanja, tim pre što nije bila kadra da

aterira. Uvela je na polutarske i polarne orbite veći broj automatskih satelita-opservatora, čiji su glavni zadatak bila merenja gravitacionih potencijala. Sem toga, istražena je površina planete, gotovo u celini pokrivena okeanom i malobrojnim visoravnima što su se izdizale iznad nivoa okeana. Ukupna njihova površina manja je od površine Evrope, iako Solaris ima prečnik za dvadeset procenata veći od Zemljinog prečnika. Ti komadići stenovitog i pustinskog kopna, raspoređeni nepravilno, nalaze se uglavnom na južnoj polulopti. Upoznat je takođe sastav atmosfere, lišene kiseonika, i izvršena su krajnje precizna merenja gustine planete, kao i albeda i drugih astronomskih elemenata. Kao što se očekivalo, nisu pronađeni nikakvi tragovi života ni na kopnu, niti su zapaženi u okeanu.

Tokom daljih deset godina Solaris, koji se sada već nalazio u središtu pažnje svih opservatorija ovog regiona, pokazivao je začuđujuću tendenciju ka očuvanju svoje inače van svake sumnje nepostojane orbite. Kroz izvesno vreme izgledalo je da će izbiti skandal, jer je bilo pokušaja da se krivica zbog dobijenog rezultata posmatranja baci (u brizi za dobro nauke) bilo na neke ljude, bilo na računске mašine kojima su se služili.

Nedostatak sredstava odložio je slanje prave solarske ekspedicije za dalje tri godine, sve do trenutka kada je Šanaan, kompletiravši ekipu, dobio od Instituta tri jedinice s tonažom C, kosmodromske klase. Godinu i po pre stizanja ekspedicije, koja je startovala iz oblasti alfe Vodolije, druga eksploraciona flota je po naredbi Instituta uvela automatski sateloid - Lunu 247, na solarsku orbitu. Taj sateloid, nakon tri uzastopne rekonstrukcije, obavljene desetak godina jedna nakon druge, radi do dana današnjeg. Podaci koje je prikupio konačno su potvrdili opažaj Otenskjoldove ekspedicije o aktivnom karakteru kretanja okeana.

Šanaanov brod je ipak ostao na visokoj orbiti, a dva broda su pak, nakon uvodnih priprema, aterirala na stenoviti krajičak kopna, koji zauzima oko šeststo kvadratnih milja Solarisovog južnog pola. Radovi ekspedicije završeni su nakon osamnaest meseci, protekavši uspešno, izuzev jednog nesrećnog slučaja izazvanog pogrešnim delovanjem aparata. U jednom krilu naučne ekipe ipak je došlo do rascepa u dva zaraćena tabora. Predmet spora postao je okean. Na osnovu analiza zaključeno je da je on organska tvorevina (u ono

vreme niko se još nije usuđivao da ga nazove živim). Ali dok su biolozi videli u njemu primitivno stvorenje - neku vrstu gigantskog jedinjenja, dakle nešto poput jedne, nakazne u svom rastu, tečne ćelije (ali nazivali su je 'predbiološkom formacijom'), koja je ceo globus okružila pihtijastim omotačem čija je dubina mestimično dostizala i nekoliko milja - astronomi i fizičari su tvrdili da to mora biti neobično visoko organizovana struktura koja po komplikovanosti građe prevazilazi zemaljske organizme, čim je kadra da na aktivni način utiče na oblikovanje planetarne orbite. Naime, na Solarisu nije otkriven nikakav drugi uzrok koji bi objašnjavao ponašanje Solarisa, a osim toga planetofizičari su otkrili vezu između izvesnih procesa plazmatičkog okeana i lokalno merenog gravitacionog potencijala, koji se menjao u zavisnosti od okeanske 'promene materije'.

Tako su, dakle, fizičari a ne biolozi izneli paradoksalnu formulaciju 'plazmatična mašina', podrazumevajući pod tim nazivom tvorevinu, po našem značenju možda i neorgansku, ali sposobnu da preduzima svrhovita dejstva - dodajmo odmah - u astronomskim razmerama.

U ovom sporu koji je kao vir uvukao u sebe tokom nekoliko nedelja sve najistaknutije autoritete, Gamov-Šeplejeva doktrina je poljuljana prvi put nakon osamdeset godina.

Izvesno vreme još je bilo pokušaja da se ona odbrani tvrđenjem da okean nema ničeg zajedničkog sa životom, da čak nije 'parabiološka' ili 'predbiološka' tvorevina, nego da je geološka formacija, svakako neobična, ali sposobna jedino za učvršćenje Solarisove orbite putem promene sile teže; pri tome su se pozivali na La Šateljeovo pravilo.

Uprkos ovom konzervativizmu nastajale su hipoteze koje su glasile, kao, recimo, Čivita-Vitina hipoteza, jedna od bolje razrađenih, da je okean rezultat dijalektičkog razvitka: od svoga prvobitnog vida, od praokeana, rastvora hemijskih tela koja lenjo reaguju, ovaj okean je, eto, uspeo pod pritiskom uslova (to znači, zbog promena orbite koje su ugrožavale njegov opstanak), bez posredstva svih zemaljskih stepena razvoja, dakle, zaobišavši nastanak jednoćelijskih i višećelijskih tvorevina, zaobišavši biljnu i životinjsku evoluciju, bez rađanja nervnog sistema, mozga, da odmah preskoči u stadijum 'homeostatskog okeana'. Drugim rečima, nije se tokom stotina miliona godina prilagođavao okolini, da bi tek nakon tako ogromnog vremenskog raspona dao početak razumne rase, nego je svojom

okolinom ovladao odmah.

Bilo je to veoma originalno, samo što u daljem toku niko nije znao kako sirupasta pihtija može da stabilizuje orbitu nebeskog tela. Jer skoro sto godina bili su poznati uređaji koji stvaraju veštačka polja sila i gravitaciona polja - gravitori - ali niko nije mogao čak ni da zamisli kako takav rezultat, koji je - u gravitorima - proizvod komplikovanih nuklearnih reakcija i ogromnih temperatura, može da postigne bezoblična smola. U novinama, koje su u to vreme, na radoznalost čitalaca i na zgražanje naučnika, vrvile najnemogućijim izmišljanjima o 'tajni Solarisa', nije nedostajalo i takvih tvrdjenja da je planetarni okean... daleki rođak zemaljskih električnih jegulja.

Kada je uspelo da se problem, barem u izvesnoj meri, reši, pokazalo se da je objašnjenje, kao što je kasnije često bivalo sa Solarisom, umesto jedne zagonetke podmetnulo drugu, možda još više začuđujuću od prethodne.

Istraživanja su pokazala da okean uopšte ne deluje po principu naših gravitora (što bi, uostalom, bilo nemoguće), ali da je kadar da neposredno modeluje metriku prostora-vremena, što vodi između ostalog do odstupanja u merenju vremena na jednom istom Solarisovom podnevku. Tako dakle okean ne samo što je u izvesnom smislu znao, nego je čak bio kadar (što se o nama ne može reći) da iskoristi zaključke Ajnštajn-Bevijeve teorije.

Kada je to izrečeno, izbila je u naučnom svetu jedna od najstrašnijih bura našeg stoleća. Najvažnije teorije, opšte priznate za istinite, potpuno su se srušile, u naučnoj literaturi pojavili su se najjeretičkiji članci, a alternativa 'genijalni okean', ili 'gravitaciona pihtija' raspalila je sve duhove.

Sve se to događalo dobrih nekoliko desetina godina pre mog rođenja. Kad sam išao u školu, Solaris je, zahvaljujući kasnije otkrivenim činjenicama, bio već od svih priznat za planetu obdarenu životom - jedino što ima samo jednog stanovnika...

Drugi tom Hjuza i Ojgla, prema kome sam se još odnosio neodređeno, počinjao je od sistematike isto toliko originalno zamišljene koliko i zabavne. Klasifikaciona tablica je prikazivala redom: Tip - Politerija, Red - Sinkitalija, Klasa - Metamorfa.

Potpuno kao da poznajemo bogzna koliko primeraka vrste, dok je u stvari još bio samo ovaj jedan primerak, doduše težak sedamsto

biliona tona.

Pod prstima su mi se nizali šareni dijagrami, šareni grafikoni, analize i spektralni prikazi, koji su demonstrirali tip i tempo osnovnog preobražaja i njegove hemijske reakcije. Što sam se više udubljavao u obimnu knjigu, tim više je na belim listovima bilo matematike; moglo se suditi da je naše znanje o ovom predstavniku klase Metamorfa, koji je ležao, obavijen mrakom četvoredeljne noći, nekoliko stotina metara ispod čeličnog dna Stanice, potpuno.

U stvari, još svi nisu bili saglasni ni u pogledu toga da li je u pitanju 'biće', a da i ne govorimo o tome može li on da bude nazvan razumnim okeanom. Ubacih s treskom debelu knjigu na njeno mesto i uzeh sledeću. Delila se na dva dela. Prvi deo bio je posvećen rezimeu eksperimentalnih protokola svih onih bezbrojnih poduhvata čiji je cilj bio uspostavljanje kontakta s okeanom. To uspostavljanje kontakta bilo je, kao što sam se dobro sećao, izvor bezbrojnih anegdota, šala i viceva za vreme mojih studija; srednjevekovna skolastika izgledala je kao blistavo jasno izlaganje očevidnosti u poređenju sa džunglom kakvu je izrodio ovaj problem. Drugi deo knjige od gotovo hiljadu trista strana, zauzimala je isključivo bibliografija predmeta. Originalna literatura sigurno se ne bi smestila u sobi u kojoj sam sedeo.

Prvi pokušaji kontakta činjeni su posredstvom specijalnih elektronskih aparata, koji su transformisali impulse što su upućivani na obe strane. Okean je pri tom aktivno učestvovao u oblikovanju ovih aparata. Ali, sve se to događalo u potpunom mraku. Šta je značilo da je 'učestvovao'? Modifikovao je izvesne elemente uređaja koji su uranjani u njega, usled čega su se zapisivani ritmovi pražnjenja menjali, registrujući aparati su beležili mnoštvo signala, kao da su se dobijali delići nekih ogromnih delovanja više analize, ali šta je sve to značilo? Možda su to bili podaci o trenutnom stanju razdraživanja okeana? Možda impulsi koji uzrokuju nastajanje njegovih ogromnih tvorevina, negde na hiljade milja daleko od istraživača? Možda, prevedene na neuhvatljive elektronske konstrukte - odraze večitih istina toga okeana? Možda njegova umetnička dela? Ko je to mogao znati, čim se nije mogla dobiti dva puta ista reakcija na isti impuls? Čim je jednom prilikom u odgovor stizala čitava eksplozija impulsa, a drugi put - gluho ćutanje. Još se

činilo da stojimo samo korak pred dešifrovanjem toga, neprestano povećavanog, mora zapisa; specijalno u tu svrhu građeni su elektronski mozgovi sa prerađivačkom informacionom snagom kakvu nije zahtevao nijedan problem do tada. I zaista, dobijeni su izvesni rezultati. Okean - izvor električnih, magnetskih, gravitacionih impulsa - kao da je govorio jezikom matematike; izvesne sekvencije njegovih strujnih pražnjenja bilo je moguće klasifikovati služeći se najapstraktnijim granama zemaljske analize, teorije skupova i pojavljivale su se tamo homologije struktura, poznatih iz one oblasti fizike koja se bavi razmatranjem uzajamnog odnosa materije i energije, ograničenih i neograničenih veličina, čestica i polja - i sve je to naučnike navodilo da poveruju kako imaju pred sobom misaonu nakazu, da je to neka vrsta milionokratno razraslog, plazmatičnog mora-mozga koje opasuje celu planetu, koje troši vreme u neviđenim po svom rasponu teoretskim razmišljanjima o suštini svih stvari, a sve ono što hvataju naši aparati predstavlja sićušne, slučajno uhvaćene deliće ovoga gigantskog monologa koji se vodi večito u dubinama i koji prerasta svaku mogućnost našeg poimanja.

Toliko matematičari. Takve hipoteze jedni su određivali kao izraz omalovažavanja ljudskih mogućnosti, kao padanje na lice pred nečim što još ne razumemo, ali što se da razumeti kao vađenje iz groba stare doktrine *ignoramus et ignorabimus*; *Ne znamo i nećemo znati (lat.)*; *prim. prev.* drugi su opet smatrali da su to štetna i jalova naklapanja, da se u tim hipotezama matematičara ispoljava mitologija našeg doba, koja u ogromnom mozgu - elektronskom ali plazmatičnom, svejedno - vidi najviši cilj postojanja - sumu bića.

A drugi opet... ali istraživača i gledišta bilo je na legione. Šta je, uostalom, predstavljala celokupna mreža pokušaja 'uspostavljanja kontakta' u poređenju sa drugim granama solaristike, u kojima je specijalizacija toliko otišla napred, naročito u toku poslednjih dvadeset i pet godina, da solarist-kibernetičar gotovo da nije mogao da se sporazume sa solaristom-simetrijadologom. "Kako možete da se sporazumete s okeanom, ako niste više kadri da se sporazumete između sebe?" upitao je jednom u šali Fojbeke, koji je tada, u vreme mojih studija, bio direktor Instituta; u toj šali bilo je mnogo istine.

Jer nije slučajno što je okean uvršten u klasu Metamorfa. Njegova talasava površina mogla je da daje početak međusobno

najraznolikijim formama koje nisu ličile ni na šta zemaljsko, pri čemu je svrhovnost - adaptacijska, saznajna ili bilo kakva druga - ovih često silovitih plazmatičnih erupcija 'tvoraštva' bila potpuna zagonetka.

Vraćajući na policu i ovaj drugi tom, tako težak da sam morao da ga pridržavam obema rukama, pomislio sam da je naše znanje o Solarisu, koje ispunjava cele biblioteke, beskorisni balast i tresetište fakata, i da se nalazimo na istom mestu na kome smo počeli da ga gomilamo pre sedamdeset osam godina, a u stvari je situacija bila daleko gora, pošto se ceo trud tih godina pokazao kao uzaludan.

Ono što smo znali tačno, obuhvatalo je isključivo i samo negacije. Okean se nije služio mašanama, nije ih gradio, iako je prema nekim obračunima izgledao sposoban za to, jer je umnožavao delove nekih aparata uronjenih u njega, ali je to činio samo u prvoj i drugoj godini eksploracionih radova; posle je ignorisao sve probe, ponavljane sa benediktinskim strpljenjem, kao da je za naše uređaje i proizvode (a, proizlazilo bi, takođe i za nas...) izgubio svako interesovanje. Nije posedovao - nastavljam nabranje naših 'negativnih podataka' - nikakav nervni sistem niti ćelije, ni strukturu koja bi podsećala na belančevinastu; nije uvek reagovao na impulse, čak ni najsnažnije (tako je npr. potpuno 'ignorisao' katastrofu pomoćnog raketnog broda druge Gizeove ekspedicije, koji se svalio s visine od trista kilometara na površinu planete, uništavajući nuklearnom eksplozijom svojih atomskih pražnjenja plazmu u rasponu od jedne i po milje).

Polako je u naučnim krugovima 'problem Solarisa' počinjao da zvuči kao 'izgubljeni problem', naročito u sferama naučne administracije Instituta, gde su se poslednjih godina počeli dizati glasovi koji su zahtevali prestanak davanja dotacija za dalja istraživanja. O potpunoj likvidaciji Stanice još se niko do sada nije usudio da govori; bilo bi to previše javno priznanje poraza. Uostalom, neki su u privatnim razgovorima govorili da sve što nam je potrebno jeste strategija što je moguće 'časnijeg' povlačenja iz 'afere Solaris'.

Za mnoge je ipak, a naročito za mlade, ova 'afera' polako postajala nešto poput probnog kamena sopstvene vrednosti. "U osnovi stvari", govorili su, "reč je o ulogu većem no što je proučavanje solarijske civilizacije, jer se igra vodi za nas same, za granice ljudskog saznanja."

Izvesno vreme popularno je bilo (vatreno proširivano putem dnevne štampe) gledište da je misaoni okean koji obavija ceo Solaris gigantski mozak koji prevazilazi našu civilizaciju za više miliona godina razvitka, da je to neka 'kosmička joga', mudrac, ovaploćeno sveznanje koje je već odavno shvatilo uzaludnost svake akcije i koje zato u odnosu prema nama zadržava kategorično ćutanje. Bila je to naprosto neistina, jer živi okean dejstvuje, i još kako - jedino što dejstvuje na osnovu predstava drugačijih od ljudskih, znači, ne gradi gradove ni mostove, ne pravi leteće mašine; takođe ne pokušava da savladava prostor ni da ga prekorači (u čemu su neki branioci čovekove prednosti po svaku cenu videli adut neocenjiv u našu korist), ali zato se bavi hiljadama preobražaja - 'ontološkom metamorfozom'; učenih termina zaista ne nedostaje na stranicama solarističkih dela! Pošto, s druge strane, čoveka koji se uporno udubljuje u čitanje svih mogućih solarijana obuzima neotklonjiv utisak da ima pred sobom odlomke intelektualnih konstrukcija, možda i genijalnih, ali izmešanih bez glave i repa s plodovima neke kompletne gluparije koja graniči s ludilom, nastala je kao antiteza koncepcije 'okeana-joge' misao o 'okeanu-debilu'.

Te hipoteze izvukle su iz groba i oživele jedan od najstarijih filozofskih problema - odnos materije i duha, svesti. Bila je potrebna ne mala hrabrost da se prvi put - kao u Di Harta - okeanu pripiše posedovanje svesti. Taj problem, koji su metodolozi hitno proglasili metafizičkim, tinjao je na dnu gotovo svih diskusija i sporova. Da li je moguće mišljenje bez svesti? Ali da li se procesi koji nastaju u okeanu mogu nazvati mišljenjem? Da li je planina veoma veliki kamen? Da li je planeta veoma velika planina? Moguće je upotrebljavati te nazive, ali nova skala veličine uvodi na scenu nove pravilnosi i nove pojave.

Taj problem je postao kvadratura kruga našeg vremena. Svaki samostalni mislilac trudio se da unese u riznicu solaristike svoj prilog; množile su se teorije koje su proglašavale da imamo pred sobom proizvod degeneracije, regresa, koji je nastupio posle minule faze 'intelektualnog sjaja' okeana, ili da je okean u samoj stvari neoplazma-gliom, koji je, rodivši se u okviru tela nekadašnjih stanovnika planete, proždrao sve njih i progutao ih, stapajući ostatke u oblik večito trajućeg, samopodmlađujućeg, natčeličnog elementa.

Na beloj svetlosti neonskih sijalica, sličnoj zemaljskoj, skinuh sa stola aparate i knjige što behu na njemu i, raširivši na ploči od plastike kartu Solarisa, zagledah se u nju, oslanjajući se rukama o metalne obrube na ivicama. Živi okean imao je svoje plićake i dubine, a njegova ostrva, prekrivena nanosom minerala koji izvetravaju, svedočila su o tome da su nekada predstavljala njegovo dno - ili da je okean regulisao takođe i ovo izranjanje i ponovno propadanje na dno stenovitih formacija koje se nalaze u njegovoj utrobi? Bilo je to potpuno nejasno. Gledao sam na ogromne polukugle na mapi, obojene raznim tonovima ljubičastog i plavog, doživljavajući ne znam po koji već put u životu čuđenje isto onako potresno kao i ono prvo, koje sam doživeo kad sam kao dečak saznao u školi za postojanje Solarisa.

Ne znam kako se desilo da mi se okolina zajedno sa tajnom o Gibarijanovoj smrti koju je želela da prikrije, da mi se čak i moja neizvesna budućnost odjednom učinila nevažnom, i nisam mislio ni o čemu, utonuvši u izučavanje ove mape koja plaši svakog čoveka.

Pojedini pojasevi životvorine nosili su nazive po istraživačima koji su se posvetili njihovoj eksploraciji. Zagledao sam se u gliničasti masiv Teksala koji je plovio oko ekvatorijalnih arhipelaga, kad osetih nečiji pogled.

Još sam stajao iznad karte, ali je više nisam video, bio sam kao paralizovan. Vrata su se nalazila ispred mene; bila su pritisnuta knjigama i ormanom pribijenim uz njih. To je neki automat - pomislih - iako nikakvog automata ranije nije bilo u sobi, a nije mogao ući neopaženo. Koža na vratu i plećima počeo da me peče, osećanje teškog, nepomičnog pogleda postajalo je nepodnošljivo. Nisam bio svestan da se, uvlačeći glavu u ramena, sve jače oslanjam o sto, koji je polako počeo da se pomera po podu; taj pokret kao da me oslobodi. Naglo se okrenuh.

Soba beše prazna. Preda mnom je, samo svojim crnilom zjapio veliki, polukružni prozor. Utisak nije slabio. Mrak je gledao u mene, bezobličan, ogroman, bez očiju, lišen granica. Mrak iza okna nije osvetljavala nijedna zvezda. Navukoh neprovidne zavese. Nisam bio na Stanici čak ni ceo čas, a već sam počeo da shvatam zbog čega su se u njoj dešavali slučajevi manije gonjenja. Povezah to nehotice sa Gibarijanovom smrću. Pošto sam ga poznavao, ranije sam mislio

da ništa ne bi moglo da pomuti njegov duh. Prestadoh da budem uveren u to.

Stadoh na sredinu sobe pored stola. Disanje mi se umiri, samo osetih kako znoj, koji mi je izbio na čelu, počinje da se hladi. O čemu sam ono pomislio maločas? Da - o automatima. Bilo je veoma čudno što nisam naišao ni na jedan automat ni u hodniku, ni u sobama. Gde se denuše svi? Jedini s kojim sam došao u dodir - na razdaljini - spadao je u mehaničku poslugu aerodroma. A drugi?

Pogledah na sat. U stvari, trebalo je već da pođem k Snautu.

Iziđoh. Hodnik su dosta slabo osvetljavala svetla koja su prolazila duž tavanice. Prođoh dvoja vrata, dok ne stigoh do onih na kojima beše Gibarijanovo ime. Dugo sam stajao pred njima. Stanicu je ispunjavala tišina. Uхватih za kvaku. U stvari, uopšte nisam želeo da tamo uđem. Kvaka se pomeri, vrata se odmakoše za jedan col, nastala pukotina, za trenutak crna, a zatim se u sobi upali svetlost. Sada bi mogao da me ugleda svako ko bi prolazio hodnikom. Brzo koraknuh preko praga i zatvorih vrata za sobom, bešumno i čvrsto. Zatim se okrenuh.

Stajao sam gotovo dodirujući vrata leđima. Bila je to soba veća od moje, takođe s panoramskim prozorom, koji je za tri četvrti bio zaklonjen zavesom sa sitnim plavim i rumenim cvetićima, zavesom koja nije spadala u inventar Stanice, nego je sigurno bila dovezena sa Zemlje. Duž zidova su bile poređane bibliotečke police i ormani, emajlirani veoma svetlozelenom bojom sa srebrnastim bleskom. Knjige iz ovih polica bile su u čitavim gomilama izbačene i razbacane po sobi, nagomilane između stolova i fotelja. Neposredno ispred mene zagrađivala su prozor dva samohodna stočića, oborena i delimično zarivena u gomile časopisa koji su ispali iz naprslih korica. Otvorene knjige, s listovima koji su se talasali, bile su polivene tečnostima iz porazbijanih retorti i flašica sa istrošenim zapušačima; ove retorte i flašice bile su dobrim delom od tako debelog stakla da od običnog pada na pod, čak i sa znatne visine, ne bi mogle da se rasprsku. Pod prozorom je ležao izvaljen pisaći sto s razbijenom radnom lampom, koja je po potrebi mogla da se pomera; hoklica je ležala ispred stola, a dve njene noge zarile su se u poluotvorene ladice. Prava poplava listova, rukom ispisanih tabaka, papira - pokrivala je ceo pod. Poznavao sam Gibarijanov rukopis i sagoh se

nad ove papire. Dižući izdvojene tabake zapazih kako moja ruka ne baca na njih pojedinačnu senku, kao do sada, nego dvostruku.

Okrenuh se. Ružičasta zavesa je gorela, kao da beše zapaljena odozgo, oštrom linijom jake plave svetlosti, koja se naglo širila. Povukoh tkaninu u stranu - i oči mi zaseni užasni požar. Zauzimao je trećinu horizonta. Masa dugih, avetinjski razvučenih senki jurila je po udubinama talasa prema Stanici. Bilo je to rađanje sunca. U pojasu na kome se nalazila Stanica, posle jednočasovne noći na nebu se javljalo drugo, plavo sunce planete. Automatski prekidač ugasi svetla na tavanici kad se vratih razbacanim papirima. Naidoh na opis ogleđa planiranog pre tri nedelje - Gibarijan je nameravao da plazmu podvrgne dejstvu veoma tvrdih rendgenskih zraka. Iz napisanog shvatih da je tekst bio namenjen Sartorijusu, koji je trebalo da organizuje eksperiment - u rukama sam držao kopiju. Beli listovi papira počinjahu da me peku. Dan koji je osvajao bio je drugačiji od prethodnoga. Pod narandžastim nebom sunca što se hladilo, okean mastiljaste boje, sa krvavim odblescima, bio je skoro stalno pokriven prljavorumenom maglom, koja je stapala u jedno nebeski svod, oblake, talase - a sada je sve to nestalo. Čak i profiltrirana ružičastom tkaninom svetlost je buktala kao gorionik snažne kvarcne lampe. Opaljena koža mojih ruku postala je na ovoj svetlosti gotovo siva. Cela soba se izmenila, sve što je imalo crvenu nijansu, postalo je bronzano i pobledelo, dobivši boju jetre, dok su beli, zeleni i žuti predmeti postali po boji oštri, tako da je izgledalo kao da zrače svojom sopstvenom svetlošću. Žmirkajući, pogledah kroz pridignutu zavesu: nebo se preobrazilo u belo more vatre, pod kojim kao da je drhtao i cepteo tečan metal. Stisnuh oči, i u vidnom polju mi zaigraše crveni krugovi. Na konzoli umivaonika (čija je ivica bila razbijena) otkrih tamna stakla koja zaklanjaju gotovo polovinu lica, i stavih ih na oči. Prozorska zavesa sada je gorela kao plamen natrijuma. Čitao sam dalje, dižući listove s poda i ređajući ih na jedan od neprevrnutih stočića. Deo teksta je nedostajao.

Naidoh na zapisnike već sprovedenih eksperimenata. Iz njih saznadoh da je okean četiri dana bio podvrgnut zračenju, na tački koja se nalazila na hiljadu i četiri stotine milja severoistočno od sadašnjeg položaja. Sve to zajedno me je iznenadilo, pošto je upotreba rendgenskih zraka bila zabranjena konvencijom OUN, s

obzirom na njihovo ubistveno dejstvo, i ja sam bio potpuno ubeđen da se niko nije obratio Zemlji sa zahtevom da mu se odobri dozvola za te eksperimente. U jednom trenutku, dižući glavu, ugledah u ogledalu odškrinutih vrata sopstveni lik, mrtvački belo lice s crnim staklima. Neverovatno je izgledala soba koja je gorela belinom i plavetnilom, ali nekoliko minuta kasnije začu se otegnuta škripa i spolja se navukoše na prozore hermetični kapci; soba se zamračí i upali se veštačka svetlost, sada neobično bleđa. Jedino što je postajalo sve toplije, dok odmereni ton koji je dolazio od vodova za klimatizaciju ne poče da liči na otegnuto skičanje. Rashladni uređaji Stanice radili su svom snagom. No i pored toga, mrtva žega stalno se pojačavala.

Začuh korake. Neko je prolazio kroz hodnik. U dva bešumna skoka nađoh se kraj vrata. Koraci usporiše i zamreše. Onaj što je išao, stajao je pred vratima. Kvaka se malo pokrete; bez razmišljanja čvrsto je zadržah sa svoje strane i ne dadoh da se pomeri. Pritisak se nije pojačavao, ali nije ni slabio. Onaj na drugoj strani vrata ponašao se isto tako bešumno, kao da beše iznenađen. Držali smo kvaku dosta dugo. Zatim mi odskoči u ruci - puštena polako, a slab šum posvedoči da onaj odlazi. Još neko vreme stajao sam osluškujući, ali je vladala tišina.

3. GOSTI

Savih žurno učetvoro i stavih u džep Gibarijanove beleške. Pridoh polako ormanu i zavirih unutra - kombinezoni i odela behu zgužvani i gurnuti u jedan ugao, kao da neko tamo stajaše. Ispod gomile papira na podu virio je ugao koverta. Digoh ga. Bio je adresiran na moje ime. Naglo stisnuta grla pocepah koverat i moradoh se savladati da bih otvorio listić koji beše u njemu.

Svojim pravilnim, veoma sitnim, ali čitkim rukopisom Gibarijan je napisao:

Ann. Solar. Vol. 1. Aneks, takođe: Vot. Separat Mesendžera. O probl. F.; Ravincerov 'Mali apokrif'.

To je bilo sve, ni reči više. Videlo se da je beleška pisana na brzinu. Da li je to bila neka važna vest? Kada ju je napisao? Pomislih da moram što pre poći u biblioteku. Ovaj aneks uz prvi solaristički godišnjak znao sam, to jest bilo mi je poznato da postoji, ali nikad ga nisam imao u ruci, jer je predstavljao čisto istorijsku vrednost. Međutim o nekom Ravinceru i o njegovom 'Malom apokrifu' nikad nisam bio čak ni čuo.

Šta da radim?

Zadocnio sam već četvrt časa. Još jednom, već kod vrata, obuhvatih pogledom celu sobu. Tek sada primetih, uspravno pričvršćen uz zid, krevet na rasklapanje, jer ga je zaklanjala razvijena karta Solarisa. Iza karte je nešto visilo. Bio je to džepni magnetofon u futrolu. Izvadih aparat, futrolu obesih na staro mesto, a magnetofon tutnuh u džep. Pogledah na brojčanik - gotovo cela traka bila je snimljena.

Ponovo zastah sekund kraj vrata, zatvorenih očiju, pažljivo osluškujući ne narušava li nešto tišinu napolju. Otvorih vrata, hodnik mi se učini kao crno ždrelo; setih se da skinem crna stakla i ugledah slabu svetlost duž tavanice. Zatvorih za sobom vrata i pođoh levo, prema radionici.

Približavao sam se okrugloj prostoriji od koje su se račvali hodnici, poput starih žbica na točkovima, kad prolazeći pored nekog tesnog, sporednog prolaza što je vodio, čini mi se, u kupatila, ugledah veliku, nejasnu pojavu koja se gotovo stapala s polumrakom.

Zastadoh kao ukopan. Iz dubine ovog ogranka išla je bez žurbe, patkastim hodom, ogromna crnkinja. Ugledah sjaj njenih beonjača i gotovo istovremeno začuh meko, boso tapkanje njenih stopala. Nije nosila ništa na sebi sem žutkasto-sjajne suknjice, koja kao da beše ispletena od slame. Imala je ogromne, otromboljene grudi, a crne ruke behu joj krupne kao noge normalnog čoveka; prošla je pored mene, čak i ne pogledavši na moju stranu - na razdaljini od jednog metra - i otišla dalje, njišući slonastim bedrima, slična onim stereotipnim statuama iz epohe kamenog doba kakve se ponekad viđaju u antropološkim muzejima. Tamo gde je hodnik skretao, okrenula se postrance i nestala u vratima Gibarijanova kabineta. Kad ih je otvarala, zastala je za tren u jačem snopu svetlosti koja je gorela u sobi. Vrata se tiho zatvoriše i ja ostah sam. Desnom rukom uhvatih za šaku leve i stisnuh je svom snagom, da mi kosti prosto zapucketaše. Sav van sebe osvrnuh se po okolini. Šta se desilo? Šta je to bilo? Naglo, kao da me je neko udario, setih se Snautova upozorenja. Šta je to trebalo da znači? Ko je bila ova divovska Afrodita? Otkuda se stvorila? Učinih jedan, samo jedan korak prema Gibarijanovoj kabini i zaustavih se. Znao sam čak i previše dobro da neću tamo ući. Udisao sam vazduh raširenim nozdrvama. Nešto nije bilo u redu, nešto je bilo kako ne treba - ah! Nehotice sam očekivao izrazit, oduran zadah njenog znoja, ali čak i kad je prolazila korak ispred mene ništa nisam osetio.

Ne znam koliko sam dugo stajao oslonjen o hladni metal zida. Stanicu je ispunjavala tišina, a jedini zvuk bilo je daleko, monotono zujanje klimatizacijskih kompresora.

Otvorenom rukom udarih se lako po licu i polako pođoh u radio-stanicu. Kad pritisnuh kvaku, začuh oštar glas:

"Ko je?"

"Ja sam, Kelvin."

Sedeo je za stočićem među gomilom aluminijumskih kutija i stalka otpremnika i jeo mesni koncentrat neposredno iz konzerve. Ne znam zašto je za stanovanje odabrao radio-stanicu. Stajao sam glupo kraj vrata, zagledan u njegove vilice koje su odmereno žvakale, i odjednom osetih koliko sam gladan. Pridoh policama, izabrah iz gomile tanjira jedan najmanje prašnjav i sedoh naspram njega. Neko vreme jeli smo ćutke, zatim Snaut ustade, izvadi iz zidnog ormana

termos i nali svakome po jednu čašu vrelog buljona. Stavljajući termos na pod, jer na stolu nije bilo mesta, upita:

"Video si Sartorijusa?"

"Nisam. Gde je on?"

"Gore."

Gore je bila laboratorija. Jeli smo dalje ćutke, sve dok lim ne zazveča u ispražnjenom konzervi. U radio-stanici je vladala noć. Prozor je bio čvrsto zatvoren spolja, pod tavanicom su gorele četiri okrugle luminiscentne žarulje. Njihove senke treperile su na plastičnoj površini otpremnika.

Nategnuta koža na Snautovim jabučnim kostima bila je prošarana crvenim žilicama. Sada je imao na sebi crn, prostran, iznošen džemper.

"Šta ti je?" upita.

"Ništa. Šta bi mi bilo?"

"Oznojio si se."

Obrisah rukom čelo. Zaista bio sam sav znojav; mora da je to bila reakcija posle prethodnog potresa. Snaut me je ispitivački posmatrao. Da li da mu kažem? Više bih voleo da on sam bude prema meni poverljiviji. Ko je ovde igrao protiv koga i na kakav neshvatljiv način?

"Vruće je", rekoh. "Mislio sam da klimatizacija ovde kod vas bolje radi."

"Otprilike za jedan čas će se izjednačiti. A uveren si da je to samo zbog vrućine?" diže pogled na mene. Predano sam žvakao kao da to ne vidim.

"Šta nameravaš da radiš?" upita najzad, kad završismo s jelom. Ubaci sve posuđe i prazne konzerve u umivaonik kraj zida i vrati se u svoju fotelju.

"Ravnaću se po vama", odgovorih hladnokrvno. "Imate valjda neki plan istraživanja? Neki novi impuls, izgleda rendgen ili tako nešto, zar ne?"

"Rendgen?" diže on obrve. "Gde si o tome čuo?"

"Ne sećam se više. Neko mi je pomenuo. Možda na Prometeju. A šta? Radite to već?"

"Ne znam pojedinosti. To je bila Gibarijanova ideja. Počeo je da je sprovodi sa Sartorijusom. Ali kako možeš o tome da znaš?"

Slegoh ramenima.

"Ne znaš pojedinosti? Morao bi da budeš upućen, jer to ulazi u tvoj domen..." ne završih. Čutao je. Skičanje koje je dopiralo iz klimatizatora učuta, a i temperatura je ostajala na podnošljivoj visini. Samo je u vazduhu visio neprestan, visok ton, kao zujanje umiruće muhe. Snaut ustade, priđe komandnom pultu i poče da pucketa kontaktima bez ikakvog smisla, jer je glavni prekidač stajao u mrtvoj poziciji. Igrao se tako neko vreme, dok ne primeti ne okrećući glavu: "Moraće da se dopune formalnosti u vezi s tim... znaš..."

"Stvarno?"

On se okrete i pogleda me kao da beše blizak jarosti. Ne mogu kazati da sam se namerno trudio da ga izvedem iz ravnoteže, ali ne shvatajući ništa od igre koja se ovde vodila, više sam voleo da budem uzdržljiv. Koštunjava jabučica igrala mu je iznad crne rolne džempera.

"Bio si kod Gibarijana", reče odjednom. To nije bilo pitanje. Digoh obrve i zagledah mu se mirno u lice. "Bio si u njegovoj sobi", ponovi. Učinih mali pokret glavom, kao kada bih rekao 'recimo', 'pretpostavimo'.

Hteo sam da nastavi da govori. "Ko je bio tamo?" upita.

Znao je za nju!

"Niko. A ko bi mogao da bude?" upitah.

"Pa zašto me nisi pustio?"

Osmehnuh se.

"Jer sam se uplašio. Posle tvoga upozorenja, kada se kvaka pomerila, nehotice sam je zadržao. Zašto mi nisi rekao da si to ti? Pustio bih te."

"Mislio sam da je unutra Sartorijus", reče nesigurno.

"Pa šta s tim?"

"Šta misliš o onome... što se tamo dogodilo?" odgovori pitanjem na pitanje.

Pokolebah se.

"Ti moraš znati bolje nego ja. Gde je on?"

"U hladnjači", odgovori odmah. "Preneli smo ga odmah jutros... zbog vrućine."

"Gde si ga našao?"

"U ormanu."

"U ormanu? Već mrtvog?"

"Srce mu je još radilo, ali nije disao. Bila je to agonija."

"Pokušavao si da ga spaseš?"

"Nisam."

"Zašto?"

Pokoleba se.

"Nisam stigao. Umro je pre no što sam ga položio na krevet."

"Stajao je u ormanu? Među onim kombinezonima?"

"Da."

Snaut priđe malom pisaćem stolu u uglu i diže papir koji je ležao na njemu. Stavi ga pred mene.

"Napisao sam provizorni zapisnik", reče. "Čak je i dobro što si pregledao sobu. Uzrok smrti... injekcija smrtonosne doze pernostala. Imaš to napisano..."

Preletih očima preko kratkog teksta.

"Samoubistvo..." ponovih tiho. "A uzrok?..."

"Rastrojenost... depresija... kako li to da se nazove. Razumeš se u to bolje od mene."

"Razumem se samo u ono što vidim", odgovorih i pogledah mu u oči odozdo, jer je stajao iznad mene.

"Šta hoćeš time da kažeš?" upita mirno.

"Ubrizgao je sebi pernostal i sakrio se u orman, je li tako? Ako je bilo tako, to nije depresija, nije nikakva rastrojenost, nego oštra psihoza. Paranoja... Sigurno mu se činilo da nešto vidi..." govorio sam sve sporije, gledajući mu u oči. Snaut se odmače do radio-pulta i ponovo počeo da pritiska kontakte.

"Ovde je tvoj potpis", progovorih posle kraćeg ćutanja. "A Sartorijus?"

"On je u laboratoriji. Već sam ti rekao. Ne pokazuje se: pretpostavljam da..."

"Da šta?"

"Da se zaključao."

"Zaključao se? Ah. Zaključao se. Možda se zabarikadirao?"

"Možda."

"Snaute..." rekoh. "Na Stanici ima nekog."

"Video si?!"

Gledao me je nagnuvši se iznad mene.

"Opomenuo si me. Pred kim? Je li to halucinacija?"

"Šta si video?"

"Je li to čovek, a?"

Ćutao je. Okrenuo se zidu, kao da nije hteo da posmatram njegovo lice. Bubnjao je prstima po metalnoj pregradi. Gledao sam njegove ruke. Na zglobovima nije više bilo tragova krvi. U jedan mah sinu mi misao.

"Ta osoba je realna", rekoh tiho, gotovo šapatom, kao da mu saopštavam tajnu koju bi neko mogao da čuje. "A? Moguće ju je... dotaći. Moguće ju je... raniti... poslednji put si je video danas."

"Otkud znaš?!"

Nije se osvrnuo. Stajao je sasvim pored zida, dodirujući ga grudima, i izgledalo je da su ga moje reči pogodile.

"Neposredno pred moje ateriranje... Kratko vreme pre toga?..."

Grčio se kao da sam ga udario. Ugledah njegove izbezumljene oči.

"Ti?!" prokrklja. "Ko si TI!?"

Izgledalo je kao da će se baciti na mene. To nisam očekivao. Situacija se izokrenula unatraške. Nije verovao da sam onaj koji kažem da jesam. Šta je to trebalo da znači? Gledao me je krajnje preneraženo. Je li to već bilo ludilo? Otrovanost? Sve je počinjalo da biva moguće. Ali video sam je - to strašilo, te prema tome i ja sam... takođe?...

"Ko je to bio?" upitah. Te reči ga umiriše. Jedno vreme gledao me je ispitivački, kao da mi još ne veruje. Već sam znao da je to pogrešan potez i da mi neće odgovoriti, znao sam još pre no što je otvorio usta.

Seo je polako u fotelju i stisnuo glavu rukama.

"Šta se ovde dešava..." reče tiho. "Bunilo..."

"Ko je to bio?" upitah još jednom.

"Ako ne znaš..." promumla.

"Šta onda?"

"Onda ništa."

"Snaute", rekoh, "dovoljno smo daleko od kuće. Igrajmo otvorenim kartama. Sve je ionako zapetljano."

"Šta bi hteo?"

"Da mi kažeš koga si video?"

"A ti?..." dobaci sumnjičavo.

"Gubiš glavu. Kazaću ti i ti kaži meni. Možeš biti spokojan, neću te smatrati ludim, jer znam..."

"Ludim?! Za ime boga!" pokušava da se nasmeje. "Čoveče, pa ti ništa, baš ništa... Ta to bi bio spas. Da je on barem za časak poverovao da je u pitanju ludilo, ne bi to učinio, bio bi živ..."

"Znači, ono što si napisao u zapisniku o rastrojenosti obična je laž?"

"Naravno!"

"Zašto nisi napisao istinu?"

"Zašto?..." ponovi.

Zavlada ćutanje. Ponovo sam bio u potpunom mraku, ništa nisam shvatao, a za trenutak mi se činilo da ću uspeti da ga ubedim pa da zajednički krenemo u rešavanje zagonetke. Zašto, zašto nije hteo da govori?

"Gde su automati?" upitah.

"U magacinima. Zatvorili smo sve, izuzev posluge aerodroma."

"Zašto?"

Opet ne odgovori.

"Nećeš da kažeš?"

"Ne mogu."

Postojao je u tome neki elemenat koji nisam umeo da uhvatim. Možda da pođem gore, k Sartorijusu? Odjednom se setih cedulje i to mi se u datom trenutku učini najvažnije.

"Možeš li da zamisliš dalji rad u ovakvim uslovima?" upitah.

On prezrivo sleže ramenima.

"Kakvo to ima značenje?"

"Ah tako? Pa šta nameravaš da radiš?"

Ćutao je. U tišini se čuo daleki odjek bosog stupanja. Usred niklenih i plastičnih aparata, visokih ormana s elektronskom aparaturom, flaša, epruveta, preciznih aparata, ovo šljapkavo, široko koračanje odzvanjalo je kao ludačka lakrdija nekoga ko nije pri zdravoj pameti. Ustadoh, posmatrajući Snauta s najvećom napregnutošću. Osluškiavao je zažmirivši očima, ali nije uopšte izgledao prestrašen. Znači nije se nje bojao?

"Otkuda se stvorila?" upitah. A kad ne odgovori, upitah ponovo:

"Nećeš da odgovoriš?"

"Ne znam."

"Dobro."

Koraci se udaljiše i utišaše.

"Ne veruješ mi?" reče. "Dajem ti reč da ne znam."

Ćuteći otvorih orman sa skafandrima i počeh da razvlačim njihove teške prazne navlake. Kao što sam se nadao, u dubini na kukama, visili su gasni pištolji koji su služili za kretanje u praznom prostoru bez gravitacije. Nisu mnogo vredeli, ali su ipak predstavljali neko oružje. Više sam voleo i takvo nego nikakvo. Proverih punjenje i obesih o rame kaiš futrole. Snaut me je pažljivo posmatrao. Kad počeh da regulišem dužinu kaiša, on pokaza žute zube u podrugljivom osmehu.

"Srećan lov!" reče.

"Hvala ti na svemu", odgovorih idući prema vratima. On skoči iz fotelje.

"Kelvine!"

Pogledah ga. Nije se više osmehivao. Ne znam da li sam kadgod video tako umorno lice.

"Kelvine, to nije... ja... zaista ne mogu", promuca. Čekao sam da li će još nešto reći, no on je samo micao usnama, kao da je hteo nešto iz njih da izbaci.

Okrenuh se i iziđoh bez reči.

4. SARTORIJUS

Hodnik je bio prazan. Vodio je najpre pravo, a zatim je skretao udesno. Nisam nikad bio na Stanici, ali šest sedmica sam proveo - u okviru uvodne pripreme - u njenoj tačnoj kopiji koja se nalazila u Institutu na Zemlji. Znao sam kud vodi stepenište sa aluminijumskim stepenicama. Biblioteka je bila neosvetljena. Pipajući nađoh prekidač. Kad pronađoh u kartoteci prvi tom solarijskog godišnjaka zajedno s aneksom, nakon pritiska dirke upali se crvena svetlost. Proverih u registratoru - knjiga se nalazila kod Gibarijana, slično kao i druga - onaj 'Mali apokrif'. Ugasih svetlost i vratih se dole. Bojao sam se da uđem u njegovu kabinu i pored koraka koje sam pre toga čuo. Mogla je da se vrati tamo. Neko vreme stajao sam pred vratima dok se, stežući vilice, ne savladah i ne uđoh.

Osvetljena soba bila je prazna. Počeh da prebacujem knjige koje su ležale na podu kraj prozora; u jednom trenutku priđoh ormanu i zatvorih ga. Nisam mogao da gledam na ono prazno mesto među kombinezonima. Pod prozorom ne nađoh aneks. Prebacivao sam knjige sa gomile na gomilu, metodično knjigu po knjigu, dok stigavši do poslednje gomile koja se nalazila između kreveta i ormana ne nađoh onu koju sam tražio.

Nadao sam se da ću naći u njoj neko uputstvo, i zaista - u spisku umena krila se zagonetka; crvenom olovkom bilo je zaokruženo ime koje mi ništa nije govorilo: Andre Berton. Pojavljivalo se na dvema stranicama. Zagledah najpre na ranijem mestu i saznadoh da je Berton bio rezervni pilot Šenaanova broda. Sledeći spomen o njemu nalazio se preko sto strana dalje. Neposredno nakon pristajanja ekspedicija je postupala s najvećom oprežnošću, ali kada se posle šesnaest dana pokazalo da plazmatični okean ne samo što ne pokazuje nikakve znake agresivnosti, nego se i povlači pred svakim predmetom koji se približava njegovoj površini i, koliko god može, izbegava neposredni kontakt s aparatima ili ljudima, Šenaan i njegov zamenik Timolis ukinuli su deo strogosti u postupanju, diktiranih oprežnošću, jer su previše otežavale i usporavale obavljanje poslova.

Ekspedicija je tada razbijena u male grupe od po dva ili tri lica, koje su obavljale letove iznad okeana često duge i po nekoliko stotina milja; bacači, ranije upotrebljavani kao zaklon koji razdvaja od terena radova, smešteni su u Bazu. Prva četiri dana nakon ove promene metodike protekla su bez ikakvih slučajeva, ako se ne računaju povremena oštećenja kiseoničke aparature skafandara, jer su se ispusni ventili pokazali osetljivi na korozivno dejstvo otrovne atmosfere. S tim u vezi trebalo ih je gotovo svakodnevno zamenjivati novim.

Petoga dana, ili dvadeset i prvog dana računajući od momenta pristajanja, dva istraživača, Karuči i Fehner (prvi je bio radiobiolog, a drugi fizičar) izvršili su eksploracioni let nad okeanom u malom dvosednom aeromobilu. Nije to bilo leteće vozilo, nego glisander koji se kreće na jastuku od zgusnutog vazduha.

Kada se posle šest časova nisu vratili, Timolis, koji je upravljao Bazom u Šenaanovom odsustvu, objavi alarm i posla sve ljude koje je imao pri ruci u potragu.

Kobnim sticajem okolnosti radio-veza se prekinula toga dana, otprilike sat nakon polaska eksploracionih grupa; uzrok je bila velika mrlja crvenog sunca, koja je slala jako korpuskularno zračenje u gornje slojeve atmosfere. Delovali su jedino aparati sa ultrakratkim talasima, koji su omogućavali sporazumevanje na razdaljini do dvadeset i nekoliko milja. Da zlo bude veće, pred sunčev zalazak magla se zgusnula i traženje je moralo da se prekine.

Već kada su se spasilačke grupe vraćale u Bazu, jedna je otkrila aeromobil na udaljenosti jedva osamdeset milja od obale. Motor je radio i mašina, neoštećena, dizala se iznad talasa. U providnoj kabini nalazio se samo jedan polupriseban čovek - Karuči.

Aeromobil je doveden do Baze, a Karuči je podvrgnut lekarskoj nezi; još iste večeri vratila mu se svest. O Fehnerovoj sudbini nije ništa mogao da kaže. Pamtio je samo da je u vreme kada su već nameravali da se vrate, počeo da oseća gušenje. Ispusni ventil njegovog aparata počeo je da se koči i u skafandar je pri svakom udisaju prodirala nevelika količina otrovnih gasova.

Trudeći se da popravi njegov aparat, Fehner je morao da otkopča pojaseve i da ustane. To je bilo poslednje čega se Karuči sećao. Pretpostavlja se da su se događaji odvijali sledećim tokom (po oceni

stručnjaka): popravljajući Karučijev aparat Fehner je otvorio krov kabine, verovatno zato što pod niskom kupolom nije mogao slobodno da se kreće. Bilo je to dopustivo, jer kabina takvih mašina nije hermetična i predstavlja jedino zaštitu od atmosferskih taloga i vetra. Za vreme tih manipulacija mora da se pokvario Fehnerov aparat za kiseonak i Fehner se, ošamućen, popeo gore, izišao kroz otvor kupole na haubu mašine i pao u okean.

Takva je istorija prve žrtve okeana. Traženje tela - u skafandru bi moralo da pluta na talasima - ostalo je bez ikakvog rezultata. Uostalom, telo je možda i plivalo: tačno pretraživanje hiljade kvadratnih milja okeana, gotovo stalno prekrivenog nanosima magle, ustalasane pustinje - prekoračivalo je mogućnosti ekspedicije.

Do sumraka - vraćam se prethodnim događajima - vratili su se svi spasilački aparati, izuzev velikog, teretnog helikoptera na kome je poleteo Berton.

Pojavio se iznad Baze gotovo ceo sat posle spuštanja mraka, kada su se već ozbiljno za njega plašili. Nalazio se u stanju nervnog šoka; izišao je iz aparata bez tuđe pomoći, ali samo zato da bi se bacio u bekstvo; kad su ga zadržali, vikao je i plakao; bilo je to krajnje začuđujuće za čoveka koji je imao za sobom sedamnaest godina kosmičkog letenja, i to često u najtežim uslovima.

Lekari su pretpostavili da je i Berton pod dejstvom otrova. Posle dva dana Berton, koji čak i pošto se vratio u prividnu ravnotežu, nije hteo ni za trenutak da napusti unutrašnjost glavne ekspedicione rakete, pa čak ni da priđe prozoru s koga se otvarao pogled na okean, izjavio je da želi da podnese izveštaj o svome letu. Nastojao je da mu se to dozvoli, izjavljujući da je njegov izveštaj veoma važan. Pošto je proučen od strane saveta ekspedicije, ovaj izveštaj je proglašen bolesnim proizvodom mozga zatrovanog atmosferskim gasovima i kao takav dodat je ne istoriji ekspedicije, nego istoriji Bertonove bolesti, na čemu se cela stvar završila.

Toliko je govorio aneks. Zaključio sam da je suštinu problema predstavljao, naravno, sam Bertonov raport - ono što je ovog iskusnog pilota dalekih letova dovelo do nervnog sloma. Po drugi put počeh da prelistavam knjige, ali ne uspeh da pronađem 'Mali apokrif'. Bio sam sve umorniji, te odložih dalja traženja za sutra i napustih kabinu. Prolazeći pored aluminijumskih stepenica, opazih

na njima senke svetlosti koja je padala odozgo. Znači, Sartorijus i u to doba noći još radi! Pomislih da moram da ga vidim.

Gore je bilo nešto toplije. U širokom, niskom hodniku osećao se slab vetrić. Listići hartije ludo su treperili nad ventilacionim izlazima. Vrata glavne laboratorije bila su načinjena od debele ploče hrapavog stakla, oivičene metalnim okvirom. Iznutra je staklo bilo zaklonjeno nečim crnim; svetlost je dopirala samo kroz uske prozore ispod tavanice. Pritisnuh polugu. Kao što sam se i nadao, vrata se ne pomakoše. Unutra je vladala tišina, s vremena na vreme začuo bi se slab pisak, kao da dolazi od gasnog plamena. Pokucah - nikakvog odgovora.

"Sartorijuse!" povikah. "Doktore Sartorijuse! Ovde sam ja, novi, Kelvin! Moram s vama da se vidim, molim vas otvorite!"

Slab šum, kao da neko korača po zgužvanom papiru, i opet tišina.

"Ja sam, Kelvin! Čuli ste, svakako, za mene! Doleteo sam sa Prometeja pre nekoliko časova!" vikao sam približivši usta mestu na kome se dovratik dodirivao s metalnim okvirom vrata. "Doktore Sartorijuse! Nema nikoga više, samo ja! Otvorite mi!"

Ćutanje. Zatim slab šušanj. Nekoliko zvektaja, vrlo jasnih, ko da je neko slagao metalna oruđa na metalnu podlogu. I odjednom se zapanjih. Razleže se serija sitnih koračića, kao od dečjeg trčanja: gusto, žurno prebiranje malih nožica. Sem... sem ako ih nije neko imitirao, neobično vešto, prstima na kakvoj praznoj kutiji koja dobro odzvanja.

"Doktore Sartorijuse!" zaurlah. "Otvarate ili ne?!"

Nikakvog odgovora, samo opet to detinje trčkanje i istovremeno nekoliko brzih, slabo čujnih, krupnih koraka, kao da je taj neko tamo išao na prstima. Ali ako je išao, onda nije mogao on istovremeno imitirati dečje korake? Uostalom, šta me se tiče! - pomislih i ne uzdržavajući bes koji počeo da me obuzima, grmnuh:

"Doktore Sartorijuse! Nisam leteo šesnaest meseci da bi me ovde zakočile vaše komedije! Brojim do deset. Posle toga - izvaljujem vrata!"

Sumnjao sam da bih u tome uspeo.

Potisak gasnog pištolja nije previše jak, ali bio sam odlučio da izvršim svoju pretnju na bilo koji način, pa makar morao poći da tražim eksplozivne patrone, kojih sigurno nije nedostajalo u

magacinu. Rekoh sebi da ne smem da popustim, to znači da ne mogu stalno da igram tim kartama koje mi situacija gura u šake, kartama obeleženim ludilom.

Razleže se zvuk kao da se neko s nekim rvao ili nešto gurao, zastor se na sredini razmače možda za pola metra, vitka senka pade na ploču ovih vrata od mat-stakla, koje kao da beše prevučeno injem, i pomalo promukli diskant progovori:

"Otvoriću, ali morate obećati da nećete ući unutra."

"Pa zašto onda da otvarate?" grmnuh.

"Iziću ću k vama."

"Dobro. Obećavam."

Razleže se lak zvuk ključa okrenutog u bravi, zatim tamna silueta, koja je zaklanjala polovinu vrata, brižljivo ponovo navuče zastor - tamo su vršene neke komplikovane operacije - čuh lupkanje, kao kada se pomera drveni stočić, i najzad se svetla ploča odmače toliko da se Sartorijus provuče u hodnik. Stajao je preda mnom zaklanjajući svojim telom vrata. Bio je neobično visok, mršav, pod trikoom krem boje njegovo telo izgledalo je kao da se sastoji isključivo od kostiju. Vrat mu je bio omotan crnom maramom; preko ramena je imao prebačen savijen, nagoreo od reaktiva, zaštitni laboratorijski mantil. Previše usku glavu držao je nakrivljenu u stranu. Gotovo polovinu lica zaklanjala su mu povijena crna stakla, tako da mu nisam mogao videti oči. Imao je veliku donju vilicu, modrikaste usne i ogromne uši, nekako kao zamrznute, jer su takođe bile modrikaste. Bio je neobrijan. Sa pregiba visile su mu na petljicama protivzračne rukavice od crvene gume. Stajali smo tako jedan naspram drugog i gledali se s neprikrivanom netrpeljivošću. Ostaci Sartorijusove kose (izgledao je kao da se mašinicom sam šišao do kože) bili su olovne boje, a dlake na bradi - sasvim sede. Čelo opaljeno, kao u Snauta, ali opaljenost se završavala manje-više na polovini, vodoravnom linijom. Očevidno je na suncu stalno nosio ova stakla na očima.

"Izvolite", reče najzad. Činilo mi se da ne čeka toliko da čuje šta ću mu ja reći, nego da s napregnutošću osluškuje ono što se dešava u sobi iza njega, stalno priljubljen leđima uz staklenu ploču. Dosta dugo nisam znao kako da progovorim, da ne lupim kakvu glupost.

"Zovem se Kelvin... morali ste čuti za mene", počeh. "Ja sam, to

jest... bio sam Gibarijanov saradnik..."

Njegovo mršavo lice, celo u uspravnim linijama - tako je morao izgledati Don Kihot - bilo je bezizražajno. Crnom, povijenom pločom upravljenih u mene naočara veoma mi je otežavao govor.

"Saznao sam da Gibarijan... nije više živ." Snizih glas.

"Da. Molim?..."

To zazvuča nestrpljivo.

"Je li izvršio samoubistvo?... Ko je pronašao telo, vi ili Snaut?"

"Zašto se time obraćate meni? Zar vam doktor Snaut nije rekao?..."

"Hteo sam da čujem šta vi imate da kažete o tome..."

"Vi ste psiholog, doktore Kelvine?"

"Da. Zašto?"

"Naučnik?"

"Recimo. Kakve to ima veze?..."

"Pomislio sam da ste kriminalistički činovnik. Ili policajac. Sada je dva i četrdeset, a vi umesto da se trudite da uđete u poslove koji se obavljaju na Stanici, što bi najzad bilo razumljivo, pored ovog brutalnog pokušaja da prodrete u laboratoriju, ispitujete me kao da sam u najmanju ruku ja sumnjiv."

"Vi jeste sumnjivi, doktore Sartorijuse!" rekoh prigušenim glasom. Hteo sam po svaku cenu da ga pogodim, zato dobacih besno: "I vi to odlično znate!"

"Ako ne povučete svoju izjavu i ne izvinite mi se, poslaću žalbu protov vas u radio-izveštaju, Kelvine!"

"Za šta imam da vam se izvinjavam? Zato što umesto da me primite, umesto pošteno da me uputite u ono što se ovde dešava, vi se zaključavate i barikadirate u laboratoriji?! Jeste li već potpuno izgubili razum?! Šta ste vi u stvari - naučnik ili bedna kukavica?! Recite? Možete li da mi odgovorite?!" Sam ne znam šta sam vikao, a on nije čak ni trepnuo. Niz bledu kožu punu pora klizile su mu graške znoja. Odjednom shvatih: uopšte me nije slušao! Obe ruke sakrio je iza sebe, svom snagom je pridržavao njima vrata koja se lako zatresuše, kao da ih je neko gurao s druge strane.

"Sada... idite..." promuca odjednom čudnim, piskavim glasom. "Za ime boga... idite! Idite dole, a ja ću doći! Doći ću! Učiniću sve što god želite, ali molim vas idite odavde!"

Takva je muka bila u njegovom glasu da, potpuno zapanjen, digoh

mahinalno ruku u želji da mu pomognem u pridržavanju tih vrata, jer se on najočevidnije borio, ali on tada užasno kriknu, kao da sam pošao na njega nožem, te počeh da se povlačim unatrag, a on je stalno vikao u falsetu:

"Idi! Idi!" a čas opet: "Vraćam se! Odmah se vraćam! Ne, ne!"

Odškrinu vrata i baci se unutra, a meni se učini da na visini njegovih grudi mignu nešto zlatasto, kao neki sjajni disk; iz laboratorije sad poče da dopire gluho kotrljanje, zavesa polete u stranu, velika, visoka senka promače preko staklenog ekrana, zastor se vrati na svoje mesto i ništa se više nije moglo videti. Šta se tamo događalo?! Zatrupkaše koraci, luda trka se prekide uz stravičan, stakleni prasak, i čuh dete koje se zacenjuje od smeha...

Noge su mi se tresle; pogledah oko sebe na sve strane. Zavlada tišina. Sedoh na nisku prozorsku dasku od plastične mase. Sedeo sam tako možda četvrt časa, ne znam dali čekajući na nešto, ili jednostavno tako doveden do krajnosti, da nisam imao volje čak ni da ustanem. Glava mi je prosto pucala. Negde, visoko, začuh otegnutu škripu i istovremeno se okolina rasvetli.

S moga mesta video sam samo deo kružnog hodnika, koji je opasivao laboratoriju. Nalazila se na samom vrhu Stanice, odmah ispod štita gornjeg oklopa, zbog čega su spoljni zidovi bili udubljeni i kosi, sa prozorima smeštenim na svakih nekoliko metara, kao puškarnice; kapci koji ih zatvaraju spolja upravo su se dizali uvis, plavi dan se bližio kraju. Kroz debela stakla grunu zaslepljujući blesak. Svaki nikleni opšivak, svaka brava počеше da bukne kao mala sunca. Vrata laboratorije - ova velika ploča od hrapavog stakla - zažariše se kao otvor ložišta. Gledao sam na svoje ruke složene na kolenima, posivele na ovoj avetinjskoj svetlosti. U desnoj sam držao gasni pištolj, pojma nisam imao kada ni kako sam ga izvadio iz futrole. Vratih ga ponovo u nju. Već sam znao da mi neće pomoći čak ni bacač vatre, jer šta bih s njim mogao da učinim? Da razvalim vrata? Da se probijem u laboratoriju?

Ustadoh. Propadajući u okean, sunčani disk, nalik na vodoničnu eksploziju, posla za mnom uspravan svežanj pramenova, gotovo materijalnih; kada me pogodiše u obraz (upravo sam silazio niz stepenice), bilo je to kao pribijanje treperavog pečata.

Na polovini stepenica predomislih se i vratih se gore. Obidoh

laboratoriju svud unaokolo. Kao što rekoh, bila je okružena hodnikom; prešavši nekih stotinak koraka nađoh se na drugoj strani, naspram potpuno istovetnih staklenih vrata. Nisam ni pokušao da ih otvorim, znao sam da su zaključana.

Tražio sam neki prozorčić u plastičnom zidu, makar bilo kakvu pukotinu; pomisao da pogledam spolja šta to radi Sartorijus nije mi se uopšte činila nečasnom. Želeo sam da prekinem s nagađanjima i da saznam istinu, iako nisam bio načisto kako ću moći da je razumem.

Pade mi na um da laboratorijske dvorane dobijaju svetlost od prozora na tavanici, to znači od prozora smeštenih na gornjem oklopu i, kad bih se probio napolje, mogao bih, možda, da kroz njih pogledam unutra. Radi toga bih morao da siđem dole po skafandar i kiseonični aparat. Stajao sam kraj stepenica, premišljajući da li je ta igra vredna napora. Bilo je sasvim verovatno da je staklo gornjih prozora takođe neprozirno, ali šta mi je preostajalo drugo? Siđoh na srednji nivo. Morao sam da prođem pored radio-stanice. Vrata behu širom otvorena. Snaut je sedeo u fotelji onako kako sam, ga ostavio. Spavao je. Čuvši moje korake, on se trže i otvori oči.

"Halo, Kelvine!" viknu promuklo. Čutao sam. "I šta je, saznao si?" upita.

"Dabogme", odgovorih polako. "On nije sam."

Snaut iskrivi usne.

"No, eto. To je već nešto. Ima gosta, kažeš?"

"Ne razumem zašto nećeš da kažeš šta je to", dobacih kao protiv volje. "Pa ostajući ovde i onako ću saznati, pre ili kasnije. Čemu onda te tajne?"

"Razumećeš kad sam budeš imao goste", reče. Činilo mi se da nešto očekuje i da nema mnogo volje za razgovor. "Kuda ćeš?" upita kad se okrenuh. Ne odgovorih.

Hala aerodroma bila je u istom stanju kao kad sam je ostavio. Na uzvišenju je stajala širom otvorena moja ogaravljena kapsula. Priđoh stativama sa skafandrima, ali odjednom izgubih volju za tu eskapadu na spoljni oklop. Okrenuh se na mestu i siđoh zavojitim stepenicama dole, u magacine. Uski hodnik bio je pun boca i sanduka naslaganih jedan na drugi. Zidove je tu predstavljao nagi metal, koji se na svetlosti prelivao u modrikasto. Još nekoliko desetina koraka i pod

tavanicom se pojaviše pokriveni belim injem vodovi aparature za hlađenje. Pođoh za njima. Kroz spojnicu, zahvaćenu debelom plastičnom ogrlicom, prolazili su u hermetički zatvorenu prostoriju. Kad otvorih teška, veoma debela vrata sa gumenim obrubom, prože me mraz koji prodire do kostiju. Stresoh se. Na gusto raspoređenim, zasneženim kalemima visile su ledene sveće. I tu su stajali, pokriveni slojem snega, sanduci, kontejneri, police duž zidova bile su pune konzervi i žutkastih kalupa neke masti upakovane u foliju. U dubini se zasvođena tavanica snižavala. Visila je tamo debela zavesa koja se iskrila od lednih iglica. Podigoh njen rub. Na ležištu od aluminijumskih rešetki bilo je položeno, pokriveno sivom tkaninom, neko izduženo telo. Digoh kraj pokrivača i zagledah se u ukočeno Gibarijanovo lice. Crna kosa sa sedim pramenom iznad čela bila je glatko priljubljena uz lobanju. Grkljan je štrčao visoko, deleći vrat na dva dela. Suhe oči gledale su pravo u tavanicu, na uglu očnog kapka skupila se mutna kaplja leda. Hladnoća me je toliko prožimala da sam s mukom savladavao cvokotanje zuba. Ne ispuštajući pokrov, drugom rukom dotakoh Gibarijanov obraz. Bilo je to sasvim kao da sam dodirnuo zamrzlo drvo. Koža je bila hrapava od neobrijane brade, koja ju je probadala crnim tačkicama. Izraz neizmerne, prezrive patnje ukočio se u položaju usana. Spuštajući rub pokrova primetih da s druge strane tela viri ispod nabora nekoliko crnih, izduženih koralala ili zrna pasulja, od najmanjih do velikih. Odjednom zamreh.

Bili su to prsti golih nogu, viđeni od strane tabana, jajasti jastučići prstiju, pomalo rastavljeni; pod izgužvanim krajem pokrova ležala je, spljoštena, crnkinja.

Ležala je licem nadole kao utonula u dubok san. Delić po delić zadizao sam grubu tkaninu. Glava pokrivena kosom, skovrčanom u male, modrikaste kovrdžice, ležala je na zagibu isto tako crne, snažne ruke. Sjajna koža leđa bila je zategnuta na mestima gde su se ocrtavali pršljenovi kičme. Divovsku telesinu nije oživljavala ni najmanja kretnja. Pogledah još jednom na bosa tabane njenih stopala i začudih se: nisu bili spljošteni ni nabijeni od tereta koji su morali da nose, nisu bili čak ni rožasti, iako je hodala bosa, nego ih je pokrivala koža isto onako tanka kao i koža leđa ili ruku.

Proverih taj utisak dodirrom koji mi pade daleko teže no dodir

mrtvoga tela. Tada se desi neverovatna stvar: to telo, izloženo mrazu od dvadeset i pet stepeni, živelo je i kretalo se. Pridigla je nogu kao usnuli pas kad ga uhvatiš za šapu.

Smrznuće se tu - pomislih, ali njeno telo bilo je mirno i ne mnogo hladno, još sam osećao meki dodir koji se širio od jastučića prstiju. Povukoh se unatrag iza zavese, spustih je i vratih se u hodnik. Učinilo mi se kao da u njemu vlada neopisiva vrućina. Stepenice me izvedoše neposredno pred halu aerodroma. Sedoh na padobran savijen kao svitak i zarih lice u šake. Osećao sam se kao da me je ko istukao. Nisam znao šta se sa mnom događa. Bio sam smrvljen, moje misli su išle kao po nekoj strmini, preteći da se strovale - gubitak svesti, uništenje izgledahu mi kao neizreciva milost.

Nisam imao zbog čega da idem Snautu ili Sartorijusu, nisam mogao zamisliti da bi iko mogao da sastavi celinu od onoga što sam do tada doživeo, što sam video i što sam doticao vlastitim rukama. Kao jedini spas, bekstvo, objašnjenje - bila bi dijagnoza ludila. Jeste: mora da sam poludeo, i to odmah pošto sam prispeo na Stanicu. Okean je uticao na moj mozak - doživljavao sam halucinacije jednu za drugom, a čim je tako, ne treba trošiti snage u uzaludnim pokušajima rešavanja zagonetki koje u stvarnosti ne postoje, nego treba tražiti lekarsku pomoć, pozvati iz radio-stanice Prometej ili drugi neki brod, uputiti signale SOS.

Tada se desilo nešto što možda nisam očekivao: pomisao da sam lud umirila me je.

Čak i previše dobro sam shvatao Snautove reči - ako se pretpostavi da je uopšte postojao neki Snaut i da sam s njim ikad razgovarao, jer su halucinacije mogle početi mnogo ranije - ko zna nisam li još na Prometeju, u stanju teške umne bolesti, i nije li sve što sam doživeo samo tvorevina moga razdraženog mozga? Ako sam ipak bio bolestan, mogao sam ozdraviti, a to mi je davalo barem nadu u spasenje, koje ipak ni na koji način nisam mogao da vidim u isprepletenim košmarima ovih solarijskih iskustava koja traju jedva nekoliko časova.

Stoga je valjalo sprovesti pre svega neki logički smišljen ogled sa samim sobom - *experimentum crisis ključni eksperiment (lat.) - Prevlada* - koji bi mi pokazao da li sam stvarno poludeo i da li sam žrtva vlastite uobrazilje, ili pak da su, uprkos apsurdnosti i neverovatnoće,

moji doživljaji realni.

Razmišljao sam tako posmatrajući metalni stub nosač koji je podržavao nosivu konstrukciju aerodroma. Bio je to čelični jarbol koji se dizao iz zida, obložen ispupčenim limom, obojen svetlozelenom bojom; na nekoliko mesta, na otprilike, metar visine, lak se ogulio, sigurno su ga ogulila raketna kolica koja su tuda prolazila. Dotakao sam čelik, zagrevao ga neko vreme rukom, pokucao po obloženoj ivici zaštitnog lima; može li bunilo da postigne takav stepen realnosti? Može - odgovorih sam sebi; najzad, to je bila moja specijalnost, razumevao sam se u to.

A da li je izmišljanje ovakvog ključnog eksperimenta moguće? U početku mi se učinilo da nije, pošto će moj bolesni mozak (ako je stvarno bolestan) proizvoditi sve iluzije kakve od njega zatražim. Jer ne samo u bolesti nego i u najnormalnijem snu dešava se da razgovaramo sa osobama koje na javi ne poznajemo, da tim sanjanim osobama postavljamo pitanja i čujemo njihov odgovor; pri tom - iako su te osobe u suštini samo plodovi naše sopstvene psihe, nekako privremeno oličeni njeni pseudosamostalni delovi, mi ne znamo kakve će reči pasti iz njihovih usta sve dok nam se (u tome snu) ne obrate. A u stvari to su reči koje je preparirao onaj izdvojeni deo našeg sopstvenog uma, te smo, znači, dužni da ih znamo već u trenutku kad smo ih sami izmislili da bismo ih stavili u usta fiktivnog lica. Prema tome, ma šta da isplaniram ili ostvarim, uvek sam mogao sebi kazati da sam postupao baš onako kako se postupa u snu. Ni Snaut, ni Sartorijus nisu uopšte morali da postoje u stvarnosti, te je stoga i postavljanje bilo kakvih pitanja jednome ili drugome od njih bilo uzaludno.

Pomislih da bih mogao da upotrebim neki lek, neko sredstvo sa snažnim dejstvom, na primer pejotl ili drugi neki preparat koji izaziva omamljenost i šarolike vizije. Doživljaj takvih fenomena dokazao bi mi da ono što sam progutao postoji odista i da je deo materijalne stvarnosti koja me okružuje. Ali i to - nastavljao sam misao - ne bi bio poželjan ključni eksperiment, pošto sam znao kako sredstvo (koje bih ipak morao sam da odaberem) m o r a da deluje, te je, znači, moglo biti tako i da upotreba toga leka, kao i njime izazvani efekti predstavljaju jednako tvorevine moje mašte.

Već mi se činilo da zatvoren u krug ludila neću uspeti iz njega da se

otrgnem - jer ne može se misliti na drugi način, sem mozgom, ne mogu se naći izvan samoga sebe da bih proverio normalnost procesa koji se dešavaju u telu, kada mi naglo sinu misao isto toliko prosta koliko i tačna.

Skočio sam sa gomile savijenih padobrana i potrčao pravo u radio-stanicu. Bila je prazna. Uz put sam bacio pogled na zidni električni časovnik. Bilo je blizu četiri časa posle ponoći, uslovne Stanične noći, jer je napolju vladao rumeni osvit. Pokrenuh brzo aparaturu radio-veze dalekog dometa i čekajući da se zagreju lampe, još jednom učvrstih u glavi kojim redom ogled treba da se obavlja.

Nisam se sećao kakav je dozivni signal automatske stanice oko solarskog Sateloida, ali nađoh ga na tablici koja je visila iznad glavnog pulta. Poslah depešu Morzeovom azbukom i posle osam sekundi stiže odgovor. Sateloid, ili tačnije njegov električni mozak javio se ritmički ponovljenim signalom.

Tada zatražih da mi saopšti koje podnevke zvezdane polulopte Galaksije preseca u razmacima od dvadeset i dva sekunda kružeći oko Solarisa, i to s tačnošću do petog desetinskog mesta.

Zatim sedoh i počeh da čekam odgovor. Stiže mi posle deset minuta. Otkidoh papirnu traku sa odštampanim rezultatom i gurnuvši je u ladicu (a čuvao sam se da čak i ne pogledam na nju), donesoh iz biblioteke velike nebeske karte, logaritamske tablice, almanah kretanja aktivnog satelita i nekoliko pomoćnih knjiga, nakon čega se bacih na traženje odgovora na isto pitanje. Gotovo ceo čas prođe mi u sastavljanju jednačina; ne sećam se kada sam se poslednji put toliko naračunao, valjda još u vreme studija, na ispitu iz praktične astronomije.

Račune sam izvodio na velikom staničnom računaru. Moje rezonovanje išlo je ovako: iz karata neba treba da dobijem cifre koje se ne podudaraju potpuno sa podacima dobijenim od Sateloida. Ne potpuno, pošto Sateloid podleže vrlo komplikovanim perturbacijama pod uticajem dejstva gravitacionih sila Solarisa, oba njegova sunca koja kruže jedno oko drugog, kao i lokalnih promena teže, izazvanih od strane okeana. Kad budem imao već dva niza brojeva, onih koje sam dobio od Sateloida i koje izračunam oslanjajući se na nebeske mape, uneću u moje račune popravke; tada će obe grupe rezultata morati da se poklope do četvrtog desetinskog mesta; odstupanja će

ostati samo na petoj decimali, jer će biti izazvana nepredvidivim dejstvom okeana.

No ako čak brojevi koje mi je dostavio Sateloid nisu stvarnost, nego samo plod moga ludog uma, oni ionako neće moći da se poklope sa drugim nizom brojnih datosti. Moj mozak, naime, može da bude bolestan, ali ne bi bio - ni u kakvim okolnostima - kadar da izvede račun koji obavi velika stanična mašina za računanje, jer bi to zahtevalo mnogo meseci vremena. Prema tome - ako se cifre budu poklapale - značice da veliki računar Stanice odista postoji, i da sam se njime služio stvarno, a ne u bunilu.

Ruke su mi se tresle kad sam vadio iz ladice papirnu telegrafsku traku i dok sam je širio pored druge, šire trake, koja je izišla iz računara. Oba niza brojeva su se poklapala onako kao što sam predvideo, do četvrte decimale. Odstupanja su se pojavila tek na petoj decimali.

Ubacih sve papire u ladicu. Znači, računar je postojao nezavisno od mene; to je povlačilo za sobom realnost postojanja Stanice i svega što se nalazilo na njoj.

Htedoh već da zatvorim ladicu, kad primetih da je ispunjena celim svežnjem papira pokrivenih nečijim nestrpljivim izračunavanjima. Izvadih ga; na tren oka bi mi jasno da je neko već obavljao ogled sličan mome, samo s tom razlikom što je umesto podataka o zvezdanoj polulopti zatražio od Sateloida razmere Solarisovog albeida u razmacima od po četrnaest sekundi.

Nisam bio lud. Poslednji zračak nade se ugasio. Isključih otpremnik, ispih ostatak buljona iz termososa i pođoh na spavanje.

5. HARI

Izračunavanja sam obavljao s nekim ćutljivim besom i samo me je on držao na nogama. Bio sam tako otupljen od umora da nisam bio kadar da rasklopim krevet u kabini i umesto da oslobodim gornje zahvate, vukao sam za naslon sve dok se sva posteljina nije sručila na mene; kad najzad spustih krevet, zbacih sa sebe odeću i rublje na pod, i polusvesno padoh na jastuk, a da ga nisam valjano ni naduvao. Zaspao sam pri zapaljenoj svetlosti, čak ne znam ni kada. Otvarajući oči, imao sam utisak da sam spavao jedva koji mimut. Soba je bila ispunjena mračnim, crvenim sjajem. Bilo mi je hladno i prijatno. Ležao sam go, nepokriven. Naspram kreveta, pored prozora koji je bio do polovine nezaklonjen, u svetlosti crvenog sunca neko je sedeo na stolici. Bila je to Hari, u beloj haljini za plažu, noge prebačene preko noge, bosa, tamne kose začušljanje unatrag, tanka tkanina njene haljine bila je zategnuta na grudima, ruke opaljene do lakata bila je opustila i nepomično me gledala ispod svojih crnih trepavica. Posmatrao sam je dugo, sasvim mirno. Moja prva misao bila je: "Kako je dobro što postoji takav san u kome čovek zna da sanja." Uprkos tome više bih voleo da ona nestane. Sklopio sam oči i počeo da ponavljam u sebi tu želju vrlo intenzivno, ali kada ih otvorih, ona je sedela isto kao i pre. Usne je držala sklopljene na svoj način, kao da se sprema da zviždi, ali u njenim očima nije bilo nimalo smeha. Setih se svega onoga što sam mislio o snovima prethodne večeri, pre no što sam zaspao. Izgledala je potpuno isto kao kad sam je poslednji put video živu, a bilo joj je tada devetnaest godina; sada bi joj bilo dvadeset i devet, ali, naravno, nije se nimalo promenila - mrtvi ostaju mladi. Imala je iste one oči koje su se svemu čudile. Gledala me je. Baciću se na nju nečim - pomislih - ali mada je to bio samo san, ne mogoh se rešiti na to da se - čak ni u snu - bacam nečim na pokojnicu.

"Jadna mala", rekoh, "došla si da me posetiš, a?"

Malo se uplaših, jer je moj glas zazvučao tako istinito, i cela soba i Hari - sve je izgledalo tako realno kao što se može samo zamisliti.

Neki plastičan san, ne samo što je u boji, vidim tu na podu mnogo

stvari koje juče kada sam legao, nisam bio čak ni primetio. Kad se probudim - pomislih - moraću proveriti da li odista tu leže, ili su i one proizvod sna, kao i Hari...

"Nameravaš li da dugo tako sediš?..." upitah i primetih da govorim tiho, kao da se bojim da me neko ne čuje, kao da je neko mogao da čuje ono što se dešava u snu!

Međutim, sunce se već bilo malo diglo. No - pomislih - dobro je i to. Legao sam za vreme crvenog dana, zatim je morao da bude plavi, a tek posle opet drugi crveni dan. Pošto nisam mogao neprekidno spavati petnaest časova, ovo je 'sigurno san'!

Umiren, dobro se zagledah u Hari. Bila je osvetljena s leđa: pramen sunčanih zraka probijajući se kroz pukotinu zavese zlatio je plišani mašak na njenom levom obrazu, a trepavice su bacale na njeno lice dugu senku. Bila je divna. Eto - pomislih - kakav sam sitničav čak i izvan jave: pazim i na kretanje sunca, i na to da ima onu svoju jamicu tamo gde je nema niko drugi sem nje, ispod ugla začuđenih usana; ali više bih voleo da se to ipak svrši. Jer moram se prihvatiti nekog posla. I stisnuh kapke, trudeći se da se probudim. Kad odjednom čuh škripu. Odmah otvorih oči. Sedela je pored mene na krevetu i ozbiljno me posmatrala. Osmehnuh se ja njoj i ona se osmehnu meni, i naže se nada mnom; prvi poljubac bio je lak, kao da smo deca. Ljubio sam je dugo. Može li se tako iskorišćavati san? - mišljah. Ali to čak i nije izdaja prema njenoj uspomeni, jer eto sanjao sam lično nju. Još mi se nikada to nije dogodilo... Još nismo ništa govorili. Ležao sam nauznak; kad diže lice, mogah da zagledam u njene male, suncem prožete, od strane prozora, nozdrve, koje uvek behu barometar njenih osećanja; vršcima prstiju pređoh preko njenih ušnih školjki, koje se behu zarumenele od poljubaca. Ne znam da li me je to toliko uznemirilo; stalno sam sebi govorio da je ovo san, ali srce mi se stezalo.

Spremih se u sebi da skočim iz kreveta; bio sam pripremljen na to da neću u tome uspeti, u snu čovek vrlo često ne vlada sopstvenim telom, koje je kao paralizovano ili odsutno, i pre sam računao na to da ću se od te namere probuditi. Nisam se ipak probudio, nego sam seo, spustivši noge na pod. Nema druge, moram to dovesti do kraja - pomislih. Ali dobro raspoloženje me potpuno napusti. Počeh da osećam strah.

"Šta hoćeš?" upitah. Glas mi je bio promukao, pa moradoh da se iskašljem.

Mahinalno potražih bosim nogama patike i pre no što sam se setio da nemam tu nikakvih patika, tako se udarih po prstu, da siknuh. No, sada će biti kraj! - pomislih sa zadovoljstvom.

Ali ni ovoga puta se ništa nije dogodilo. Hari se pomerila kad sam seo. Naslonila se leđima o naslon kreveta. Haljina joj je nežno podrhtavala odmah pod vrškom leve dojke, u taktu kucanja srca. Gledala me je s mirnom radoznalošću. Zaključih da je najbolje da se istuširam, ali ipak pomislih da tuš koji se sanja ne može da probudi čoveka.

"Otkuda ti ovde?" upitah.

Ona diže moju ruku i poče je podbacivati po starom običaju, dizala bi vrške mojih prstiju i hvatala ih.

"Ne znam", reče. "Je li to zlo?"

I glas joj beše isti, nizak, i ton rasejan. Uvek je govorila kao da nije mnogo mislila o izgovorenim rečima, kao da je već zauzeta nečim drugim, i time je nekad stvarala utisak da je lakomisljena, a ponekad da ne zna za stid, jer je na sve gledala s prigašenim čuđenjem, koje se ispoljavalo samo u očima.

"Je li... te neko video?"

"Ne znam. Došla sam obično. Zar je to važno, Kris?"

Još se igrala mojom rukom, ali njeno lice nije u tome učestvovalo. Namrštila se.

"Hari?..."

"Šta, dragi?"

"Otkuda si znala gde sam?"

To ju je nateralo da se zamisli. Osmehujući se - imala je tako tamne usne da se, kada bi jela višnje, to ne bi poznalo - pokaza krajičke zuba.

"Pojma nemam. Smešno, zar ne? Spavao si kad sam ušla, ali te nisam probudila. Nisam htela da te budim, jer si zloća. Zloća i gnjavator", u taktu tih reči energičnije je podbacila moj dlan.

"Bila si dole?"

"Bila sam. Pobegla sam odande; tamo je hladno."

Ona pusti moju ruku. Legavši postrance, zbacila je glavu unatrag tako da joj se sva kosa rasu na jednu stranu, i pogledala me je onim

polusmeškom koji je prestao da me razdražuje tek onda kada sam je zavoleo.

"Ali... Hari... ali..." mucao sam.

Nagnuh se nad njom i pomerih kratki rukav njene haljine. Odmah iznad belege od cepljenja protiv boginja, nalik na cvetak, isticao se crven trag od uboda. Iako sam se tome nadao (jer sam stalno sasvim mahinalno tražio ostatke logike u nemogućnosti) - osetih mučninu. Dodirnuh prstom tu ranicu od injekcijske igle, ranicu koju sam posle sanjao godinama, tako da sam se budio jaučući na iskidanoj postelji, uvek u istoj pozi, zgrčen gotovo udvoje, onako kao što je ona ležala kad sam je našao već gotovo ohlađenu - jer sam se trudio da učinim isto što i ona, kao da sam na taj način hteo da izmolim oprostaj od njene uspomene ili da budem s njom u onim poslednjim minutima kada je već osetila dejstvo injekcije i kad se sigurno bojala. A bojala se uvek čak i obične povrede, nije nikad mogla da podnese bol, ni da vidi krv, a odjednom je učinila nešto tako strašno, ostavivši nekoliko reči na listiću upućenom meni. Imao sam taj listić među papirima, nosio sam ga sa sobom stalno, iskrzan i već u raspadanju na mestima gde je bio savijen, ali nisam imao hrabrosti da se s njim rastanem - jer sam se hiljadama puta vraćao trenutku kada ga je pisala, i pomisli na ono što je tada morala osećati. Ubeđivao sam sebe da je htela to da učini kao bajagi i da me uplaši, jedino što je doza ispala - nehotice - prevelika; svi su me uveravali da je tako bilo, ili da je to morala biti trenutna odluka, izazvana depresijom, iznenadnom depresijom. Nisu ipak znali šta sam joj bio rekao pet dana ranije i kako sam, da bih je što jače pogodio, pokupio svoje stvari, a ona je, dok sam se, pakovao, rekla neobično mirno: "Znaš šta to znači?..." - a ja sam se napravio da ne razumem, iako sam odlično razumeo, ali sam je smatrao kukavicom, i rekao sam joj i to - a sad je ležala preko kreveta i gledala me pažljivo, kao da nije znala da sam je ubio.

"Ništa više nisi kadar?" upita. Soba je bila crvena od sunca, u njenoj kosi je goreo odblesak, a ona tad baci pogled na svoju ruku; ruka je od jednom postala važna zbog toga što sam je ja toliko dugo gledao, a kad spustih svoj dlan, ona položi na njega svoj hladni, glatki obraz. "Hari", rekoh promuklo, "to ne može biti..."

"Prestani!"

Oči su joj bile zatvorene, video sam njihovo podrhtavanje pod napregnutim kopcima, crne trepavice dodirivale su obraze.

"Gde smo mi, Hari?"

"Kod nas."

"Gde je to?"

Oko joj se za trenatak otvori i odmah zatvori.. Pomilova trepavicama moj dlan.

"Kris!"

"Molim?"

"Meni je lepo."

Sedeo sam nad njom ne mičući se. Digoh glavu i ugledah deo kreveta, Harinu razbacanu kosu i moja gola kolena u ogledalu iznad umivaonika. Privukoh stopalom jedno od onih polustopljenih oruđa što su bila razbacana po podu i digoh ga slobodnom rukom. Vršak je bio oštar. Stavih ga na kožu odmah iznad mesta gde se crveneo poluokrugli, simetrični ožiljak, i zarih ga u telo. Osetio sam bol. Posmatrao sam krv koja se u krupnim kapljama slivala niz unutrašnju površinu butine i tiho kapala na pod.

Bilo je to uzalud. Sve jasnije postajahu užasne misli koje su mi prolazile kroz glavu, više nisam sebi govorio 'to je san', odavno sam prestao u njega da verujem, sada sam mislio 'moram da se branim'. Pogledao sam na njena leđa, koja su pod belom tkaninom prelazila u izvijenost bedara, bosa stopala su joj visila iznad poda. Segoh prema njima, lako obuhvatih njenu rumenu petu i predoh prstima po tabanu.

Bio je nežan kao u novorođenčeta.

U stvari sam već pouzdano znao da to nije Hari - i gotovo sasvim - da ona sama to ne zna.

Njena bosa noga pomeri mi se u ruci, a njene tamne usne razvukoše se u bezglasan smeh.

"Prestani", šapnu.

Blago oslobodih ruku i ustadoh. Bio sam još go. Oblačeći se žurno, opazih kako je sela na krevetu. Gledala me je.

"Gde su tvoje stvari?" upitah i odmah požalih zbog pitanja.

"Moje stvari?"

"Šta, zar imaš samo tu haljinu?"

Sada je to već bilo igra. Trudio sam se da se držim namerno

nonšalantno, obično, kao da smo se juče rastali i kao da se nikad nismo rastajali. Ona ustade i poznatim mi lakim i snažnim pokretom strese suknju da bi se ispravila. Moje reči su je zaintrigirale, mada ništa ne reče. Obuhvati sobu pogledom, prvi put poslovnim, istražujućim i vrati se k meni očito začuđena.

"Ne znam..." reče bespomoćno. "Valjda u ormanu?..." dodade i odškrinu vrata.

"Ne, tamo su kombinezoni", odgovorih. Nađoh pored umivaonika električni aparat i počeh se brižati. Više sam voleo da pri tom ne stojim okrenut leđima prema devojci, pa ma ko ona bila.

Hodala je po kabini, zavirila u sve uglove, pogledala kroz prozor, najzad se približila meni i rekla:

"Kris, imam utisak kao da se nešto dogodilo?" Prekide. Čekao sam držeći isključen aparat u rukama. "Kao da sam nešto zaboravila... kao da sam mnogo zaboravila. Znam... sećam se samo tebe... i... i ničeg više." Slušao sam to trudeći se da vladam svojim licem. "Jesam li bila... bolesna?"

"No... moglo bi se to tako nazvati. Da, izvesno vreme si bila malo bolesna."

"Aha, to je sigurno zato."

I već se razvedrila. Ne umem da kažem šta sam preživljavao. Dok je ćutala, koračala, sedala, osmehivala se, uverenost da imam pred sobom Hari bilo je jača od mučnog straha, a opet, kao baš u tom trenutku, činilo mi se da je to Hari uprošćena, sužena na nekoliko karakterističnih odziva, gestova, pokreta. Prišla mi je sasvim blizu, pritisnula stisnute pesnice na moje grudi, odmah pod vratom, i upitala:

"Kako je s nama? Dobro ili loše?"

"Ne može bolje biti", odgovorih.

Ona se lako osmehnu.

"Kad tako kažeš, znači da ne valja."

"Ali nije, Hari, draga; znaš, moram sada da iziđem", rekoh žurno.

"Pričekaćeš me ovde, je li? A možda si... gladna?" dodadoh, jer sam sam osećao sve jaču glad.

"Gladna? Nisam."

Odmahnu glavom, da joj se prosto zatalasa sva kosa.

"Treba da te čekam? Dugo?"

"Možda sat", počeh, ali ona me prekide.

"Idem s tobom."

"Ne možeš sa mnom, jer ja moram da radim."

"Idem s tobom."

To je bila potpuno druga Hari: ona ranija nikad se nije nametala. Nikad.

"Dete, to je nemoguće..."

Gledala me je odozdo, i odjednom me uhvatila za ruku. Pređoh slobodnom rukom duž njene podlaktice naviše, ruka joj beše puna i topla. Nisam uopšte želeo, ali bilo je to gotovo milovanje. Moje telo joj je izjavljivalo ljubav, htelo ju je, privlačilo me njoj izvan razuma, izvan argumenata i straha.

Trudeći se po svaku cenu da sačuvam mir, ponovih:

"Hari, to je nemoguće: moraš ovde da ostaneš."

"Ne."

Kako je to zazvučalo!

"Zašto?"

"N... ne znam." Pogleda oko sebe i opet diže pogled prema meni.

"Ne mogu..." reče sasvim tiho.

"Ali zašto?"

"Ne znam. Ne mogu. Čini mi se... čini mi se..." Očito je tražila u sebi odgovor, a kad ga je našla, bilo je to za nju otkriće. "Čini mi se da moram stalno... da te gledam."

Poslovna intonacija oduze tim rečima smisao izražavanja osećanja; to je bilo nešto drugo. Pod takvim utiskom zahvat kojim sam je držao odjednom se promeni - iako se spolja ništa nije promenilo; gledajući joj u oči počeo sam da savijam njene ruke unatrag, i taj pokret, najpre malo neodlučan, poče nekuda da vodi - nađe svoj cilj. Pogledom sam već tražio nešto čime bih mogao da je vežem.

Njeni laktovi iskrenuti unatrag udariše lako jedan o drugi, i istovremeno se napregnuše snagom koja taj moj zahvat učini uzaludnim. Borio sam se možda sekund. Čak i atleta, presavijen unazad kao Hari, jedva dotičući vrhovima stopala pod, ne bi uspeo da se oslobodi, ali ona, s licem koje u tome nije učestvovalo, slabo, nesigurno nasmešena, raskinu moj zahvat, uspravi se i opusti ruke.

Njene oči posmatrahu me s onom istom mirnom radoznalošću kao i na samom početku kad sam se probudio, kao da nije bila svesna

moga očajničkog napora od maločas, diktiranog napadom straha. Sada je stajala pasivno i na nešto čekala - istovremeno ravnodušna, usredsređena i malčice svim tim začuđena.

Ruke mi same klonuše. Ostavim je na sredini sobe i pođoh prema polici pored umivaonika. Osećao sam da sam uhvaćen u nezamislivu zamku i tražio sam izlaza, razmišljajući o sve bezobzirnijim načinima. Da me je neko upitao šta se sa mnom događa i šta to sve znači, ne bih bio kadar da izustim ni reči, ali bio sam već svestan da ono što se na Stanici dešava s nama svima predstavlja neku celinu, isto tako strašnu koliko i nerazumljivu, ali nisam ipak o svemu tome mislio u tom trenutku, jer sam se trudio da pronađem neki trik, neki potez koji bi mi omogućio bekstvo. Ne gledajući, osećao sam na sebi Hariin pogled. Iznad police se nalazila u zidu mala priručna apoteka. Otprilike mi je bila poznata njena sadržina. Nađoh teglicu s tabletama za spavanje i ubacih četiri tablete - maksimalnu dozu - u čašu. Nisam svoje manipulacije čak ni skrivao od Hari. Teško je reći zašto. Nisam o tome razmišljao. Nalio sam u čašu vrele vode, sačekao da se tablete rastope i prišao Hari koja je još stajala na sredini sobe.

"Ljutiš se?" upita tiho.

"Ne. Ispij ovo."

Ne znam zašto sam pretpostavljao da će me poslušati. I zaista, bez reči je uzela čašu iz mojih ruku i ispila svu sadržinu nadušak. Vratih praznu čašu na stočić i sedoh u ugao između ormana i bibliotečke police. Hari mi polako priđe i sede na pod pored fotelje, onako kao što je nekad činila, skupivši noge pod sebe, i isto tako poznatim mi pokretom zabaci kosu unatrag. Iako više uopšte nisam verovao da je to ona, svaki put kada bih je u tim malim navikama prepoznavao, nešto bi me stezalo za grlo. Bilo je to neshvatljivo i strašno, a najstrašnije što sam i ja sam morao da se ponašam dvolično, praveći se da smatram da je ona Hari, jer je ona sama smatrala da je Hari i u svom postupanju nije ništa činila lukavo. Ne znam kako sam došao do zaključka da je baš tako, ali za mene je to bilo sigurno, ako je uopšte moglo da bude još nešto sigurno.

Sedeo sam, a devojka se leđima naslonila na moja kolena, njena kosa je gicala moju nepomičnu ruku, i tako smo ostali gotovo bez pokreta. Nekoliko puta bacao sam pogled na časovnik. Prošlo je

polu časa i uspavljujuće sredstvo je moralo već početi da deluje. Hari nešto tiho progundā.

"Šta kažeš?" upitah, ali ona ne odgovori. Primao sam to kao znake sve veće sanjivosti, iako sam, istinu govoreći, u dnu duše sumnjao da će lek dejstvovati. Zašto? Ni na to pitanje ne nalazim odgovora. Najverovatnije zato što je moja podvala bila čak previše prosta.

Njena glava se polako opustila na moja kolena, tamna kosa sasvim ju je prekrila, i ona je disala odmereno kao čovek koji spava. Sagoh se da bih je preneo na krevet, a ona me odjednom, ne otvarajući oči, zgrabi lako za ruku i prsnu u oštar smeh.

Ukočih se, a Hari se prosto zacenjivala od smeha. Zažmirivši tako da su joj oči ostale nalik na proreze, gledala me je naivno i istovremeno lukavo. Sedeo sam neprirodno ukrućen, zaglupljen i bespomoćan, a ona se zakikota još jednom, pribi obraz uz moju ruku i učuta.

"Zašto se smeješ?" upitah odrvenjenim glasom. Isti takav izraz malo nemirne zamišljenosti pojavi se na njenom licu. Ona udari prstom po svome malom nosu i najzad reče uzdahnuvši:

"Ni sama ne znam." U tome je zazvučala iskrena iznenađenost. "Ponašam se kao glupača, je li?" prihvati. "Tako mi se odjednom nekako... ali i ti si krasan: sediš naduven kao... kao Pelvis..."

"Kao ko?" upitah, jer mi se učini da loše čujem.

"Kao Pelvis, znaš, onaj debeli..."

Eto, Hari van svake sumnje nije mogla znati Pelvisa niti je mogla čuti za njega od mene iz prostog razloga što se on vratio sa svoje ekspedicije dobre tri godine posle njene smrti. Ja ga takođe nasam poznavao do toga vremena i nisam znao da predsedavajući sednicama Instituta ima nenasnosni običaj protezanja sastanaka do u beskraj. Zvao se on, uostalom, Pele Vilis, od čega je nastao skraćeni nadimak, za koji takođe pre njegovog povratka nisam znao.

Oslonila je laktove na moja kolena a gledala mi u oči. Stavih ruke na njene mišice i polako ih pomerih prema ramenima, dok se gotovo ne sastaviše na njenom obnaženom vratu. Pod prstima sam osetio ritmičke otkucaje bila. Moglo je to najzad, biti milovanje i, sudeći po njenom pogledu, nije ga drugačije ni primala. U stvari, ja sam se uveravao da je njeno telo pod dodirom najobičnije, toplo ljudsko telo i da se pod mišićima kriju u njemu kosti i zglobovi. Gledajući u njene spokojne oči osetio sam užasnu želju da naglo stisnem prste.

Već su mi se gotovo zatvarali, kada se odjednom setih okrvavljenih Snautovih ruku - i pustih je.

"Kako ti gledaš..." reče ona mirno.

Srce mi je tako lupalo da nisam bio kadar da se odazovem. Zatvorih za trenutak oči.

Odjednom mi se ocrta ceo plan postupanja, od početka do kraja, sa svim pojedinostima. Ne gubeći ni trenutka, ustadoh iz fotelje.

"Moram da idem, Hari", rekoh, "a ako baš hoćeš, hajde sa mnom."

"Dobro."

Ona skoči na noge.

"Zašto si bosa?" upitah, prilazeći ormanu i izdvajajući između šarenih kombinezona dva, jedan za sebe i jedan za nju.

"Ne znam... mora da sam negde zaturila cipele..." reče nesigurno. Pustih to mimo ušiju.

"Preko haljine nećeš ovo moći da obučeš, moraćeš da je skineš."

"Kombinezon?... A šta će mi?" upita, počevši istovremeno da skida haljinu, ali se odmah pokaza nešto čudno: da ju je nemoguće bilo svući, pošto nije imala mnogo mogućnosti da se raskopča. Crvena dugmad na sredini bila su samo ukras. Nedastajao je bilo kakav rajsferšlus ili pređica. Hari se zbunjeno smeškala. Praveći se da je to nešto najobičnije na svetu, digoh s poda instrument sličan skalpelu i zasekoh tkaninu tamo gde se na leđima završavao izrez. Sad je mogla da skine haljinu preko glave. Kombinezon je za nju ipak bio malo preširok.

"Poletećemo?... Ali i ti takođe?" poče da ispituje kad smo, već obučeni, napuštali sobu. Ja samo klimnuh glavom. Užasno sam se bojao da ne sretnemo Snauta, ali hodnik koji je vodio prema aerodromu bio je prazan, a vrata radio-stanice pored kojih smo morali proći behu zatvorena.

Na Stanici je još vladala mrtva tišina. Hari je posmatrala kako malim električnim kolicima izvlačim raketu iz srednjeg boksa na slobodan kolosek. Proverih, po redu, stanje mikroreaktora, zatim daljinskog upravljača i mlaznica, posle čega zajedno sa startnim kolicima pregurah raketno punjenje na kružni, valjkasti plato startnog štita pod centralnim levkom kupole, odgurnuvši najpre odande praznu kapsulu kojom sam bio doputovao.

Ovo što sam sad pripremao bio je brodić koji je služio za održavanje

veze između Stanice i Sateloida, korišćen za prevoz tovara a ne ljudi, sem u izuzetnim slučajevima, jer ga je bilo nemoguće otvoriti spolja. Upravo to mi je išlo naruku i predstavljalo je deo moga plana. Nisam nameravao, razume se, da ispalim raketu, nego sam sve radio kao da je pripremam za pravi start: Hari, koja me je toliko puta pratila na mojim putovanjima, pomalo se razumevala u to. Proverih još iznutra stanje aparature za klimatizaciju i kiseonik, stavih u pokret jednu i drugu, a kad se zapališe kontrolne lampe nakon uključivanja glavnog strujnog kola, iziđoh iz tesnog smeštaja a pokazah ga Hari, koja stajaše kraj lestvica.

"Uđi unutra."

"A ti?"

"Ući ću posle tebe. Moram da zatvorim iza nas poklopac."

Nije mi se činilo da bi mogla unapred da prozre lukavstvo. Kad se pope stepenicama unutra, proturih kroz otvor glavu a upitah može li udobno da se smesti, a kada čuh gluho 'da', pridavljeno tesnoćom prostora, povukoh se i snažno zalupih kapak. U dva pokreta ubacih obe rigle u ležišta i spremljenim ključem počeh da pritežem pet šrafova koji su učvršćivali oklop u žlebovima.

Zaoštrena cigara stajala je uspravno, kao da je odista trebalo za trenutak da poleti u prostranstvo. Znao sam da joj se, zatvorenoj tamo, neće ništa dogoditi - u raketi je bilo dovoljno kiseonika, pa čak i nešto namirnica, uostalom uopšte nisam imao nameru da je tamo držim većito zatvorenu.

Želeo sam po svaku cenu da dobijem makar nekoliko časova slobode, da bih načinio planove za dalju budućnost i da bih stupio u kontakt sa Snautom, sada već izjednačen u pravima.

Kada sam završio stezanje preposlednjeg zavrtnja, osetih kako metalni potpornji na kojima stoji raketa, koja se držala samo na izbočinama s triju strana, lako podrhtavaju, ali sam pomislio da sam to ja sam, radeći žurno velikim ključem, nehotice uzdrmao čelični brod.

Kada se ipak odmakoh nekoliko koraka, ugledah nešto što ne bih želeo da ugledam još jednom.

Cela raketa se tresla, zabacivana serijama udara koji su dolazili iznutra, ali kakvih udara! Da je na mestu crnokose, vitke devojke bio u brodiću čelični automat, sigurno ne bi pokrenuo masu od osam

tona u takvo grčevito podrhtavanje.

Odrizi svetlosti sa aerodroma, koji su padali na njegovu uglačanu površinu, sada su se preivali i drhtali. Nikakve udare uostalom nisam čuo, unutar rakete vladala je apsolutna tišina, samo što su široko rastavljene noge skele na kojoj je stajala raketa, izgubile oštrinu crteža i vibrirala su kao strune. Učestalost tih vibracija bila je takva da sam se uplašio za celinu oklopa. Pričvrstih poslednji šraf uzdrhtalim rukama, bacih ključ i skočih s lestvica. Povlačeći se polako unatrag, videh kako zavrtnji amortizatora, sračunatih jedino na stalni pritisak, igraju u svojim steznim prstenima. Učini mi se da oklopna navlaka gubi svoj monolitni blesak. Kao lud skočih ka pultu za daljinsko upravljanje, obema rukama gurnuh naviše polugu za stavljanje u pokret reaktora i veze; i tada iz zvučnika koji je bio povezan sa unutrašnjošću raketa, izbi prodorno nešto između cviljenja i zvižduka, nešto potpuno drugačije od ljudskog glasa, ali ja ipak razbrah u njemu ponavljane, otegnute krike: "Kris! Kris! Kris!"

Uostalom, nisam to čuo razgovetno. Krv mi je šikljala iz oguljenih zglavaka, kako sam haotično i silovito žurio da pokrenem raketu. Plavičasti blesak rasu se po zidovima, iz startnog štita pod izduvnim cevima digoše se oblaci prašine, sve se pretvori u stub živih varnica i iznad svih glasova razleže se visoka, otegnuta grmljavina. Raketa se diže na tri plamena koji se odmah pretvoriše u jedan vatreni stub i, ostavljajući iza sebe uzdrhtale vrele oblake, izlete kroz otvor lansirnog uređaja. Zakloni ga odmah zatvoriše, automatski pokrenuti kompresori počеше odmah da ispiraju svežim vazduhom halu u kojoj se kovitlao oštar dim. Nisam bio svestan ničega od svega toga. Oslonjen rukama o pult, s licem koje mi je još gorelo živom vatrom, s kosom skovrčanom i opaljenom od toplotnog udara, grčevito sam hvatao vazduh, pun smrada od izgoretine i zadaha jonizacije, karakterističnog kao ozon. Iako sam u trenutku starta instinktivno zatvorio oči, startni plamen me je ipak ošamutio. Izvesno vreme video sam samo crne, crvene i zlatne kolutove. Malo-pomalo razidoše se. Dim, prašina i magla nestajahu, uvlačeni u ventilacione cevi koje su otegnuto ječale. Prvo što uspeh da vidim bio je ekran radara, koji je zelenkasto svetleo. Počeh da tražim raketu, manevrišući reflektor-antenom. Kad je najzad uhvatih, bila je već iznad atmosfere. U životu još nisam otpravio raketu na tako lud i slep

način, nemajući pojma kakvo da joj dam ubrzanje ni uopšte kuda da je pošaljem. Pomislih da će najprostije biti ako je uvedem u kružnu orbitu oko Solarisa, manje-više na visini od hiljadu kilometara, i tada ću moći da isključim motore, jer koliko god radili, nisam bio siguran da neće nastupiti kakva katastrofa nepredviđenih posledica. Orbita od hiljadu kilometara bila je - kako sam se uverio iz tabele - stacionarna. Ni ona, pravo govoreći, nije ništa garantovala, ali to je naprosto bio jedini izlaz koji sam video.

Nisam se usuđivao da ponovo uključim zvučnik koji sam bio isključio odmah posle starta. Pre bih učinio ne znam šta, samo da se ne izložim opasnosti da ponovo čujem onaj užasni glas, u kome nije bilo ničeg ljudskog. Svi prividi su - to sam mogao sebi da kažem - raskidani, i kroz privid Harinog lica počelo je da se probija drugo, pravo lice, naspram koga je alternativa ludila postajala zaista kao oslobođenje.

Bio je jedan čas kada sam napustio aerodrom.

6. "MALI APOKRIF"

Koža na licu i rukama bila mi je oparena. Setih se da sam u apoteci, kada sam tražio uspavljujuće tablete za Hari (smejao bih se sada svojoj naivnosti, samo da sam mogao), zapazio teglicu masti protiv opekotina, te pođoh u svoju kabinu. Otvorih vrata i u crvenoj svetlosti sunčeva zalaska ugledah da u fotelji, pored koje je pre toga klečala Hari, neko sedi. Strah me paralizova, panično se trgoh unatrag da se bacim u bekstvo; trajalo je to samo delić sekunde. Onaj u fotelji diže glavu. Bio je to Snaut. S nogom prebačenom preko noge, okrenut leđima prema meni (još je nosio one iste pantalone, nagorele reaktivima) prelistavao je neke papire. Na stolu pred njim bila ih je čitava gomila. Kad me vide, ostavi ih sve i za trenutak ostade zagledan u mene, namršten, s naočarima koje su mu bile spuštene na vršak nosa.

Priđoh bez reči umivaoniku, izvadih iz apoteke polutečnu mast i počeh da mažem najviše oparena mesta na čelu i obrazima. Srećom, nisam bio mnogo natekao a, zahvaljujući tome što sam bio čvrsto zažmurio, oči su mi ostale nepovređene. Nekoliko većih mehurova na slepoočnici i obrazu probo sam sterilnom iglom za injekcije i istisnuo iz nje serumsku tečnost. Potom zalepih na lice dva komada ovlažene gaze. Snaut me je sve vreme pažljivo posmatrao. Nisam na to obraćao pažnju. Kad najzad završih ove operacije (a lice me je sve žešće peklo), sedoh u drugu fotelju. Najpre sam morao da skinem s nje Harinu haljinu. Bila je to sasvim obična haljina, izuzev komplikacije sa dugmetima kojih nije bilo.

Držeći ruke spletene na šiljatom kolenu, Snaut je kritički pratio moje kretanje.

"No, šta je, da porazgovaramo?" progovori kad sedoh.

Ne rekoh ništa, pritiskajući gazu, koja poče da mi klizi sa obraza.

"Imali smo goste, a?"

"Da", odgovorih suho. Nisam imao ni najmanje volje da prihvatim njegov ton.

"I rešili smo ih se? No, no, vatreno si se bacio na to."

Dotače kožu na svom čelu, koja se još ljuštila. Bila se već počela

obrazovati nova pokožica, koja je stvarala crvene pege. Zagledah se u njih zapanjeno. Kako mi dosad takozvana opaljenost Snauta i Sartorijusa nije bila jasna? Stalno sam mislio da je to od sunca - a na Solanisu se niko ne sunča...

"Ali počeo si valjda skromno?" govorio je ne obraćajući pažnju na blesak naglog razumevanja koji se mogao pročitati u mojim očima. "Razni narkotici, venena, slobodna amerikanka - a?"

"Šta hoćeš? Možemo da porazgovaramo ravnopravno. Ali ako želiš da se izmotavaš, bolje idi."

"Ponekad čovek i nehotice postaje budala", reče. Diže na mene poluzatvorene oči.

"Nećeš me ubediti da nisi upotrebio konopac ni čekić? A mastionicom nisi možda gađao, kao Luter? Nisi? Hej", iskrivi se, "pa ti si prava junačina! Čak i umivaonik ceo, uopšte nisi pokušavao da razbiješ glavu, ništa; sobu uopšte nisi demolirao, nego onako smesta, cap-cap, zapakovao, ispalio, i kraj?!"

Pogleda na časovnik.

"Jedno dva a možda i tri časa trebalo bi, prema tome, da imamo slobodna", završi. Gledao me je, gledao s neprijatnim osmehom, i nastavio:

"Znači, kažeš, da me smatraš za svinju?"

"Za krajnju svinju", potvrdih jasno.

"Stvarno? A poverovao bi da sam ti rekao? Poverovao bi makar u jednu reč?"

Ćutao sam.

"Gibarijanu se to dogodilo prvom", nastavi, s onim lažnim osmehom. "Zatvorio se u svojoj kabini i razgovarao je samo kroz vrata. A mi, pretpostavljaš, šta smo zaključili?"

Znao sam, ali sam više voleo da ćutim.

"Naravno. Zaključili smo da je poludeo. Rekao nam je ponešto kroz vrata, ali ne sve. Možda čak i pretpostavljaš zašto je prikrio ko je kod njega? Pa već znaš: *suum cuique Svakom svoje (lat.) - Prev.* Ali! on je bio pravi istraživač. Zatražio je da mu pružimo šansu."

"Kakvu šansu?"

"Pa eto, pokušavao je, pretpostavljam, da to nekako klasifikuje, da sredi, da razreši, radio je noću. Znaš šta je radio? Sigurno znaš!"

"Ona izračunavanja", rekoh. "U ladici. U radio-stanici. To je on?"

"Da. Ali tada još ništa o tome nisam znao."

"Koliko je dugo to trajalo?"

"Gostoprimstvo? Valjda nedelju dana. Razgovori kroz vrata. No, šta se tamo događalo? Mislili smo da ima halucinacije i da je motorično uzbuđen. Davao sam mu skopolamin."

"Kako - njemu?!"

"Pa da. Uzimao je, ali ne za sebe. Eksperimentisao je. Tako je to išlo."

"A vi?"

"Mi? Trećeg dana odlučili smo da se probijemo u njegovu kabinu da provalimo vrata ako ne bude druge, hteli smo da budemo plemeniti, da ga lečimo."

"A... onda zato!" ote mi se.

"Da."

"I tamo... u onom ormanu..."

"Da, dragi dečko! Da. Nije znao da su u međuvremenu i nas posetili gosti. I nismo mogli više njime da se bavimo. Ali nije to znao. Sada već... postoji... izvesna rutina."

Rekao je to tako tiho, da sam poslednju reč više zaključio po smislu, no što sam ja čuo.

"Čekaj, ne razumem", rekoh. "Kako onda, morali ste valjda da čujete. Sam kažeš da ste prisluškivali. Morali ste čuti dva glasa, i onda..."

"Ne. Samo njegov glas, a ako su se čak i čuli nejasni šumovi, valjda razumeš da smo sve pripisivali njemu..."

"Samo njegov?... Ali... zašto?"

"Ne znam. Imam, doduše, izvesnu teoriju o ovom problemu. Ali mislim da ne vredi s njom žuriti, tim pre što nikakvo objašnjenje ne pomaže. Da. Ali ti si morao ugledati nešto već juče, inače bi nas obojicu smatrao ludacima?"

"Mislio sam da sam poludeo."

"Ah, tako! I nikog nisi video?"

"Video sam."

"Koga?!"

Njegova grimasa više nije bila smešak. Dugo sam ga gledao pre no što odgovorih:

"Onu... crnu..."

Ništa ne reče, ali njegovo zgrčeno i napred nagnuto telo ipak se

malo olabavi.

"Mogao si me ipak upozoriti", počeh, već s manjim ubedeđenjem.

"Pa upozorio sam te."

"Ali kako!"

"Na jedini moguć način. Shvati, nisam znao ko će to biti. Niko to nije znao, ne može se unapred znati..."

"Slušaj, Snaute, nekoliko pitanja. Ti znaš to... već izvesno vreme. Da li ta... to... šta će s njom biti?"

"Misliš, da li će se vratiti?"

"Da."

"Hoće i neće."

"Šta to znači?"

"Vratice se ista kao u početku... prve posete. Naprosto neće ništa znati ili, da budem određeniji, ponašaće se kao da svega toga što si uradio da bi je se rešio, nikad nije bilo. Ako je na to ne primoraš situacijom, neće biti agresivna."

"Kakvom situacijom?"

"To zavisi od okolnosti."

"Snaute!"

"Šta hoćeš da znaš?"

"Ne možemo dozvoliti sebi luksuz da krijemo jedan od drugog."

"To nije luksuz", prekide me suho. "Kelvine, čini mi se da ti još ne shvataš... ili, čekaj!" Oči mu blesnuše.

"Možeš li da kažeš ko je tu bio?!"

Progutah pljuvačku. Oborih glavu. Nisam hteo da mu gledam u oči. Više bih voleo da je to bio neko drugi, a ne on. Ali nisam imao izbora. Gaza sa obraza se odlepila i pala mi na ruku. Stresoh se od skliskog dodira.

"Žena, koju..."

Ne dovrših.

"Ubila se. Ubrizgala sebi..."

Čekao je.

"Izvršila samoubistvo?..." upita, videći da ćutim.

"Da."

"To je sve?"

Ćutao sam.

"To ne može biti sve..."

Digoh brzo glavu. Nije me gledao.

"Otkud znaš?"

Ne odgovori mi.

"Dobro", rekoh. Oblizah usne. "Posvađali smo se. U stvari, nismo. Nego sam joj ja rekao, znaš kako se govori u ljutnji. Pokupio sam tralje i odselio se, stavila mi je na znanje, nije da je rekla neposredno, ali kad se s nekim živi godinama, to nije ni potrebno... Bio sam uveren da govori samo onako - da bi se bojala da to učini, i baš sam joj to... takođe rekao. Sutradan se setih da sam u ladici ostavio te... injekcije; znala je za njih - doneo sam ih iz laboratorije, bile su mi potrebne - tada sam joj rekao kakvo je njihovo dejstvo. Uplašio sam se i hteo sam da pođem po njih, ali posle sam pomislio da bi to izgledalo kao da sam njene reči primio ozbiljno i... ostavio sam to tako, no kad sam trećeg dana ipak pošao, jer nikako nisam bio miran... kad sam stigao... bila je već mrtva."

"Ah, ti nevini dečko!..."

Skočih na noge od besa. Ali kad ga pogledah, shvatih da se ne podsmeva. Kao da ga prvi put vidim. Lice mu beše sivo, neizrecivi zamor ocrtavao se u dubokim borama njegova lica, izgledao je kao čovek teško bolestan.

"Zašto tako govoriš?" upitah čudno obeshrabren.

"Zato što je ta istorija tragična. Ne, ne", dodade brzo, videći da sam se pokrenuo, "još ne razumeš. Dabogme, možeš to najčešće da preživljavaš, da smatraš sebe ubicom, ali... to nije najgore."

"Šta ti govoriš!" rekoh podrugljivo.

"Drago mi je što mi ne veruješ, zaista. Ono što se dogodilo može da bude strašno, ali najstrašnije je ono što se... nije dogodilo. Nikad."

"Ne razumem..." rekoh tiho. Zaista ništa nisam shvatao. On klimnu glavom.

"Normalan čovek", reče. "Šta je normalan čovek? To je onaj koji nikad nije učinio ništa gadno? Da, ali zar nikad nije o tome pomislio? A možda nije čak ni pomislio, nego je nešto u njemu pomislilo, izrojilo se, pre deset ili trideset godina, možda se odbranio od toga i zaboravio, i nije se toga plašio, jer je znao da nikad nije to sproveo u delo. Da, a sad zamisli da odjednom, usred dana, među drugim ljudima, susreće TO otelovljeno, prikovano uz sebe, neuništivo, šta tada? Šta imaš tada?"

Ćutao sam.

"Stanicu", reče tiho. "Tada imaš Stanicu Solaris."

"Ali... šta to najzad može da bude?" upitah kolebajući se, "nisi ipak zločinac ili Sartorijus..."

"Dobro, pa ti si psiholog, Kelvine!" prekide me nestrpljivo. "Ko nije imao kadgod takav san? Fantazije? Pomisli na... fetišista, koji se zaljubio, šta ga znam, u komadić prljavog rublja, koji, rizikujući svojom kožom, osvaja pretnjom i molbom taj svoj najdraži, odvratni krpuljak, to mora da je zabavno, a? Koji se istovremeno gadi objekta svoje požude i luduje za njim i spreman je da za njega život da, izjednačujući se možda u osećanjima s Romeom i Julijom... Takve stvari se dešavaju. Doduše, razumeš valjda da moraju da postoje stvari... situacije... takve da se niko nije usudio da ih ostvari, izvan svojih misli, nekad u jednom trenutku omamljenosti, pada, ludila, nazovi to kako hoćeš. Nakon čega reč postaje telo. To je sve."

"To je... sve", ponovih besmisleno, drvenim glasom. U glavi mi je bruhalo. "Ali, Stanica? Šta ima s tim Stanica?"

"Ti se valjda praviš", promumla. Gledao me je ispitivački. "Pa stalno ti govorim o Solarisu, samo o Solarisu, ni o čem drugom. Nisam ja kriv ako se to tako drastično razlikuje od tvojih očekivanja. Uostalom, dovoljno si već preživio da bi bar mogao da me saslušаш do kraja.

Krećemo u kosmos, spremni na sve, to znači na samoću, na borbu, na mučeništvo i smrt. Iz skromnosti ne govorimo to glasno, ali mislimo ponekad da smo divni. Međutim, međutim to nije sve, a naša spremnost pokazuje se samo kao poza. Uopšte nećemo da osvajamo kosmos, hoćemo samo da proširimo Zemlju do kosmičkih granica. Jedne planete treba da su pustinjske, poput Sahare, druge ledene kao pol ili tropske kao brazilska džungla. Humani smo i plemeniti, nećemo da osvajamo druge rase, hoćemo samo da im prenesemo naše vrednosti i u zamenu da preuzmemo njihovo nasleđe. Smatramo se vitezovima svetog Kontakta. To je druga laž. Ne tražimo nikoga osim ljudi. Nisu nam potrebni drugi svetovi. Potrebna su nam ogledala. Ne znamo šta da radimo s drugim svetovima. Dosta nam je ovaj jedan, a već se njime davimo. Hoćemo da nađemo sopstvenu, idealizovanu sliku; to treba da budu globovi, civilizacije savršenije od naše, a u drugima se nadamo, opet, da ćemo naći sliku naše primitivne prošlosti. Međutim, na drugoj strani

je nešto što ne primamo, od čega se branimo, a u stvari sa Zemlje nismo dovezli samo destilat vrlina, herojski kip Čoveka! Doleteli smo ovamo takvi kakvi odista jesmo, a kada nam druga strana pokazuje tu istinu - onaj njen deo koji prećutujemo - ne možemo s tim da se pomirimo!"

"Pa šta je to?" upitah saslušavši ga strpljivo.

Ono što smo hteli: kontakt sa drugom civilizacijom. Imamo taj naš kontakt! Ogromno uvećanu, kao pod mikroskopom, našu sopstvenu, monstruožnu rugobu, naše lakrdijaštvo i sramotu!

U njegovom glasu podrhtavao je bes.

"Smatraš, dakle, da to... okean? Da to on čini? Ali zašto? Vrlo važno, u ovom trenutku mehanizam, nego, za ime boga zašto?! Zar misliš ozbiljno da želi da se poigrava nama? Ili da nas kažnjava?! To bi tek bila primitivna demonologija! Planeta opsednuta veoma velikim đavolom, koji radi zadovoljenja svoje žilice đavolskog humora potura članovima naučne ekspedicije ženske vampire! Sam valjda ne veruješ u tako krajnji idiotizam?!"

"Taj đavo uopšte nije tako glup", procedi Snaut kroz zube. Pogledah ga iznenađeno. Pade mi na um da je najzad mogao nervno da popusti, ako čak ono što se na Stanici dešavalo nije možda bilo i ludilo. Reaktivna psihoza?... sinu mi u jednom trenutku, kada on, gotovo bez glasa, počeo tiho da se smeje.

"Postavljaš mi dijagnozu? Sačekaj još. U suštini, doživeo si to u tako blagoj formi da još ništa ne znaš!"

"Aha! Đavo se nada mnom smilovao", dobacih. Razgovor je počinjao da mi biva dosadan.

"Šta, u stvari, hoćeš? Da ti kažem kakve planove protiv nas kuje x biliona metamorfične plazme? Možda nikakve."

"Kako nikakve?"

"Morao bi znati da se nauka bavi samo tim kako se nešto dešava a ne zašto se nešto dešava. Kako? Pa eto, počelo je osam ili devet dana nakon onog rendgenskog eksperimenta. Možda je okean odgovorio na zračenje nekim drugim zračenjem, možda nam je sondirao naše mozgove i izvukao iz njih neka psihička učajurenja."

"Učajurenja?"

To počeo da me zanima.

"Pa da, procese otrgnute od ostalih delova, zatvorene u sebe,

ugušene, zazidane, neka zapaljiva žarišta pamćenja. Poneo se prema njima kao prema receptu, kao prema konstrukcionom planu... znaš valjda koliko međusobno liče jedan na drugi kristali hromozoma i onih nukleinskih jedinjenja cerebrozida, koja predstavljaju supstrat procesa pamćenja... Jer nasledna plazma je plazma 'koja pamti'. Znači, izvadio je to iz nas, pobeležio, a posle, znaš šta je bilo posle. A zašto je to učinjeno? Tja! U svakom slučaju ne zato da bi nas uništilo. To bi mu bilo mnogo lakše. Uopšte - pri takvoj tehnološkoj slobodi - mogao je u stvari sve, na primer da nam svima podmetne dvojnike."

"A!" povikah, "znači zato si se onako uplašio prve večeri kad sam stigao!"

"Da. Uostalom", dodade, "možda je to i učinio. Otkud znaš da li sam ja odista onaj čestiti stari Pacov koji je doleteo ovamo pre dve godine..."

Poče tiho da se smeje, kao da mu moja zapanjenost daje bogzna kakvu satisfakciju, ali odmah prestade.

"Ne, ne", progundā, "i bez toga je ovo dosta... Možda razlika ima više, ali ja znam samo jednu: mene i tebe je moguće ubiti."

"A njih ne?"

"Ne savetujem ti da pokušaš. Užasan prizor!"

"Ničim?"

"Ne znam. U svakom slučaju ne otrovom, nožem, užetom..."

"Atomskim bacačem?"

"Pokušao bi?"

"Ne znam. Ako se zna da to nisu ljudi."

"Ali u izvesnom smislu jesu. Subjektivno su ljudi. Nisu svesni svoga... porekla. Primetio si to valjda?"

"Da. Pa onda... kako je to?"

"Regenerišu se u najbržem tempu. U nemogućem tempu, pred očima, kažem ti, i ponovo počinju da se ponašaju kao... kao..."

"Kao šta?"

"Kao naše predstave o njima, oni zapisi pamćenja, prema kojima..."

"Da, to je istina", složih se. Nisam obraćao pažnju na to da mi se mast sliva sa oparenih obraza i kaplje na ruku.

"Je li Gibarijan znao?..." upitah odjednom. Snaut me pažljivo pogleda.

"Da li je znao ovo što mi znamo?"

"Da."

"Gotovo sigurno."

"Otkud znaš, govorio ti je?"

"Nije. Ali našao sam kod njega jednu knjigu..."

"Mali apokrif?!" povikah, skočivši s mesta.

"Da. A otkud ti možeš da znaš?" upita odjednom uznemiren, zarivši zenice u moje lice. Odmahnuh odrečno glavom.

"Ne boj se", rekoh. "Vidiš valjda da sam oparen i da se uopšte ne regenerišem? U kabini je bilo pismo za mene."

"Ta šta kažeš?! Pismo? Šta je bilo u njemu?"

"Veoma malo. U stvari, beleška, ne pismo. Bibliografski uput na solarijski dodatak uz taj 'Apokrif'. Šta je to?"

"Stara stvar. Moguće da ima s tim nečeg zajedničkog. Evo ti."

Izvadi iz džepa tanku knjižicu, uvezanu u kožu i izlisanu na uglovima, i pruži mi je.

"A Sartorijus?..." dobacih stavljajući knjigu u džep.

"Šta Sartorijus? Svako se u takvoj situaciji ponaša... kako može. On se trudi da bude normalan - za njega to znači: zvaničan."

"Eh, sad..."

"Jeste! Bio sam s njim jednom u situaciji, nisu važne pojedinosti, uglavnom takvoj da nam je na osmoricu ostalo petsto kilograma kiseonika. Jedan za drugim prestajali smo da obavljamo svakodnevne poslove, pred kraj smo svi išli bradati, jedini on se brijao, čistio cipele, takav je to čovek. Naravno, ma šta da uradi sada, biće to glumljenje, komedija ili zločin."

"Zločin?"

"Pa dobro, ne zločin. Moramo za to izmisliti neku novu reč. Na primer 'mlazni razvod'. Da li bolje zvuči?"

"Previše si duhovit", rekoh.

"A draže bi ti bilo da plaćem? Predloži nešto."

"Ah, pusti me na miru."

"Ne, govorim najozbiljnije: sada znaš manje-više što i ja. Imaš li kakav plan?"

"Dobar si! Ne znam šta ću početi kad... se opet javi, a mora se pojaviti?"

"Biće da mora."

"A, u stvari, kako ulaze unutra, jer Stanica je hermetički zatvorena. Možda. oklop..."

On zavrte glavom.

"Oklop je u redu. Pojma nemam kako, samo, najčešće imamo GOSTE nakon buđenja, a najzad treba s vremena na vreme spavati."

"Nekakvo zaključavanje?"#

"Pomaže nakratko. Ostaju sredstva, no, sam znaš kakva."

Ustade. I ja ustadoh.

"Dobro, slušaj, Snaute... Misliš na likvidaciju Stanice, samo hoćeš da to potekne od mene?"

On zavrte glavom.

"To nije tako prosto. Naravno, uvek možemo da pobegnemo, makar na Sateloid, i odande da uputimo SOS. Tretiraće nas, razume se, kao ludake - nekakav sanatorijum na zemlji, sve dotle dok sve lepo ne poreknemo - sam znaš da se dešavaju slučajevi skupnog ludila na ovakvim isturenim položajima... To možda ne bi bilo najgore. Bašta, mir, bele sobice, šetnje sa bolničarima..."

Govorio je sasvim ozbiljno, s rukama u džepovima, zagledan očima koje ne vide u ugao sobe. Crveno sunce već je nestalo iza horizonta i grivasti talasi sjedinili su se u mastiljastu pustinju. Nebo je plamtelo. Iznad tog dvobojnog predela, neizrecivo sumornog, plovili su oblaci rubova belih kao ljliljan.

"Znači, hoćeš da bežiš? Ili nećeš? Još ne?" Osmehnu se.

"Nesalomivi osvajaču... još nisi to isprobao, jer ne bi tako navaljivao. Nije reč o tome šta hoću, nego o tome šta je moguće."

"Šta?"

"Eh, upravo to ne znam."

"Znači, ostajemo ovde? Misliš da će se naći sredstvo..."

Snaut me pogleda, onako mršav, izbrazdana lica s koga se ljuštila koža.

"Ko zna. Možda će se to isplatiti", reče najzad. "O njemu verovatno nećemo saznati ništa, ali možda o nama..."

Okrenu se, uze svoje papire i ode. Htedoh da ga zadržim, ali iz otvorenih usta ne uspeh da istisnem glas. Nije moglo ništa da se učini; mogao sam samo da čekam. Priđoh prozoru i zagledah se u krvavocrni okean, gotovo ne videći ga. Pade mi na um da bih mogao

da se zatvorim u nekoj od raketa na aerodromu, ali nisam to mislio ozbiljno, bilo je previše glupo; pre ili kasnije morao bih da iziđem. Sedoh kraj prozora i izvadih iz džepa knjigu koju sam dobio od Snauta. Bilo je još dovoljno svetlosti, od nje su se zarumenele stranice knjige, a cela soba je gorela u crvenilu. Knjiga je predstavljala članke i radove koje je prikupio nekakav Oton Ravincer, magistar filozofije - radovi, uopšte uzev, od nesumnjive vrednosti. Svaku nauku prati uvek nekakva pseudo nauka, njena čudna iskušnost u umovima izvesnog tipa; astronomija ima svoga karikaturista u astrologiji, hemija ga je nekad imala u alhemiji, te je razumljivo što je rađanje solaristike pratila prava eksplozija misaonih monstruma; Ravincerovu knjigu ispunjavala je duhovna hrana upravo takvog tipa, propraćena, istina - treba lojalno priznati - uvodom koji je napisao sam Ravincer, u kome se on distancirao od ovog panoptikuma. Naprosto je smatrao, ne bez razloga, da ovakva zbirka može da predstavlja dragocen dokument vremena, kako za istoričara tako i za psihologa nauke.

Bertonov izveštaj zauzima u knjizi počasno mesto. Sastojao se iz nekoliko delova. Prvi deo predstavljao je prepis njegove knjige letenja, veoma lakonski.

Od četrnaest časova do šesnaest i četrdeset dogovornog vremena ekspedicije zapisi su bili lakonski i negativni.

Visina 1000 - ili 1200 - ili 800 metara - ništa nije zapaženo - okean pust. Ponavljalo se to nekoliko puta.

Potom u 16,40: Diže se crvena magla. Vidljivost 700 metara. Okean pust.

17,00: Magla se zgušnjava, tišina, vidljivost 400 metara, s provedricama. Silazim na 200.

17,20: U magli sam. Visina 200. Vidljivost 20 - 40 metara. Tišina. Penjem se na 400.

17,45: Visina 500. Magleni bedem do horizonta. U magli - levkasti otvori kroz koje se vidi površina okeana. Nešto se u njima dešava. Pokušavam da uđem u jedan od tih levaka.

17,52: Vidim neku vrstu vira - izbacuje žutu penu. Opoljen maglenim zidom. Visina 100. Spuštam se na 20.

Na tome se završava prepis Bertonove knjige letenja. Dalji tok takozvanog izveštaja predstavljao je izvod iz njegove istorije bolesti,

ili, tačnije govoreći, bio je to tekst izjave koju je Berton izdiktirao, isprekidan pitanjima članova komisije:

Berton: Kad sam se spustio na trideset metara, održavanje visine je postalo teško, jer su u tom okruglom prostoru, slobodnom od magle, vladali silni vetrovi. Morao sam da prionem uz kormila i zato izvesno vreme - možda 10 ili 15 minuta - nisam gledao šta se dešava izvan gondole. Usled toga sam nehotice upao u maglu, ubacio me je u nju jak nalet vetra. Nije to bila obična magla, nego kao neka emulzija, čini se koloidna, jer mi se uhvatila na sva okna. Imao sam mnogo muke da ih očistim. Bila je vrlo lepljiva. Međutim, obrtaji su mi redukovani za trideset i nešto procenata usled otpora kakve je propeleru pružala ta nekakva magla, tako da sam počeo da gubim visinu. Pošto sam bio vrlo nisko i pošto sam se bojao da se ne srušim na talase, dadoh pun gas. Mašina je održala visinu, ali uvis nije išla. Imao sam još četiri patrone raketnih ubrzača. Nisam ih upotrebio pomišljajući da bi situacija mogla da se pogorša i da će mi tada zatrebati. Pri punim obrtajima nastade vrlo jaka vibracija; shvatio sam da mi se na propeler hvata ta emulzija; na satovima nosivosti ipak sam stalno imao nulu, te ništa s tim nisam mogao da preduzmem. Sunce nisam video od trenutka kada sam ušao u maglu, ali u njegovom pravcu magla je fosforizovala crveno. Kružio sam stalno u nadi da ću najzad uspeti da izletim u jedno od onih mesta slobodnih od magle i, zaista, pođe mi to za rukom nekih pola časa kasnije. Izletem u slobodan prostor, gotovo savršeno kružan, s prečnikom od nekoliko stotina metara. Njegovu granicu predstavljala je magla koja je snažno ključala, kao dizana jakim konveksnim strujama. Zato sam se trudio da ostajem što je moguće više u sredini 'rupe' - jer je tamo vazduh bio najmirniji. Tada zapazih promenu na površini okeana. Talasi gotovo potpuno nestadoše, a površinski sloj te tekućine - onoga od čega se sastoji okean - postade poluproziran, sa zadimljenostima, koje su nestajale, dok nakon kraćeg vremena ne nastupi potpuna prozirnost i mogah kroz sloj debeo valjda nekoliko metara da vidim u dubinu. Tamo se gomilao kao nekakav žut mulj koji je u tankim, uspravnim mlazovima išao uvis, a kad bi isplivao na površinu, postajao bi staklasto sjajan, počinjao bi da se uzburkava i peni, i da se zgušnjava; tada je bivao sličan veoma gustom, zagorelom šećernom sirupu. Taj mulj ili sluz skupljao se u debele

čvorove, izrastao iznad površine, stvarao karfiolaste uzvisine i polako obrazovao razne oblike. Poče da me tera ka maglenom zidu, te sam tokom nekoliko minuta morao da sprečavam taj pokret obrtajima i krmom, a kad sam mogao ponovo da pogledam dole, pod sobom ugledah nešto što je podsećalo na vrt. Jeste, vrt. Video sam patuljasto drveće i žive ograde, i staze, ne prave - sve je to bilo od iste one supstance koja se već potpuno stegla, kao žutkast gips. Tako je to izgledalo; površina je snažno bleštala, i ja se spustih što sam više mogao, da bih to detaljnije razgledao.

Pitanje: Jesu li ta drveta i drugo rastinje koje si video imali lišće?

Bertonov odgovor: Ne. To je bio samo opšti oblik - kao model vrta.

Baš tako: model. Tako je to izgledalo. Model, ali valjda prirodne veličine. Malo zatim sve poče da puca i da se lomi, a kroz pukotine, koje behu potpuno crne, u talasima se utiskivala na površinu gusta sluz i stezala se, jedan deo se slivao, a deo je ostajao, i sve je počelo sve energičnije da ključa, pokrilo se penom i ništa osim nje više nisam video. Istovremeno magla poče da me steže sa svih strana, te povećah obrtaje i popeh se na 300 metara.

Pitanje: Jesi li potpuno uveren da je to što si video podsećalo na vrt - i ni na šta drugo?

Bertonov odgovor: Da. Jer tamo sam primetio različite pojedinosti; sećam se, na primer, da su na jednom mestu stajali u redu kao kvadratni sandučići. Kasnije mi pade na um da su to mogle biti košnice.

Pitanje: To ti je kasnije palo na um? Ali ne u trenutku kad si to ugledao?

Bertonov odgovor: Ne, jer je to sve bilo kao od gipsa. A video sam još i druge stvari.

Pitanje: Kakve stvari?

Bertonov odgovor: Ne mogu da kažem kakve, jer nisam stigao da ih tačno razgledam. Činilo mi se kao da su pod nekim žbunovima bila neka oruđa, bili su to izduženi oblici sa isturenim zubima, kao gipsani odlivi malih povrtarskih mašina. Ali u to nisam potpuno uveren. U ono prvo jesam.

Pitanje: Zar nisi pomislio da je to halucinacija?

Bertonov odgovor: Ne. Mislio sam da je to bila fatamorgana. O halucinaciji nisam mislio, jer sam se osećao sasvim dobro, a i zato

što nikad u životu nisam nešto slično video. Kad sam se digao na 300 metara, magla je poda mnom bila iscepana udubljenjima, i izgledala mi je potpuno kao sir. Neke od tih rupa bile su prazne i video sam u njima talasanje okeana, a u drugima je nešto ključalo. Siđoh u jedno od takvih mesta i na četrdeset metara ugledah da pod površinom okeana - ali sasvim plitko - leži stena, koja je ličila na zid veoma velike zgrade; jasno se providela kroz talase i imala je redove pravilnih, pravougaonih otvora, poput prozora; a čak mi se učinilo da se u nekim prozorima nešto pokreće. U to nisam baš sasvim siguran. Taj zid poče polako da se diže i da izranja iz okeana. Niz njega se slivala sluz u čitavim vodopadima i nekakve sluzave tvorevine, neka žiličava zgusnuća. Odjednom se zid prelomi na dva dela i polete u dubinu tako brzo da smesta nestade. Povukoh mašinu još jednom uvis i sada sam leteo iznad same magle, tako da sam je gotovo dodirivao šasijom. Ugledah sledeće prazno levkasto mesto - bilo je valjda nekoliko puta veće od prvoga.

Već izdaleka opazih nešto da pliva, učini mi se, pošto je bilo svetlo, gotovo belo, da je Fehnerov skafandar, tim pre što je oblik podsećao na čoveka. Načinih mašinom zaokret, vrlo oštar, bojao sam se da ne preletim preko tog mesta te da ga više ne nađem; taj oblik se uto lako podiže i izgledalo je kao da pliva ili da do pojasa stoji u vodi. Žurio sam i spustio se tako nisko da osetih udar šasije o nešto meko, o greben talasa, pretpostavljam, jer su na tome mestu bili veliki talasi. Taj čovek, jeste, to je bio čovek, nije imao na sebi skafandar. No ipak se kretao.

Pitanje: Jesi li video njegovo lice?

Bertonov odgovor: Jesam.

Pitanje: Ko je to bio?

Bertonov odgovor: To je bilo dete.

Pitanje: Kakvo dete? Jesi li ga video kad god u životu? Bilo gde?

Bertonov odgovor: Ne. Nikad. U svakom slučaju, ne sećam se. Uostalom, čim sam se približio - a razdvajalo me je od njega oko četrdeset metara, možda nešto više - razabrah da u njemu ima nešto što ne valja.

Pitanje: Šta pod tim podrazumevaš?

Bertonov odgovor: Odmah ću reći. Najpre nisam znao šta je to. Tek nešto kasnije razabrah: bilo je neobično veliko. Malo je reći

ogromno. Imalo je valjda neka četiri metra. Tačno se sećam da se, kad sam šasijom udario o talas, njegovo lice nalazilo nešto iznad mogeg lica, i mada sam sedeo u kabini, ipak sam se morao nalaziti neka tri metra iznad površine okeana.

Pitanje: Ako je bilo takvo veliko, otkud znaš da je bilo dete?

Bertonov odgovor: Zato što je to bilo vrlo malo dete.

Pitanje: Ne misliš, Bertone, da je tvoj odgovor nelogičan?

Bertonov odgovor: Ne. Uopšte nije. Jer sam video njegovo lice. A uostalom, proporcije tela su mu bile detinje. Izgledalo mi je... gotovo kao dojenče. Ne, preterujem. Moglo mu je biti dve ili tri godine. Imalo je crnu kosu i plave oči, ogromne! I bilo je golo. Potpuno golo; kao novorođenče. Bilo je mokro, ili, bolje rečeno, klizavo, koža mu je sva sijala.

Taj prizor je užasno delovao na mene. Više nisam verovao ni u kakvu fatamorganu. Video sam ga previše jasno. Dizalo se i spuštalo, onako kako se dizao i spuštao talas, ali nezavisno od toga i samo se kretalo, i to je bilo odvratno!

Pitanje: Zašto? Šta je radilo?

Bertonov odgovor: Izgledalo je, eto, kao u nekom muzeju, kao lutka, ali kao živa lutka. Otvaralo je i zatvaralo usta i pravilo razne pokrete, odvratne. Jeste, jer to nisu bili njegovi pokreti.

Pitanje: Kako to razumeš?

Bertonov odgovor: Nisam mu se približio više od nekih deset metara, dvadeset će biti možda najtačnija procena. Ali već sam rekao kakvo je bilo ogromno i zahvaljujući tome video sam ga čak i previše dobro. Oči su mu sijale i uopšte je davalo utisak živog deteta, samo ti pokreti, kao da je neko pokušavao... kao da ih je neko isprobavao...

Pitanje: Potrudi se da pobliže objasniš šta to znači?

Bertonov odgovor: Ne znam da li ću moći. Stekao sam takav utisak. Bilo je to intuitivno. Nisam o tome razmišljao. Ti pokreti su bili neprirodni.

Pitanje: Hoćeš li da kažeš da su se, recimo, te ruke kretale tako kako ne mogu da se pokreću ljudske ruke, zbog ograničenosti pokretljivosti u zglobovima?

Bertonov odgovor: Ne. Nipošto ne. Samo... ti pokreti nisu imali nikakvog smisla. Svaki pokret uopšteno nešto znači, nečemu služi...

Pitanje: Tako misliš? Pokreti dojenčeta ne moraju ništa da znače.

Bertonov odgovor: Znam to. Ali pokreti dojenčeta su neskladni, nekoordinirani. Uopšteni. A ovi su bili, evo, znam: bili su metodični. Obavljali su se redom, u grupama, u serijama. Kao kad bi neko hteo da ispita šta je to dete kadro da učini s rukama, a šta s trupom i ustima, s licem je bilo najgore, pretpostavljam zato što je lice najizražajnije, a ovo je bilo kao lice... ne, ne umem to da nazovem. Bilo je živo, jeste, ali ipak nije bilo ljudsko. To znači, crte su bile prave ljudske, i oči, i koža, i sve, ali izraz, mimika - nisu bili.

Pitanje: Jesu li to bile grimase? Znaš li kako izgleda lice čoveka kad ima epileptični napad?

Bertonov odgovor: Da. Video sam takav napad. Razumem. Ne, ovo su bili pokreti krajnje slobodni i stalni, skladni ili, kako bih rekao, melodični. Nemam drugu odredbu za to. A opet lice, s licem je bilo isto. Lice ne može da izgleda tako da jedna polovina bude vesela a druga tužna, da jedan njegov deo preti ili se boji, a drugi trijumfuje ili tako nešto; ali s ovim detetom je bilo baš tako. Osim toga, svi ovi pokreti i mimična igra odvijali su se najvećom brzinom. Ja sam tamo bio vrlo kratko vreme, možda deset sekundi. Čak ne znam da li i deset.

Pitanje: I hoćeš da kažeš da si stigao sve to da vidiš u tako kratkom vremenu? Uostalom, otkud znaš koliko je dugo to trajalo, jesi li proveravao na časovniku?

Bertonov odgovor: Ne. Nisam proveravao na časovniku, ali letim punih šesnaest godina. U mojoj profesiji vreme mora da se ocenjuje s tačnošću u sekund, mislim na trenutke, reč je o refleksu. To je potrebno pri ateriranju. Pilot koji nije kadar, bez obzira na okolnosti, da se orijentiše da li neka pojava traje pet sekundi ili deset, nikad neće mnogo vredeti. Isto je i sa zapažanjima. Čovek uči tokom godina da hvata sve u što kraćem vremenu.

Pitanje: Je li to sve što si video?

Bertonov odgovor: Ne. Ali ostalog se ne sećam tako tačno. Pretpostavljam da je ta doza bila previše jaka za mene. Mozak mi je bio kao začepljen. Magla je počela da se spušta i morao sam da idem uvis. Morao sam, ali se ne sećam kako sam ni kada sam to učinio. Prvi put u životu umalo se nisam srušio. Ruke su mi se tako tresle da nisam mogao čestito da držim upravljač. Čini mi se da sam nešto vikao, da sam dozivao Bazu, iako sam znao da nemam

kontakta s njom.

Pitanje: Jesi li pokušao tada da se vratiš?

Bertonov odgovor: Nisam. Jer, najzad, kad sam se digao na visinu, pomislio sam da se u nekoj od tih rupa možda nalazi Fehner. Znam, to zvuči besmisleno. Pa ipak sam tako mislio. Čim se dešavaju takve stvari - pomislio sam - možda ću uspeti da pronađem Fehnera. Zato sam odlučio da uđem u onoliko tih maglenih rupa koliko god budem mogao. Ali treći put, kad sam izišao gore, posle onoga što sam video, shvatio sam da neću uspeti. Nisam više mogao. Moram da kažem, to je uostalom poznato. Pripala mi je muka i povratio sam u gondoli. Dogle nisam znao šta to znači. Nikad ranije nisam imao mučninu.

Pitanje: To je bio simptom zatrovanosti, Bertone.

Bertonov odgovor: Može biti. Ne znam. Ali ono što sam ugledao u trećem spuštanju, nisam izmislio, to nije izazvala zatrovanost.

Pitanje: Kako možeš to da znaš?

Bertonov odgovor: To nije bila halucinacija. Jer halucinacija je ono što proizvodi moj vlastiti mozak, zar ne?

Pitanje: Da.

Bertonov odgovor: Vidite. A to moj mozak nije mogao proizvesti. Nikada u to neću poverovati. Ne bi bio sposoban za tako nešto.

Pitanje: Bolje reci šta je to bilo, hoćeš li?

Bertonov odgovor: Najpre moram da saznam kako će biti gledano na ono što sam dosad rekao.

Pitanje: Kakvu to ima važnost?

Bertonov odgovor: Za mene - načelnu. Rekao sam da sam video nešto što nikad neću zaboraviti. Ako komisija zaključi da ono što sam rekao ima makar jedan postotak verovatnoće, tako da treba početi odgovarajuća istraživanja ovog okeana, mislim u ovom pravcu, onda ću reći sve. No ako to komisija treba da prizna kao nekakvo moje buncanje, neću reći ništa.

Pitanje: Zašto?

Bertonov odgovor: Zato što je sadržina mojih halucinacija, ma ona vapila za osvetom do neba, moja privatna stvar. Međutim sadržina mojih iskustava na Solarisu - nije.

Pitanje: Treba li to da znači da odbijaš da daš dalje odgovore sve dok odgovarajući organi ekspedicije ne donesu svoju odluku? Jer,

valjda razumeš da komisija nije ovlaštena da donese brzu odluku.
Bertonov odgovor: Tako je.

Na tome se završava prvi zapisnik. Bio je još odlomak drugoga, vođenog jedanaest dana kasnije.

Predsednik: ... uzimajući sve to u obzir, komisija, sastavljena od trojice lekara, trojice biologa, jednog fizičara, jednog inženjera-mehaničara i zamenika šefa ekspedicije došla je do uverenja da slučajevi koje je Berton predstavio čine sadržinu halucinatornog sindroma, nastalog pod uticajem zatrovanosti atmosferom planete, sa simptomima pomućenosti, praćene razdraženošću asocijativnih pojasa moždane kore, i da tim slučajevima u stvarnosti nije odgovaralo ništa ili gotovo ništa.

Berton: Izvinjavam se. Šta znači 'ništa ili gotovo ništa'? Šta je 'gotovo ništa'? Koliko je ono veliko?

Predsednik: Još nisam završio. Posebno je upisan votum separatum *izdvojeno mišljenje (lat.) - Prev. doktora fizike Arčibalda Mesendžera* koji je izjavio da je ono što je Berton ispričao moglo, po njegovom mišljenju, da se dogodi u stvarnosti i da zaslužuje da bude savesno istraženo. To je sve.

Berton: Ponavljam malopredloženo pitanje.

Predsednik: Stvar je prosta. 'Gotovo ništa' znači da su neke realne pojave, Bertone, mogle da iniciraju tvoje halucinacije. Čak i najnormalniji čovek može tokom vetrovite noći da pomisli da je uzdrmani žbun neko biće. A šta tek da se kaže o tuđoj planeti, kada se posmatračev razum nalazi pod uticajem otrova? To ne znači ispoljavanje nepoverenja prema tebi, Bertone. Kakva je s tim u vezi tvoja odluka?

Berton: Želeo bih najpre da saznam kakve su posledice onoga votum separatum doktora Mesendžera?

Predsednik: Praktično nikakve. To znači da istraživanja u tome pravcu neće biti preduzeta.

Berton: Da li se ovo što govorimo upisuje u zapisnik?

Predsednik: Da.

Berton: Onda bih hteo kazati da po mome uverenju komisija nije nanela štetu meni - ja se tu ne računam - nego duhu ove

ekspedicije. Saglasno s onim što sam rekao prvi put na dalja pitanja ne odgovaram.

Predsednik: Je li to sve?

Berton: Jeste. Ali hteo bih da se vidim sa doktorom Mesendžerom. Je li to moguće?

Predsednik: Naravno.

Na tome se završavao drugi zapisnik. U donjem delu lista bila je sitno odštampana beleška koja saopštava da je doktor Mesendžer imao sledećeg dana poverljiv razgovor sa Bertonom, dug gotovo tri časa, nakon čega se obratio Savetu ekspedicije zahtevajući da se ponovo veća o izjavama pilota Bertona. Tvrdio je da tome u prilog govore dopunski podaci koje mu je Berton saopštio, a koje će on moći da otkrije tek posle donošenja pozitivne ocene od strane Saveta. Savet se glasovima Šanaana, Timolija i Trajea izjasnio protiv toga zaključka, čime je ova stvar okončana.

Knjiga je još sadržala fotokopiju jedne strane pisma nađenog u Mesendžerovim posmrtnim papirima. Bio je to verovatno koncept; Ravincer nije uspeo da utvrdi da li je to pismo bilo poslato, kao ni kakve su bile dalje posledice.

"...njegova piramidalna tupost", počinjao je tekst. "U brizi za svoj autoritet Savet, ili, konkretno govoreći Šanaan i Timoli su (jer se Trajeov glas ne računa) odbacili moje zahteve. Stoga se obraćam neposredno Institutu, ali sam shvataš da je to samo bespomoćni protest. Vezan rečju, ne mogu na žalost da ti saopštim ono što mi je Berton poverio. Na odluku Saveta uticalo je to što je sa otkrićem došao čovek bez ikakvog naučnog zvanja, iako bi mnogi istraživači mogli tome pilotu da zavide na pribranosti razuma i posmatračkog dara. Pošalji mi, molim te, poštom sledeće podatke:

- 1) Fehnerovu biografiju, podrazumevajući i njegovo detinjstvo,
- 2) sve što god znaš o njegovoj porodici i porodičnim problemima; navodno je učinio siročetom malo dete,
- 3) fotografiju mesta u kome je vaspitavan.

Želeo bih još da ti kažem šta o svemu tome mislim. Kao što znaš, neko vreme nakon polaska Fehnera i Karučija u centru crvenog sunca je nastala mrlja, koja je korpuskularnim zračenjem uništila radio-vezu, i to, prema podacima Sateloida, uglavnom na južnoj hemisferi, tj. tamo gde se nalazila Baza. Fehner i Karučići su se -

najviše od svih istraživačkih grupa - udaljili od Baze.

Tako gustu i uporno nepokretnu maglu i još pri potpunoj tišini, nismo zapazili za sve vreme boravka na planeti sve do dana katastrofe.

Mislim da je ono što je video Berton bilo deo 'operacije čovek', koju je izvršio taj lepljivi monstrum. Pravi izvor svih tvorevina koje je Berton zapazio bio je Fehner - njegov mozak, u toku neke, za nas neshvatljive 'psihičke sekcije'; tu je u pitanju bilo eksperimentalno rekonstruisanje nekih (sigurno najčvršćih) tragova njegovog sećanja. Znam da to zvuči fantastično, znam da mogu da se varam. Stoga tražim od tebe da mi pomogneš; nalazim se sada na Alariku i ovde ću čekati tvoj odgovor.

Tvoj A."

Jedva sam mogao da čitam, tako je postalo tamno, knjiga u mojim rukama je pocrnela i najzad mi se slova rasplinuše pred očima, ali je praznina na listu svedočila da sam došao do kraja ovog događaja koji sam upoređujući ga sa sopstvenim iskustvom, smatrao veoma verovatnim. Okrenuh se prema prozoru. Sve je bilo tamnoljubičasto napolju, samo se nad linijom horizonta naziralo još nekoliko oblaka, kao žar koji se gasi. Obavijen tamom okean je bio nevidljiv. Čuo sam slabo lepršanje papirnih listića nad ventilatorima. Zagrejan vazduh sa slabim ukusom ozona postao je mrtav. Apsolutna tišina ispunjavala je celu Stanicu. Pomislih da u našoj odluci - da ostanemo - nije bilo ničega herojskog. Period herojskih planetarnih napora i smelih ekspedicija, užasnih smrti, kao i spomenuta smrt Fehnera, prve žrtve okeana, predstavljao je prošlost. Više me se gotovo nije ticalo ko je Snautov ili Sartorijusov 'gost'. Posle nekog vremena pomislio sam prestaćemo se stideti i izdvajati. Ako se ne budemo mogli osloboditi 'gostiju', navići ćemo se na njih i živećemo s njima, a ako njihov tvorac promeni pravila igre, prilagodićemo se i tim novim pravilima, iako ćemo se kroz izvesno vreme koprcati, otimati se, a možda će čak ovaj ili onaj izvršiti samoubistvo, no na kraju će i to buduće stanje doći u svoju ravnotežu. Soba se ispunjavala mrakom, sve sličnijim zemaljskome. Rasvetljavali su ga još samo beli oblici umivaonika i ogledala. Ustadoh, pipajući pronađoh paketić vate na polici, ovlaženim tamponom oprah lice i legoh nauznak na krevet. Negde iznad mene, nalik na lepet noćne leptirice, pojačavao se i umanjivao treptavi zvuk ventilatora. Nisam

video čak ni prozor, sve je obavilo crnilo, samo je slab pramen svetlosti visio ispred mene, svetlosti za koju ne znam otkuda je dopirala, kao što ne znam ni da li sam je video na zidu, ili u daljini, ili dubini pustinje izvan prozora. Setih se kako me je prošle večeri uplašio pusti izgled solarijskog prostranstva i umalo se ne osmehnuh. Nisam ga se bojao. Ničega se više nisam bojao. Približih očima pregib ruke. Brojčanik časovnika zasvetli venčićem brojki. Za jedan čas trebalo je da se rodi plavo sunce. Uživao sam u mraku, i disao sam duboko, prazan, oslobođen svih misli.

U jednom trenutku, kad se pokrenuh, osetih na bedru pljosnati oblik magnetofona. Zaista. Gibarijan. Njegov glas zapisan na traci. Nije mi čak ni na um palo da ga vaskrsnem, da ga saslušam. A to je bilo sve što sam mogao da za njega učinim. Izvadih magnetofon da bih ga stavio ispod kreveta. Tada začuh slab šušanj i slabu škripu od otvaranja vrata.

"Kris?..." dopre do mene tih glas, nalik na šapat. "Jesi li tu, Kris? Tako je mračno."

"Ništa", rekoh. "Ne boj se. Hodi ovamo."

7. SAVETOVANJE

Ležao sam na leđima, s njenom glavom na ruci, bez i jedne misli. Mrak koji je vladao u sobi počinjao je da se ispunjava. Čuo sam korake. Zidovi su nestajali. Nešto se gomilalo iznad mene, nešto više, bez granica. Viđen skroz-naskroz tuđim očima, grljen bez dodira, ukočio sam se u mraku, osećao sam njegovu providnost, oštru, koja je istiskivala vazduh. Vrlo daleko čuo sam srce. Usredsredio sam svu pažnju, ostatke snaga, u očekivanju agonije. Nije nailazila. Jedino sam se još smanjivao, a nevidljivo nebo, nevidljivi vidici, prostor bez oblika, bez zvezda, povlačio se i uvećavao do ogromnih razmera, a ja sam se trudio da se uvučem u ono na čemu sam ležao, ali poda mnom nije bilo više ničega i mrak ništa više nije zaklanjao. Stisnuh ruke i pritisnuh njima lice. Više ga nisam imao. Prsti prodoše bez prepreke. Htedoh da vičem, da urlam...

Soba beše plavo-siva. Stvari, police, uglovi sobe behu kao izvedeni širokim, zagasitim potezima, samo u obrisima, bez sopstvene boje. Najsvetlija, biserna belina u tišini napolju. Telo mi beše mokro od znoja. Pogledah pored sebe, gledala me je.

"Utrnula ti ruka?"

"Šta?"

Ona diže glavu. Oči joj behu iste boje kao i soba, sive, svetlucave između crnih trepavica. Osetih toplinu njenog šapata, pre no što shvatih reči.

"Ne. A, jeste."

Stavih ruku na njena pleća. Dodir je izazivao treptanje. Polako je privukoh drugom rukom.

"Sanjao si ružan san?"

"San? Da, san. A ti nisi spavala?"

"Ne znam. Možda nisam. Ne spava mi se. Ali ti spavaj. Zašto gledaš tako?"

Zatvorih oči. Osećao sam sitne, odmerene otkucaje njenog srca, a negde dalje, sporije, kucalo je moje. Rekvizit - pomislih. Ali nije mi ništa bilo čudno, čak ni moja ravnodušnost. Strah i očajanje bio sam

već prevladao. Bio sam dalje, o, da, tako daleko još niko nije bio. Dotakoh usnama njen vrat, spustih se niže, na malo, glatko kao unutrašnjost školjke, udubljenje između tetiva. I tu je kucalo bilo. Podigoh se na lakat. Nikakvog jutarnjeg crvenila, nikakve mekoće svitanja, horizont je obuhvatao električnom svetlošću plavi požar, prvi zrak prodre kroz sobu kao pucanj, sve zaigra u refleksima, prelomiše se odrazi duginih boja u ogledalu, na bravama, na niklenim cevima, činilo se kao da svetlost udara u svaku ravnu površinu na koju naiđe, kao da je želela da se oslobodi, da razori tesnu prostoriju. Bilo je nemoguće da se gleda. Okrenuh se. Harine zenice behu se smanjile. Njene mrežnjače digoše se prema mome licu.

"Zar je već vreme za dan?" upita gluhim glasom. Beše to kao polusan, polujava.

"Ovde je uvek tako, draga."

"A mi?"

"Šta mi?"

"Dugo ćemo biti ovde?"

Dođe mi da se nasmejem. Ali kad mi se nejasni glas ote iz grudi, ne beše sličan smehu.

"Mislim da ćemo ostati dosta dugo. Ti ne želiš?"

Njeni kapci se ne pomeriše. Pažljivo me je gledala. Da li je treptala? Nisam bio uveren. Pridigla je čebe i na njenoj ruci se otkri mala, trouglasta belega.

"Zašto gledaš tako?"

"Zato što si lepa."

Osmehnu se. Ali to beše samo učtivost, zahvala na komplimentu.

"Zaista? Jer gledaš kao da... kao da ja..."

"Šta?"

"Kao da nešto tražiš."

"Šta pričaš!"

"Ne, kao da misliš da mi je nešto, ili da ti nešto nisam rekla."

"Koješta!"

"A kad se tako braniš, onda je sigurno tako. Ali kako hoćeš."

Iza usplamtelih prozora rađala se mrtva, plava žega. Zaklanjajući oči rukom, potražih naočare. Behu na stolu. Klekoh na krevetu, stavih naočare i ugledah Harinu sliku u ogledalu. Nešto je očekivala. Kada

opet legoh pored nje, osmehnu se.

"A za mene?"

Odjednom shvatih.

"Naočare?"

Ustadoh i počeh da preturam po ladicama, po stočiću, ispod prozora. Nađoh dva para, ali oba previše velika. Pružih joj. Isprobavala je jedne i druge. Spadale su joj na polovinu nosa.

Uz otegnutu škripu počеше da se spuštaju kapci na prozore. Samo trenutak i unutar Stanice, koja se kao puž uvukla u svoju koru, zavlada noć. Pipajući skinuh stakla s Harina lica i zajedno sa svojim stavih ih pod krevet.

"Šta ćemo raditi?" upita.

"Ono što se radi noću: spavati."

"Kris?"

"Molim?"

"Hoćeš da ti načinim novi oblog?"

"Ne, ne treba. Ne treba... draga."

Kada to rekoh, sam nisam bio svestan da li se pravim, ali odjednom u tami obuhvatih naslepo njena vitka leđa i osećajući njihovo drhtanje, poverovah u nju. Uostalom, ne znam. Učini mi se odjednom da ja varam nju, a ne ona mene, jer je ona samo ona.

Potom sam tonuo u san još nekoliko puta i uvek me je iz dremeža trzao grč, uzlupano srce se polako umirivalo, ja sam je privlačio k sebi, smrtno umoran, a ona je ispitivački doticala moje lice, čelo, vrlo oprezno, proveravajući da nemam groznicu. To je bila Hari. Druge, istinitije, nije moglo da bude.

Posle te misli nešto se promeni u meni. Prestah da se borim. Gotovo odmah zaspah.

Probudi me nežan dodir. Čelo mi je obavijala prijatna hladnoća. Ležao sam lica pokrivena nečim vlažnim i mekim, što se polako diglo, i ja se za gledah u Harino lice, nagnuto nada mnom. Obema rukama cedila je suvišnu vodu iz gaze u porculansku zdelu. Pored nje je stajala boca s tečnošću protiv opekotina. Hari mi se osmehnu.

"Kako spavaš!" reče i stavljajući mi ponovo gazu upita: "Boli?"

"Ne."

Nabrah čelo. Zaista, opekotine me više nisu mučile. Hari je sedela na ivici kreveta, ogrnuta mekim kupaćim ogrtačem, belim s

narandžastim prugama, crna kosa joj se rasula po okovratniku. Rukave je podvila visoko da lakata, da joj ne bi smetali. Osećao sam neverovatnu glad, valjda punih dvadeset časova nisam bio uzeo ništa u usta. Kad Hari završi ukazivanje nege mome licu, ustadoh. Pogled mi odjednom pade na dve uporedo smeštene sasvim iste bele haljine s crvenim dugmetima, na prvu koju sam joj pomogao da skinem, praveći na njoj izrez, i drugu, u kojoj je stigla juče. Ovoga puta ona je sama rasparala šav makazicama. Rekla je da se rajsferšlus sigurno pokvario.

Te dve jednake haljine bile su najstrašnije od svega što sam do tada preživeo. Hari se okretala oko ormanića s lekovima, praveći u njemu red. Ja se kradom okretoh od nje i zarih zube u svoju pesnicu, ugrizoh je do krvi. Gledajući stalno haljine - ili, tačnije, u jednu istu haljinu ponovljenu dva puta - počeh se povlačiti prema vratima. Voda je još curila iz slavine, dižući buku. Otvorih vrata, izvukoh se tiho na hodnik i pažljivo ih zatvorih. Čuo sam slab šum tekuće vode i zveckanje bočica no ti zvuci odjednom prestadoše. U hodniku na tavanici gorele su vodoravno produžene tavanične svetiljke, i nejasna mrlja odražene svetlosti padala je na površinu vrata, kraj kojih sam čekao stisnutih vilica. Držao sam kvaku, iako nisam verovao da ću uspeti da je zadržim. Nagli trzaj umalo mi je ne otrže iz ruke, ali vrata se nisu otvorila, nego su se samo zatresla i počela stravično da pucaju. Pustih kvaku, sav zapanjen, i povukoh se. S vratima se dešavalo nešto neverovatno, njihova glatka plastična ploča se uvijala kao ugibana od moje strane u dubinu, prema sobi. Emajl počeo da se rasprskava u sitnim mrvicama, obnažujući čelik dovratka koji se naprezao sve više. Odjednom shvatih: umesto da gura vrata koja su se otvarala na hodnik, trudila se da ih otvori vukući prema sebi. Refleks svetlosti se iskrivio na beloj ploči kao u ugnutom ogledalu, razleže se snažno krckanje i monolitna, do krajnosti izvijena ploča, prsnu. Istovremeno kvaka, otrgnuta iz ležišta, ulete u sobu. U otvoru se pokazaše dve zakrvavljene ruke i ostavljajući na laku crvene tragove nastaviše da vuku - ploča se prelomi na dvoje, osta da visi ukoso iz žlebova i narandžasto-belo stvorenje pomodrela, mrtvačka lica baci mi se na grudi, zacenjujući se od plača.

Da me ovaj prizor nije tako paralizovao, sigurno bih pokušao da

pobegnem. Hari je grčevito hvatala vazduh ustima, bijući glavom o moje rame, da joj se zamršena kosa sva razlete. Kad je obgrlih, osetih da mi leti kroz ruke. Odušoh je u sobu, provukavši se pored razbijenog krila vrata, i položih je na krevet. Nokti joj behu okrvavljeni i polomljeni. Kad okrete ruku, videh da je dlan oguljen do živoga mesa. Pogledah njeno lice, otvorene oči gledahu kroz mene, lišene izraza.

"Hari!"

Odgovori neartikulisanim gundžanjem.

Prinesoh prst njenom oku. Kapak se zatvori. Pridoh ormaniću s lekovima. Krevet škripnu. Okretoh se. Sedela je uspravno, gledajući sa strahom okrvavljene ruke.

"Kris", jauknu, "ja... ja... šta mi se desilo?"

"Povredila si ih izvaljujući vrata", rekoh suho. Imao sam nešto u usnama, naročito u donjoj, kao da su trnci prolazili kroz nju. Stisnuh je zubima.

Hari je za trenutak gledala oštre komade plastike koja je labavo visila iza dovratka, a onda vrati pogled na mene. Brada joj zadrhta i ja videh napor kojim se trudila da savlada strah.

Izrezao sam gazu, izvadio iz ormana posip za rane i vratio se krevetu. Sve što sam nosio odjednom mi ispade iz klonulih ruku, staklena teglica sa želatinskom opnom puče, ali ja se čak i ne sagoh prema njoj. Nije više ništa bilo potrebno.

Digoh njenu ruku. Sasušena krv je tankim rubovima još okružavala nokte, ali tragovi povreda su nestali, a dlan se prevukao mladom, rumenom kožom, jasnijom od okoline. Ta rana je, uostalom, bleдела gotovo pred očima.

Sedoh, pomilovah je po licu i pokušah da joj se nasmešim, iako ne mogu reći da sam u tome uspeo.

"Zašto si to učinila, Hari?"

"Ne. To sam... ja?"

Očima pokaza na vrata.

"Da. Ne sećaš se?"

"Ne. To znači, videla sam da te nema, mnogo sam se uplašila i..."

"I šta?"

"Počela sam da te tražim, pomislila sam da si možda u kupatilu..."

Tek tada primetih da je orman pomeren u stranu, pokazujući ulaz u

kupatilo.

"A posle?"

"Potrčala sam k vratima."

"I?"

"Ne sećam se. Nešto se moralo dogoditi?"

"Šta?"

"Ne znam."

"A čega se sećaš? Šta je bilo posle?"

"Sedela sam ovde, na krevetu."

"A toga da sam te doneo, ne sećaš se?"

Kolebala se. Uglovi usana opustiše joj se naniže, lice joj je bilo napregnuto.

"Čini mi se. Možda. Sama ne znam."

Spusti noge na pod i ustade. Priđe razbijenim vratima.

"Kris?"

Obuhvatih je s leđa rukom. Drhtala je. Odjednom se okrete, tražeći moje oči.

"Kris", šaptala je. "Kris!"

"Umiri se."

"Kris, ako, Kris, imam li ja epilepsiju?"

Epilepsija, dobri bože! Dođe mi da se nasmejem.

"Koješta, mila. Naprosto vrata, razumeš, tu su takva, eto, takva vrata..."

Napustismo sobu kad spoljni oklop uz otegnutu škripu otkri prozore, ukazujući na sunčanu dugu koja je tonula u okean.

Uputih se prema maloj kuhinjskoj prostoriji na suprotnom kraju hodnika. Poslovali smo zajedno, Hari i ja, pretresajući ormane i hladnjake. Brzo primetih da se nije mnogo snalazila u kivanju i da nije bila kadra mnogo da uradi, sem da otvara kutije od konzervi, što znači isto koliko i ja. Progutah sadržinu dveju takvih konzervi i ispih velike količine kafe. Hari je takođe jela, ali tako kao što ponekad jedu deca, na silu, da ne bi činila nažao odraslama, čak ne ni na silu, nego mehanički i ravnodušno.

Pođosmo potom u malu operacionu salu pored radio-stanice; imao sam jedan plan. Rekao sam joj da hoću za svaki slučaj da je pregledam, postavio sam je da sedne u fotelju na rasklapanje i izvadio iz sterilizatora špric i igle. Znao sam gde se šta nalazi,

gotovo napamet, tako smo bili izmuštrani u kopiji Stanice na Zemlji u kojoj smo vežbali. Uzeh kap krvi iz njenog prsta, načinih razmaz, sasuših ga u ekshaustoru i opravih ga jonima srebra u visokoj praznini.

Poslovnost kojom sam ovo činio delovala je umirujuće na Hari koja je poživajući na jastucima rastavljene fotelje gledala operacionu salu pretrpanu različitim aparatima.

Tišinu prekide isprekidano zujanje unutrašnjeg telefona. Podigoh slušalicu.

"Kelvin", reko. Nisam skidao oka s Hari, koja je od izvesnog vremena bila apatična, kao da su je iscrpli doživljaji poslednjih časova.

"Nalaziš se u operacionoj? Najzad!" čuh kao uzdah olakšanja.

Govorio je Snaut. Čekao sam sa slušalicom pritisnutom na uho.

"Imaš 'gosta', je li?"

"Da."

"I zauzet si?"

"Da."

"Vršiš pregled, hm?"

"A zašto? Hteo bi da odigramu partiju šaha?"

"Pusti, Kelvine. Sartorijus hoće da se vidi s tobom. To znači, s nama."

"To je novost", odgovorih iznenađeno. "A šta je s..." prekinuh i završih: "Da li je sam?"

"Nije. Loše sam se izrazio. On hoće da porazovara s nama. Povezaćemo se sva trojica vizofonom, samo ćemo ekrane zakloniti."

"Ah, tako? Pa zašto nije telefonirao neposredno meni? Stidi se?"

"Tako nešto", promrmlja nejasno Snaut. "I šta kažeš?"

"Treba da se dogovorimo? Reci mu, za sat, važi?"

"Važi."

Video sam ga na ekranu, samo lice, ne veće od šake. Za trenutak obeležen lakim šumom struje, zagledao mi se ispitivački u oči.

Najzad reče malo kolebljivo:

"Kako živiš?"

"Podnošljivo. A kako ti?"

"Mislim malo gore od tebe. Da li bih mogao..."

"Hoćeš da dođeš k meni?" dosetih se.

Pogledah preko ramena na Hari. Nagnula je glavu preko jastuka, i ležala noge prebačene jedne preko druge, podbacujući pokretom nesvesne dosade srebrnu kuglicu kojom se završavao lančić na naslonu fotelje.

"Ostavi to, čuješ? Ostavi, hej!" dolete do mene povišen Snautov glas. Ugledah na ekranu njegov profil. Ostatak nisam čuo, zaklonio je rukom mikrofon, ali sam video njegova usta koja su se pomerala.

"Ne, ne mogu da dođem. Možda kasnije. Znači, za jedan sat", reče brzo i ugasi ekran. Obesih slušalicu.

"Ko je to bio?" upita Hari ravnodušno.

"Jedan odavde. Snaut. Kibernetičar. Ne znaš ga."

"Hoće li ovo još dugo trajati?"

"A šta, dosadno ti je?" upitah. Ubacih prvi iz serije preparata u kasetu neutrinskog mikroskopa i redom pritisnuh obojene kuglice prekidača. Polja sila potmulo počеше da buče.

"Mnogo rasonode ovde nema i ako ti moje skromno društvo nije dovoljno, biće loše", govorio sam produžavajući rasejano pauze između reči, dok sam istovremeno obojane kuglice stezao velikom, crnom glavicom u kojoj je svetleo okular mikroskopa, zatim sam prislonio oči uz meku gumenu školjku. Hari je rekla nešto što do mene ne stiže. Video sam odozgo, u okomitoj skraćeniosti, ogromnu pustinju, oblivenu srebrnim bleskom. Na njoj su ležale okružene nejasnom maglicom, kao popucale i izvetrele, pljosnate stenovite okrugle građevine. Bila su to crvena zrnca. Izoštrih sliku i ne odvajajući oči od okulara kao da sam plovio sve dublje u srebrnasto bleštavo polje viđenja. Istovremeno sam levom rukom okretao regulacionu ručicu stočića, a kada se krvno zrnce, koje je ležalo usamljeno kao eratični kamen, nađe na raskrsnici crnih končića, pojačah povećanje. Objektiv je prividno jurio na izobličeni, u sredini upali eritrocit, koji je izgledao već samo kao venac kamenog kratera s crnim, ostrim senkama u udubljenjima prstenastog ruba. Taj rub, načičkan kristalizovanim naletima srebrnih jona, pobegao mi je izvan granice mikroskopskog polja. Pojavili su se mutni, kao viđeni kroz opalizujuću vodu, obrisi polustopljenih, iskrivljenih lanaca belančevine. Imajući na crnoj raskrsnici jedno učvorenje belančevinskih ruševina, polako sam gurao pokretač povećanja dalje, stalno dalje, svakog trenutka trebalo je da se pokaže kraj toga

puta u dubinu, spljoštena senka jednog molekula ispunjavala je celu sliku, evo je, raščistila se od magle!

Ništa se ipak nije desilo. Trebalo je da vidim drhtave sumaglice atoma, poput pihijaste tresulje, ali nije ih bilo. Ekran je bleštao devičanskom srebrnom bojom. Gurnuh pokretač do kraja. Zujanje se gnevno pojača, ali ni dalje ništa ne videh. Ponovljeno zujanje bilo je signal upozorenja da je aparatura preopterećena. Pogledah još jednom u srebrnu pustoš i isključih struju.

Skrenuh pogled na Hari. Upravo je otvarala usta da zevne, što je vešto pretvorila u osmeh.

"Kako stoji sa mnom?" upita.

"Odlično", rekoh. "Mislim da... ne može biti bolje."

Gledao sam je osetivši ponovo onog mrava u donjoj usni. Šta se, u stvari, desilo? Šta je to značilo? Ovo telo, na izgled tako vitko i krhko - u stvari neuništivo - u svojoj konačnoj osnovi pokazalo se da je sastavljeno iz ništavila? Udarih pesnicom u cilindrično telo mikroskopa. A možda neki defekt? Možda se polja ne skupljaju u žiži?... Ne, znao sam da je aparatura ispravna. Sišao sam niz sve stepene, ćelije, belančevinskog konglomerata, molekule, sve je izgledalo tačno onako kao na hiljadama preparata koje sam video. Ali poslednji korak naniže vodio je u bespuće.

Uzeh joj krv iz vene i presuh je u cilindar sa obeleženom merom. Podelih je na porcije i počeh da vršim analizu. Odnela mi je više vremena no što sam mislio. Reakcije su bile normalne. Sve. Sem...

Pustih kap koncentrisane kiseline na crvene korale. Zadimi se, kaplja posive, pokri se naletom bele pene. Raspad. Denaturacija. Dalje, dalje! Segoh rukom da dohvatim epruvetu. Kada se okrenuh prema onoj u kojoj je vršen ogled, tanko staklo umalo mi ne ispade iz prstiju.

Pod slojem prljave pene, na samom dnu epruvete ponovo je narastao sloj tamnog crvenila. Krv spaljena kiselinom - obnavljala se! To je bila besmislica! To je bilo nemoguće!

"Kris!" začuh kao iz velike daljine. "Telefon, Kris!"

"Šta? A, jeste, hvala."

Telefon je zujao već odavno, ali tek sada ga čuh.

"Kelvin", digoh slušalicu.

"Snaut. Povezao sam liniju, tako da se istovremeno čujemo sva

trojica."

"Pozdravljam vas, doktore Kelvine", razleže se visok, nazalni Sartorijusov glas. Zvučao je tako kao da se njegov vlasnik penje na podijum koji se opasno povija, bio je sumnjičav, oprezan i na izgled čvrst.

"Moje poštovanje, gospodine doktore", odgovorih. Dolazilo mi je da se nasmejem, ali nisam bio uveren da li su mi uzroci te veselosti dovoljno jasni da bih mogao sebi da pustim na volju. Kome bih, najzad, imao da se smejem? Držao sam nešto u ruci: epruvetu s krvlju. Prodrmah je. Već se usirila. Možda je ono maločas bila samo varka? Možda mi se samo učinilo?

"Hteo sam da vam predstavim, gospodo, izvesna pitanja vezana sa... fantomima", čuo sam i istovremeno nisam čuo Sartorijusa. Kao da mi se probijao u svest. Branio sam se od toga glasa, stalno zagledan u epruvetu sa usirenom krvlju.

"Nazovimo ih tvorevinama F", dobaci brzo Snaut.

"A, odlično."

Na sredini ekrana isticala se uspravna linija - znak da primam istovremeno vezu sa dva kanala - na obema njenim stranama trebalo bi da se nalaze lica mojih sagovornika. Staklo je ipak bilo tamno i samo je uzak okvir svetlosti duž ekrana svedočio da aparatura radi, ali da su ekrani nečim zaklonjeni.

"Svaki je od nas obavljao različita ispitivanja..." opet ista opreznost u nazalnom glasu govornika. Trenutak tišine. "Možda da najpre razmotrimo naše podatke, a posle bih ja mogao izneti do čega sam lično došao... Možda biste vi izvoleli prvi, Kelvine..."

"Ja?" rekoh. Odjednom osetih Harin pogled. Stavih epruvetu na sto, tako da se zakotrlja ispod staklenih stalaka, i sedoh na visoki tronožac, privukavši ga nogom prema sebi. U prvi mah htjedoh da se izgovorim, ali neočekivano i za samoga sebe, rekoh:

"Dobro. Mali konverzatorijum? Dobro! Učinio sam isto što i ništa, ali mogu da govorim. Jedan histološki preparat i nekoliko reakcija. Mikroreakcija. Stekao sam utisak da..."

Do tog trenutka pojma nisam imao šta da kažem. Odjednom kao da se u meni nešto otvorilo.

"Sve je u normi, ali to je kamuflaža. Maska. To je u izvesnom smislu superkopija: rekonstrukcija tačnija od originala. To znači da tamo gde

u čoveka nailazimo na granicu granulacija, granicu strukturalne deljivosti, ovde vodi dalji put zahvaljujući primeni podatomske građe."

"Čekajte. Čekajte. Kako to shvatate?" upita Sartorijus. Snaut se ne odazva. A možda je to bio njegov ubrzani dah koji se čuo u slušalici? Hari baci pogled prema meni. Shvatih da sam u uzbuđenju poslednje reči gotovo vikao. Ohladivši se, pogrbih se na svojoj neugodnoj stolici i zatvorih oči. Kako to da izrazim?

"Krajnji konstruktivni elemenat naših tela su atomi. Pretpostavljam da su tvorevine F izgrađene od jedinica manjih od običnih atoma. Daleko manjih."

"Iz mezona?... " sugerisa mi Sartorijus. Nije bio nimalo iznenađen.

"Ne, ne iz mezona... Mezoni bi se mogli zapaziti. Analitičnost ove aparature ovde, kod mene, dole, seže od deset do minus dvadeset angstrema. Je li tako? Ali ništa se ne vidi, apsolutno. Znači, nisu mezoni. Možda bi pre mogao da bude neutrin."

"Kako to mislite? Jer neutrinški konglomerati nisu postojani..."

"Ne znam. Nisam fizičar. Možda ga stabilizuje neko polje sila. Ne razumem se u to. U svakom slučaju, ako je tako kao što kažem, onda gradivo predstavljaju čestice oko deset hiljada puta manje od atoma. Ali to nije sve! Kada bi molekuli belančevine i ćelije bili izgrađeni neposredno od tih 'mikroatoma', morali bi da budu odgovarajuće manji. Krvna zrnca takođe, i fermenti, sve, ali nije tako. Iz toga proizlazi da su sve belančevine, ćelije, ćelična jedra samo m a s k a! Stvarna struktura, odgovorna za funkcionisanje 'gosta', skrivena je dublje."

"Ali, Kelvine!" gotovo viknu Snaut. Prekinuh uplašeno. Rekao sam 'gosta'?! Da, ali Hari to nije čula. Uostalom, ne bi razumela. Gledala je u prozor, oslanjajući glavu na ruku, i njen mali, čisti profil ocrtavao se na purpurnom rumenilu. Slušalica je ćutala. Čuo sam samo daleko disanje.

"Nečega u tome ima", progundā Snaut.

"Da, moguće", dodade Sartorijus, "samo štoš je u tome što okean nije izgrađen iz tih Kelvinovih hipotetičnih čestica. Izgrađen je od običnih."

"Možda je kadar da sintetizuje i takve", primetih. Osetih odjednom apatiju. Ovaj razgovor ne beše čak ni smešan. Beše nepotreban.

"Ali to bi objašnjavalo onu neobičnu izdržljivost", promumla Snaut. "I tempo regeneracije. Možda se čak i energetski izvor nalazi tamo, u dubini, jer ne moraju da jedu..."

"Molim za reč", javi se Sartorijus. Nisam ga trpeo. Kada bar ne bi ispadao iz uloge koju je sebi nametnuo. "Hoću da pokrenem pitanje motivacije. Motivacije pojave tvorevina F. Podelio bih ga ovako: šta su tvorevine F? To nisu ličnosti, ni kopije određenih ličnosti, nego materijalizovane projekcije onoga što o datoj ličnosti sadrži naš mozak."

Iznenadi me tačnost ove odredbe. Taj Sartorijus, ma koliko antipatičan, nije ipak bio glup.

"Tačno", dobacih. "To čak objašnjava zbog čega su se pojavile jedne tvorevine, a ne neke druge. Odabrani su najčvršći tragovi sećanja, najtrajniji, najizolovaniji od svih ostalih, iako, naravno, nijedan takav trag ne može da bude potpuno izdvojen i u toku njegova 'kopiranja' su zahvaćeni, mogli su da budu zahvaćeni ostaci drugih tragova, koji se slučajno nalaze u blizini, usled čega došljak ponekad pokazuje znanje veće no što je mogla da ga ima autentična osoba čija bi kopija trebalo da je..."

"Kelvine!" ponovo viknu Snaut. Iznenadilo me je što se samo on ljutio zbog mojih neopreznih reči. Sartorijus kao da ih se nije plašio. Znači li to da je njegov 'gost' po prirodi manje bistar od Snautovog 'gosta'? U sekundi mi se stvori pred očima slika nekog patuljastog kretena koga pored sebe ima učeni doktor Sartorijus.

"Svakako, primetili smo to", odgovori baš on. "Sad što se tiče motivacije pojave tvorevina F... Prva, nekako prirodna, jeste misao o eksperimentu koji se obavlja na nama. Bio bi to ipak eksperiment koji bi pre morao da se smatra... slabim. Ako vršimo ogled, onda učimo na rezultatima, pre svega na greškama, tako da u njegova ponavljanja unosimo popravke... Međutim, o tome nema ni govora. Iste tvorevine F pojavljuju se nanovo... nekorigovane... nenaoružane dopunski protiv naših pokušaja... da ih se oslobodimo..."

"Rečju, nema tu čvora delovanja s korigujućom povratnom vezom, kako bi to odredio doktor Snaut", primetih. "I šta iz toga proizlazi?"

"Samo to, da bi kao eksperiment bio... fušeraj, iako neverovatan. Okean je... precizan. Ispoljava se to ako ni u čemu drugom, a ono u dvoslojnoj konstrukciji tvorevina F. Do određene granice ponašaju se

kao što bi se ponašale... stvarne... stvarni..."

Nije mogao da se ispetlja.

"Originali", odgovori brzo Snaut.

"Jeste, originali. Ali kad situacija prekoračuje normalne mogućnosti prosečnog... e... originala, nastupa nešto kao 'isključivanje svesti' tvorevine F i ispoljava se neposredno drugo delovanje, ne ljudsko..."

"To je istina", rekoh, "ali na taj način sastavljamo samo katalog ponašanja tih... tih tvorevina i ništa više. To je potpuno jalovo."

"Nisam baš tako uveren u to", pobuni se Sartorijus. Odjednom shvatih čime me je toliko razdraživao: nije govorio, nego se ponašao kao da se nalazi na sednici Instituta. Očevidno nije umeo drugačije.

"Tu ulazi u igru problem individualnosti. Okean je potpuno oslobođen pojma individualnosti. Tako mora da bude. Meni se čini, gospodo, da mu se ona za nas... ovaj... najosetljivija, šokantna strana eksperimenta potpuno otima iz vlasti, jer leži van granica njegovog poimanja."

"Mislite da to nije namerno?..." upitah. To tvrđenje me je malo ošamutilo, ali pošto razmislih priznadoh da ga je nemoguće isključiti.

"Da. Ne verujem ni u kakvu perfidnost, zlobu, želju da nas rani... kao što čini kolega Snaut."

"Uopšte mu ne pripisujem ljudska osećanja", prvi put uze reč Snaut, "ali možda ćeš kazati kako pokušavaš da objasniš ta stalna vraćanja?"

"Možda su postavili takav uređaj koji deluje ukруг, poput gramofonske ploče", rekoh ne bez prikrivene želje da bocnem Sartorijusa.

"Molim vas, gospodo, ne rasplinjavajmo se", objavi doktor nazalnim glasom. "To još nije sve što sam hteo da kažem. U normalnim uslovima smatrao bih podnošenje čak i privremenog izveštaja o stanju mojih radova za prerano, ali s obzirom na specifičnu situaciju, učiniću izuzetak. Imam utisak, ponavljam, imam utisak, ne više za sada, da se u pretpostavci kolege Kelvina krije ispravnost. Mislim na njegovu hipotezu o neutrinskoj strukturi... Takve sisteme znamo samo teoretski, nismo znali da ih je moguće stabilizovati. Tu se otvara određena šansa, pošto uništenje onoga polja sila koje sistemu daje trajnost..."

Već pre izvesnog trenutka zapazio sam da se ona tamna stvar koja

zaklanja ekran na Sartorijusovoj strani pomera: pri samom vrhu zasja pukotina i moglo je da se vidi nešto ružičasto, što se tamo polako kretalo. Sada se tamni zastor naglo smače.

"Beži! Beži odavde!" razleže se u slušalici prodorni Sartorijusov krik. U naglo osvetljenom ekranu između doktorovih ruku koje su se s nečim borile, a imale su na sebi široke rukavce kakve se upotrebljavaju u laboratorijama, zasja veliki zlatast predmet nalik na disk, i sve se ugasi pre no što stigoh da shvatim da je ovaj zlatni krug, u stvari, slamnati šešir...

"Snaute?" rekoh duboko odahnuvši.

"Da, Kelvine", odgovori mi umorni kibernetičarov glas. Osetih u tom času da mi je Snaut veoma drag. Zaista mi je bilo draže da ne znam ko je u njegovom društvu.

"Za sada nam je dosta, a?"

"Mislim da jeste", odgovorih. "Čuj, ako možeš, siđi dole, ili u moju kabinu, hoćeš?" dodadoh žurno, dok nije odložio slušalicu.

"Važi", reče. "Samo ne znam kada."

I na tome se završi problemsko savetovanje.

8. NAKAZE

Usred noći me probudi svetlost. Podigoh se oslonivši se na lakat, zaklanjajući drugom rukom oči. Umotana u ubrus Hari je sedela u podnožju kreveta, zgrčena, lica zaklonjena rasutom kosom. Ramena su joj se tresla. Plakala je ne puštajući glasa.

"Hari!"

Ona se još više zgrči.

"Šta ti je, Hari?..."

Sedoh na krevet, ali još ne sasvim probuđen, oslobađajući se polako košmara koji me je maločas davio. Devojka se tresla. Zagrlih je. Ona me odgurnu laktom. Sakri lice.

"Draga!"

"Ne govori tako!"

"Ali, Hari, šta se dešava?"

Ugledah njeno uplakano, uzdrhtalo lice. Krupne, detinje suze kotrljale su joj se niz obraze, sijale u jamici nad bradom, kapale na pokrivač.

"Nećeš me!"

"Šta ti pada na um!"

"Čula sam."

Osetih kako mi se celo lice koči.

"Šta si čula? Nisi razumela, to je bila samo..."

"Ne. Ne. Govorio si da to nisam ja. Da odem. Pošla bih rado, oh, Bože! Pošla bih, ali ne mogu. Ne znam šta je ovo. Htela sam i ne mogu. Tako sam, tako odvratna!"

"Dete!"

Zgrabih je, privukoh je k sebi svom snagom, sve se raspadalo, ljubio sam joj ruke, vlažne i slane, prste, ponavljao sam neke zakletve, davao joj reč, govorio da je to bio samo glup, odvratan san. Polako se umirila. Prestala da plače. Oči joj behu ogromne, kao u mesečara. Osušiše se. Okrete od mene glavu.

"Ne", reče, "ne govori to, ne treba. Ti nisi za mene onaj isti..."

"Ja nisam!"

To mi se ote kao jauk.

"Da. Nećeš me. Osećala sam to stalno. Pravila sam se da ne primećujem. Mislila sam da mi se čini, šta li. Ali ne. Ponašaš se... drugačije. Ne odnosiš se prema meni ozbiljno. To je bio san, istina, ali mene si sanjao. Zvao si me po imenu. Gadio si me se! Zašto?!"
Kleknuh pred njom, obuhvatih joj kolena.

"Dete..."

"Neću da tako govoriš. Neću, čuješ? Nisam nikakvo dete. Ja sam..."
Briznu u plač i zari lice u krevet. Ustadoh. Od ventilacionih otvora je uz tiho treperenje ulazio u prostoriju svež vazduh. Bilo mi je hladno. Ogrnuh kupaći mantil, sedoh na krevet i dotakoh njenu ruku.

"Hari, čuj. Da ti nešto kažem. Kazaću ti istinu..."

Ona sede oslanjajući se polako na ruke. Video sam kako bila kucaju pod tankom kožom njenog vrata. Lice mi se ponovo počeo kočiti i osećao sam takvu hladnoću kao da stojim na mrazu. U glavi sam osećao potpunu pustoš.

"Istinu?" reče. "Sveta reč?"

Ne odgovorih joj odmah, morao sam da savladam grč u grlu. To je bila naša stara zakletva. Kada bi ta zakletva pala, nijedno od nas nije smelo ne samo da laže nego čak ni bilo šta da prećuti. Bilo je vreme kada smo mučili jedno drugo prekomernom iskrenošću, u naivnom ubeđenju da će nas ona spasti.

"Sveta reč", rekoah ozbiljno.

"Hari..." Ona je čekala.

"Ti si se takođe promenila. Svi se menjamo. Ali nisam to hteo da ti kažem. Zaista izgleda... da iz razloga koji ni ti ni ja ne znamo pouzdano... ne možeš da me napustiš. Ali to je čak i dobro, jer ni ja ne mogu tebe..."

"Kris!"

Digoh je, umotanu u čaršav. Rožić, vlažan otpočinu na mom ramenu. Hodao sam po sobi i ljuljao je. Ona me pomilova po obrazu.

"Ne. Ti se nisi promenio. Nego ja", šapnu mi u uho. "Šta je sa mnom. Možda ono?"

Gledala je na prazni pravougaonik koji je ostao od smrskanih vrata, čije sam ostatke preneo sinoć u magacin. Moraću da postavim nova - pomislih. Spustih je na krevet.

"Da li ti uopšte spavaš?" upitah stojeći nad njom opuštenih ruku.

"Ne znam."

"Kako ne znaš. Razmisli, draga."

"To valjda nije pravi san. Možda sam bolesna. Ležim i mislim, i znaš..."

Zadrhta.

"Šta?" upitah šapatom, glas je mogao da me izda.

"To su vrlo čudne misli. Ne znam otkuda mi dolaze."

"Na primer?"

Moram da budem miran - pomislih - bez obzira na to šta ću čuti, i pripremih se da primim njene reči kao jak udarac.

Ona bespomoćno zavrte glavom.

"To je nekakvo tako... unaokolo..."

"Ne razumem..."

"Kao da su ne samo u meni, nego dalje, tako nekako, ne umem da kažem. Za to nema reči..."

"To su sigurno snovi", dobacih kao uzgred i odahnuh. "A sad ćemo ugasiti svetlost i do jutra nećemo imati nikakvih briga, a ujutro, ako poželimo, postaraćemo se za nove. Hoćeš?"

Ona pruži ruku do prekidača, zavlada mrak, ja legoh na ohlađenu posteljinu i osetih toplinu njenog daha koji se približavaše.

Obgrlih je.

"Jače", šapnu. I posle duže pauze. "Kris!"

"Molim?"

"Volim te."

Neodoljivo sam poželeo da vičem.

Jutro beše crveno. Ogromni sunčani disk stajao je nisko nad vidokrugom. Kraj ulaza je ležalo pismo. Pocepah koverat. Hari je bila u kupatilu, čuo sam kako pevuši. S vremena na vreme provirila bi otuda, oblepljena vlažnom kosom. Priđoh prozoru i počeh da čitam:

"Kelvine, zaglibili smo se. Sartorijus je za energične mere. Veruje da će uspeti da destabilizuje neutrinske sisteme. Za ogled mu je potrebna izvesna količina plazme, kao polazne građe F. Predlaže da ti pođeš u svojoj kapsuli u izviđanje i da doneseš izvesnu količinu plazme. Radi po svome nahodjenju, ali me obavesti o svojoj odluci. Ja nemam mišljenja o tome. Čini mi se da uopšte ništa više nemam. Bilo bi mi drago da to učiniš samo da bismo se pokrenuli, ma i prividno. Inače nam ostaje samo da zavidimo G.

Pacov

P. S. Ne ulazi u radio-stanicu. To još možeš za mene da učiniš. Najbolje je da telefoniraš."

Srce mi se stezalo dok sam čitao to pismo. Pregledah ga pažljivo još jednom, pocepah ga i bacih ostatke u slivnik. Zatim počeh da tražim kombinezon za Hari. Već je to bilo grozno. Sasvim kao prošli put. Ali ona ništa nije znala, inače ne bi mogla tako da se obraduje kad joj rekoh da moram da pođem u malo izviđanje izvan Stanice i da je molim da pođe sa mnom. Doručkovali smo u maloj kuhinji (pri čemu je Hari opet progutala jedva nekoliko zalogaji) i prešli u biblioteku.

Hteo sam da prelistam literaturu koja se odnosi na problem polja i neutrinskih sistema, pre no što učinim ono što traži Sartorijus. Nisam još znao kako da se prihvatim toga, ali sam odlučio da na neki način kontrolišem njegov rad. Palo mi je na um da bi taj neki još nepostojeći neutrinski anihilator mogao da oslobodi Snauta i Sartorijusa, a da ja sačekam 'operaciju' zajedno s Hari negde napolju - u avionu na primer. Dreždao sam neko vreme pored velikog elektronskog kataloga, postavljajući mu pitanja na koje je odgovarao ili izbacivanjem kartončića s lakonskim napisom 'nedostaje u bibliografiji', ili mi je predlagao da se upustim u takvu džunglu specijalističkih, fizikalnih radova, da nisam znao šta s tim da preduzmem. Odnekud ipak nisam imao volje da napustim ovu veliku, okruglu prostoriju glatkih zidova, prošaranu ladicama s nepreglednim mnoštvom mikrofilmova i elektronskih zapisa. Smeštena u samom centru Stanice biblioteka nije imala prozora i bila je najbolje izolovano mesto unutar čeličnog oklopa. Ko zna nije li mi zato bilo u njoj dobro, uprkos javnog poraza u traženju. Lutao sam po velikoj dvorani, dok se ne zaustavih pred ogromnim, do tavanice visokim regalom punim knjiga. Bio je to ne toliko luksuz, istina, u najmanju ruku sumnjiv, koliko izraz sećanja i pošte prema pionirima solarijskih istraživanja: police u kojima je bilo oko šeststo tomova, nosile su na sebi celokupnu klasiku predmeta, počev od monumentalne, mada umnogome već zastarele Gizeove monografije u devet tomova. Izvadih te tomove, od čije težine mi odmah klonu ruka, i počeh ovlaš

da ih prelistavam, prisevši na priručje fotelje. Hari je za sebe takođe pronašla neku knjigu - iznad njene ruke pročitah nekoliko naštampanih redova. Bila je to jedna od malobrojnih knjiga što su pripadale prvoj ekspediciji, čak valjda nekadašnja svojina samoga Gizea - 'Međuplanetarni kuvar'... Ništa ne rekoš videći s kakvom pažnjom Hari proučava kulinarske recepte, primenjene na stroge uslove kosmonautike, i vratih se poštovanoj knjizi koju sam imao na kolenima. 'Deset godina istraživanja Solarisa' izišlo je u seriji 'Solariana' pod brojevima od četiri do trinaest, dok sadašnja izdanja nose već četvorocifrene brojeve.

Gize nije bio čovek baš mnogo jake mašte ali ta odlika može samo da naškodi istraživaču Solarisa. Jer nigde valjda uobrazilja i sposobnost žurnog stvaranja hipoteza ne biva tako pogubna. Neverovatni opisi konstelacija koje stvara plazma po svoj verovatnoći su autentični, iako su većinom neproverljivi, pošto okean retko kad ponavlja svoje evolucije. Onoga koji ih posmatra prvi put, zaprepašćuju uglavnom neobičnošću i gigantskom veličinom, jer kad bi se javljali u malim razmerima, u kakvoj lokvi, smatrao bi ih čovek sigurno za još jedan 'hir prirode', pojavu slučajnosti i slepe igre sila. A to što prosečnost i genije ostaju jednako bespomoćni pred bezbrojem raznolikosti solarijskih oblika, takođe ne olakšava opštenje s fenomenima živoga okeana. Gize nije bio ni jedno ni drugo.

Bio je naprosto klasifikator-pedant, iz reda onih čiji spoljašnji mir krije neumornu radnu strast koja im guta ceo život. Koliko god je mogao služio se naprosto jezikom opisa, a kad bi mu ponestalo reči, snalazio se stvaranjem novih reči, često nespretnih, ali koje odgovaraju opisivanim pojavama. No, najzad, nikakvi termini ne prenose ono što se dešava na Solarisu. Gizeovi nazivi 'gorohrast', 'dugonje', 'gljivetine', 'mimoidi', 'simetrijadi' i 'asimetrijadi', 'hrptenjače' i 'brzaci' zvuče krajnje veštački, no ipak daju izvesnu predstavu o Solarisu čak i onima koji sem nejasnih fotografija i krajnje nesavršenih filmova nisu videli ništa. Dabogme, i ovaj savesni klasifikator dopustio je sebi mnoge neopreznosti. Čovek pravi hipoteze uvek, čak i kad je oprezan, čak i kada toga nije svestan. Gize je smatrao da 'dugonje' predstavljaju načelnu formu na Solarisu i često ih je upoređivao s mnogo puta uvećanim i nagomilanim

talasima plime zemaljskih mora. Ko se, uostalom, udubljavao u prvo izdanje njegova dela zna da ih je prvobitno nazvao baš 'plimama', nadahnut geocentrizmom, koji bi bio smešan da nije njegove bespomoćnosti. Jer to su - ako se već traže poređenja na Zemlji - formacije koje po razmerima prevazilaze Veliki kanjon Kolorada, modelovane u gradivu koje pri vrhu ima pihtijasto - penastu konzistenciju (pri čemu se ta pena stvrdnjava u krhke girlande, u čipke s ogromnim otvorima, i koje nekim istraživačima izgledaju čak kao 'kosturaste izrasline') - dok se u dubini pretvara u sve čvršću supstancu, poput napregnutog mišića, ali mišića koji brzo, na dubini od desetak metara prelazi u čvrstinu kamena, mada i dalje čuva svoju elastičnost. Između zidova napregnutih poput opni na leđima čudovišta, i za koje se hvataju 'kosturčine', proteže se na dužini od više kilometara pravi 'dugonja', tvorevina na izgled samostalna, poput kakvog divovskog pitona, koji je proždrao čitave planine i sad ih čutke vari, praveći u svom ribolikom telu lagane, uzdrhtale pokrete. Ali 'dugonja' tako izgleda samo odozgo, gledan iz leteće mašine. Kad mu se čovek približi tako da se oba 'zida klisure' dižu stotinama metara iznad letelice, 'trup pitona' se pokazuje kao do horizonta protegnut prostor tako vrtoglavog kretanja, da ono time daje izgled pasivno nabubrelog cilindra. Prvi utisak je kovitlanje kliske, sivozelenkaste emulzije koja svojim izbočinama odbacuje snažno bleštanje sunca, ali kad mašina zastane neposredno iznad površine (a obale 'klisure' koja krije u sebi 'dugonju' postaju tada poput vrhova što se dižu s jedne i druge strane geološke uvale) vidi se da je pokret daleko komplikovaniji. Ima zajedničko centralno kruženje, u njemu se ukrštaju tamnije struje, ponekad površinski 'plašt' postaje sjajna površina od koje se, kao od ogledala, odbijaju nebo i oblaci, a iz nje izbijaju gromoglasne erupcije polutečnog središta izmešanog sa gasom. Polako postaje razumljivo da odmah ispod sebe čovek ima centar delovanja sila koje održavaju razmaknute i do neba dignute zidove pihtijaste mase koja se pospano kristalizuje, ali ono što je za oko očevidno, nauka neće tako jednostavno da primi k znanju. Koliko su se godina samo vodile besne diskusije na temu šta se, u stvari, dešava u okviru 'dugonja', koji u milionima preoravaju neizmerna prostranstva živoga okeana. Smatralo se da su to neki organi čudovišta, da se u njima obavlja

promena materije, procesi disanja, transport hranljivih supstancija, i samo prašnjave biblioteke znaju šta sve još drugo. Svaka hipoteza najzad je obarana hiljadama napornih i često opasnih ogleda. A sve se to ticalo samo 'dugonja', forme koja je u osnovi najprostija, najpostojanija, jer se njihovo trajanje produžava tokom više sedmica - što je ovde potpuno izuzetna pojava.

Daleko složeniji, hirovitiji oblik, koji u gledaocu budi valjda najoštrije protivljenje - protivljenje, dabogme, instinktivno - jesu 'mimoidi'. Može se bez preterivanja reći da se Gize zaljubio u njih i da se njihovom istraživanju, opisivanju i odgonetanju njihove suštine posvetio do kraja. Nazivom se trudio da objasni ono što je za čoveka u njima najneobičnije: izvesnu sklonost za oponašanje oblika koji ga okružuju, svejedno da li bliskih ili dalekih.

Jednog dana duboko pod površinom okeana počinje da se crni pljosnat, širok krug iskrzanih rubova i površine koju kao da je oblila smola. Posle dvadesetak časova on postaje reznjast, ispoljava sve izrazitije člananje, i istovremeno se probija gore, ka površini. Posmatrač bi se zakleo da se pod njim vodi oštra borba, jer se iz cele okoline tu skupljaju poput usana što se grče, kao živi, mišićavi, zatvoreni krateri, beskrajni redovi sinhroničnih, kružnih talasa, gomilaju se nad razlivenim u dubini, crnkastim svetionikom i propinjući se, ruše se dole. Svako takvo rušenje desetina hiljada tona praćeno je iz sekunda u sekund otegnutom, lepljivom, nekako mljackavom grmljavinom, jer se tu sve događa u nakaznom vidu. Tamna tvorevina biva odgurnuta dole, svaki naredni udar kao da je spljoštava i kida, a od pojedinih komada koji vise poput pokislih krila odvajaju se izduženi grozdovi, sužavaju se u duge ogrlice, međusobno se stapaju i plove naviše, kao da dižu prirasli za njih, iskomadani matični štit, dok odozgo neprestano upadaju u sve dublji kružni ponor naredni prsteni talasa. I ta se igra vodi nekada dan, nekada mesec dana. Nekad se na tome sve završava. Savesni Gize nazvao je tu varijantu 'pobačajnim mimoidom', kao da je, ne zna se otkud, tačno znao da je krajnji cilj svake takve kataklizme 'zreli mimoid', to jest ona kolonija polipastih, svetlokožih izraslina (obično veća od zemaljskog grada) čija je namena da oponašaju spoljašnje oblike... Dabogme, našao se i drugi solarist, zvao se Ujvens, koji je baš poslednju fazu smatrao 'degeneracijskom', nazvao ju je tako

zbog izrođenosti, obamiranja, a šumu stvaranih oblika proglasio je očevitim simptomom oslobađanja ogranačkih tvorevina ispod vlasti matice.

Gize pak, koji se u svim opisima drugih solarijskih tvorevina ponaša kao mrav što hoda po zamrzlom vodopadu, ne dopuštajući da ga bilo šta pomuti u odmerenom koraku njegove škrte fraze, toliko je bio uveren u ono što tvrdi, da je pojedine faze izdvajanja mimoida poređao u niz rastućeg savršenstva.

Viđen odozgo mimoid izgleda sličan gradu, no to je ipak privid, izazvan traženjem bilo kakve analogije sa onim što nam je poznato. Kada je nebo vedro, sve mnogospodne izrasline i njihove palisade okružava sloj zagrejanog vazduha, izazivajući prividno ljuljanje i povijanje formi, koje je i bez toga teško utvrditi. Prvi oblak koji plovi kroz plavetnilo (govorim tako po navici, jer je ovo 'plavetnilo' riđe kada je dan crven, i strahotno belo kada je dan plav) budi neodložni odziv. Počinje naglo napupljavanje, uvis biva izbačena, gotovo sasvim odvojena od podloge, protegnuta, karfiolasto nadimana navlaka, koja istovremeno bleđi i koja posle nekoliko minuta veoma uspelo imitira kumuluse. Taj ogromni objekat baca crvenkastu senku, koju jedni vrhovi mimoida kao da dodaju sledećim vrhovima; ta kretnja uvek se obavlja u pravcu suprotnom od stvarnog oblaka. Mislim da bi Gize sigurno dao da mu se odseče ruka, samo da bi saznao barem zbog čega se tako događa. Ali takve 'usamljene' tvorevine mimoida nisu ništa u poređenju sa stihijskom delatnošću kakvu ispoljava mimoid 'razdražen' prisutnošću predmeta i oblika koji se nad njim pojavljuju zahvaljujući ljudskim došljacima.

Reprodukovanje formi obuhvata u suštini sve što se nađe na razdaljini koja ne prelazi osam do deset milja. Najčešće mimoid produkuje uvećan oblik, ponekad izobličen, tvoreći karikature ili groteskna uprošćenja, naročito kada su u pitanju mašine. Naravno, gradivo za reprodukovanje uvek je ona ista masa koja brzo bleđi, i koja, izbačena uvis, umesto da padne, ostaje da visi, spojena lako lomljivim pupčanim vrpcama s podlogom, sabijajući se ili nadimajući se sastavlja najkomplikovanije šare. Letelica, šasija ili jarbol bivaju reprodukovani podjednako brzom; mimoid ne reaguje jedino na same ljude, ili, tačnije govoreći, ni na kakva živa bića, kao ni na bilje, jer su neumorni istraživači i bilje doneli na Solaris u eksperimentalne

svrhe. Međutim maneken, ljudska lutka, kip psa ili drveta izvajan od bilo kakvog materijala, biva kopiran odmah.

I tu, na žalost, treba uzgred istaći da ova 'poslušnost' mimoida prema eksperimentatorima, na Solarisu inače tako izuzetna, biva nekada odložena. Najzreliji mimoid preživljava ponekad svoje 'lenje dane', kad pulsira samo vrlo polako. To pulsiranje, uostalom, nije primetno za oko, njegov ritam, pojedina faza 'bila', obuhvata preko dva časa i bili su potrebni tek specijalni filmski snimci da bi ono bilo otkriveno.

U takvim okolnostima mimoid, naročito stari, odlično pogoduje za istraživanja, pošto i osnovni štit koji se nalazi u okeanu, kao i tvorevine koje se dižu iznad štita, daju čak vrlo pouzdan oslonac na koji se može stati nogama.

Moguće je, dabogme, prebivati u okviru mimoida takođe i u njegovim 'radnim' danima, ali tada je vidljivost bliska nuli, usled neprestanog padanja paperjaste koloidalne suspenzije, beličaste poput samlevenog snega, koja se neprestano sipa sa nabubrelih ogranaka abdomena koji kopira oblike. Te oblike je, uostalom, nemoguće obuhvatiti izbliza, s obzirom na njihovu veličinu, koja dostiže veličinu planine. Sem toga podloga 'aktivnog' mimoida postaje glibava, od mesnate kiše koja u tvrdu koru, mnogo puta lakšu od plovučca, prodire tek posle dvadesetak časova. Najzad, bez odgovarajuće opreme moguće je lako zalutati u lavirintu nabubrelih izraslina, koje podsećaju ili na zgrčene stubove, ili na polutečne gejzire, i to čak i po najjačem suncu, jer njegovi zraci ne mogu da probiju pokrov 'imitirajućih eksplozija' koje neprestano bivaju izbacivane u atmosferu.

Posmatranje mimoida u njegovim srećnim danima (a to su, određenije rečeno, srećni dani istraživača, koji se na mimoidu nalazi) može da bude vrelo neizbrisivih utisaka. Mimoid ima svoje 'stvaralačke uzlete', kad počinje neviđenu hiper produkciju. On tada stvara bilo svoje sopstvene varijante spoljašnjih formi, bilo njihove komplikacije ili čak 'formalne kontinuirane', i kadar je da se tako zabavlja po čitave sate, na radost apstraktnog slikara i na očajanje naučnika koji se uzalud trudi da razume bilo šta od ovih procesa. Ponekad se u delatnosti mimoida ispoljavaju crte prosto detinjeg uproščavanja, a ponekad zapada u 'barokna odstupanja', i tada je

sve što stvara obeleženo pečatom izrazitog elefantijazisa. Naročito stari mimoidi fabrikuju oblike kadre da izazovu u čoveku neuzdržljiv smeh. Ja, doduše, nisam bio kadar da im se smejem, jer sam bio previše šokiran tajanstvenošću prizora.

Razume se, u prvim godinama istraživanja ljudi su se bacali pravo na mimoide, kao na prividno idealna središta solarijskog okeana, kao na mesta na kojima će doći do željenog kontakta između dveju civilizacija. Ipak se čak veoma brzo pokazalo da ni o kakvom kontaktu nema ni govora, jer sve počinje i završava se na imitiranju oblika, na imitiranju koje nikud ne vodi.

U antropomorfizmu ili zoomorfizmu koji se stalno spominje u očajničkim izveštajima istraživača, oni su u stalno novim proizvodima živoga okeana videli 'čulne organe' ili čak 'udove', a naročito su neki učenjaci (kao Martens i Ekonaj) smatrali udovima Gizeove 'hrptenjače' i 'brzake'. Ali te protuberance živog okeana koje nekad izbijaju u atmosferu i na visinu do dve milje, isto su onoliko 'udovi' koliko je zemljotres 'gimnastika' Solarisove kore.

Katalog formi koje se ponavljaju relativno stalno, a koje živi okean rađa toliko često da se na njegovoj površini u toku dvadeset i četiri časa može otkriti njih nekoliko desetina ili i nekoliko stotina, obuhvata oko trista jedinica. Najneljudskiji, u smislu apsolutnog odsustva nalikovanja na bilo šta što bi bilo u domenu poznavanja čoveka na Zemlji, prema klasifikaciji Gizeove škole jesu simetrijadi. Kad je bilo već odlično poznato da se okean ne ponaša agresivno i da u njegovim plazmatskim vrtlozima može da pogine samo onaj kome je do toga naročito stalo, recimo, usled sopstvene neopreznosti ili nemišljenja (ne govorim naravno o slučajevima izazvanim npr. oštećenjima aparata za kiseonik ili klimatizatora), da čak i cilindrične reke dugonja ili nakazni stubovi hrptenjača koji se varljivo ljuljaju u oblacima mogu da se probijaju avionima ili nekim drugim letećim mašinama bez i najmanje opasnosti; plazma daje slobodan put, razmičući se pred stranim telom sa brzinom ravnom brzini zvuka u solarijskoj atmosferi, otvarajući, ako je na to prisiljena, duboke tunele čak i pod površinom okeana (pri čemu je energija kakva se u tu svrhu trenutno pokreće ogromna - Skrjabin je izračunao da ona u krajnjim slučajevima iznosi 1019 erga!). Istraživanju simetrijada pristupilo se s naročitom oprežnošću, uz

stalno povlačenje, uvećavanje osiguranja, često, doduše, fiktivnih, a imena onih koji su se prvi spustili u njihove ponore poznata su svakom detetu na Zemlji.

Stravičnost tih divova nije bila u njihovom izgledu, iako i on može zaista da pobudi u čoveku košmarne snove. Stravičnost potiče više otuda što u okviru njih nema ničega stalnog ni pouzdanog, što kod njih ne važe čak ni fizički zakoni. I baš su istraživači simetrijada uvek ponavljali tezu da je živi okean razuman.

Simetrijadi nastaju iznenada. Njihovo rođenje je neka vrsta erupcija. Otprilike jedan čas pre toga okean počinje snažno da blešti, kao zastakljen na površini od nekoliko desetina kvadratnih kilometara. Van toga se ni njegova tečnost ni ritam talasanja ne menjaju. Ponekad simetrijad izbija tamo gde se nalazio levak nakon usisavanja brzaka, ali to nije pravilo. Sat kasnije, otprilike, staklasta navlaka izleće uvis kao nakazni mehur, u kome se ogleda ceo nebeski svod, sunce, oblaci, svi vidokruzi, prelivajući se i prelamajući se. Munjevita igra boja, izazvana delimično ugibanjem, a delimično prelamanjem svetlosti, zaista se ne može ni sa čim uporediti.

Naročito silne svetlosne efekte daju simetrijadi nastali u plavom danu ili oni koji nastaju pred sunčev zalazak. Tada se dobija utisak da planeta rađa drugu planetu, koja neverovatnom brzinom udvaja svoj obim. Jedva ispaljen iz dubina i prelivajući se u svim bojama globus se rasprskava pri vrhu u okomite sektore, ali to nije raspad. To je stadijum nazvan, ne mnogu srećno, 'fazom cvetne čašice', i traje nekoliko sekundi. Lukovi opnastih raspona što streljaju u nebo okreću se jedan od drugog, spajaju se u nevidljivoj unutrašnjosti i počinju munjevito da formiraju nešto poput čvrstog torza, u čijem okviru nastaju stotine pojava odjednom. U samom centru, koji je prvi put ispitala Hamalejeva ekipa ud sedamdeset lica, stvara se putem gigantokristalizacije i polikristalizacije osovinski stožerni nosač koji ponekad nazivaju 'kičmom', ali ja nisam pristalica toga naziva. Vratolomna arhitektonika tog centralnog potpornja podržavana je in statu nascendi *U nastajanju (lat.) - Prev.* od neprestano šikljajućih iz kilometarskih ulegnuća okomitih stubova phtijaste mase, koja je tako razređena da je gotovo vodnjikava. Za vreme toga procesa kolos stvara potmulu, otegnutu riku, okružuje ga bedem snažno klopotave, snežaste debeloćelične pene. Potom nastupaju - od centra ka

opsegu - neiskazano komplikovani obrtaji zadebljanih površina na kojima se naslojavaju naslage rastegljive materije što bje iz dubine i istovremeno se maločas spomenuti dubinski geiziri preobražavaju, stvrdnjavajući se, u pokretljive, pipkaste stubove, pri čemu njihovi svežnjevi streme ka dinamikom celine strogo određenim mestima konstrukcije, podsećajući na neke neboderske škrge ploda koji raste sa hiljadostrukim ubrzanjem, škrge kroz koje teku potoci ružičaste krvi i vode koja je tako zelena da prelazi prosto u crno. Od tog trenutka simetrijad počinje već da ispoljava svoju najneobičniju osobinu - modelovanja ili čak narušavanja izvesnih fizičkih zakona. Recimo najpre da nema dva potpuno ista simetrijada i da je geometrija svakog ponaosob kao nov 'pronalazak' živoga okeana. Dalje, simetrijad proizvodi u svojoj unutrašnjosti ono što se često naziva 'monumentalnim mašinama', iako te tvorevine uopšte ne podsećaju na mašine kakve konstruišu ljudi nego je tu reč jedino o relativno uskoj i time na izgled 'mehaničkoj' svrhovitosti delovanja. Kada se geiziri što izbijaju iz ponora ščvršnjavaju ili kada se nadmu u galerije i hodnike debelih zidova, šireći se u svim pravcima, i kada 'opne' stvore sistem ravnih površina, nadstrešnica, stropova koji se presecaju, simetrijad opravdava svoj naziv time što svakom oblikovanju zavojitih prolaza, tokova i trapova u okviru jednoga pola odgovara do detalja veran sistem na suprotnom polu. Posle nekih dvadeset-trideset minuta gigant počinje polako da tone, nagnuvši se najpre, nekada pri okomitoj osi, za osam do dvanaest stepeni. Javlja se simetrijadi veći i manji, ali čak se i njihovi patuljci posle uronjavanja uzdižu na dobrih osamsto metara iznad horizonta i vidljivi su iz razdaljine od dvadesetak milja. U njihovu unutrašnjost može se najbezbednije prodreti odmah nakon nastajanja ravnoteže, kad celina prestaje da uranja u živi okean, i kad istovremeno dolazi do vraćanja u savršenu okomitost; najpogodnije mesto za prodiranje unutra jeste okolina neposredno ispod vrhunca. Relativno glatku polarnu 'kapu' okružuje tamo oblast izbušena kao rešetko cuclastim završecima unutrašnjih ćelija i vodova. Ta formacija predstavlja - kao celina - trodimenzionalni razvitak nekakve jednačine višeg stepena. Kao što je poznato, svaka jednačina može da se izrazi figuralnim jezikom više geometrije i može da se izgradi telo koje će biti njen ekvivalenat. Simetrijad je - tako shvaćen - neki rođak stožaca

Lobačevskog i Rimanovih negativnih krivina, ali rođak veoma dalek, usled svoje nezamislive složenosti. On predstavlja razvitak celokupnog matematičkog sistema koji obuhvata prostor od nekoliko kubnih milja, pri čemu je to razvitak četvorodimenzionalan, jer se bitni faktori jednačina izražavaju takođe i u vremenu, u promenama kakve nastaju tokom njegova prolaženja.

Najprostija je bila, svakako, misao da imamo pred sobom ni manje ni više nego 'matematičku mašinu' živoga okeana, stvoren srazmerno s njegovom skalom model izračunavanja koja su mu potrebna iz nama nepoznatih razloga, ali tu Fermonovu hipotezu danas niko više ne usvaja. Bila je sablažnjiva, svakako, ali zamisao da takvim gigantskim erupcijama, čiji svaki delić podleže neprestano komplikovanim formulama velike analize, živi okean razrešava probleme materije, kosmosa, bivstvovanja... nije se mogla održati. U dubini džina moguće je naići na previše mnogo pojava koje se ne daju pomiriti s tom u osnovi stvari prostom slikom (detinje naivnom, kao što neki hoće).

Nisu izostali ni pokušaji izmišljanja nekog pristupačnog modela simetrijada, njegovog očiglednog prikaza; dosta je bio popularan Averijanov primer, u kome je on stvar predstavio ovako: zamislimo pradavnu zemaljsku građevinu iz vremena procvata Vavilona, i neka bude načinjena iz žive, lako uzbudljive i evoluirajuće supstancije; njena arhitektonika tečno prolazi kroz niz prelaznih faza, dobijajući pred našim očima forme graditeljstva grčkog, romanskog, zatim stubovi počinju da postaju vitki kao stabljike, svod gubi težinu, postaje poletan, izoštrava se, njegovi lukovi prelaze u strmu parabolu, i najzad se strelovito zalamaju. Tako nastala gotika počinje da sazreva i da stari, prelazi u pozne forme, dotadašnju strogost strmog penjanja, uzleta zamenjuju erupcije orgijastične bujnosti, pred našim očima se razrasta barok plodan svim suvišnostima i, ako taj tok budemo nastavljali, tretirajući stalno našu tvorevinu koja se menja kao pojedine etape živog postojanja, doći ćemo najzad do arhitekture kosmodromske epohe, približavajući se istovremeno, možda, shvatanju šta je simetrijad.

Ali to poređenje, ma koliko razrađivano i obogaćivano (bilo je, uostalom, i pokušaja njegove vizualizacije pomoću specijalnih modela i filma), ostaje nešto u najboljem slučaju bespomoćno, a u

najgorem pak izbegavanje odgovora, ako ne i prava laž, jer simetrijad nije nalik ni na šta zemaljsko...

Čovek može da obuhvata tako malo stvari odjednom; vidimo samo ono što se dešava pred nama, ovde i sada; očigledan prikaz istovremenog mnoštva procesa, ma koliko međusobno povezanih, ma koliko takvih koji se međusobno dopunjavaju - prevazilazi njegove mogućnosti. Suočavamo se s tim čak i pred relativno prostim pojavama. Sudbina jednog čoveka može da znači mnogo, sudbinu nekoliko stotina ljudi teško je obuhvatiti, ali povest hiljade, miliona ljudi ne znači, u suštini, ništa. Simetrijad je milion, ne, on je milijarda dignuta na potenciju, on je sušta nezamislivost; šta vredi, dakle, što u dubini neke njegove lađe, koja je udesetostručeni Kronekerov prostor, stojimo kao mravi priljubljeni uz nabor svoda što diše, što vidimo uzlet gigantskih površina koje opalizuju sivom svetlošću, obasjane našim svetlosnim raketama, što vidimo njihovo uzajamno prožimanje, mekoću i nepogrešivu savršenost rešenja, koje je ipak samo momenat - jer tu sve teče - sadržaj te arhitektonike je pokret, usredsređen i svrhovit. Posmatramo mrvicu procesa, treperenje jedne strune u simfonijskom orkestru superdivova i nije još ni to, jer znamo - ali samo znamo, ne shvatajući - da se istovremeno nad nama i pod nama, u strelovitim ponorima, van granica pogleda i mašte obavljaju hiljade i milioni istovremenih preobražaja, međusobno povezanih kao što su note povezane matematičkim kontrapunktom. Neko je, dakle, nazvao simetrijad geometrijskom simfonijom, ali, prema tome, mi smo njeni gluhi slušaoci.

Tu, da bi se išta zaista videlo, treba odstupiti, izmaći se na neku golemu razdaljinu, ali sve u simetrijadu je unutrašnjost, razmnožavanje, koje bije lavinama porođaja, sve je neprestano oblikovanje, pri čemu je ono što je oblikovano istovremeno tvorac oblika, i nikakva mimoza nije tako osetljiva na dodir, kao što je jednu milju daleko od mesta na kome stojimo, stotinom kondignacija odeljen deo simetrijada osetljiv prema promenama koje preživljava ovo naše mesto. Tu je svaka konstrukcija trenutna, s lepotom koja nalazi ispunjenje izvan granica pogleda, zajednički konstruktor i dirigent svih drugih koje se dešavaju, a one sa svoje strane utiču modelujuće na celinu. Simfonija - dobro, ali takva koja samu sebe

stvara i koja samu sebe davi. Užasan je kraj simetrijada. Niko ko je video taj kraj nije se oteo utisku da je svedok tragedije, ako ne i ubistva. Posle neka dva časa, najviše tri - taj eksplozivni rast, uveličavanje i autogeneza ne traje nikad duže - živi okean prelazi u napad. To izgleda ovako: glatka površina počinje da se pokriva borama, već uspokojeno, sasušenom penom pokriveno udaranje o obalu počinje da ključa, od horizonata jure središne struje talasa, onakvih istih mišićavih kratera kao oni što asistiraju rađanju mimoida, ali ovoga puta su njihovi razmeri neuporedivo veći. Podmorski deo simetrijada biva pribijen, kolos se polako diže uvis, kao da treba da bude izbačen van domena planete; površinski slojevi okeanskog gleja počinju da se aktivizuju, uspuzavaju se sve više, na bočne zidove, hvataju se za njih, stvrđavajući se, zazidavaju otvore, ali sve to nije ništa u poređenju s onim što se istovremeno dešava u dubini. Najpre oblikotvorački procesi - izbijanje narednih arhitektonika - za kratko vreme prestaju, zatim podležu silovitom ubrzanju, pokreti dotle skladni, prožimanja, talasanja, zatim grananje osnova i svodova, dotad odmereno i pouzdano kao da će trajati vekovima, počinju da se ubrzavaju. Osećanje da kolos suočen sa opasnošću koja mu pretila počinje naglo da teži nekakvom ispunjenju, postaje pridavljajuće. Ali što više, ipak, raste brzina promena, tim očitija postaje užasna metamorfoza same građe i njegove dinamike, metamorfoza koja budi odvratnost. Sva strelovita izbijanja čudesno vitkih oblika počinju da se smekšavaju, da se otežu kao creva, da se otromboljuju, počinju da se javljaju promašaji, forme nezavršene, maskaroidne, bogaljaste, iz nevidljivih dubina dopire rastući šum, rika, vazduh izbacivan kao u kakvom agonalnom disanju, tarući se o sve tešnje pukotine, krkljajući i gromovito odjekujući u otvorima, čini da stropovi što propadaju počinju da hropću, poput kakvih nakaznih grkljana, poput mrtvih glasnih žica što obrastaju stalaktitima sluzi, i gledaoca obuzima trenutno, i pored razmahanog, najsilovitijeg kretanja - a to je kretanje uništenja - potpuno mrtvilo. Već samo orkan što zavija iz provalija, duvajući kroz hiljade otvora, podržava, nadimajući je, do neba visoku građevinu koja počinje da klizi naniže, da propada, poput saća zahvaćenog plamenima, ali još ovde-onda vide se poslednji drhtaji, bespomoćne kretnje odvojene od celine, slepe, sve slabije dok se

stalno napadana, spolja zapljuskivana gromada ruši sporošću planine, i nestaje u penušavom vrtlogu, istom kao onaj koji je pratio njeno titansko nastajanje.

I šta sve to znači? Da, šta to znači...

Sećam se kako je neka školska izletnička grupa posetila solarijski institut u Adenu, kad sam bio Gibarijanov asistent, i kako je posle prolaska kroz bočnu bibliotečku dvoranu omladina uvedena u glavnu prostoriju, čiji najveći deo ispunjavaju kasete s mikrofilmovima. Na njima su zabeleženi sitni odlomci unutrašnjosti simetrijada, naravno, odavno već nepostojećih, a ima ih tamo, ne snimaka, nego celih kotura, preko devedeset hiljada. I tada je punačka, možda petnaestogodišnja devojčica s naočarima, odlučna i pametna pogleda, odjednom postavila pitanje:

"I čemu to sve?..."

U nelagodnom ćutanju koje je tada zavlдало učiteljica je samo strogo pogledala svoju neobuzdanu učenicu; niko od solarista što su ih pratili (a ja sam bio među njima) nije umeo da da neki odgovor. Jer simetrijadi su neponovljivi i neponovljive su, uopšteno, pojave koje na njima nastaju. Ponekad vazduh prestaje u njima da prenosi zvuk. Ponekad se povećava ili smanjuje koeficijent refrakcija. Lokalno se pojavljuju pulsirajuće, ritmičke promene teže, kao da simetrijad ima bijuće, gravitaciono srce. Nekad istraživačevi žirokompasi počinju da se ponašaju kao ludi, javljaju se i nestaju slojevi pojačane jonizacije, i to nabranje bi moglo da se nastavi. Uostalom, ako tajna simetrijada ikada bude rešena, ostaće još asimetrijadi..

Nastaju slično, samo što imaju drugačiji kraj i što u njima ne može da se vidi ništa sem drhtanja, gorenja, svetlucanja; znamo jedino da su oni sedište vrtoglavo brzih procesa, u granicama fizički mogućih brzina, nazivaju ih takođe 'preuveličanim kvantnim pojavama'. Njihova matematička sličnost s nekim modelima atoma ipak je toliko nepostojana i kratkotrajna, da je neki smatraju sporednom ili čak slučajnom osobinom. Žive neuporedivo kraće od simetrijada, jedva po dvadesetak minuta, a kraj im je valjda još užasniji, jer ukorak s uraganom koji ih ispunjava i razara tvrdim, gromovitim vazduhom, paklenom brzinom se u njima stvara tečnost koja ključa pod kožuhom prljave pene, i utapa sve, klopotava, ogavna, nakon čega sledi eksplozija kao izbijanje blatnjavog vulkana, izbacujući smrvljeni

stub ostataka, razmočena kiša još dugo pada na nemirnu površinu okeana. Neke od ovih ostataka, odnesene vetrom, sasušene kao iveri, žutkaste, pljosnate i stoga nalik na nekakve opnaste koštice ili na suvarke, moguće je pronaći kako plove na talasima više desetina kilometara van dometa eksplozije.

Posebnu grupu predstavljaju tvorevine koje se potpuno izdvajaju od živog okeana na duže ili kraće vreme, i koje se mogu posmatrati daleko ređe i teže od prethodnih. Pronađeni prvi put njihovi ostaci su najpre pogrešno identifikovani, kao što se mnogo kasnije pokazalo, kao lešine stvorova koji žive u dubinama okeana. Nekad se čini da beže kao čudne, mnogokrile ptice pred njuškama brzaka koji ih gone, ali taj pojam uzet sa Zemlje još jednom postaje zid koji je nemoguće probiti. Ponekad, ali veoma retko, moguće je na stenovitim obalama ostrva opaziti neobične, poput krda ležećih foka, pingvine koji leže na suncu ili se vuku ka moru da bi se stopili s njim u jednu celinu.

I tako se nastavilo obrtanje stalno u krugu zemaljskih, ljudskih pojmova, a prvi kontakt...

Ekspedicije su premerile stotine kilometara u dubinama simetrijada, razmestile su aparate za registrovanje, automatske filmske kamere; televizijski objektivni veštačkih satelita registrovali su pupljenje mimoida i dugonja, njihovo sazrevanje i smrt. Biblioteke su se ispunjavale, rasli su arhivi, cena kakvu je trebalo za to plaćati često je postajala previsoka. Sedamsto-osamsto ljudi poginulo je u kataklizmama, ne povukavši se na vreme iz kolosa već osuđenih na uništenje, od toga njih sto šest samo u jednoj katastrofi, čuvenoj, jer je u njoj našao smrt takođe i sam Gize, u to vreme sedamdesetogodišnji starac, kada je kraj, po pravilu svojstven asimetrijadima, neočekivano zahvatio tvorevinu koja je bila izrazito oličenje simetrijada. Sedamdeset i devet ljudi zajedno s mašinama, aparatima, obučenih u oklopne skafandere, u toku nekoliko sekundi zahvatila je eksplozija blatnjave smole, obuhvatajući svojim rasprskavanjem još dvadeset i sedam daljih, koji su pilotirali avionima i helikopterima što su kružili iznad istraživane tvorevine. To mesto na raskrsnici sto četrdeset i drugog uporednika i osamdeset i devetog podnevka označeno je na kartama kao Erupcija sto šestorice. Ali ta tačka postoji samo na kartama, dok se površina

okeana na tome mestu ničim ne razlikuje od svih ostalih njegovih oblasti.

Tada su se prvi put u istoriji solarističkih istraživanja digli glasovi koji su zahtevali primenu termonuklearnih udara. To je u suštini trebalo da bude okrutnije od osvete: posredi je bilo uništenje onoga što nismo kadri da shvatimo. Tsanken, zamenik Gizeove rezervne grupe, koji je preživio samo zahvaljujući grešci - predajni aparat pogrešno je označio mesto na kome su oni drugi istraživali simetrijad, tako da je Tsanken u svojoj mašini lutao iznad okeana i stigao je na mesto doslovno nekoliko minuta posle eksplozije, i iz mašine je još uspeo da vidi njenu crnu gljivu. - U trenutku kad se rešavalo o odluci zapretio je da će dići u vazduh Stanicu zajedno sa sobom i osamnaesticom članova posade u njoj, i mada nikad nije zvanično priznato da je taj samoubilački ultimatum uticao na ishod glasanja, može se pretpostaviti da je tako bilo.

Ali vreme kada su tako mnogobrojne ekspedicije posećivale planetu odavno je prošlo. Sama stanica - čija je gradnja nadzirana iz satelita, i to je bio inženjerski poduhvat takvog stepena kojim bi Zemlja mogla da se ponosi kad ne bi bilo istina da je okean u toku nekoliko sekundi izbacivao iz sebe konstrukcije milion puta veće - stvorena je u vidu diska sa prečnikom od dvesta metara, sa četiri sprata u sredini i dva na rubu. Obešena na petsto do hiljadu metara iznad okeana, zahvaljujući gravitorima pokretanim energijom anihilacije, snabdevena je bila, osim svih uređaja kakve imaju sve obične stanice i veliki sateloidi drugih planeta, specijalnim radarskim optimetrima, spremnim da pri prvoj promeni okeanske površine pokrenu dopunsku silu, tako da čelični disk odleće u atmosferu čim se pojave prvi nagoveštaji rađanja nove žive tvorevine.

Sada je Stanica bila, u stvari, bez ljudi. Otkad su automati zatvoreni - iz razloga koji su meni još nepoznati - u magacine na dnu, moglo se kružiti hodnicima ne nailazeći ni na koga, sem na kakvu slepo lutajuću olupinu, čije su mašine pretrajale uništenje posade.

Kad sam ostavljao na policu deveti tom Gizeove monografije učinilo mi se da mi je čelik, pokriven slojem meke penušave plastike, zadržao pod nogama. Zastao sam u pokretu ali se drhtanje nije više ponovilo. Biblioteka je bila odlično izolovana od ostatka korpusa, i drhtaji su mogli da imaju samo jedan uzrok. Neka raketa je izbačena

sa Stanice. Ta misao me je vratila u stvarnost. Nisam još bio potpuno odlučio da li da poletim, kao što je želeo Sartorijus. Ponašajući se tako kao da u potpunosti prihvatam njegove planove mogao sam u najboljem slučaju da odložim krizu; bio sam gotovo uveren da će doći do sukoba, jer sam rešio da učinim sve što bude u mojoj moći da bih spasao Hari. Cela stvar je u tome što je Sartorijus imao izgleda da uspe. Njegova prevaga nada mnom bila je ogromna - kao fizičar poznavao je problem deset put bolje od mene, i mogao sam samo, paradoksalno, da računam na savršenstvo rešenja kojima nas je počastvovao okean. Tokom narednog časa dreždao sam nad mikrofilmovima, trudeći se da ulovim bilo šta razumljivo iz mora paklene matematike, čijim je jezikom govorila fizika neutrinskih procesa. U početku mi je to izgledalo beznadežno, tim pre što je tih neverovatno teških teorija neutrinskog polja bilo čak pet, što je očigledan znak da nijedna od njih nije savršena. Pa ipak sam na kraju uspeo da pronađem nešto što obećava. Upravo sam prepisivao formule, kad se začu kucanje.

Podoh brzo vratima i otvorih ih, zagrađujući otvor sopstvenim telom. Preda mnom se pokaza Snautovo lice, sjajno od znoja. Hodnik iza njega bio je prazan.

"A, ti si", rekoš otvarajući vrata. "Uđi."

"Da, ja sam", odgovori. Glas mu beše promukao, pod zakrvavljenim očima kese, na sebi je imao gumenu protivzračnu kecelju na elastičnim tregerima, a ispod kecelje su virile zaprljane nogavice istih onih pantalona u kojima je stalno išao. Njegove oči preleteše po okrugloj, ravnomerno osvetljenoj prostoriji i zaustaviše se kad opazi u dubini Hari, koja je stajala pored fotelje. Izmenismo munjevite poglede, ja pritorih oči, i tada se on lako nakloni, a ja, upadajući u ton društvenog ponašanja, rekoš:

"Ovo je doktor Snaut, Hari. Snaute, ovo je... moja žena."

"Ja sam... veoma malo vidljiv član ekipe i zato..." pauza se poče opasno produžavati, "nisam imao prilike da upoznam..." Hari se osmehnu i pruži mu ruku, koju on stisnu, kako mi izgledaše, sa izvesnom zapanjenošću, zatrepta nekoliko puta očima i zastade gledajući je. Tada ga ja uhvatih ispod ruke.

"Izvinjavam se", reče joj tada. "Hteo sam da porazgovaram s tobom, Kelvine..."

"Naravno", odgovorih s nekakvom velikosvetskom slobodom; sve mi je zvučalo kao jevtina komedija, ali nije bilo druge. "Hari, draga, nemoj da se ustručavaš. Doktor i ja moramo da porazgovaramo o našim dosadnim problemima..."

I već sam ga vodio, držeći ga za lakat, prema malim foteljama na suprotnoj strani dvorane. Hari sede u fotelju u kojoj sam prethodno sedeo ja, ali ju je pri tom gurnula tako da je, dižući glavu s knjige, mogla da nas vidi.

"Šta je bilo?" upitah tiho.

"Razveo sam se", odgovori on istim takvim šapatom, samo mnogo šištavijim. Možda bih se nasmejao da mi je kadgod ispričana ta istorija i takav početak razgovora, ali na Stanici je moje osećanje za humor bilo amputirano. "Preživio sam od juče dobrih nekoliko godina", dodade. "Ne koliko lepih godina. A ti?"

"Ništa..." odgovorih posle pauze, jer nisam znao šta da kažem. Voleo sam ga, ali sam osećao da moram da budem na oprezu pred njim, ili, bolje rečeno, pred onim zbog čega je došao k meni.

"Ništa?" ponovi istim tonom kao i ja. "Vidi, vidi, znači da je to baš tako?..."

"Na šta misliš", napravih se da ne razumem. On zažmiri zakrvavljenim očima i naginjući se tako da osetih na licu toplinu njegova daha, poče šapatom:

"Zaglibljujemo se, Kelvine. Sa Sartorijusom ne mogu više da se povežem, znam samo ono što sam ti napisao, što mi je rekao posle one naše kratke drage konferencije..."

"Isključio vizofon?" upitah.

"Ne. Tamo je kod njega kratki spoj. Čini se da ga je namerno izazvao, ili..." načini pokret pesnicom, kao da nešto razbija. Gledao sam ga bez reči. Levi ugao usana diže mu se u neprijatnom smešku.

"Kelvine, došao sam, jer..." Ne završi.

"Šta nameravaš da radiš?"

"Misliš na ono pismo?..." odgovorih bez žurbe. "Mogu to da učinim, ne vidim razloga za odbijanje, i baš zato sedim ovde, hteo sam da se orijentišem..."

"Ne", prekide me. "Nije reč o tome..."

"Ne?..." rekoh, praveći se iznenađen. "Pa onda reci, izvoli."

"Sartorijus", promuca on. "Čini mu se da je našao put... znaš." Nije

skidao pogled s mene. Sedeo sam mirno, trudeći se da očuvam ravnodušan izraz na licu. "Najpre postoji ona istorija s rendgenom. Ono što je Gibarijan radio s njim, sećaš se. Moguća je izvesna modifikacija..."

"Kakva?"

"Slali su prosto pramen zrakova u okean i modulovali su samo jačinu prema različitim obrascima."

"Da, znam za to. Već je Nilin to radio. I mnoštvo drugih."

"Da, ali su primenjivali meko zračenje. Ovo je bilo tvrdo, pakovali su u okean sve što su imali, celu snagu."

"To može da ima neprijatne posledice", primetih. "To je narušavanje Konvencije četvorice i OUN."

"Kelvine... ne izigravaj. Pa to sad nema nikakvog značaja. Gibarijana nema."

"Aha. Sartorijus hoće da svali sve na njega?"

"Ne znam. Nisam s njim razgovarao o tome. To nije važno. Sartorijus smatra čim se 'gost' pojavljuje uvek samo onda kad se budimo, da on onda očevidno izvlači iz nas produkcionu recept za vreme sna. Smatra da je naše najvažnije stanje - upravo san. Zato tako postupa. Sartorijus, dakle, hoće da mu pošalje našu javu - misli iz vremena kad smo budni - razumeš?"

"Na koji način? Poštom?"

"Viceve ćeš praviti kad budeš sam. Taj svežanj zraka biće modulovan moždanim strujama nekoga od nas."

Odjednom mi sve postade jasno.

"Aha", rekoh. "Taj neko sam ja. Je li?"

"Da. Mislio je na tebe."

"Najlepša hvala."

"I šta ti veliš na to?"

Ćutao sam. Ne govoreći ništa on polako pogleda na Hari koja je sedela udubljena u čitanje i vrati pogled na moje lice. Osetih kako bledim. Nisam to mogao da sprečim.

"Dakle?..." reče. Slegoh ramenima.

"Te rendgenske propovedi o čovekovo velikodušnosti smatram ludorijom. I ti takođe. Ili ti možda ne smatraš?"

"Stvarno?"

"Stvarno."

"Onda vrlo dobro", reče i osmehnu se, kao da sam ispunio njegovu želju. "Znači, ti si protiv te Sartorijusove istorije?"

Nisam još shvatio kako se desilo, ali iz njegova pogleda pročitah da me je odveo kud je hteo. Čutao sam, jer šta sam mogao sada da kažem?

"Odlično", reče. "Jer ima još i drugi projekt. Da se preradi Rošova aparatura."

"Anihilator?..."

"Da. Sartorijus je već obavio uvodna izračunavanja. To je realno. I čak neće zahtevati veliku snagu. Aparat će biti aktivan danonoćno kroz neograničeno vreme, stvarajući antipolje."

"Če... čekaj! Kako to zamišljaš?"

"Vrlo prosto. Biće to neutrinsko antipolje. Obična materija ostaje bez promena. Uništenju podležu samo... neutrinski sistemi. Razumeš?"
Zadovoljno se smeškao. Sedeo sam poluotvorenih usta. On polako prestade da se osmehuje. Gledao me je ispitivački, namrštena čela i čekao.

"Prvi projekt 'Misao', znači, odbacujemo. Je li? A drugi? Sartorijus već radi na njemu. Nazvaćemo ga 'Sloboda'."

Zatvorih za časak oči. Odjednom se odlučih. Snaut nije bio fizičar. Sartorijus je isključio ili uništio vizofon. Vrlo dobro.

"Ja bih ga nazvao 'Klanica'..." rekoh bez žurbe.

"Sam si bio kasapin. Ili možda nisi? A sada će to biti već sasvim nešto drugo. Nikakvih 'gostiju', nikakvih tvorevina F - ništa. Već u trenutku pojave materijalizacije - nastupiće raspad."

"To je nesporazum", odgovorih vrteći glavom; smešio sam se i nadao sam se da mi je osmeh bio dovoljno prirodan. "Nisu to moralne skrupule, nego nagon samoodržanja. Ja neću da umirem, Snaute."

"Šta?..."

Bio je iznenađen. Gledao me je podozrivo. Ja izvukoh iz džepa zgužvanu cedulju s formulama.

"Ja sam takođe pomišljao na to. Čudiš se možda? Pa ja sam prvi izneo neutrinsku hipotezu, zar ne? Pogledaj. Antipolje može da se pokrene. Za običnu materiju je neškodljivo, to je istina. Ali u trenutku destabilizacije, kad se neutrinski sistem raspada, biva oslobođena kao suvišak energija njegovih veza. Primajući na jedan kilogram mase mirovanja deset na osmu erga dobijamo za jednu tvorevinu F -

pet do sedam puta deset na osmu. Znaš li šta to znači? Istovrednost malog uranskog tovara koji eksplodira unutar Stanice."

"Šta ti govoriš! Ali... Sartorijus je morao to uzeti u obzir..."

"Možda i nije", odrekoh sa zlobnim smeškom. "Vidiš, reč je o tome da je Sartorijus iz škole Frezera i Fažolija. Po njima sva energija veze u trenutku raspada biva oslobođena u vidu svetlosnog zračenja. Bio bi to naprosto snažan blesak, možda ne sasvim bezopasan, ali koji ne uništava. Postoje ipak i druge hipoteze, druge teorije neutrinškog polja. Po Kajatu, po Avalovu, po Sioni spektar emisije je znatno širi, a maksimum pripada na tvrdo gama-zračenje. Lepo je što Sartorijus veruje svojim učiteljima i njihovim teorijama, ali postoje i druge, Snaute. I znaš li šta ću ti reći?" nastavih videći da su moje reči ostavile na njega utisak. "Treba uzeti u obzir i okean. Ako je učinio ono što je učinio, sigurno je primenio optimalni metod. Drugim rečima: njegova akcija izgleda mi kao argumenat u korist ove druge škole - protiv Sartorijusa."

"Daj mi tu cedulju, Kelvine..."

Pružih mu je. On naže glavu, trudeći se da raščita moje žvrljarije.

"Šta je ovo?" pokaza prstom.

Uzeh cedulju od njega.

"Ovo? Tenzor transmutacije polja."

"Daj mi to..."

"Šta će ti?" upitah. Znao sam šta će odgovoriti.

"Moram da pokažem Sartorijusu..."

"Kako hoćeš", odgovorih ravnodušno. "Mogu to da ti dam. Samo, vidiš, to niko nije ispitao u eksperimentu, nismo još poznavali takve sisteme. On veruje u Frezera, a ja sam izračunavao prema Sioni. Reći će ti da nisam fizičar i da Siona takođe nije. Barem po njegovom shvatanju. Ali o tome se može diskutovati. Ja ne želim diskusiju u čijem rezultatu mogu da isparim, u slavu Sartorijusa. Tebe mogu da uverim, njega ne. I neću da pokušavam."

"Nego šta misliš da učiniš?... On radi na tome", bezbojnim glasom reče Snaut. Zgrbio se, sva njegova oživljenost se izgubila. Nisam znao da li mi veruje, ali već mi je bilo svejedno.

"Ono što radi čovek koga nastoje da ubiju", odgovorih tiho.

"Pokušaj da stupiš s njim u vezu. Možda misli na kakva obezbeđenja", promuca Snaut. Diže oči prema meni: "Čuj, a kad bi

ipak?... Onaj prvi projekat... A? Sartorijus bi pristao. Sigurno. To je... u svakom slučaju... nekakva šansa..."

"Veruješ u to?"

"Ne", odgovori smesta. "Ali... šta to smeta?"

Nisam hteo previše brzo da se pomirim, baš mi je do toga i bilo stalo. Postajao je moj saveznik u igri odlaganja.

"Razmisliću", rekoh.

"Onda ja odoh", promrmlja ustajući. Sve kosti mu zapucketaše kad se dizao iz fotelje. "Znači, daćeš da ti se načini encefalogram?" upita otresajući prstima površinu kecelje, kao da se trudio da strese s nje nevidljivu mrlju.

"U redu", rekoh. Ne obraćajući pažnju na Hari (gledala je na tu scenu ćutke, držeći knjigu na krilu) uputi se vratima. Kad se zatvoriše za njim, ustadoh. Raširih cedulju koju sam držao u ruci. Formule su bile ispravne. Nisam ih iskrivio. Ne znam samo da li bi Siona priznao moje rešenje. Verovatno ne bi. Zadrhtah. Hari mi je prišla s leđa i dotakla mi ruku.

"Kris!"

"Šta je draga?"

"Ko je to bio?"

"Rekao sam ti. Doktor Snaut."

"Kakav je to čovek?"

"Malo ga poznajem. Zašto pitaš?"

"Tako me je gledao..."

"Sigurno si mu se dopala."

"Ne", odmahnu ona glavom. "To nije bila ta vrsta pogleda. Gledao me je kao... kao..." Strese se, diže oči prema meni i odmah ih obori.

"Hajdemo nekuda odavde..."

9. TEČNI KISEONIK

Ležao sam u mračnoj sobi, odrvenjen, zagledan u svetleći brojčanik časovnika na pregibu ruke, ne znam koliko dugo. Čuo sam sopstveno disanje i čudio sam se zbog nečeg, ali sve to, ova zagledanost u venac brojki i čuđenje, bilo je pogruženo u ravnodušnost koju sam pripisivao zamoru. Okrenuh se na bok, krevet je bio čudnovato širok, nešto mi je nedostajalo. Zaustavih disanje. Nastade potpuna tišina. Pretrnuh. Do mene nije dopirao nikakav šum. Hari? Zašto ne čujem njeno disanje? Počeh da prelazim rukama po krevetu: bio sam sam.

"Hari!" htjedoh da se oglasim, ali začuh korake. Koračao je neko veliki i težak kao...

"Gibarijane?" rekoh mirno.

"Da, ja sam. Ne pali svetlost."

"Ne?"

"Ne treba. Ovako će biti bolje za obojicu."

"Ali ti nisi živ?"

"Ne smeta. Poznaješ moj glas?"

"Da. Zašto si to učinio?"

"Morao sam. Zakasnio si četiri dana. Da si ranije doleteo, možda ne bi bilo potrebno, ali nemoj sebe da prekorevaš. Nije mi loše."

"Zaista si tu?"

"Ah, misliš da me sanjaš, kao što si mislio o Hari?"

"Gde je ona?"

"Otkud znaš da znam?"

"Naslućujem."

"Sačuvaj to za sebe. Recimo da sam ovde umesto nje."

"Ali ja želim da bude i ona."

"To je nemoguće."

"Zašto? Slušaj, ali ti znaš da to u stvari nisi ti, nego ja?"

"Ne. Ovo sam zaista ja. Kad bi hteo da budeš pedantan, mogao bi reći da sam ovo ja još jednom. Ali ne trošimo reči."

"Otići ćeš?"

"Da."

"I ona će se tada vratiti?"

"Želiš to? Šta je ona za tebe?"

"To je moja stvar."

"Pa bojiš je se."

"Ne."

"I gadiš je se..."

"Šta hoćeš od mene?"

"Možeš da osećaš samilost prema sebi, ali ne prema njoj. Njoj će uvek biti dvadeset godina. Ne pravi se da to ne znaš!"

Odjednom se, ne znam zašto, ohladih. Slušao sam ga sasvim mirno. Učinilo mi se da sad stoji bliže, u podnožju moga kreveta, ali i dalje ništa nisam video u tome mraku.

"Šta hoćeš?" upitah tiho. Moj ton kao da ga je iznenadio. Neko vreme je ćutao.

"Sartorijus je ubedio Snauta da si ga obmanuo. Sad oni varaju tebe. Praveći se da montiraju rendgensku aparaturu oni grade anihilator polja."

"Gde je ona?" upitah.

"Ne znam. Pazi: biće ti potrebno oružje. Ne možeš se uzdati ni u koga."

"Mogu da računam na Hari", rekoh. Čuh brz, tih glas. Smejao se.

"Naravno da možeš. Do izvesne granice. Na kraju uvek možeš učiniti što i ja."

"Ti nisi Gibarijan."

"Vidi ga. Nego ko sam? Možda tvoj san?"

"Ne. Njihova lutka. Ali ti to ne znaš."

"A otkud znaš ko si ti?"

Zamislilih se. Pokušah da ustanem, ali bez uspeha. Gibarijan je nešto govorio. Nisam razumeo reči; čuo sam samo zvuk njegova glasa, očajnički sam se borio sa slabošću tela, još jednom se s najvećim naporom trgoh... i probudih se. Hvatao sam ustima vazduh kao poluugušena riba. Bio je potpun mrak. Taj san. Košmar. "Odmah... dilema koju ne umemo da rešimo. Gonimo sami sebe. Politeriji su primenili jedino vrstu selektivnog pojačanja naših misli. Traženje motivacije te pojave je antropomorfizam. Gde nema ljudi, tamo nema ni čoveku dostupnih motiva. Da bi se nastavio plan istraživanja, treba ili uništiti sopstvene misli, ili njihovu materijalnu realizaciju. Prvo nije u našoj snazi. Drugo je previše nalik na ubistvo."

Slušao sam u mraku taj odmeren, dalek glas, čiji zvuk odmah poznadoh: govorio je Gibarijan. Pružih mu ruke pred sebe. Krevet beše prazan.

Probudio sam se u sledeći san - pomislih.

"Gibarijane?..." viknuh. Glas se prekide u pola reči. Nešto tiho zveknu i ja osetih slab dah na licu.

"Dobro, Gibarijane", promumlah zevajući. "Šta ti je da me tako proganjaš iz sna u san... znaš..."

Nešto zašušta pored mene.

"Gibarijane!" ponovih glasnije. Opruge kreveta zaškripaše.

"Kris, to sam ja..." razleže se šapat pored mene.

"Ti si, Hari?... A Gibarijan?"

"Kris... Kris... pa on... sam si rekao da nije živ..."

"U snu može da živi", rekoh razvučeno. Nisam više pouzdano znao da li je to bio san. "Nešto je govorio. Bio je tu", dobacih. Bio sam strašno pospan. A kad sam pospan, onda spavam - pomislih idiotski i dodirnuh usnama hladno Harino rame i smestih se ugodnije. Ona mi nešto odgovori, ali ja odmah utonuh u nesećanje.

Ujutro u crveno osvetljenoj sobi setih se događaja te noći. Razgovor s Gibarijanom bio je san, ali ono posle? Čuo sam njegov glas, mogao bih se zakleti, samo se ne sećam dobro šta je govorio. Nije zvučalo kao razgovor, nego kao izlaganje. Izlaganje?...

Hari se umivala. Čuo sam pljuskanje vode u kupatilu. Zavirih pod krevet, gde sam pre nekoliko dana bacio magnetofon. Nije ga tamo bilo.

"Hari!" povikah. Njeno lice s koga se slivaše voda pojavi se iza ormara.

"Da nisi videla magnetofon pod krevetom? Mali, džepni?..."

"Bile su tamo razne stvari. Sve sam stavila tamo", pokaza na policu pored ormarića s lekovima i izgubi se u kupatilu. Skočih iz kreveta, ali traženje ostade bez rezultata.

"Morala si ga videti", rekoh kad se vratila u sobu. Ona ništa ne odgovori, češljajući se pred ogledalom. Tek tada opazih da je bleđa, a u njenim očima, kad se sretoše s mojima, beše nešto ispitivačko.

"Hari", počeh kao magarac još jednom, "magnetofona nema na polici."

"Zar nemaš ništa važnije da mi kažeš?..."

"Izvini", promumlah, "u pravu si. To je glupost."

Nedostajalo je još samo da se počnemo svađati. Pođosmo potom na doručak. Hari je toga dana radila sve drugačije nego obično, ali nisam umeo da odredim tu razliku. Gledala je oko sebe, nekoliko puta nije čula kad sam joj govorio, kao da se naglo gubila u gledanju. Jednom kad je digla glavu, opazih da su joj oči kao od stakla.

"Šta ti je?" snizih glas do šapata. "Plačeš?"

"Oh, ostavi me. To nisu prave suze", reče kroz plač. Možda nije trebalo da ostanem na tome, ali ničeg se nisam bojao tako kao 'iskrenih razgovora'. Imao sam, uostalam, u glavi nešto drugo. Iako sam znao da sam o Snautovim i Sartorijusovim dogovorima samo sanjao, počeo sam razmišljati postoji li na Stanici uopšte kakvo priručno oružje. O tome šta ću s njim učiniti nisam mislio, hteo sam prosto da ga imam. Rekoh Hari da moram da zavirim u stovarišta i magacine. Ona pođe za mnom ćutke. Pretresoh sanduke, preturao sam po bunkerima, a kad siđoh na samo dno, ne mogoh odoleti želji da ne zavirim u ledenicu. Nisam hteo ipak da Hari uđe tamo, i zato samo odškrinuh vrata i pređoh pogledom po prostoriji. Tamni pokrov se pomerao, pokrivajući izduženi oblik, ali s mesta na kome sam stajao nisam mogao da vidim leži li crnkinja još tamo gde je ranije ležala. Učinilo mi se da je to mesto prazno.

Nisam našao ništa što bi mi odgovaralo i vukao sam se u sve gorem raspoloženju, kad odjednom shvatih da ne vidim Hari. Istina, odmah je stigla - bila je ostala u hodniku - ali već to što je pokušala da se udalji od mene, ma i za časak, iako je to za nju predstavljalo takav napor, moralo bi me naterati da se zamislim. I dalje sam se ipak držao kao da sam uvređen, ne znajući na koga ili zbog čega, prosto kao kreten. Užasno me je bolela glava, nisam mogao da pronađem nikakve tablete i ljut kao sto đavola prevrnuh naglavce malu apoteku i prosuh sve što beše u njoj. U operacionu salu međutim, mrzelo me je da pođem ponovo, i bio sam toga dana van sebe kao retko kad. Hari je prolazila kroz kabinu kao senka ponekad bi za trenutak nestala. Posle podne, kad smo već završili ručak (u stvari ona uopšte nije jela, a ja zbog svoje glavobolje nisam čak ni pokušavao da je privolim da jede), sela je odjednom pored mene i počela da čupka rukav moje bluže.

"No, šta je?" progundah mahinalno. Imao sam volju da pođem gore,

jer mi se činilo da cevi prenose tih odjek lupanja, da Sartorijus posluje na aparaturi visokog naponu, ali odmah odustadoh od toga kad pomislih da bih morao poći sa Hari čije je prisustvo u biblioteci još moglo nekako da se objasni, dok bi tamo, pored mašina, mogla Sartorijusu pružiti priliku da dobaci kakvu preuranjenu primedbu.

"Kris", šapnu, "kako stoji stvar s nama?..."

Uzdahnuh protiv volje; ne mogu reći da je to bio moj srećan dan.

"Ne može bolje. Na šta opet misliš?"

"Htela bih s tobom da porazgovaram."

"Izvoli. Slušam te."

"Ali ne tako."

"Nego kako? Rekao sam ti, boli me glava, imam mnoštvo briga..."

"Malo dobre volje, Kris."

Naterah sebe da se osmehnem. Mora da je to bio jadan osmeh.

"Da, draga. Govori."

"Ali reći ćeš mi istinu?"

Digoh obrve. Nije mi se dopadao takav početak.

"Zašto bih lagao?"

"Možeš da imaš razloga. Ozbiljnih. No ako hoćeš da... no, znaš... ne laži me."

Ćutao sam.

"Ja ću nešto reći tebi i ti ćeš nešto reći meni. Važi? To će biti istina. Bez obzira na sve."

Nisam joj gledao u oči, mada je tražila moj pogled, i pravio sam se da to ne vidim.

"Već sam ti govorila da ne znam otkuda sam se ovde stvorila. Ali možda ti znaš. Čekaj, nisam završila. Možda ne znaš. Ali ako znaš, i samo ne možeš to sada da mi kažeš, možda ćeš mi kazati jednom kasnije? To neće biti najgore. U svakom slučaju daćeš mi šansu."

Osećao sam se kao da mi ledeni znoj klizi niz celo telo.

"Dete, šta ti govoriš? Kakvu šansu?..." buncao sam.

"Kris, ma ko da jesam, dete sigurno nisam. Obećao si. Reci."

Ovo 'ma ko da jesam' tako me je šćepalo za grlo da sam mogao samo da je gledam, priglupo, odmahujući glavom kao da se branim od svega što sam čuo.

"Pa objašnjavam ti da ne moraš da mi kažeš. Dovoljno je ako kažeš da ne možeš."

"Ništa ne krijem..." odgovorih promuklo.

"Odlučno", reče ustajući. Htedoh nešto da kažem. Osećao sam da ne mogu tako da je ostavim, ali sve su mi reči zastajale u grlu.

"Hari..."

Stajala je kraj prozora okrenuta leđima prema meni. Tamno-modri okean, pust, prostirao se pod golim nebom.

"Hari, ako misliš da... Hari, pa znaš da te volim..."

"Mene?"

Priđoh joj. Htedoh da je obgrlim. Ona se oslobodi, gurajući od sebe moju ruku.

"Mnogo si dobar...", reče. "Mene voliš? Više bih volela da me biješ?"

"Hari, voljena moja!"

"Ne, ne! Bolje ćuti!"

Priđe stolu i poče da skuplja tanjire. Gledao sam u tamnomodru prazninu. Sunce se naginjalo prema zapadu i velika senka Stanice odmereno se ljuljala na talasima. Tanjir ispade iz Harinih ruku i pade na pod. Voda je ključala u bojlerima. Riđa boja prelazila je na ivicama nebeskog svoda u prljavocrveno zlato. Kad bih znao šta da uradim. Oh, kad bih znao! Odjednom zavlada tišina. Hari se zaustavila odmah iza mene.

"Ne. Ne okreći se", reče, spustivši glas do šapata. "Nisi ništa kriv, Kris. Znam. Ne sekiraj se."

Pružih ruke prema njoj. Ona pobeže u ugao kabine i, dižući celu gomilu tanjira, reče:

"Šteta. Kad bi mogli da se razbiju, razbila bih, oh, sve bih porazbijala!"

Za trenutak sam pomislio da će ih zaista baciti na pod, ali ona me brzo pogleda i osmehnu se.

"Ne boj se, neću praviti scene."

Probudio sam se usred noći, odmah napregnut i budan, i sedoh u krevetu: soba je bila mračna, a kroz odškrinuta vrata dopirala je slaba svetlost iz hodnika. Nešto je otrovno šištalo, i taj glas se pojačavao, s prigušenim, tupim udarima, kao da se nešto udara snažno o zid. Meteor! - sinu mi misao. - Probio oklop! Tamo ima nekog. Otegnuto krkljanje.

Otvorih do kraja. Bila je to Stanica, ne raketa, a ovaj grozni glas...

Izleteh na hodnik. Vrata male radionice behu širom otvorena, unutra

je gorela svetlost. Utrčah tamo.

Obli me dah stravične hladnoće. Kabinu je ispunjavala para koja je dah pretvarala u sneg. Puno belih pahuljica kružilo je iznad tela obučenog u bademantil, koje se slabo udaralo o pod. Jedva je videh u tom ledenom oblaku, bacih se prema njoj, zgrabih je napola, mantil mi je prljio ruke, ona je hroptala, istrčah na hodnik prolazeći pored niza vrata, nisam više osećao hladnoću, samo mi je njen dah, koji je kuljao iz usta kao oblak pare, pekao rame.

Položih je na sto, otvorih mantil na grudima, jedan sekund zagledah se u njeno sasečeno, uzdrhtalo lice, krv joj se smrzla na otvorenim ustima, pokrila usne crnim slojem, na jeziku su bleštali kristali leda...

Tečni kiseonik. U radionici je bio tečni kiseonik u Djuerovim bocama. Kad sam je podizao osetio sam kako razbijam krhko staklo. Koliko je mogla ispiti? Svejedno. Spaljen dušnik, grlo, pluća, tečni kiseonik izjeda jače od koncentrisane kiseline. Njeno disanje, škripavo, suho kao zvuk cepanog papira, postajalo je pliće. Oči su joj bile zatvorene. Agonija.

Pogledah na velike zastakljene ormane sa instrumentima i lekovima. Traheotomija? Intubacija? Ali ona više nema pluća! Spaljena su! Lekovi? Toliko lekova! Nizovi šarenih boca i kutija ispunjavali su police. Hroptanje je ispunjavalo celu dvoranu, magla je još izbijala iz Harinih usta.

Termofori...

Počeh da ih tražim, ali pre no što ih nađoh, skočih do drugog ormara, počeh da izbacujem kutije sa ampulama, sad špric, gde je, u sterilizatorima, ne mogoh da ga sastavim odrvenjenim rukama, prsti mi behu ukočeni i nisu hteli da se povijaju. Počeh ludački da udaram rukom po poklopcu sterilizatora, ali nisam to osećao, jedini odziv bilo je lako prolaženje trnaca. Ona glasnije zahropta. Priskočih k njoj. Oči su joj bile otvorene.

"Hari!"

Nije to bio čak ni šapat. Nisam mogao da probudim glas. Imao sam lice tuđe, koje mi je smetalo, kao od gipsa. Njena su rebra odskakala pod belom kožom, a kosa joj se, vlažna od snega što se topio, rasula po uzglavlju. Gledala me je.

"Hari!"

Ništa više nisam mogao da kažem. Stajao sam kao klada sa ovim

svojim, tuđim, odrvenelim šakama. Stopala, usne, očni kapci počinjali su sve jače da me peku, ali gotovo da nisam to ni osećao. Kaplja krvi što se počela otapati na toplini skliznu joj niz obraz, ostavljajući kosu liniju. Jezik joj zadrhta i nestade, još je hroptala.

Uхватih je za pregib ruke, kucao je bez bila, razmakoh pole mantila i položih uho na užasno hladno telo, odmah pod dojkom. Kroz pucketavo šuštanje kao od požara začuh kucanje, galopirajuće tonove, previše brze da bi mogli da se izbroje. Stajao sam nagnut nad njom, zatvorenih očiju, kad nešto dotače moju glavu. Zarila mi je prste u kosu. Zagledah joj se u oči.

"Kris", povika promuklo. Uхватih je za ruku, ona mi odgovori stiskom, koji mi gotovo smrvi dlan, svest se izgubi iz njenog užasno iskrivljenog lica, beonjače joj blesnuše među kapcima, u grlu joj zakrklja i celo telo poče da se grči. Jedva mogah da je zadržim, obešenu iznad ruba stola. Lupala je glavom o ivicu porculanskog levka. Zadržavao sam je i pritiskao uza sto, ali mi se sa svakim narednim grčem otimala iz ruku, a mene odjednom obli znoj i noge mi postadoše kao od vate. Kad grčevi oslabiše, pokušah da je vratim u ležeći položaj. Ječala je hvatajući vazduh. Odjednom joj na strašnom, okrvavljenom licu zasvetleše oči.

"Kris", zahropta, "koliko... još, Kris?"

Poče da se davi, pena joj izbi na usta, i opet da se trza u grčevima. Držao sam je ostatkom snage. Pala je nauznak tako da joj donji zubi udariše o gornje, i poče teško da diše.

"Ne, ne, ne", izbacivala je brzo sa svakim izbacivanjem daha, i svaki je izgledao kao da je poslednji. Ali grčevi se vratiše još jednom i opet poče da mi se bacaka u naručju, udišući u kratkim prekidima vazduh, s velikim naporom, od koga joj iskakahu sva rebra. Najzad joj se kapci do polovine navukoše na otvorene, slepe oči. Ukoči se. Pomislih da je to kraj. Čak i ne pokušah da ubrišem rumenu penu s njenih usta, stajao sam nad njom, nagnut, slušajući neko udaljeno, glasno zvonjenje, i čekao sam da ispusti poslednji dah, pa da odmah posle njega padnem na pod, ali ona je još disala, gotovo ne hropćući, sve tiše, a vršak dojke, koji je već gotovo sasvim prestao da drhti, pokretao se u brzom ritmu srca koje je radilo. Stajao sam pogrbljen, a njeno lice poče da se ispunjava rumenilom. Ništa više nisam shvatao. Samo su mi se oba dlana ovlažila i činilo mi se da

postajem gluh, da mi nešto meko, elastično ispunjava uši, još sam čuo ono zvonjenje zvona, sad potmulo i ko s puknutim srcem.

Ona diže očne kapke i naši se pogledi susretoše.

"Hari", htedoh da kažem, ali kao da mi beše nestalo usta, lice mi beše pretvoreno u mrtvu, tešku masu i mogao sam samo da gledam. Njene oči pređoše po celoj sobi, glava joj se pomerala. Vladala je potpuna tišina. Iza mene u nekom drugom, dalekom svetu voda je ujednačeno curila iz jedne nezavrnutе slavine. Hari sede. Ja odstupih korak unatrag. Posmatrala me je.

"Šta?" reče. "Šta?... Nije... uspelo? Zašto?... Zašto tako gledaš?..."

I naglo, u strašnom kriku: "Zašto tako gledaš?!"

Zavlada tišina. Ona se zagleda u svoje ruke. Pomeri prste.

"To sam ja?..." reče.

"Hari", izustih bez daha, samim usnama. Ona diže glavu.

"Hari?..." ponovi. Skliznu polako prema podu i stade na noge. Povede se, vrati ravnotežu, stupi nekoliko koraka. Sve je to radila u nekoj zapanjenosti, gledala me i kao da me nije videla.

"Hari?" ponovi polako još jednom. "Ali... ja... nisam Hari. A ko sam ja?... Hari? A ti, ti?!"

Odjednom joj se oči raširiše, blesnuše, i senka osmeha, najveće začuđenosti, ozari njeno lice.

"A možda ni ti? Kris! Možda ni ti nisi Kris?" Čutao sam, oslonjen leđima o orman, tamo gde me je odgurnuo strah.

Ruke joj klonuše.

"Ne", reče. "Ne, jer se bojiš. Ali slušaj, ja ne mogu. Ovako ne može. Ja nisam znala. Ja sada, ja dalje ništa ne razumem. Pa to je nemoguće! Ja..." pritiskala je stisnute, pobebele ruke na grudi, "ništa ne znam, osim, osim da sam Hari! Možda misliš da se pravim? Ne pravim se, časna reč, ne pravim se."

Poslednje reči pređoše u jauk. Pade na pod jecajući, a taj krik kao da razbi nešto u meni, u jednom skoku nađoh se kraj nje, uhvatih je za ruke, a ona se branila, gurala me od sebe, jecajući bez suza, vičući:

"Pusti! Pusti me! Ti se gadiš! Znam! Neću tako! Neću! Pa vidiš, sam vidiš da to nisam ja, nisam ja..."

"Ćuti!" vikao sam drmusajući je, oboje smo vikali izbezumljeni, klečeći jedno pred drugim. Harina glava je letela, lupajući o moje rame, a ja sam je stiskao uza se svom snagom. Odjednom

zamresmo, teško dišući. Voda je odmereno kapala iz slavine.

"Kris..." promuca, pribijajući lice o moje rame, "reci, šta da uradim da bih nestala, Kris..."

"Prestani!" viknuh. Ona diže lice. Zagleda se u mene.

"Kako?... Ni ti takođe ne znaš? Ništa se ne može? Ništa?"

"Hari... smiluj se..."

"Htela sam... video si valjda. Ne. Ne. Pusti me, neću da me dotičeš! Ti se gadiš!"

"Nije istina!"

"Lažeš. Mora da se gadiš. Ja... i ja sama se... Da mogu. Samo da mogu..."

"Ubila bi se?"

"Da."

"A ja to ne želim, razumeš? Neću da se ubiješ. Hoću da budeš tu, sa mnom, i ništa mi drugo ne treba!"

Ogromne sive oči su me gutale.

"Ala ti lažeš!..." reče sasvim tiho.

Pustih je i digoh se na noge. Ona sede na pod.

"Reci šta da uradim da bi poverovala da govorim ono što mislim? Da je to istina. Da druge istine nema."

"To ne može da bude istina. Ja nisam Hari."

"Nego ko si?"

Ona poduže počuta. Podbradak joj nekoliko puta zadrhta, dok obarajući glavu ne prošapta:

"Hari... ali... ali znam da to nije istina. Ti ne voliš mene... nego si voleo onu tamo, ranije..."

"Da", rekoh. "Ono što je bilo ne postoji. Umrlo je. Ali tebe, ovde, volim. Razumeš?"

Ona zatrese glavom.

"Ti si dobar. Ne mislim da ne umem da ocenim sve to što si radio. Radio si najbolje što si umeo. Ali tu se ništa ne može. Kad sam pre tri dana sedela ujutro pred tvojim krevetom i čekala da se probudiš, nisam ništa znala. Čini mi se kao da je to bilo veoma, veoma davno. Ponašala sam se kao luda. Nisam pamtila šta je bilo pre, šta kasnije, i ničemu se nisam čudila, nekako kao posle narkoze ili posle duge bolesti. I čak sam mislila da sam možda bila bolesna, samo ti nećeš da mi kažeš. Ali posle, sve više stvari me je teralo na razmišljanje.

Znaš li kakve stvari? Već je nešto počelo da mi sviće posle onog tvog razgovora tamo u biblioteci, s onim, kako se zove, Snautom. A pošto nisi hteo ništa da mi kažeš, ustala sam noću i pustila onaj magnetofon. Slagala sam samo taj jedan jedini put, jer sam ga ja posle sakrila. Kris. Onaj što je govorio, kako se zvao?"

"Gibarijan."

"Da, Gibarijan. Tada sam shvatila već sve, iako, pravo da kažem, ni dalje ništa ne razumem. Nisam znala jedno, da ja ne mogu, da ja nisam... da će se to završiti ovako... bez kraja. O tome ništa nije govorio. Možda je, uostalom i govorio, ali ti si se probudio i isključila sam traku. No i tako sam čula dovoljno, da bih saznala da nisam čovek, nego samo instrumenat."

"Šta to govoriš?"

"Jeste. Za ispitivanje tvojih reakcija, ili tako nešto. Svako od vas ima takav, takvu kao ja. To je bazirano na uspomenama ili na predstavama, prigušeno. Tako nekako. Uostalom, ti to znaš bolje od mene. On je govorio takve strašne, neverovatne stvari i da se nije sve tako istinito poklapalo, valjda ne bih ni poverovala."

"Šta se poklapalo?"

"Pa to da mi nije potreban san i da moram da budem stalno pored tebe. Juče ujutro još sam mislila da me ti mrziš i bila sam zbog tog nesrećna. Bože, kako sam bila glupa! Ali, reci sam, reci, zar sam mogla da zamislim? Jer on uopšte nije mrzeo onu svoju, ali kako je o njoj govorio! Tek tada sam shvatila da ma šta učinila, sasvim je svejedno, jer htela ili ne, za tebe to mora biti kao tortura. A u stvari još i gore, jer je oruđe torture mrtvo i nevino kao kamen, koji može da padne i ubije. A da bi oruđe moglo da želi dobro i da voli, to nisam mogla da zamislim. Htela sam da ti kažem barem šta se u meni dešavalo, tada, posle toga kad sam shvatila, kad sam saslušala traku. Možda bi od toga imao bar neku korist. Čak sam pokušala to da zapišem..."

"Znači, zato si upalila svetlost?" upitah, jedva govoreći pridavljenim grlom.

"Da. Ali ništa iz toga nije ispalo. Jer ja sam tražila u sebi, znaš... n j i h... ono nešto drugo, bila sam potpuno luda, kažem ti! Činilo mi se izvesno vreme da pod kožom nemam tela, da u meni postoji nešto drugo, da sam samo, samo površina. Da bih te zavarala. Razumeš?"

"Razumem."

"Kada se tako leži noću satima, u mislima može da se odluta vrlo daleko, i u vrlo čudne strane, znaš..."

"Znam..."

"Ali osećala sam srce, a, uostalom, pamtila sam da si ispitivao moju krv. Kakva je moja krv, reci istinu. Sad možeš."

"Ista kao i moja."

"Zaista?"

"Kunem ti se."

"Šta to znači? Znaš, posle sam mislila da je o n o možda skriveno negde u meni, da je... da može da bude vrlo malo. Ali nisam znala gde. Sad mislim da je to bilo izvlačenje s moje strane, jer sam se mnogo bojala onoga što sam htela da učinim i tražila sam neki drugi izlaz. Ali, Kris, ako imam istu takvu krv... ako je tako kao što kažeš, onda... Ne, to je nemoguće. Jer ne bih ostala živa zar ne? To znači da nešto ipak postoji, ali gde? Možda u glavi? Ali ja mislim sasvim obično... i ništa ne znam... Kada bih mislila t i m e, morala bih odmah sve da znam i da te ne volim, nego da se samo pravim i da znam da se pravim... Kris molim te, reci mi sve što znaš, možda ćemo ipak uspeti nešto da učinimo?"

"Šta da učinimo?"

Ćutala je.

"Hoćeš da umreš?"

"Valjda hoću."

Opet zavlada tišina. Stajao sam iznad nje, zgrčene, gledajući na praznu unutrašnjost dvorane, na bele ploče emajliranog nameštaja, na bleštave, rasute instrumente, kao da sam tražio nešto veoma potrebno i nisam mogao to da nađem.

"Hari, mogu li i ja tebi nešto da kažem?"

Čekala je.

"Istina je da nisi potpuno ista kao ja. Ali to ne znači da si nešto gore. Naprotiv. Možeš, uostalom, da misliš o tome šta ti drago, ali zahvaljujuće tome... nisi umrla."

Nekakav detinji, žalostan osmeh zahvati njeno lice.

"Trebalo li to da znači da sam... besmrtna?"

"Ne znam. U svakom slučaju daleko si manje smrtna nego ja."

"To je strašno", šapnu.

"Možda i nije baš toliko kao što ti izgleda."

"Ali ne zavidiš mi?..."

"Hari, to je više stvar tvoje... namene, tako bih to nazvao. Znaš, ovde na Stanici tvoja je namena u osnovi isto tako nejasna kao i moja i svakoga od nas. Ona dvojica će nastaviti Gibarijanov eksperimentat i može da se desi sve..."

"Ili ništa."

"Ili ništa, i reći ću ti, bilo bi mi draže da se ništa ne desi, čak ne ni zbog straha (iako i on valjda igra neku ulogu, ne znam), nego zato što se time ništa neće postići. U to jedino sam potpuno uveren."

"Ništa se neće postići, a zašto? Tu je reč o ovom... okeanu?"

Sva se strese.

"Da. O kontaktu. Mislim da je tu u suštini neobično prosto. Kontakt označava razmenu nekakvih iskustava, pojmova, ili barem rezultata, nekakvih stanja, ali ako nema šta da se razmenjuje? Ako slon nije vrlo velika bakterija, ni okean ne može da bude vrlo veliki mozak. Sa obe strane mogu, naravno, da dolaze izvesne akcije. U efektu jedne gledam sad na tebe i trudim se da ti objasnim da si mi draža od svih onih dvanaest godina života koje sam posvetio Solarisu i da hoću da budem s tobom i dalje. Možda je tvoja pojava trebalo da bude mučenje, a možda i usluga, a možda samo mikroskopsko ispitivanje. Izraz prijateljstva, lukav udarac, možda poruga? Možda sve odjednom - što mi se čini najverovatnijim - nešto sasvim drugo, ali šta mene i tebe mogu, uostalom, da se tiču namere naših roditelja, ma koliko oni bili međusobno različiti? Možda ćeš reći da od tih namera zavisi naša budućnost, i s tim ću se složiti. Nisam kadar da predvidim ono što nam predstoji. Isto kao ni ti. Čak ne mogu da ti jamčim da ću te uvek voleti. Ali desilo se već toliko, da može da se desi sve. Možda ću ja sutra postati zelena meduza. To ne zavisi od nas. Ali u onome što od nas zavisi, bićemo zajedno. Je li to malo?"

"Čuj..." reče, "ima tu još nešto. Da li ja... da li sam... mnogo slična njoj?"

"Bila si veoma slična" rekoh. "Ali sad više ne znam."

"Kako to?"

Ona ustade s poda i zagleda se u mene krupnim očima.

"Već si je zaklonila."

"I uveren si da ne voliš nju, nego mene? Mene?..."

"Da. Tebe. Ne znam. Bojim se da kad bi zaista bila ona, možda ne bih mogao da te volim."

"Zašto?"

"Zato što sam njoj učinio nešto strašno."

"Njoj?"

"Da. Kad smo bili..."

"Ne govori."

"Zašto?"

"Što hoću da znaš da nisam ona."

10. RAZGOVOR

Sutradan, vrativši se s ručka, nađoh na stolu kraj prozora cedulju od Snauta. Javljao je da će se Sartorijus za sada uzdržati od rada na anihilatoru kako bi izvršio, kao poslednju, probu zračenja okeana pramenom tvrdih zraka.

"Draga", rekoh, "moram da pođem Snautu."

Crveni istok je plamteo u prozorima i delio sobu na dva dela. Nas dvoje smo bili u plavičastoj senci. Van njene granice sve je izgledalo kao da je od bakra, moglo se pomisliti da će knjiga, ako padne iz police, zazvečati.

"U pitanju je onaj eksperiment. Samo ne znam kako to da učinim. Više bih voleo, razumeš..." prekinuh.

"Ne pravdaj se, Kris. Tako bih htela... A neće dugo trajati?"

"Malo mora da potraje", rekoh. "Slušaj, a kad bi pošla sa mnom i sačekala u hodniku?"

"Dobro, ali ako ne izdržim?"

"Kako je s tim u stvari?" upitah i brzo dodadoh: "Ne pitam iz radoznalosti, razumeš, nego bi, možda, ako shvatiš, i sama mogla to kod sebe da savladaš."

"To je strah", reče. Malo preblede. "Čak ne umem da kažem ni čega se bojim, jer se u stvari ne bojim, nego se gubim. U poslednjem trenutku još osećam takav stid, ne umem da ti objasnim. A posle više ništa. Zato sam mislila da je to neka bolest..." završi tiše i strese se.

"Možda je tako samo ovde, na ovoj proklesoj Stanici", rekoh. "Što se mene tiče, učiniću sve da je što pre napustimo."

"Misliš da je to moguće?" ona raširi oči.

"Što da ne? Najzad, nisam ovde prikovan... Uostalom, to će zavisiti takođe i od onoga što se dogovorim sa Snautom. Kako ti se čini, koliko dugo možeš da budeš sama?"

"Zavisí..." reče polako. Obori glavu. "Ako budem čula tvoj glas, valjda ću izići nakraj."

"Više bih voleo da ne čuješ šta govorimo. Nije da imam nešto da krijem pred tobom, ali ne znam, ne mogu da znam šta će reći

Snaut."

"Ne završavaj. Razumem. Dobro. Staću tako da čujem samo zvuk tvoga glasa. To mi je dovoljno."

"Onda ću mu telefonirati sada iz radionice. Ostaviću otvorena vrata. Ona klimnu glavom. Iziđoh kroz zid crvenih sunčanih zraka u hodnik, usled kontrasta gotovo crn, uprkos veštačkom osvetljenju. Vrata male radionice behu otvorena. Komadići ogledala, ostaci Djuerovog termosaa, rasuti na podu pod nizom velikih rezervoara tečnog kiseonika, bili su poslednji trag noćasnijih događaja. Mali ekran zasvetle kad skinuh slušalicu i okrenuh broj radio-stanice. Sivkasta svetlosna opna koja kao da je prevukla iznutra mat-staklo, rasplinu se i Snaut, nagnut postrance preko naslona visoke stolice, zagleda mi se ravno u oči.

"Zdravo", reče.

"Primio sam pisamce. Hteo bih s tobom da porazgovaram. Mogu li da dođem?"

"Možeš. Odmah?"

"Da."

"Izvoli. Da li... u društvu?"

"Ne."

Njegovo od opaljenosti mrko, mršavo lice, sa grubim vodoravnim borama na čelu, u izbočenom staklu iskrivljeno kosim nagibom, kao da je bio čudna riba koja živi u akvarijumu iz koga je virio kroz okance, dobi mnogoznačan izraz.

"Gle, gle!" reče. "Dobro, čekam."

"Možemo da pođemo, draga", počeh ne sasvim prirodno živahno, ulazeći u kabinu kroz crvene snopove svetlosti, iza kojih sam video samo u konturama Harinu priliku. Glas me izdade; sedela je odsutno u fotelji, zakačivši se laktovima ispod ručnih naslona. Da li je previše kasno čula moje korake, ili nije mogla da oslabi taj užasni grč dovoljno brzo da bi se vratila u normalnu pozu, ne znam, uglavnom videh je u jednom sekundu kako se bori s neshvatljivom silom koja se krila u njoj, i srce mi pritište slepi, ludi gnev pomešan sa samilošću. Pođosmo ćutke kroz dugi hodnik, kroz razne njegove sekcije, pokrivene raznobojnim emajlom, koji je, po mišljenju arhitekata, trebalo da nam učini raznolikijim boravak u oklopljenoj ljusti. Već izdaleka ugledah odškrinuta vrata, radio-stanice. Iz njih je

u dubinu hodnika prodirao dug pojas crvenila, jer je i tu dopiralo sunce. Pogledah Hari, koja se nije čak ni trudila da se osmehne, video sam kako se celim putem usredsređeno priprema za borbu sa samom sobom. Bliski napor je unapred izmenio njeno lice, koje je postalo bledo i kao da se smanjilo. Dvadesetak koraka ispred vrata zastala je, ja se okrenuh prema njoj, a ona me samim vršcima prstiju lako gurnu da nastavim put, i odjednom mi se svi moji planovi, Snaut, eksperimenat i cela Stanica učiniše ništavnim u poređenju s mukom s kojom je došla tu da se odmeri. Osetih se kao dželat i već htedoh da se vratim, kad široku sunčanu prugu, prelomljenu na zidu hodnika, zakloni ljudska senka. Ubrzavši korak uđoh u kabinu. Snaut beše sasvim pred vratima, kao da mi je polazio u susret. Crveno sunce stajalo je u ravnoj liniji iza njega i purpurni blesak kao da je zračio iz njegove sede kose. Gledali smo se izvesno vreme, bez reči. On kao da je proveravao moje lice. Ja njegovo nisam mogao da vidim, jer sam bio zaslepljen bleskom prozora. Obidoh ga i stadoh pored visokog pulta s koga su štrčali vitki vratovi mikrofona. On se polako okrenu u mestu, prateći me mirno s onim svojim lakim iskrivljenim izrazom na ustima, koji je, u stvari, gotovo ne menjajući se, postajao čas osmeh, a čas opet umorna grimasa. Ne skidajući pogled s mene pošao je prema čvrstom, metalnom ormanu pred kojim su se sa obe strane, u brzini nabacani, gomilali rezervni delovi radio-aparata, termički akumulatori i alati, privuče na tu stranu fotelju i sede, oslonivši se leđima o emajlirana vrata.

Ćutanje i moje i njegovo, produžavano, bilo je u najmanju ruku čudno. Udubih se u to ćutanje, usredsređujući pažnju na tišinu koja je ispunjavala hodnik gde je ostala Hari, ali s te strane nije dopirao ni najmanji šum.

"Kad ćete biti gotovi?" upitah.

"Mogli bismo početi čak i danas, ali zapis će odneti još malo vremena."

"Zapis? Misliš na encefalogram?"

"Pa da, zar nisi dao pristanak? Zašto?" zastade.

"Ne, ništa."

"Izvoli, šta si hteo", progovori Snaut kad se ćutanje i suviše oteglo.

"Ona već zna... o sebi", snizih glas gotovo do šapata. Snaut diže obrve.

"Stvarno?"

Učini mi se da nije bio istinski začuđen. Zašto se onda pravio? U jedan mah izgubih volju da govorim, ali se savladah. Neka to bude lojalnost - pomislih - ako ne ništa drugo.

"Počela je da zaključuje valjda još od onog našeg razgovora u biblioteci, posmatrala me sabrala jedno s drugim, a zatim je pronašla Gibarijanov magnetofon i saslušala traku..."

On nije menjao položaj, stalno oslonjen o orman, ali u očima mu se pojavio lak sjaj. Stojeći kraj pulta, imao sam pravo pred sobom krilo vrata odškrinutih prema hodniku. Utišah glas još više:

"Noćas, dok sam spavao, pokušala je da se ubije. Tečni kiseonik..."

Nešto zašušta kao od promaje u nabacanim papirima. Ja zastadoh, pokušavajući da odgonetnem šta se događa u hodniku, ali izvor šušnja bio je bliže. Šušketalo je kao miš... Miš! Glupost. Ovde nije bilo nikakvih miševa. Pogledah ispod oka Snauta.

"Govori", reče mirno.

"Naravno, nije uspela... u svakom slučaju zna ko je..."

"Zašto mi to govoriš?" upita naglo. U prvi mah nisam znao šta da kažem.

"Hoću da imaš uvid... da znaš kako je", promrmljah.

"Upozorio sam te."

"Hoćeš da kažeš da si znao", i nehotice povisih glas.

"Nisam. Naravno da nisam. Ali objašnjavao sam ti kako je. Svaki 'gost' kad se pojavi gotovo je kao fantom, sem nesređene mešavine uspomena i slika, izvučenih iz svoga... Adama... u stvari je prazan. Što je duže ovde s tobom, tim više se očovečuje. Takođe se osamostaljuje, do određenih granica, razume se. Zato, što duže to traje, tim je teže..."

Prekide. Pogleda me ispod oka i dobaci nehotice:

"Ona zna sve?"

"Da, rekao sam ti već."

"Sve? I to da je ovde već bila jednom i da si je ti..."

"Ne!"

Osmehnu se.

"Kelvine, slušaj, ako do te mere... šta ti, u stvari, nameravaš da učiniš? Da napustiš Stanicu?"

"Da."

"S njom?"

"Da."

Ćutao je kao da smišlja odgovor, ali u njegovom ćutanju je bilo još nećeg... ali šta to? Opet onaj neosetljivi dah zašušta u blizini, kao iza tankog zida. Snaut se pomeri u fotelji.

"Odlično", reće. "Šta gledaš tako? Mislio si da ću ti stati na put? Ućinićeš kako ushteš, dragi moj. Lepo bismo izgledali kad bismo, uza sve, počeli ovde još da primenjujemo prisilu! Ne nameravam da te ubeđujem, jedino ću ti reći: trudiš se - u neljudskoj situaciji - da se poneseš kao ćovek. Možda je to i lepo, ali je uzaludno. Uostalom, nisam uveren ni da je to lepo, jer ono što je glupo ne može da bude lepo. Ali nije u tome stvar. Ti odustaješ od daljih ogleđa, hoćeš da odeš, odvodeći je. Je li tako?"

"Da."

"Ali to je takođe... ogled. Ne misliš?"

"Kako misliš? Da li će ona... moći?... Ako pođe zajedno sa mnom, ne vidim..."

Govorio sam sve sporije, najzad prekinuh. Snaut lako uzdahnu.

"Mi ovde svi primenjujemo nojevsku politiku, Kelvine, ali barem smo toga svesni i ne pravimo se plemeniti."

"Ne pravim se ni ja."

"Dobro, nisam hteo da te uvredim. Povlaćim ovo što sam rekao o plemenitosti, ali nojevska politika ostaje na snazi. Ti je primenjuješ u posebno opasnoj formi. Lažeš sebe i nju, i opet sebe. Znaš uslove stabilizovanja sistema izgrađenog od neutrinske materije?"

"Ne znam. Ni ti ne znaš. To niko ne zna."

"Dabogme. Ali znamo jedno: da je takav sistem nepostojan i da može postojati samo zahvaljujući neprestanom doplivu energije. Znam to od Sartorijusa. Ta energija stvara uskovitlano stabilizujuće polje. I eto: da li je to polje spoljašnje u odnosu prema 'gostu' ? Ili se izvor toga polja nalazi možda u njegovom telu? Shvataš li razliku?"

"Da", rekoh polako. "Ako je spoljašnje, onda... ona... takav..."

"Onda će se pri udaljavanju od Solarisa sistem raspasti", dovrši on umesto mene. "Ne možemo to da predvidimo, ali ti si već načinio ogled. Ona raketa koju si ispalio... još kruži, znaš. U slobodnim trenucima ćak sam izraćunao elemente njenog kretanja. Možeš da poletiš, da uđeš u orbitu, da se približiš i da utvrdiš šta se dogodilo

s... putnicom..."

"Poludeo si!" prosiktah.

"Misliš? Dobro... a da je... dovučemo ovamo, tu raketu? To može da se učini. Ona je pod daljinskim upravljanjem. Vrat ćemo je iz orbite i..."

"Prestani!"

"Ni to nećeš? Postoji onda način veoma prost. Ne mora čak ni da se spusti na Stanicu. Svakako, neka kruži dalje. Povezaćemo se s njom samo radio-putem; ako je unutra živa, javiće se i..."

"Ali tamo već odavno nema kiseonika!" promucah prigušeno.

"Možda joj nije neophodan kiseonik. No, da pokušamo?"

"Snaute... Snaute..."

"Kelvine... Kelvine..." povika on gnevno, podsmevajući mi se. "Razmisli, kakav si ti čovek? Koga hoćeš da usrećiš? Da spaseš? Sebe? Nju? Koju? Ovu ili onu iz rakete? Za obe sigurno nemaš hrabrosti? Sam vidiš da to nikud ne vodi. Govorim ti poslednji put: ovo je, ovde, vanmoralna situacija."

Odjednom začuh isto ono šuškanje kao maločas, kao da je neko noktima grebao po zidu. Na znam zašto me obuze neki pasivni, mulasti mir. Bilo je to kao da celu ovu situaciju, moju i njegovu, sve ovo oko nas - gledam iz velike razdaljine kroz obrnuti dogled: sve je izgledalo sitno, pomalo smešno, nevažno.

"Pa dobro" rekoh. "I šta, po tebi, treba da učinim? Da je uklonim? A sutra će se pojaviti ista, zar ne? I još jednom? I tako svaki dan? Dokle? Zašto? Šta ću time postići? A ti? A Sartorijus? A Stanica?"

"Ne. Najpre ti meni odgovori. Poletećeš s njom i, recimo, bićeš svedok sledećeg preobražaja. Za nekoliko minuta videćeš pred sobom..."

"No, šta ću videti?" rekoh zajedljivo. "Nakazu? Demona, šta?"

"Ne. Običnu, najobičniju agoniju. Zar si ti zaista već poverovao u njihovu besmrtnost? Uveravam te da umiru... Šta ćeš onda uraditi? Vrat ćeš se po... rezervu?"

"Prestani!" grmnuh stežući pesnice. On me je gledao pritvorenih očiju iz kojih je izbijala snishodljiva poruga.

"Ah, znači - ja da prestanem? Znaš, na tvome mestu prekinuo bih ovaj razgovor. Bolje radi nešto drugo, možeš na primer - iz osvete - da šibaš okean bičevima. Šta bi hteo? Znači, ako..." on načini rukom

šaljiv gest oprostaja, dižući istovremeno oči ka tavanici, kao da prati neku ličnost koja odleće, "...onda ćeš biti hulja? A ovako nećeš? A dok se osmehuješ kad imaš volju da urlaš, dok se praviš radostan i miran kad bi najradije grizao prste - zar tada nisi hulja? A šta ako je nemoguće da se ovde ne bude hulja? Šta onda? Besnećeš na Snauta koji je za sve kriv, je li? No, onda si, uza sve drugo, još i idiot, dragi moj..."

"Sam si idiot", rekoh oborene glave. "Ja je... volim."

"Koga? Svoju uspomenu?"

"Ne. Nju. Rekao sam ti da je pokušala da se ubije. Tako ne bi postupili... mnogi... pravi ljudi."

"Sam priznaješ kad kažeš..."

"Ne hvataj me za reči."

"Dobro. Znači, ona te voli. A ti hoćeš nju da voliš. To nije isto."

"Varaš se."

"Kelvine, izvini, ali ti si sam započeo razgovor o ovim tvojim intimnim problemima. Ne voliš. Voliš. Ona je spremna da sebi oduzme život. Ti takođe. Sve je to vrlo uzbudljivo, vrlo lepo, uzvišeno, sve što god hoćeš. Ali za sve to ovde nema mesta. Nema. Razumeš? Ne, ti to nećeš da razumeš. Upetljan si, zahvaljujući silama nad kojima nemamo vlasti, u kružni proces, a ona je deo toga procesa. Faza. Ponovljivi ritam. Kad bi bila... kad bi bio proganjan od maskare spremne da čini za tebe sve, ne bi se sigurno ni za trenutak kolebao da je ukloniš. Je li tako?"

"Tako je."

"Prema tome, možda ona baš zato n i j e takva maskara! To ti vezuje ruke? A baš o tome i jeste reč, da treba da ih imaš vezane!"

"To je još jedna hipoteza od miliona onih iz biblioteke. Snaute, prestani, ona je... ne. Neću o tome s tobom da govorim."

"Dobro. Sam si počeo. Ali samo pomisli da je ona u suštini stvari ogledalo u kome se ogleda deo tvoga mozga. Ako je divna, to je zato što je tvoja uspomena bila divna. Ti si dao recept. Kružni proces, ne zaboravi!"

"Pa šta hoćeš od mene? Da je... da je uklonim? Već sam te pitao: zbog čega to da radim? Nisi mi odgovorio."

"Onda ću ti sada odgovoriti. Nisam te pozvao na ovaj razgovor. Nisam dodirnuo tvoje probleme. Ništa ti ne naređujem i ne

zabranjujem i ne bih to činio čak i kada bih mogao. Ti si sam došao ovamo i izložio si preda mnom sve, a znaš li zašto? Ne znaš? Zato da bi to skinuo sa sebe. Da bi svalio sa sebe. Poznajem taj teret, dragi moj! Da, da, ne prekidaj me! Ja tebi ne smetam ni u čemu, ali ti želiš da ti smetam. Kad bih ti stao na put, možda bi mi i glavu razbio, tada bi imao posla sa mnom, s nekim načinjenim od krvi i gline, kao i ti, i sam bi se osećao kao čovek. A ovako... ne možeš s ovim da iziđeš na kraj i zato raspravljaš sa mnom... a, u stvari, sa sobom! Još mi samo reci da bi patio kad bi ona odjednom nestala, ne, nemoj ništa da govoriš."

"Šta ima. Došao sam da ti kažem iz proste lojalnosti da nameravam s njom da napustim Stanicu", odgovorih na njegov napad ali mi samome to zazvuča neuverljivo. Snaut sleže ramenima.

"Vrlo moguće da moraš da ostaneš pri svome. Ako sam uopšte progovorio o tom pitanju, onda je to samo zato što srljaš sve više, a pad s visine, sam shvataš... Dođi sutra ujutro oko devet gore. Sartorijusu... Važi?"

"Sartorijusu?" začudih se. "Ali on nikog ne pušta k sebi, rekao si da ne može čak ni da mu se telefonira."

"Sad se nekako snašao. Mi o tome ne razgovaramo, znaš. Ti si... to je sasvim drugačije. No, nije važno. Doći ćeš ujutro?"

"Doći ću", promrmljah. Posmatrao sam ga. Njegova leva ruka se, kao nehotice, skrivala iza vrata ormana. Kad se orman otvorio? Valjda već dosta davno, ali uzbuđen ovim užasnim razgovorom nisam na to obratio pažnju. Ili - kao da je njega neko držao za ruku. Oblizah usne.

"Snajte, šta ti je?"

"Iziđi", reče tiho, veoma mirno. "Iziđi."

Iziđoh i zatvorih za sobom vrata, obasjana poslednjim ostacima crvenog sunčanog zalaska. Hari je sedela na podu nekih desetak koraka dalje, kraj samog zida. Kad me opazi, skoči na noge.

"Vidiš?..." reče gledajući me sjajnim očima. "Uspelo je, Kris... Tako se radujem. Možda... možda će biti sve bolje..."

"Oh, svakako", odgovorih rasejano. Vraćali smo se u našu sobu, a ja sam lupao glavu nad tim idiotskim ormanom. Znači tamo je krio?... I ceo taj naš razgovor... Obrazi počеше tako da mi gore da ih protiv volje protrljah. Bože, kakva ludost! I na čemu smo, u stvari, ostali? Ni

na čemu. Istina, sutra ujutro...

I odjednom me obuze strah, gotovo isti kao prethodne noći. Moj encefalogram. Potpun zapis svih procesa u mozgu preveden na kolebanja promena zraka biće poslat dole. U dubinu onog neobuhvatnog, beskrajnog čudovišta. Kako je ono rekao: "A kad bi nestala, strašno bi patio, a?..." Encefalogram je potpun zapis. Čak i nesvesnih procesa. A ako hoću da nestane, da pogine? Zar bi me inače uplašilo to što je preživela onaj užasni pokušaj samoubistva? A ako ja ne odgovaram za nju, ko bi drugi?... Kakav idiotizam! Kog sam se đavola složio da baš moj, moj mozak... Mogu, naravno, pre toga da prostudiram taj zapis, ali ga neću dešifrovati. To niko nije kadar. Specijalisti mogu da odrede jedino o čemu je sve ispitivani mislio, ali to su sama opšta mesta: da je, na primer, rešavao matematičku jednačinu, ali kakvu, to već ne umeju da utvrde. Tvrde da je to nemoguće, jer je encefalogram slučajna mešavina mnoštva procesa koji protiču istovremeno, a samo jedan njihov deo ima psihičku 'podlogu'... A podsvesni?... O njima oni uopšte neće da govore, a kamoli još da dešifruju nečije uspomene, prigušene ili neprigušene... Ali zbog čega se toliko bojim? Zar nisam sam jutros govorio Hari da im taj eksperiment ništa neće dati. Jer kad naši neurofiziolozi ne umeju da dešifruju zapis, otkud bi onda to bio kadar ovaj krajnje tuđ, crn, tečni gigant...

Ali on je prodro u mene čak ne znam ni kako, da bi premerio celokupno moje pamćenje i da bi pronašao njegov najbolniji atom. Kako u to sumnjati? I to bez ikakve pomoći, bez bilo kakve 'zračne transmisije' prodro je kroz dvostruko hermetizovani oklop, kroz teške kore Stanice, pronašao u njoj moje telo i otišao s plenom...

"Kris?..." tiho se oglasi Hari. Stajao sam kraj prozora zagledan odsutnim pogledom u početak noći. Slabačka na ovoj geografskoj širini, delikatna koprena zaklanjala je zvezde. Monolitna, iako tanka navlaka oblaka tako visokih da ih je sunce iz dubina, ispod vidokruga, obdarivalo najslabijim, rumenosrebrnastim sjajem.

Ako posle toga nestane, znaćće da sam ja to želeo. Da sam je ubio. A da ne pođem? Ne mogu me prisiliti. Ali šta da im kažem? To - ne. Ne mogu. Da, treba se praviti, treba lagati, uvek i stalno. A to zato što u meni možda postoje misli, namere, okrutne, divne, ubilačke, a ja o njima ništa ne znam. Čovek je krenuo u susret drugim

svetovima, drugim civilizacijama, ne upoznavši do kraja sopstvene zakutke, slepe puteve, bunare, svoja zabarikadirana slepa vrata. A da im je predam - zbog stida? Da je izdam samo zato što mi nedostaje hrabrosti?

"Kris..." šapnu Hari još tiše no maločas. Više sam osetio no što sam čuo kako je bešumno prišla k meni, i napravio sam se da to ne primećujem. Želeo sam da budem sam. Morao sam da budem sam. Nisam se rešio ni na šta, nisam doneo nikakvu odluku. Zagledan u nebo koje se smračuje, u zvezde koje su bile samo avetinjska senka zemaljskih zvezda, stajao sam nepomično, a u praznini koja je zamenjivala jurnjavu misli od maločas, bez reči je rasla sigurnost da sam tamo, na mestu do koga nisam mogao da desegnem, već izabrao, da se ništa nije dogodilo, a nisam imao čak ni toliko snage da sebe prezrem.

11. MISLIOCI

"Kris, to je zbog toga eksperimenta?"

Zgrčih se na njen glas. Ležao sam nepomično već nekoliko časova, zagledan u mrak, usamljen, jer nisam čuo čak ni njeno disanje, i u spletenim lavirintima noćnih misli, bunovnih, jedva ispunjenih smislom, zbog čega su dobijale nove dimenzije i značenja, sasvim sam bio zaboravio na nju.

"Šta?... Otkud znaš da ne spavam?..." upitah. U mome glasu bio je strah.

"Po tome kako dišeš..." reče tiho, nekako izvinjavajući se. "Nisam htela da ti smetam... Ako ne možeš, ne go"vori..."

"Ne, zašto. Jeste, sve je zbog tog eksperimenta. Pogodila si..."

"Šta oni očekuju od njega?"

"Ni sami ne znaju. Nešto. Bilo šta. To nije operacija 'Misao', nego operacija 'Očajanje'. Sad treba samo jedno, jedan čovek koji bi bio dovoljno hrabar i koji bi preuzeo na sebe odgovornost za odluku, ali tu vrstu hrabrosti većina smatra običnim kukavičlukom, jer je to odstupanje, razumeš, rezignacija, bekstvo nedostojno čoveka. Kao da bi dostojno čoveka bilo da srlja i da se zaglibljuje, i da tone u nešto što ne razume i što nikad neće razumeti."

Prekinuh, ali pre no što se moje ubrzano disanje umiri, nov nalet gneva izbaci mi iz usta:

"Naravno, uvek se nađu tipovi s praktičnim gledištem. Govorili su, ako čak i ne pođe za rukom da uspostavi kontakt da ćemo izučavajući tu plazmu - sva ta luda mesta koja iskaču iz nje na 24 sata, da bi opet nestala - upoznati tajnu materije, kao da nisu znali da je to samozavaravanje, lutanje po biblioteci ispisanom nerazumljivim jezikom da bi se, tobože, samo gledale boje knjiga u policama... Taman posla!"

"Zar nema više ovakvih planeta?"

"Ne zna se. Možda ima, ali mi znamo samo ovu jednu. U svakom slučaju ona je nešto neobično retko, a ne kao Zemlja. Mi, mi smo obični, mi smo trava svemira i ponosimo se tom našom običnošću što je tako sveopšta, i mislili smo da sve može u nju da se smesti. To

je bila shema s kojom se smelo i radosno krenulo u daljinu: drugi svetovi! Pa dobro, šta su ti drugi svetovi? Ovladavamo njima ili oni nama ovladavaju, ništa drugo nije bilo u tim nesrećnim mozgovima. Ah, ne вреди govoriti. Ne вреди."

Ustadoh, pipajući pronađoh apoteku i pljosnatu kutijicu s tabletama za spavanje.

"Hoću da spavam, draga", rekoh okrećući se prema tami u kojoj je, visoko, zujao ventilator. "Moram da spavam. U protivnom, sam ne znam..."

Sedoh na krevetu. Ona dotače moju ruku. Uхватih je, nevidljivu, i držah je nepomično sve dok snagu toga stiska ne olabavi san.

Ujutro, kad se probudih svež i ispavan, eksperiment mi se učini kao nešto nevažno, i nisam shvatao kako sam mogao da mu pridajem toliku važnost. Nije me se mnogo ticalo ni to što je i Hari morala da pođe sa mnom u laboratoriju. Svi njeni napori da oстане u sobi makar i nekoliko minuta kad mene nema bili su uzaludni, te odustadoh od daljih proba kojima se podvrgavala (čak je bila spremna da dopusti da je negde zatvorim), i posavetovah joj da ponese neku knjigu za čitanje.

Više od samog postupka interesovalo me je šta ću zateći u laboratoriji. Sem dosta znatnih praznina u regalima i ormanima sa analitičnim staklom (sem toga u nekim ormanima su nedostajala okna, a ploča jednih vrata bila je zvezdasto ispucana, kao da se tu nedavno vodila borba, s tragovima žurno, iako brižljivo uklonjenim) - u velikoj, svetloplavoj prostoriji nije bilo ničega naročitog. Snaut, koji se kretao pored aparature, držao se krajnje korektno, čak je i Harinu pojavu primio kao nešto sasvim obično i izdaleka joj se lako naklonio. Baš kad mi je vlažio slepoočnice i čelo fiziološkim rastvorom, pojavio se Sartorijus. Ušao je kroz mala vrata koja su vodila u mrak. Bio je u belom mantilu, sa protivzračnom keceljom prebačenom preko njega; ta kecelja sezala mu je do zglavaka. Poslovan, poletan, pozdravio se sa mnom kao da nas tu ima stotinak radnika u kakvom zemaljskom institutu i da smo se juče rastali. Tek tada sam primetio da mrtvi izraz njegovom licu daju kontaktna stakla koja je nosio pod kapcima umesto naočara.

Stajao je skrštenih ruku gledajući kako mi Snaut opasuje zavojem elektrode stavljene uz glavu. Na glavi mi se od toga napravila neka

vrsta bele kape. Nekoliko puta obuhvatio je pogledom celu dvoranu, kao da uopšte nije primećivao Hari, koja je, zgrčena, nesrećna, sedela na maloj stolici bez naslona pored zida, praveći se da čita knjigu; kad se Snaut odmače od moje fotelje, pomerih glavu opterećenu metalom i vodovima da bih video kako uključuje aparaturu, ali Sartorijus neočekivano diže ruku i obrati mi se kao da drži propoved:

"Doktore Kelvine! Molim vas za trenutak pažnje i koncentracije. Ne nameravam da vam bilo šta namećem, jer to ne bi vodilo cilju, ali morate prestati da mislite o sebi, o meni, o kolegi Snautu, o bilo kojim drugim osobama, da biste se, eliminišući slučajnost pojedinih individualnosti, usredsredili na pitanje koje ovde reprezentujemo. Zemlja i Solaris, generacije istraživača koje predstavljaju celinu, iako pojedini ljudi imaju svoj početak i kraj, naša nepopustljivost u nastojanju da uspostavimo intelektualni kontakt, razmere istorijskog puta koji je čovečanstvo prevalilo, sigurnost njegova prevaljivanja u budućnosti, spremnost na sve žrtve i napore, napredovanje svih ličnih osećanja u ovoj našoj misiji - to je niz tema koje bi trebalo potpuno da ispune vašu svest. Tok asocijacija, doduše, ne zavisi potpuno od vaše volje, ali to što se ovde nalazi osigurava autentičnost koraka koji sam ovde preduzeo. Ako ne budete ubeđeni da ste ispunili zadatak, molim vas da kažete, i kolega Snaut će ponoviti zapis. Najzad, imamo vremena..."

Poslednje reči izgovorio je uz bled, suh osmeh, koji njegovim očima nije oduzeo izraz prodorne zapanjenosti. Grčio sam se u sebi od mnoštva ovih tako ozbiljno izgovorenih fraza, ali Snaut srećom prekide tišinu koja poče da biva neprijatna.

"Možemo, Kris?" upita, naslonjen laktom na visoki pult elektroencefalografa, u nemarnoj i istovremeno poverljivoj pozi, kao da se oslanjao o stolicu. Bio sam mu zahvalan što mi se obratio po imenu.

"Možemo", rekoh zatvarajući oči. Trema koja je opustošila moj razum kad je završio poslovanje s elektrodama i kad je stavio prste na prekidač odjednom se rasprši i kroz trepavice ugledah crvenu svetlost kontrolnih lampica na crnoj ploči aparata. Istovremeno vlažna i neprijatna hladnoća metalnih elektroda, kao hladnoća metalnih moneta koje mi opasuju glavu, nestade. Bio sam kao siva,

neosvetljena arena. Tu prazninu je posmatrala sa svih strana gomila nevidljivih gledalaca, amfiteatralno okupljenih oko ćutanja u kome se rasipao ironični prezir prema Sartorijusu i Misiji. Napetost unutrašnjih posmatrača, željnih da odigraju improvizovanu ulogu, poče da slabi. Hari? - pomislih tu reč na probu, sa zamirućim nemirom, spreman da je smesta povučem. Ali to moje budno, slepo gledalište ničim ne zaprotestova. Za izvestan trenutak bio sam čista nežnost, iskreno žaljenje, spreman na strpljive, duge žrtve. Hari me je ispunila bez ličnih crta, bez oblika, bez lica, i odjednom kroz njen bezlični pojam koji je odisao očajničkom nežnošću, u sivom mraku pojavi mi se u mislima Gize, otac solaristike i solarista, sa svom ozbiljnošću svoga profesorskog lica. Ali nisam mislio na onu blatnjavu eksploziju, na smrdljivi ponor koji je progutao njegove zlatne naočare i savesno iščerkane sede brkove, nego sam video samo bakrorez na naslovnom listu monografije, gustim crtama ispunjenu podlogu kojom je umetnik okružio njegovu glavu, tako da je stajala, ništa ne podozrevajući, gotovo u oreolu, tako slična, ne po crtama, nego po čestitom, starinskom razboru, s licem moga oca, i najzad nisam znao koji od njih dvojice gleda u mene. Nijedan od njih nije imao groba, ali to je u naše vreme bilo toliko često i obično, da nije budilo nikakva posebna uzbuđenja.

Slika se već gubila, a ja u jednom, ne znam koliko dugom trenutku zaboravih na Stanicu, na eksperimenat, na Hari, na crni okean i na sve, ispunjen sigurnošću, trenutnom kao blesak, da su ona dva već nepostojeća, krajnje sićušna, u suho blato pretvorena čoveka bila na visini svega što ih je snašlo, i spokojstvo koje je plovilo na mene iz toga otkrića uništi bezobličnu gomilu što je okruživala arenu u nemom iščekivanju moga poraza. Zajedno sa udvojenim puckanjem isključene aparature veštačka svetlost probi se u moje oči. Stisnuh kapke. Sartorijus me je gledao ispitivački, stalno u istoj pozi, a Snaut je, okrenut leđima prema njemu, poslovaio oko aparature, kao namerno šljapkajući papučama koje su mu spadale s nogu.

"Mislite li, doktore Kelvine, da je uspelo?" obrati mi se Sartorijus svojim nazalnim, odbojnim glasom.

"Da", rekoh.

"Ubeđeni ste?" s prislenkom čuđenja ili i sumnje dobaci Sartorijus.

"Da."

Sigurnost i oštar ton moga odgovora izbaciše ga za trenutak iz ukočene ozbiljnosti.

"Onda... dobro", promrmlja i osvrte se oko sebe, kao u neodlučnosti šta sada da počne. Snaut priđe fotelji i poče da odmotava zavoje s moje glave.

Ustadoh i prošetah po dvorani, a za to vreme se Sartorijus, koji beše nestao u mračnoj komori, vrati sa filmom, već izazvanim i suvim. Na nekoliko metara u dužinu vukle su se drhtave i beličasto nazubljene linije poput kakve plesni ili paučine razvučene po crnoj, skliskoj celuloidnoj pantljici.

Nisam više imao nikakvog posla, ali još sam ostao. Snaut i Sartorijus stavili su u oksidiranu glavu modulatora film čiji je kraj Sartorijus još jednom pregledao, nepoverljivo namršten kao da se trudio da dešifruje sadržinu izraženu tim ustreptalim linijama.

Ostatak eksperimenta bio je već nevidljiv. Znao sam samo šta se dešava kad su stali ispred razvodnog pulta pored zida i pokrenuli odgovarajuću aparaturu. Struja se probudila slabim niskim zujanjem u kalemima pod oklopnim podom, a potom su samo svetlašca na uspravnim, zastakljenim cevčicama induktora išla naniže, pokazujući da se velika cev rendgenskog topa spušta kroz okomito okno, da bi zastala na njegovom otvorenom izlazu. Svetlašca se sada zaustaviše na najnižim podeocima skale i Snaut poče da pojačava napon, dok kazaljke, ili tačnije; bele pruge koje su ih zamenjivale, ne načiniše lepezasti poluobrt udesno. Glas struje jedva se čuo, nije se dešavalo ništa, bubnjevi s filmom obrtali su se pod pokrivačem, tako da čak ni to nije moglo da se vidi, brojčanik metraže kuckao je tiho kao mehanizam časovnika.

Hari je gledala iznad knjige čas u mene čas u njih. Priđoh joj. Pogleda me upitno. Eksperiment se već završio. Sartorijus polako priđe velikoj, kupastoj glavi aparata.

"Idemo?..." samim usnama upita Hari. Klimnuh glavom. Ona ustade. Ne oprostivši se ni s kim - previše bi mi to izgledalo besmisleno - prođoh pored Sartorijusa.

Visoki prozori gornjeg hodnika bili su ispunjeni sunčevim zalaskom neobične lepote. Nije to bilo obično, nabreklo crvenilo, nego sve nijanse crvenila, svetlozamačljenog i kao posutog najsitnijim srebrom. Teško, beživotno ustalasano crnilo beskrajne površine

okeana izgledalo je kao da, odgovarajući na ovu blagu svetlost, izbacuje iz sebe mrkoljubičasti, meki odsjaj. Jedino na samom zenitu nebo je još bilo potpuno riđe.

Odjednom zastadoh na sredini donjeg hodnika. Prosto nisam mogao pomisliti na to da se ponovo, kao u zatvorskoj ćeliji, zatvorimo u kabini koja gleda na okean.

"Hari", rekoh, "znaš... svratio bih u biblioteku... Nemaš ništa protiv?..."

"Oh, vrlo rado, potražiću i ja nešto za čitanje", odgovori ona s malo izveštačenom živahnošću.

Osećao sam da je između nas od juče nastala neka još nezasuta pukotina i da bi trebalo da joj ukažem makar malo srdačnosti, ali potpuna apatija ovladala je mnome. Ne znam šta bi se moralo dogoditi da se oslobodim te apatije. Vratismo se hodnikom, a zatim se niz trap spustismo u malo predvorje, gde su se nalazila troja vrata i između njih cveće, kao u nekim vitrinama iza kristalnih staklenih pokrivača.

Srednja vrata što su vodila u biblioteku bila su s obeju strana obložena veštačkom kožom; otvarajući ih trudio sam se uvek da tu veštačku kožu ne dodirnem rukom. Unutra, u kružnoj velikoj dvorani, pod bledosrebrnastim stropom ukrašenim stilizovanim suncima, bilo je nešto hladnije nego u hodnicima.

Počeloh da prelazim rukom duž redova knjiga iz kolekcije solarijanske klasike i već htedoh da izvadim prvi tom Gizea, s onom njegovom slikom u bakrorezu na prvom listu, zaštićenom flispapirom, kad iznenada otkrih, prošli put neprimećeni debeli tom Gravinskoga, formata osmine.

Sedoh na tapaciranu stolicu. Vladala je potpuna tišina. Korak dalje od mene Hari je listala neku knjigu, čuo sam tiho šuštanje listova pod njenim prstima. Kompendijum Gravinskoga koji se na studijama upotrebljava najčešće kao najobičnija knjiga za 'gruvanje', bio je zbornik azbučno sređenih solarijanskih hipoteza, od abiološke do degeneracijske. Kompilator, koji nikad valjda nije čak ni video Solaris prekopao je sve monografije, ekspedicijske zapisnike, delimične radove i privremene izveštaje, proučio je čak i citate iz dela planetologa koji su istraživali druga kosmička tela i dao katalog, malo zastrašujući zbog lapidarnosti formulacija, jer su često prelazile u

trivijalnost, izgubivši tananu komplikovanost misli koje su pratile njihovo rođenje, a sada je ova celina, zamišljena kao kratka enciklopedija, predstavljala već u neku ruku kuriozitetnu vrednost; knjiga je objavljena pre dvadeset godina, a za to vreme naraslo je brdo novih hipoteza, koje se ne bi smestile ni u jednu knjigu. Pregledao sam azbučni spisak autora kao spisak slavno poginulih, malo je koji od njih još bio živ, a aktivno u solaristici nije radio valjda nijedan. Celokupno ovo misaono bogatstvo rasuto u svim pravcima stvaralo je utisak da neka od tih hipoteza mora ipak biti ispravna, da je nemoguće da stvarnost bude potpuno drugačija, nesaglasna sa milijardama pretpostavki pravljenih o njoj. Gravinski je svoj kompendijum propratio predgovorom u kome je šezdesetak godina solaristike poznate pre njega podelio na razdoblja. U prvom - koje je datiralo od uvodnog ispitivanja Solarisa - niko, u stvari, nije svesno postavljao hipoteze. Tada je prihvaćeno, nekako intuitivno, po 'zdravom razumu', da je okean mrtav hemijski konglomerat, ogromna pihtijasta masa koja prekriva celu planetu i koja rađa najneobičnije tvorevine zahvaljujući svojoj 'kvazi-vulkanskoj' delatnosti i samorodnim automatizmom procesa stabilizuje nepostojanu orbitu onako kao što klatno održava nepromenljiv raspon jednom započetog kretanja. Istina, već tri godina kasnije Mažnon je izrazio misao o oživljenoj prirodi 'pihtijaste mašine', ali je Gravinski period bioloških hipoteza datirao tek devet godina kasnije, kada je nekad usamljeni Mažnonov sud počeo da stiže sve veći broj pristalica. Naredne godine obilovale su vrlo komplikovanim specijalnim teoretskim modelima živog okeana, poduprtim biomatematičkom analizom. Treći period bio je obeležen raspadom dotle gotovo monolitnog naučničkog mišljenja.

Tada su se pojavile mnoge škole koje su se međusobno često najbešnje pobijale. Bilo je to vreme delatnosti Panmalera, Stroble, Frihouza, Legreje, Osipoviča, i upravo je tada celokupno Gizeovo delo bilo podvrgnuto ubistvenoj kritici. Tada su načinjeni prvi atlas, katalozi, stereofotografije asimetrijada koji su do tada smatrani tvorevinama koje je nemoguće istraživati; prelom je nastupio zahvaljujući novim, daljinski dirigovanim uređajima, koji su sletali u burne dubine kolosa što su pretili da svakog trena eksplodiraju. Upravo tada su na rubu besnih diskusija počele da padaju izdvojene,

prezrivo prećutkivane minimalističke hipoteze koje su proglašavale da će - ako čak i ne pođe za rukom da se uspostavi toliko spominjani 'kontakt' s 'razumnim čudovištem' - istraživanje okoštalih mimoidalnih gradova i balonastih planina, koje okean izbacuje da bi ih ponovo progutao, ipak pružiti svakako dragoceno znanje iz oblasti hemije, fiziko-hemije, da će dati nova iskustva o strukturi molekula-divova. Ali, sa zastupnicima takvih teza niko se nije čak ni upuštao u polemiku, jer to je bilo razdoblje kada su nastali do danas aktuelni katalozi tipičnih metamorfoza ili Frankova bioplazmatska teorija mimoida, koja je, iako kasnije napuštena kao pogrešna, ostala divan obrazac misaonog razmaha i logičnog konstruktorstva.

Ti 'periodi Gravinskoga', koji su zajedno brojali trideset i nekoliko godina, bili su naivna mladost, elementarno optimistični romantizam, i najzad - obeležen prvim skeptičkim glosama - zreli vek solaristike. Već pred kraj dvadesetpetogodišnjice pale su - kao povratak na prve, koloidno-mehanicističke hipoteze - hipoteze, koje predstavljaju kasnije potomstvo tih spomenutih, o apsihičnosti solarijskog okeana. Sva traganja za simptomima svesne volje, svrhovitosti procesa, delovanja motivisanog unutrašnjim potrebama okeana, gotovo su sveopšte priznate za nekakvu aberaciju celog pokoljenja istraživača. Publicistička strast pobijanja njihovih tvrđenja pripremala je teren za trezvena, analitično nastrojena istraživanja grupe Holdena, Eonidesa, Stolive, usredsređene na savesno prikupljanje činjenica; bilo je to vreme naglog širenja i razrastanja arhiva, mikrofilmovanih kartoteka, ekspedicija bogato snabdevenih svim mogućim aparatima, automatskim registratorima, indikatorima, sondama kakve je Zemlja tada mogla da dostavi. U to vreme je u nekim godinama učestvovalo u istraživanjima preko hiljadu ljudi odjednom, ali dok se tempo porasta stalno nagomilavanih materijala još pojačavao, oživljavajući duh naučnika je počinjao da se izjalovljuje i nastajao je, težak za jasno razgraničavanje u vremenu, period opadanja ove, uprkos svega i dalje optimističke faze solarijske eksploracije.

Karakterisale su je pre svega velike, odvažne - jednom po teoretskoj mašti, drugi put po negaciji - individualnosti ljudi kao što su bili Gize, Strobla ili Sevada koji je - kao poslednji od velikih solarista - poginuo pod tajanstvenim okolnostima u blizini južnog pola planete, učinivši

nešto što se ne dešava čak ni početniku. Upravio je svoj aparat koji je leteo nisko nad okeanom, pred očima svih posmatrača, u dubinu brzaka koji mu se očito uklanjao s puta. Govorilo se o nekoj nagloj slabosti, nesvestici ili čak o defektu upravljača, a to je, kako mislim, bilo, u stvari, prvo samoubistvo, prava, nagla, jeana eksplozija očajanja.

Nije ipak poslednja. Ali kompendijum Gravinskoga nije sadržao takve podatke, nego sam ja sam dopisivao datume činjenice i pojedinosti, gledajući na njegove požutele strane, pokrivene sitnim slogom.

Tako patetičnih samoubistava, istina, kasnije već nije bilo, ali je ponestalo i takvih velikih individualnosti. Rekrutovanje istraživača koji su se posvećivali određenoj oblasti planetologije u stvari je pojava koju niko nije proučio. Ljudi velikih sposobnosti i velike snage karaktera rađaju se manje-više sa ujednačenom čestinom, nejednak je samo njihov odбір. Njihovo prisustvo ili odsustvo u određenoj oblasti istraživanja mogu da objašnjavaju valjda perspektive kakve ona otvara. Ocenjujući na razne načine klasike solaristike, niko im ne može poreći veličinu, čak ni genijalnost. Najbolje matematičare, fizičare, veličine iz oblasti biofizike, teorije informacija, elektrofiziologije privlačio je ćutljivi solarijski gigant kroz ćitave decenije. Odjednom armiji istraživaća kao da su iz godine u godinu oduzimate starešine. Ostala je siva, bezimena masa strpljivih skupljaća, kompilatora, tvoraca mnogih originalno zamišljenih eksperimenata, ali već je nedostajalo i masovnih ekspedicija, zamišljenih prema veličini planete, i smelih, celovitih hipoteza.

Solaristika kao da je poćinjala da se rasipa i kao da su pratnja, uporedna s njenim ponižavajućim letom, bile masovno oplođavane hipoteze o degeneraciji, retardaciji, involuciji solarijskih mora, hipoteze koje su se razlikovale jedva drugostepenim pojedinostima. S vremena na vreme pojavljivao se smeliji, zanimljiviji zahvat, ali sve se to bilo koncentrisalo nekako na okean, koji je smatran vrhunskim proizvodom razvitka, i to razvitka koji je davno, pre mnogo milenijuma, prevaleo razdoblje najviše organizacije, a sada se, spojen samo fizićki, raspadao u bezbroj nepotrebnih besmislenih, agonalnih tvorevina. Znaći - već monumentalna, vekovima produžavana agonija; tako je viđen Solaris, a u njegovim dugonjama ili mimoidima viđene su oznake išćašenja, u procesima koji su izbijali

iz tečne telesine sagledavani su simptomi haosa i anarhije, sve dok taj pravac nije postao opsesija, tako da je celokupna naučna literaura sledećih sedam-osam godina, iako, naravno, lišena odredaba koje jasno izražavaju osećanja njenih autora, samo valjda gomila uvreda - osveta koju su, osamljene, sive mase solarista bez voda sipale na stalno ravnodušni objekat svojih napregnutih istraživanja, koji je i dalje ignorisao njihovo prisustvo na sebi.

Znao sam - neuključene u ovaj komplet solarijanske klasike, po mome mišljenju neopravdano neuključene - originalne radove nekolicine evropskih psihologa koji su sa solaristikom imali zajedničko samo to što su tokom dužeg vremenskog raspona pratili reakcije javnog mnjenja, prikupljajući najprosečnije izjave, glasove nestručnjaka, i na taj način pokazali začuđujuće čvrstu vezu promena toga mnjenja sa procesima koji su istovremeno nastajali u okviru naučničkog središta.

Takođe i u okviru koordinacione grupe Planetološkog instituta, tamo gde se odlučivalo o materijalnom podržavanju istraživanja, nastajale su promene koje su se izražavale u stalnom, iako postepenom redukovanju budžeta instituta i solarističkih mesta, kao i dotacija za ekipe koje su kretale na planetu.

Glasovi o neophodnosti redukovanja istraživanja mešali su se sa istupima onih koji su zahtevali upotrebu energičnijih oruđa, ali niko valjda nije otišao dalje od administrativnog direktora Svezemaljskog kosmološkog instituta, koji je uporno tvrdio da živi okean uopšte ne ignoriše ljude, nego ih ne opaža, slično kao što slon ne primećuje mrava što mu sedi na leđima i, da bi se privukla njegova pažnja, i da bi se ona usredsredila na nas, treba primeniti snažne impulse i mašine-gigante, velike kao sama planeta. Zabavan detalj bio je ipak taj što je, kako je podvukla štampa, tako skupe poduhvate zahtevao direktor kosmološkog, a ne planetarnog instituta, onoga koji je finansirao istraživanje Solarisa te je to bila, dakle, darežljivost iz tuđeg džepa.

A posle vrtloga hipoteza, obnavljanje nekadašnjih, unošenje nebitnih promena, preciziranje ili unošenje mnogoznačnosti počeo da zamenjuje dotle bleštavo jasnu, pored sve njene širine, solaristiku u sve zapleteniji lavirint, pun slepih uličica. U atmosferi opšte ravnodušnosti, stagnacije i gubljenja volje za ovu planetu drugi

okean jalovo štampane hartije kao da je pratio solarijsko vreme.

Neke tri godine pre no što sam stupio kao apsolvent Instituta u Gibarijanovu radionicu, nastala je fondacija Meta-Irvinga, koja je odredila velike nagrade za onoga ko iskoristi za ljudske potrebe energiju okeanske glinice. Postojale su slične želje i ranije i kosmički brodovi su dovezli na Zemlju dosta tovara plazmatične pihtijaste mase. Dugo i strpljivo su razrađivani metodi njenog konzerviranja, uz primenu visokih ili niskih temperatura, veštačke mikroatmosfera i mikroklima, sličnih kao na Solarisu, učvršćujuća zračenja, hiljade hemijskih recepata - i sve samo zato da bi se pratio manje ili više lenji proces raspada, koji je takođe, razume se, kao sve drugo, opisan mnogo puta i s najvećom tačnošću u svim stadijumima - samoizjedanja, maceracije, razređivanja elementarnog ili ranog i poznog, sekundarnog. Analognu sudbinu imali su i uzroci uzeti iz svih mogućih cvetanja i tvorevina plazme. Međusobno su se razlikovali samo putevi koji su vodili do kraja, koji je predstavljala laka kao pepeo, metalno sjajna, autofermentacijom razređena rastresitost. Njen sastav, odnos elemenata i hemijske formule mogao je dati svaki solarist čak i kad ga probudiš iza sna.

Potpun fijasko održanja u životu - ili makar u stanju zaustavljene vegetacije, nekakvog hibernovanja - malog ili velikog dela okeanskog čudovišta izvan njegova planetarnog organizma postao je izvor uverenja (razrađenog u Menijeovoj i Prorošovoj školi) da ostaje, u stvari, da se odgonetne samo jedna jedina tajna, i kad nju otvorimo odgovarajuće odabranim ključem interpretacije, da će nam se razjasniti odjednom sve...

U potrazi za tim ključem, tim solarističkim filozofskim kamenom trošili su vreme i energiju ljudi koji s naukom često nisu imali ničeg zajedničkog, a u četvrtoj dekadi postojanja solaristike broj kombinatora-manijaka izvan naučnog središta, onih zanesenjaka koji strašću prevazilaze svoje prethodnike kao što su bili proroci 'perpetuum mobila' ili 'kvadrature kruga' - dobio je razmere epidemije, koja je prosto uznemiravala neke psihologe. Ova strastvenost je ipak usahla posle nekoliko godina, a kad sam se ja pripremao za put na Solaris, odavno je već bila nestala iz novinskih stubaca i izgubila se iz razgovora, slično, uostalom, kao i problem okeana.

Vraćajući na policu kompendijum Gravinskoga naišao sam pored njega, pošto su knjige bile poređane po azbučnom redu, na malu, među debelim knjižurinama jedva primetnu Gratenstromovu brošuru, jedan od izuzetnijih proizvoda solarijanske literature. Bio je to rad upravljen - u borbi za shvatanje Vanljudskoga - protiv samih ljudi, protiv čoveka, svojevrsni paskvil protiv naše vrste, pored sve svoje matematičke suhoparnosti žestok rad jednoga samouka, koji se, pošto je najpre objavio niz neobičnih priloga koji su spadali u neke krajnje specijalističke a, pre bi se reklo, marginalne ogranke kvantne fizike, u ovom svom glavnom i najneobičnijem delu (glavnom, iako napisanom svega na dvadesetak strana) trudio da pokaže da su se čak i prividno najapstraktnija, najteoretskija, matematizovana dostignuća nauke, u stvari, jedva za korak-dva udaljila od preistorijskog, grubo čulnog, antropomornog shvatanja sveta koji nas okružuje. Iznalazeći u formulama teorije relativiteta, teoreme polja sila, u parastatici, u hipotezama jednoga kosmičkog polja tragove tela, sve ono što je tamo izvod i rezultat postojanja naših čula, strukture našeg organizma, ograničenja i krhkosti čovekove životinjske fiziologije, Gratenstrom je došao do krajnjeg zaključka da ni o kakvom 'kontaktu' čoveka s nečovekolikom, ahumanoidalnom civilizacijom ne može da bude i nikad neće biti ni govora. U tom paskvilu na celu ljudsku vrstu ni rečju nije bio spomenut misleći okean, nego se njegovo prisustvo, pod vidom prezrivo trijumfujućeg ćutanja primećivalo ispod gotovo svake rečenice. Tako sam bar osećao upoznavajući se prvi put s Gratenstromovom brošuricom. Taj rad je, uostalom, predstavljao više kuriozum nego solarijanum u normalnom značenju, a nalazio se u klasičnom knjigohranilištu, jer ga je tamo smestio sam Gibarijan, koji mi ga je, uostalom, i dao u svoje vreme da ga pročitam.

Sa čudnim osećanjem, nalik na poštovanje, oprezno sam vratio tanku, čak i neukoričenu, brošuru među knjige na polici. Dotakoh prstima 'Solarijski almanah' zelenomrke boje. Pored sveg haosa, pored sve bespomoćnosti koja nas je okruživala, nije se moglo poreći da smo zahvaljajući doživljajima ovih desetak dana stekli sugurnost u nekoliko osnovnih pitanja, na koja je tokom niza godina utrošeno more mastila, jer su predstavljala teme sporova jalovih zbog svoje nerešivosti.

U to da li je okean bio živo biće mogao bi neko ko voli paradokse i ko je dovoljno tvrdoglav i dalje da sumnja. Nemoguće je ipak bilo poreći postojanje njegove psihičnosti, bez obzira na to šta bi se pod tom rečju moglo shvatiti. Postalo je očito da on čak i te kako dobro zapaža naše prisustvo nad sobom... Taj jedan zaključak precrtavao je celo jedno razrađeno krilo solaristike koje je proglašavalo da je okean bio 'svet po sebi', 'biće po sebi', usled sekundarnog nestajanja lišen nekad postojećih čulnih organa, i da, tobože, nije ništa znao o postojanju pojava ili spoljnih objekata, zatvoren u vrtlogu gigantskih struja, čije sedište, ležište i tvorac jeste uskovitlana provalija koja se nalazi ispod dvaju sunaca.

A dalje: saznali smo da je okean kadar da veštački sintetizuje ono što mi sami ne umemo - naša tela, pa čak i da ih usavršava uvođenjem u njihovu podatomsku strukturu neshvatljivih promena koje su sigurno u vezi s ciljevima kojima se rukovodio.

Postojao je, dakle, živeo, mislio, dejstvovao; šansa da se 'problem Solarisa' svede na besmislicu ili na nulu, mišljenje da nemamo posla ni s kakvim Bićem, i da samim tim naš gubitak nipošto nije gubitak u igri - sve je to palo jednom zanavek. Hteli to ili ne, ljudi su sad morali primiti k znanju susedstvo koje se, mada i iza bilion kilometara praznine, odeljeno prostorom čitavih svetlosnih godina, nalazi na putevima njihove ekspanzije, susedstvo koje je teže obuhvatiti od sveg ostalog Svemira.

Nalazimo se, možda, na prekretnici celokupne istorije - mislio sam. Odluka o odustajanju, o povratku, aktualnom ili u najbližoj budućnosti, mogla je da prevagne, a čak i likvidaciju same Stanice nisam smatrao nečim nemogućim ili neverovatnim. Nisam ipak verovao da bi se na taj način išta moglo spasti. Samo postojanje kolosa koji misli nikad više neće ljudima dati mira. Makar premerili čitave galaktike, makar se povezali s drugim civilizacijama bića sličnih nama. Solaris će biti večni izazov čoveku.

I još jedna nevelika knjiga, uvezana u kožu, zalutala je među godišta 'Almanaha'. Za trenutak sam se zagledao u povez pocrneo od dodira prstiju pre no što je otvorih. Bila je to stara knjiga: Muntijusov 'Uvod u solaristiku'. Pamtim noć koju sam proveo čitajući je i Gabarijanov osmeh kad mi je davao taj svoj primerak, i zemaljski osvit u prozoru kad sam stigao do reči 'kraj'. Solaristika je - pisao je Muntijus -

zamena za religiju kosmičke ere, ona je vera zaodevena u ruho nauke; kontakt, cilj kome teži, isto je onako maglovit i taman kao i opštenje sa svecima ili silazak Mesije. Eksploracija Solarisa je liturgika koja egzistira u metodološkim formulama, pokorni rad istraživača je očekivanje ispunjenja, Blagovesti, jer nema i ne može biti mostova između Solarisa i Zemlje. Tu očigednost, slično kao i druge: nedostatak zajedničkih iskustava, nedostatak pojmova koji bi se dali preneti, solaristi odbacuju, slično kao što su vernici odbacivali argumente koji su rušili osnov njihove vere. Šta uostalom, očekuju, čemu se mogu nadati ljudi od 'uspostavljanja informacijske veze' s mislećim morima? Registar doživljaja vezanih s egzistencijom koja se ne završava u vremenu, tako starom da sigurno ne pamti svoj početak? Opis želja, strasti, nada i patnji koje se oslobađaju u trenutnim porađanjima živih planina, pretvaranja matematike u bit, pretvaranje samoće i rezignacije - u potpunost? Ali sve to predstavlja znanje koje se ne može predati, a ako bi se pokušalo da se ono prevede na bilo koji od zemaljskih jezika, sva ova traženja vrednosti i značenja podlegla bi gubljenju, ostala bi na drugoj strani. 'Privrženici', uostalom, ne očekuju nikakve takve revelacije, više dostojne poetike nego nauke, o ne, jer oni sami potpuno nesvesno, čekaju Otkrovenje koje bi im izložilo smisao samog čoveka! Solaristika je, dakle, posmrće davno umrlih mitova, ispoljavanje mističnih težnji koje javno, punim glasom, ljudska usta već ne smeju da izgovaraju, a kamen-temeljac, skriven duboko u temeljima njene zgrade, jeste nada u Iskupljenje...

Ali nesposobni da priznaju da je odista tako, solaristi brižljivo zaobilaze svako tumačenje Kontakta, tako da on u njihovim delima postaje nešto kraj nje - i dok je po prvobitnom, još trezvenom shvatanju on trebalo da bude početak, uvod, stupanje na novi put, jedan od mnogih - ovako dignut do svetosti Kontakt je posle niza godina prerastao u njihovu večnost i njihovo nebo...

Analiza Muntijusa, tog 'jeretika' planetologije, prosta je i gorka, blistava u negaciji, u razbijanju solarijskog mita ili, još pre, u razbijanju Čovekove Misije. Prvi glas koji se usudio da zazvuči još u fazi potpunog poverenja i romantizma solaristike, primljen je s potpunim, ignorišućim ćutanjem. Stvar čak i previše razumljiva kad se uzme u obzir da bi prihvatanje Muntijusovih reči bilo istoznačno s

precrtavanjem solaristike onakve kakva je postojala. Počeci drugačije solaristike, trezvene, koja zna za odricanja, uzalud su čekali na svog utemeljivača. Pet godina posle Muntijusove smrti, kad je njegova knjiga već postala bibliografska retkost, raritet koji se nije mogao naći ni u kompletima solarijana, ni u filozofskim bibliotekama, nastala je škola koja je nosila njegovo ime, norveški krug u kome se, iskidan u individualnosti mislilaca koji su prihvatili njegovo nasleđe, mir Muntijusova izlaganja pretvorio u zajedljivu, fanatičnu ironiju Erlea Enesona, i u donekle stilizovanom izdanju, u primenjenu solaristiku, ili 'utilitaristiku' profesora Felange; on je zahtevao usredsređivanje na konkretne koristi kakve se mogu crpsti iz istraživanja, bez osvrtnja na jezom ukrašenu i u lažnoj nadi rođenu težnju za civilizacijskim kontaktom, za intelektualnim obredom dveju civilizacija. Ali u odnosu prema nemilosrdnoj jasnoći Muntijusove analize, dela svih njegovih duhovnih učenika samo su sitni pabirci, ako ne i obična popularizacija, izuzev onoga što je napisao Eneson i, možda, Takata. Muntijus je sam, u stvari, učinio sve nazivajući prvu fazu solaristike - periodom 'proroka', među koje je ubrojao Gizea, Holdena, Sevadu, drugu fazu je nazvao 'velikim raskolom' - raspadom jedinstvene solarijanske crkve u gomilu veroispovesti koje se međusobno pobijaju, i predskazao je treću fazu - dogmatizacije i skolastičkog okoštavanja koja će nastupiti kad bude ispitano sve što ima da se ispita. Tako se ipak nije dogodilo. Gibarijan je - mislio sam - ipak bio u pravu kada je likvidacijski Muntijusov zaključak smatrao monumentalnim uprošćenjem koje zaobilazi sve ono što je u solaristici bilo suprotno s elementima vere, jer je u njoj odlučivala neprestajuća ovovremenost radova, koja nije obećavala ništa sem konkretnog, materijalnog globusa koji kruži oko dva sunca.

U Muntijusovoj knjizi našao sam ubačen, nadvoje previjen, sasvim požuteo separat iz tromesečnika 'Parerga Solariana', jedan od prvih radova koje je napisao Gibarijan, još pre no što je preuzeo upravu nad Institutom. Nakon naslova - 'Zašto sam solarist' - sledilo je sažeto, gotovo kao dispozicija, nabranje konkretnih pojava koje dokazuju postojanje realnih šansi Kontakta. Jer Gibarijan je spadao u ono, valjda poslednje, pokoljenje istraživača koji su imali hrabrosti da se nadovezuju na rane godine bleštavosti, optimizma i koji se nisu odricali svojevrzne vere koja ne prekoračuje granice označene

naukom, vere krajnje materijalne, jer se uzdala u uspeh napora, samo ako su dovoljno uporni i ako se ne prekidaju.

Polazio je od onako dobro poznatih, klasičnih istraživanja bioelektroničara, među kojima su se isticala imena Eurazije, Šo-En-Mina, Ngijalija i Kavakadzea. Ta istraživanja ukazivala su na elemente sličnosti između slike električnog znaka mozga i nekih pražnjenja kakva se javljaju u okviru plazme, a koja prethode nastanku takvih njenih tvorevina kao što su ranostadijumske Polimorhe i blizanački Solaridi. Odbacivao je previše antropomorfne interpretacije, sve one mistifikacijske teze psihoanalitičarskih, psihijatrijskih, neurofizioloških škola koje su se trudile da u odnosu na glejasti okean unesu interpretacije kao da je reč o pojedinim, ljudskim bolestima, kao što je na primer epilepsija (čija bi analognost bile grčevite erupcije asimetrijada). Gibarijan na to nije pristajao jer je bio - među zastupnicima Kontakta - jedan od najopreznijih i najtrezvenijih i ništa nije prezirao tako kao senzacije koje su, istina, u poslednje vreme već neizmerno retko, pratile ovo ili ono otkriće. Talas sličnog, najjevtinijeg interesovanja probudio je, doduše, moj diplomski rad. I on se nalazio tu, neodštampan naravno, postojao je u jednoj kaseti u kojoj su se nalazili mikrofilmovi. U tome svom radu oslonio sam se na otkrivačke studije Bergmana i Rejnolda, koji su uspeali da iz mozaika procesa što se događaju u kori izdvoje i 'isfiltriraju' komponente koje prate najjače emocije - očajanje, bol, uživanje - a ja sam dalje uporedio te zapise sa pražnjenjima okeanskih struja i otkrio sam oscilacije i profile krivih (na nekim partijama kupole simetrijada, u temelju nezrelih mimoida i dr.) - koje ispoljavaju analogiju dostojnu pažnje. Bilo je to dovoljno da se moje ime brzo pojavi u bulevarskoj štampi u članicama s bombastičnim naslovima, kao 'Plazma očajava', ili 'Planeta u orgazmu'. Ali to mi je (kako sam bar donedavno mislio) bilo od koristi, jer je Gibarijan, koji kao i ostali solaristi nije čitao sve radove kojih ima na hiljade, a naročito kad je reč o radovima početnika - obratio na mene pažnju i uputio mi pismo. To pismo je zatvorilo jedno, i otvorilo novo poglavlje moga života.

12. SNOVI

Posle šest dana odsustvo bilo kakve reakcije nas je navelo da ponovimo eksperimenat, pri čemu je Stanica, koja je dotad stajala nepomično na raskrsnici četrdeset trećeg uporednika i sto šesnaestog podnevka - zaplovila, održavajući visinu od četiri stotine metara ispod okeana, u pravcu juga, gde je, kako su pokazivali radarski indikatori i radiogrami sa Satelita, aktivnost plazme bila znatno oživljena.

Tokom dva dana i dve noći rendgenski pramen modulovan mojim encefalogramom udario je nevidljivo, u razmacima od po nekoliko časova, o gotovo potpuno glatku površinu okeana.

Pred kraj drugog dana nalazili smo se već tako blizu pola, da kad se gotovo ceo disk plavog sunca već krio iza vidika, purpurni odblesci oblaka na njegovoj suprotnoj strani su već najavljivali rađanje crvenog sunca. Ogromni crni okean i pusto nebo nad njim ispunjavala je tada zaslepljujuća po svojoj silovitosti, borba tvrdih, metalno užarenih boja koje su prosijavale otrovnim zelenilom - i prigušenih, potmulih purpurnih plamenova, a sam okean su presecali odblesci dva naspramno suprotna diska, dva silna žarišta, živine i skerletne boje; bio je tada dovoljan najmanji oblak na zenitu pa da se svetla što su se slivala zajedno s teškom penom niz padine talasa obogate neverovatno obilnim treperenjem duginih boja. Odmah posle završetka plavog dana na jugozapadu se pojavio simetrijad, najpre najavljen signalizatorima, tako stopljen s riđe krvavom maglom, da se jedva razlikovao od nje, i izdvajao se iz nje samo pojedinačnim, ogledalskim odblescima poput gigantskog staklenog cveta što izrasta tamo gde se dodiruju nebo i glej. Stanica ipak nije promenila kurs i otprilike četvrt časa kasnije, drhteći crvenilom kao lampa od rubina koja se gasi, kolos se ponovo sakrio iza horizonta. Nekoliko minuta kasnije visok tanki stub, čiji je temelj već bio sakriven za naše oči oblinom planete, izbio je u visinu od nekoliko kilometara, rastući bezglasno u atmosferu. Taj očevadni znak kraja zapaženog simetrijada, plamteći na jednoj strani krvavim plamenima, a na drugoj svetleći kao živin stub, razrastao se u dvobojno drvo, a

zatim se krajevi njegovih sve više zadebljanih grana sliše u jedan gljivoliki oblak, čiji gornji deo krenu obasjan plamenom dvaju sunaca na daleko putovanje, nošen vetrom, a donji je, svojim teškim ostacima, proširenim na jednu trećinu horizonta, neobično sporo padao natrag u dubinu. Nakon jednog časa izgubio se i poslednji trag te pojave.

I opet prodoše dva dana, eksperiment se ponovi poslednji put, rendgenski zraci izboli su već poprilično veliku površinu gliničastog okeana, kad se na jugu pokazaše, odlično vidljivi s naše visine, i pored udaljenosti od trista metara, Arhenidi, šestočlan stenovit lanac kao snegom pokrivenih vrhova; u stvari to behu naslage organskog porekla, koje su svedočile da je ta formacija nekad predstavljala dno okeana.

Tada promenismo kurs prema jugoistoku i plovili smo neko vreme paralelno s planinskom barijerom, pomešanom sa oblacima, tipičnim za riđi dan, dok i oni ne nestaše. Od prvog eksperimenta proteklo je već deset dana.

Za sve to vreme na Stanici se, u stvari, ništa nije dešavalo; pošto je Sartorijus jednom obradio programiranje eksperimenta, posle ga je ponavljala automatska aparatura i ja čak ne bih umeo reći da li je iko kontrolisao njen rad. Ali istovremeno se na Stanici dešavalo mnogo više no što bi se moglo želiti. Ne među ljudima. Plašio sam se da će Sartorijus tražiti obnovu rada na anihilatoru; čekao sam takođe na Snautovu reakciju kada od Sartorijusa sazna da sam ga ja donekle obmanuo, preuveličavajući opasnost koju je moglo na nas da navuče uništenje neutrinske materije. Ništa se slično ipak nije dogodilo, što je za mene u početku bilo dosta zagonetno; naravno, uzimao sam u obzir takođe mogućnost nekog lukavstva, prikrivanje s njihove strane priprema i radova, te sam svakodnevno zavirivao u prostoriju bez prozora, smeštenu neposredno ispod poda glavne laboratorije u kojoj se nalazio anihilator. Nikad nisam tamo zatekao nikoga, a sloj prašine koji je pokrivao površinu i kablove aparature svedočio je da je ničije ruke nisu dodirnule više nedelja.

Snaut je u to vreme postao isto onako nevidljiv kao i Sartorijus, pa čak i neuhvatljiviji od njega, jer više ni vizofon u radio-stanici nije odgovarao na pozive. Kretanjem Stanice neko je ipak morao rukovoditi, ali ne mogu reći ko je to bio, jer me se naprosto nije

ticalo, ma koliko to možda čudno zvuči. Nedostatak reakcija od strane okeana takođe me je ostavljao ravnodušnim do te mere, da, posle dva-tri dana, ne samo što sam prestao na nju da računam ili da je se plašim, nego sam je bio potpuno zaboravio. Čitave dane provodio sam ili u biblioteci, ili u kabini s Hari, koja se vukla pored mene kao moja senka. Video sam da nam se zlo piše i da ovo stanje apatičnog i besmislenog odlaganja ne može da se produži do u beskraj. Morao bih nekako da ga prelomim, da promenim nešto u našim odnosima, ali i samu pomisao na bilo kakvu promenu gurao sam od sebe, nesposoban da donesem bilo kakvu odluku; ne umem to drukčije da objasnim, ali činilo mi se da se sve na Stanici, a naročito ono što je između mene i Hari, nalazi u izuzetno kolebljivoj, vratolomno nagomilanoj ravnoteži, i da njeno narušavanje može sve da pretvori u ruševinu. Zašto? Ne znam. Najčudnije je bilo to što je i Hari osećala, bar u izvesnoj meri, nešto slično. Kad mislim o tome sada, čini mi se da je ovaj utisak nesigurnosti, odlaganja trenutka pred nailazećim zemljotresom izazivala sama njena prisutnost, koja se nije osećala ni na koji drugi način, a koja je ispunjavala sve spratove i sve prostorije Stanice. Iako je možda postojao i drugi način da se ona odgonetne: snovi. Pošto nikad pre i nikad posle nisam imao takva snoviđenja, odlučio sam da ih zapisujem i samo tome treba zahvaliti što mogu bilo šta o njima da iznesem, ali i to su samo iskidani delovi, lišeni gotovo celokupnog svog stravičnog bogatstva. U okolnostima stvarno neizrecivim, u prostorima lišenim neba, zemlje, podova, tavanica ili zidova, boravio sam kao zgrčen ili zarobljen u meni tuđoj supstanci, kao da mi je celo telo bilo uraslo u mrtvu, nepomičnu, bezobličnu gromadu, ili, još bolje, kao da sam ja bio ta gromada, lišen tela, okružen najpre neizrecivim mrljama bledorumene boje, koje su visile u sredini sa osobinama potpuno drugačijim od vazduha, tako da su tek izbliza stvari postajale jasne, pa čak i preterano i natprirodno jasne, jer je u tim snovima moje neposredno okruženje svojom konkretnošću i materijalnošću prevazilazilo utiske jave. Budeći se znao sam paradoksalno osećanje da je java, prava java, bilo baš ono što sam sanjao, a da je ovo što vidim posle otvaranja očiju samo neka njena usahla senka. Takva je, dakle, bila prva slika, početak iz koga se izdvajao moj san. Oko mene je nešto čekalo na poziv, na moju saglasnost, na

unutrašnje klimanje glavom, a ja sam znao, ili, tačnije, nešto u meni je znalo da ne treba da podlegnem nerazumljivom iskušenju, jer što više - ćutke - obećavam, tim strašnji će biti kraj. Ali, u stvari, to nisam znao, jer bih se tada valjda bojao, a strah nisam osećao nikad. Čekao sam. Iz ružičaste magle što me je okružavala izdvajao se prvi dodir, a ja, bespomoćan kao klada, zaglibljen negde duboko u onom što kao da me je zatvaralo, nisam mogao ni da se povučem, ni da se pomerim, a ono je ispitivalo moj zatvor dodirima, slepim i videćim istovremeno, i to kao da je već bila ruka koja me je stvarala; do tog trenutka čak nisam imao ni vida, i tada ugledah - pod prstima što su pipajući prelazili preko mog lica izdvajale su se iz ništavila moje usne, obrazi, i što se više taj dodir, izlomljen u beskrajno sćušne deliće, proširivao, ja sam dobivao lice i torzo koji diše, pozvan u život tim - simetričnim - aktom stvaranja: jer i ja, stvaran, stvarao sam sa svoje strane, i pojavljivalo se lice kakvo nikad još nisam bio video, tuđe, poznato, trudio sam se da mu se zagledam u oči, ali nisam mogao to da učinim, jer je još sve bilo u izmenjenim proporcijama, jer nije tu bilo nikakvih pravaca, te smo se samo u nekom molećivom ćutanju međusobno otkrivali i postajali - a ja sam bio već živi ja, ali nekako kao bezgranično uvećan, a ono biće - žena? - ostajalo je zajedno sa mnom u nepomičnosti. Bilo nas je ispunjavalo i bili smo jedno, a tada se naglo u sporost te scene, van koje ništa nije postojalo i kao da i nije moglo postojati, prokradalo nešto neizrecivo okrutno, nemoguće i protivprirodno. Onaj isti dodir koji nas je stvorio i koji se kao nevidljivi zlatni plašt sjedinio s našim telima, počinjao je da vrvi nećim. Naša tela, naga i bela, poćinjala su da plove, da crne u uskovitlanoj bujici insekata koji su izletali iz nas kao vazduh, i bio sam - bili smo - bio sam bleštava, groznićava masa glistastog pokreta, masa koja se sažimala i raspadala, i to se nikako nije završavalo, produžavalo se u večnost, i u tom beskraju - ne! - ja, beskraj, urlao sam ćutke moleći da se to ugasi, da prestane, ali baš sam se tada rastrćao na sve strane istovremeno, i nadimao sam se patnjom izrazitijom od svake jave, patnjom koja je imala žarišta u crnim i crvenim daljinama, i koja se ćas pretvarala u ćvrstu skaluu, a ćas kulminovala negde u blesku drugoga sunca ili sveta.

To je bio najprostiji od pomenutih snova, druge snove nisam kadar da isprićam, jer izvori strave što su izbijali u njima nisu imali nićeg

što bi im odgovaralo u budnoj svesti. O Harinom postojanju nisam u tim snovima ništa znao, ali takođe nisam u njima mogao da pronađem ništa od dnevnih sećanja i iskustava.

Bilo je takođe drugih snova, u čijoj sam se mrtvo okoreloj tami osećao kao objekat nekakvih vrednih, sporih ispitivanja koja se nisu služila nikakvim čulnim oruđem; bilo je to prožimanje, usitnjavanje, samonestajanje u potpunoj pustoši, a poslednji sprat, dno tih ćutljivih, uništavajućih ukrštavanja bio je strah, od koga bi mi, kad bih ga se samo setio tokom dana, srce počinjalo ubrzano da bije.

A jednolični dani, kao izbleđeli, puni dosadne bez volje i mrzovolje prema svemu, vukli su se pospano u krajnjoj otupelosti, jer sam se samo noći plašio i nisam znao kako da ih se spasem; ostajao sam budan zajedno s Hari, kojoj san uopšte nije bio potreban, ljubio sam je i milovao, ali sam znao da mi nije bilo stalo ni do nje, ni do sebe, da sve radim u strahu da ne zaspim, a ona, iako joj nisam ništa ispričao o tim potresnim košmarima, mora da je nešto bila naslutila, jer sam u njenom zamiranju osećao svest o stalnom poniženju, i ničim to nisam mogao da sprečim. Rekao sam da za sve to vreme nismo viđali Snauta i Sartorijusa. Snaut je ipak svakih nekoliko dana davao znaka od sebe, nekad bi stigla cedulja, ali češće bi se javio telefonom. Pitao je nisam li zapazio kakvu novu pojavu, kakvu promenu, nešto što bi moglo da se objasni kao reakcija izazvana toliko puta ponavljanim eksperimentom. Odgovarao sam da ništa nisam zapazio, i postavljao sam njemu isto pitanje. Snaut je odricao samo pokretom glave u dubini ekrana.

Petnaestog dana posle prekida eksperimenata probudio sam se ranije no obično, tako izmoren košmarima, kao da sam otvorio oči iz odrvenelosti izazvane dubokom narkozom. Kroz nezaklonjen prozor pogled mi je pao, u prvom blesku crvenog sunca čije je ogromno produženje rekom purpurne vatre rasecalo površinu okeana, opazio sam, rekoh, kako se ta dotle mrtva površina iznenada pomućuje. Njeno crnilo odjednom poblede, kao otkriven, tanak sloj magle, ali ta magla je imala krajnje materijalnu konzistenciju. Ovde-onde javljala su se u njoj središta nemira, dok neodređeno kretanje nije obuhvatilo ceo vidljivi prostor. Crnilo nestade, zaklonjeno opnama koje su ga ispirale, a koje su bile svetloružičaste na uzvisinama i bisernomrke u udubinama. Boje, najpre naizmenične, koje su modelovale taj ćudni

zastor okeana u duge redove talasa koji kao da su se ukočili u vreme uzburkanosti, izmešale se i odmah ceo okean kao da se pokri penom krupnih mehura koja se u ogromnim plahtama dizala uvis, kako ispod same Stanice tako i oko nje. Sa svih strana odjednom izbijali su u riđe, pusto nebo opnastokrili, penasti oblaci, rasprostrti vodoravno, potpuno drugačiji od pravih oblaka. Imali su balonasto zadebljane ivice. Oni što su vodoravnim pramenovima zaklanjali niski sunčani disk bili su zbog kontrasta sa sunčanim sjajem crni kao ugalj, a drugi, oni što behu u blizini sunca, zavisno od ugla pod kojim su ih sekli jutarnji zraci, postajali su riđi, palili se u višnjevu i malinastu boju, i taj proces se produžavao, kao da je okean ljuštio sa sebe krvave slojeve, čas pokazujući ispod njih svoju crnu površinu, čas zaklanjajući se novim naletom sjedinjene pene. Neke od tih tvorevina šikljale su uvis sasvim u našu blizinu, neposredno do našeg prozora, daleko jedva koji metar od njega, a jednom se jedna od njih očeša svojom svilastom površinom o staklo, dok su se oni rojevi što su se probili u prostranstvo kao prvi, jedva već nazirali u nebeskoj visini, kao raspršene ptice i rasplinuli se u zenitu poput prozirnog taloga.

Stanica, zaustavljena, zastade u nepomičnosti i ostade tako oko tri časa, a prizor ne prestaje. Najzad, kada se sunce spusti iza horizonta i kada okean pod nama utonu u mrak, čitav roj vitkih silueta, zarumenjenih, nastavio je da se diže u nebo sve više i više, ploveći u beskrajnim nizovima kao po nevidljivim strunama, nepomičnim, bestežinskim, i to veličanstveno dizanje u nebo tih nekakvih iskidanih krila trajalo je dok sve ne utonu u najdublju tamu. Ceo taj prizor, potresan zbog svoje spokojne veličine, uplašio je Hari, ali ni ja nisam umeo ništa da kažem o njemu, i za mene, mada sam solarist, bilo je to isto tako novo i neshvatljivo kao i za nju. Ali forme i tvorevine još nezabeležene ni u kakvom katalogu, moguće je posmatrati na Solarisu manje-više dva ili tri puta godišnje, a kad se ima malo sreće, i nešto češće.

Sledeće noći, otprilike jedan čas pred izlazak plavog sunca, bili smo svedoci drugog fenomena - okean je fosforizovao. Najpre su se na njegovoj površini, nevidljivoj u mraku, pojavile pojedine svetle mrlje, koje su pre ličile na beličast, pomućen odblesak, i koje su se kretale u ritmu talasa. Slevale su se i širile, dok se avetinjska rasveta nije

proširila do svih vidika. Intenzivnost sjaja rasla je oko petnaest minuta; potom se pojava završila na začuđujući način: okean je počeo da se gasi, od zapada je nadirao u frontu širokom valjda stotinama milja, pojas mraka, a kad stiže do Stanice i prođe je, onaj deo okeana što je još fosforizovao video se kao crvenilo koje se udaljavalo sve više ka istoku i koje je sezalo visoko u tamu. Stigavši do same linije horizonta to crvenilo je postalo nalik na ogromnu polarnu svetlost i odmah nestalo. Kad se iznenada pojavilo sunce, mrtva površina okeana, jedva obeležena borama talasa, koje su slale odbleske kao od usijane žive u prozore Stanice, ponovo se rasprostrela u svim pravcima. Fosforescencija okeana spadala je u već opisane pojave; u izvesnom postotku slučajeva zapažena je pred izbijanje asimetrijada, a inače je bila pre tipična oznaka lokalno pojačane aktivnosti plazme. U toku dve sledeće sedmice nije se ni napolju ni na Stanici dogodilo ništa. Jednom samo, usred noći, čuo sam odjednom daleki krik, neobično visok, oštar i otegnut, u stvari produženo cviljenje, koje kao da je dolazilo ni od kuda i odasvud; otrgnut iz košmara dugo sam ležao naprežući sluh, ne baš potpuno uveren da i taj krik nije san. Prethodnog dana iz laboratorije, smeštene delimično iznad naše kabine, dopirali su prigušeni odjeci, kao od pomeranja velikih tereta ili aparata; učinilo mi se da krik dolazi odozgo, doduše na sasvim neshvatljiv način, jer su gornji i donji sprat bili međusobno podeljeni tavanicama kroz koje nisu prodirali zvuci. Taj agonalni glas produžavao se gotovo pola časa. Mocar od znoja, polulud, htedoh već da potrčim gore da proverim šta je, toliko mi je taj glas kidao živce. Ali najzad se sve utiša i opet se čulo samo prevlačenje tereta.

Dva dana kasnije, uveče, kad sam sedeo s Hari u maloj kuhinji, iznenada se pojavi Snaut. Bio je u odelu, pravom zemaljskom odelu, koje ga je činilo sasvim drugačijim no inače. Kao da je bio viši i kao da je bio ostareo. Prišao je stolu gotovo ne gledajući nas, nagnuo se iznad stola i počeo da jede hladno meso neposredno iz konzerve, zalažući se hlebom. Pri tom mu je rukav upadao u konzervu i mastio se uljem.

"Umazao si rukav", reko.

"Hm?" dobaci samo punim ustima. Jeo je kao da danima ništa nije stavio u usta, nalio sebi pola čaše vina, ispio nadušak, obrisao usne i

odahnuvši pogledao oko sebe zakrvavljenim očima. Bacio je pogled na mene i promrmljao:

"Pustio si bradu?... No, no..."

Hari je s bukom ubacila posuđe u slivnik. Snaut je počeo lako da se ljulja na potpeticama da krivi lice i glasno da mljacka, čisteći jezikom zube. Učinilo mi se da to radi namerno.

"Mrzi te da se briješ, a?" upita gledajući me prodornim pogledom. Ja ništa ne rekoh. "Pazi!" dobaci malo kasnije. "Savetujem ti." On je takođe najpre bio prestao da se brije.

"Idi spavaj", promrmljah.

"Šta? Nisam lud! Zašto da ne porazgovaramo? Čuj, Kelvine, a možda nam on želi dobro? Možda hoće da nas usreći, samo još ne zna kako? Čita naše želje u mozgovima, a samo dva posto naših nervnih procesa spadaju u svesne. Znači da nas on zna bolje nego mi sami. Znači, treba ga slušati. Slažeš se? Šta? Nećeš? Zašto", glas mu se plačljivo zalomi, "zašto se ne briješ?"

"Prestani", ljutnuh se. "Pijan si."

"Šta? Pijan? Ja? Pa šta? Zar čovek koji je nosio svoje govno s jednog kraja Galaktike na drugi da bi saznao koliko vredi, ne može da se opije? Zašto? Ti veruješ u čovekovu misiju, a, Kelvine? Gibarijan mi je govorio o tebi pre no što je pustio bradu... Sasvim si onakav kao što te je opisao... Ne idi samo u laboratoriju, jer ćeš izgubiti veru... tamo stvara naš Sartorijus, naš Faust au rebours, *Nnaopaki (franc.) - Prev.* traži sredstvo protiv besmrtnosti, znaš? To je poslednji vitez Kontakta, takav kakvog smo kadri da imamo... njegova prethodna ideja takođe nije bila loša - prolongirana agonija. Dobro, a? Agonia per petua *Večna agonija (lat.) - Prev....* slamke... slamnati šeširi... kako ti možeš da ne piješ, Kelvine?"

Njegove oči, gotovo nevidljive u nabreklih kopcima, zaustaviše se na Hari, koja je stajala nepomično pored zida.

...Oh, Afrodito bela iz okeana rodom.

Poražena božanstvom tvoja ruka...

poče da deklamuje i zaceni se od smeha. "Gotovo... tačno... a, Kelvine?" prokrklja, gušeći se od kašlja.

Bio sam još miran, ali taj mir počeo polako da se pretvara u hladni bes.

"Prestani!" siknuh. "Prestani i iziđi!"

"Izbacuješ me? I ti? Puštaš bradu i izbacuješ me? Ne želiš više da te opominjem, da ti dajem savete, kao što pravi zvezdani drug služi svome drugu? Kelvine, otvorimo otvore na dnu, vikaćemo onome tamo dole, možda će nas čuti? Ali kako se on zove? Zamisli, dali smo nazive svim zvezdama i planetama, a možda su one već imale nazive? Kakva uzurpacija! Čuj, idemo tamo. Vikaćemo... reći ćemo mu šta je napravio od nas, možda će se uplašiti... izgradiće nam srebrne simetrijade i pomoliće se za nas svojom matematikom, i obasuće nas okrvavljenim anđelima, i njegova će muka biti naša muka, a njegov strah naš strah, i moliće nas za kraj. Jer sve ono što on jeste i što čini jeste molba za kraj. Zašto se ne smeješ? Ta ja se samo šalim. Možda, kad bismo kao rasa imali više osećanja za humor, ne bi ni došlo do ovog. Znaš li šta on hoće da učini? Hoće da kazni taj okean, hoće da ga dovede dotle da više svim planinama odjednom... misliš da neće imati hrabrosti da predloži taj plan na usvajanje onom sklerotičnom areopagu koji nas je ovamo poslao kao iskupitelje tuđih greha? Imaš pravo, uplašiće se... ali samo zbog šeširića. Šeširić neće odati nikome, tako odvažan nije, naš Faust..."

Ćutao sam. Snaut se sve jače ljuljao na nogama. Suze su mu tekle niz obraze i padale na odelo. "Ko je to uradio? Ko je to uradio od nas? Gibarijan? Gize? Ajnštajn? Platon? Oni su bili zločinci, znaš? Zamisli, u raketi čovek može da se rasprsne kao mehur ili da se ščvrsne, ili da se skuva, ili da dobije tako snažan izliv krvi da ni ne pisne, a posle koščice samo zveckaju o pleh, kreću se po Njutnovim orbitama sa Ajnštajnovom ispravkom, te naše zvečke progresa! A mi smo dobrovoljno, jer je to lep put, došli čak ovamo, i u ovim ćelijama, nad ovim tanjirima, okruženi besmrtnim sudoperama, sa odredom vernih ormana, odanih klozeta, tu je naše opravdanje... pogledaj, Kelvine. Da nisam pijan, ne bih tako pričao, ali neko najzad mora to da kaže. Neko najzad mora? Sediš tu; ti dete u klanici, i dlake ti rastu... Čija je to krivica? Sam sebi odgovori..."

Polako se okrete i iziđe, na pragu se uhvati za vrata da ne bi pao, još su se čuli odjeci njegovih koraka, vraćali nam se iz hodnika. Izbegavao sam Harine oči, ali nam se pogledi ipak naglo sretoše. Želeo sam da joj priđem, da je zagrlim, da je pomilujem po kosi, ali nisam mogao. Nisam mogao.

13. USPEH

Sledeće tri sedmice bile su kao jedan isti dan koji se ponavljao, stalno isti, kapci na prozorima su se navlačili i dizali, noću sam se vukao iz jednog košmara u drugi, ujutro smo ustajali i počinjala je igra, no da li je to bila igra? Glumio sam mir i Hari je glumila mir, onaj ćutljivi sporazum, znanje o uzajamnom obmanjivanju postalo je naše poslednje bekstvo. Jer govorili smo mnogo o tome kako ćemo živeti na Zemlji, kako ćemo se nastaniti negde izvan velikog grada i kako nikad nećemo napustiti plavo nebo i zeleno drveće, i zajedno smo izmišljali kakva će biti unutrašnjost našeg doma, i vrta, i čak smo se prepirali oko pojedinosti... oko žive ograde, klupe... da li sam verovao u to bar za sekund? Ne. Znao sam da je nemoguće. Znao sam to. Jer kad bi čak i mogla da napusti Stanicu - živa - na Zemlju bi mogla da se iskrca samo kao čovek, a čovek - to su njegove isprave. Prva kontrola okončala bi to bekstvo. Nastojali bi da je identifikuju, što znači da bi nas najpre razdvojili i to bi je odmah odalo. Stanica je bila jedino mesto gde smo mogli da budemo zajedno. Da li je Hari znala za to? Sigurno. Je li joj to neko rekao? Sudeći po svemu što se dogodilo, valjda jeste.

Jedne noći čuo sam kroza san kako Hari tiho ustaje. Hteo sam da je prigrlim. Već samo ćutke, samo u mraku mogli smo još za trenutak da budemo slobodni, u izgubljenosti koju je očajanje što nas je sa svih strana opsedalo činilo samo trenutnim odlaganjem mučenja. Izgleda da nije primetila da sam se prenuo. Pre no što sam pružio ruku, sišla je s kreveta. Začuo sam - još samo polubudan - kako tiho korača bosim nogama. Obuzeo me je nejasan strah.

"Hari?" šapnuh. Htedoh da viknem, ali se ne odvažih. Sedoh u krevetu. Vrata što vode u hodnik behu samo pritvorena. Tanka nit svetlosti ukoso je presećala kabinu. Učinilo mi se da čujem prigušene glasove. Razgovarala je s nekim? S kim?

Skočih iz kreveta, ali me obuze tako užasan strah da mi noge otkazaše poslušnost. Zastadoh na mestu osluškujući - ne čuh ništa. Polako se dovukoh do kreveta. Krv mi je brujala u glavi. Počeh da brojim. Kad stigoh do hiljade, prekidoh, vrata se bešumno

odmakoše. Hari skliznu unutra i zastade nepomično, kao da osluškuje moje disanje. Silom pokušah da ga učinim odmerenim.

"Kris?..." šapnu tiho. Ne odazvah se. Ona se brzo uvuče u krevet. Osećao sam kako leži ukočeno, i ležao sam pored nje, beživotan, ne znam koliko dugo. Pokušavao sam da sročim pitanja, ali što je vreme više prolazilo, tim bolje sam shvatao da neću prvi progovoriti. Posle nekog vremena, možda nakon jednog časa, zaspao sam.

Jutro je bilo kao i svako drugo. Sumnjičavo sam je posmatrao samo kad ne bi mogla to da zapazi. Posle ručka sedeli smo jedno uz drugo naspram izbočenog prozora, iza koga su plovili niski, riđi oblaci. Stanica je plovila kroz njih, poput broda. Hari je čitala neku knjigu, a ja sam ukočeno gledao u jednu tačku, što mi je u poslednje vreme često bivalo jedini predah. Primetih da kad nagnem glavu na određen način mogu da vidim u oknu svoju i njenu sliku, prozirne, ali jasne. Skidoh ruku s naslona. Hari - videh to u oknu - proverivši da sam zagledan u okean, naže glavu nad naslonom i pritište usne na mesto na kome je pre toga bila moja ruka. Sedeo sam i dalje neprirodno ukočeno, a ona je nagnula glavu nad knjigom.

"Hari", rekoh tiho, "kuda si izlazila noćas?"

"Noćas?"

"Da."

"Mora... da si sanjao, Kris. Nikud nisam izlazila."

"Nisi izlazila?"

"Ne. Mora da ti se prisnilo."

"Može biti", rekoh. "Da, moguće da mi se prisnilo..."

Uveče, kad smo već legli, počeh ponovo da joj govorim o putovanju, o povratku na Zemlju.

"Ah, neću da slušam", reče. "Ne govori, Kris. Sam znaš..."

"Šta?"

"Ne. Ništa."

Dok smo tako ležali, reče da je žedna.

"Tamo na stolu ima čaša soka, molim te dodaj mi je."

Ispi pola i pruži mi čašu. Nisam imao volje da pijem.

"U moje zdravlje", osmehnu se. Ispih sok koji mi se učini malo slan, ali ne obratih na to pažnju.

"Ako nećeš da govorimo o Zemlji, o čemu onda drugom?" upitah kad ugasi svetlost.

"Da li bi se oženio da mene nije bilo?"

"Ne bih."

"Nikad?"

"Nikad."

"Zašto?"

"Ne znam. Bio sam deset godina sam i nisam se oženio. Ne govorimo o tome, draga..."

Brujalo mi je u glavi kao da sam popio najmanje flašu vina.

"Ne, govorimo, baš govorimo. A kad bih te molila?"

"Da se oženim? Glupost, Hari. Nije mi potreban niko sem tebe."

Ona se naže nada mnom. Osećao sam njen dah na usnama, obgrlila me je tako snažno da se nesavladiva pospanost za jedan tren izgubi.

"Reci to drugačije."

"Volim te."

Ona udari čelom o moje rame i ja osetih drhtanje njenih napregnutih očnih kapaka i vlažnost suza.

"Hari, šta ti je?"

"Ništa. Ništa. Ništa", ponavljala je sve tiše. Trudio sam se da otvorim oči, ali same su mi se sklapale. Ne znam kada sam zaspao.

Probudio me je crveni osvit. Glava mi je bila teška kao od olova, a vrat ukočen, kao da su se svi pršljenovi srasli u jednu kost. Hrapav, neprijatan jezik nisam mogao da pomerim u ustima. Mora da sam se nečim zatrovao - pomislih, podižući s naporom glavu. Pružih ruku prema Hari. Ruka se zaustavi na hladnom pokrivaču.

Trgoh se, skočih.

Krevet beše prazan, u kabini - nikoga. Crveno sunce bacalo je na okno mnoštvo svojih odraza u obliku krugova. Skočih na pod. Mora da sam komično izgledao, jer sam se teturao kao pijan. Hvatao sam se za delove nameštaja, uhvatio se za orman - kupatilo beše prazno. Hodnik takođe. Ni u radionici nije bilo nikoga.

"Hari!" viknuh nasred hodnika, veslajući rukama izbezumljeno.

"Hari..." ponovih promuklo još jednom, već znajući.

Ne sećam se tačno šta se posle toga dešavalo. Mora da sam trčao, polugo, po celoj Stanici, sećam se da sam upao čak i u ledenicu, a zatim u poslednji magacin i da sam lupao pesnicama u spuštene reze. Možda sam dolazio tamo čak nekoliko puta. Stepence su tutnjale, padao sam, dizao se, ponovo nekud jurio, dok ne stigoh do

providne pregrade iza koje se nalazi izlaz izvan Stanice: dvostruka oklopna vrata. Gurao sam ih svom snagom i vikao nadajući se ipak da je ovo san. Od izvesnog vremena neko je bio pored mene i drmusao me, vukao me nekud. Posle sam bio u maloj radionici, s košuljom mokrom od ledene vode, slepljene kose, nozdrve i jezik pekao mi je alkohol, teško dišući nalazio sam se u poluležećem stavu na nečem hladnom, metalnom, a Snaut se u svojim umrljanim platnenim pantalonama kretao pored ormana s lekovima, nešto obarao, instrumenti i stakla su glasno odzvanjali.

Odjednom ga ugledah pred sobom, gledao mi je u oči, povijen.

"Gde je ona?"

"Nema je."

"Ali, ali Hari..."

"Nema više Hari", reče polako, razgovetno, približavajući lice mome licu, kao da mi je zadao udarac, a sad je posmatrao kako je delovao.

"Vratiće se ona..." šapnuh sklapajući oči. I prvi put se toga zaista nisam bojao. Nisam se bojao avetinjskog povratka. Nisam shvatao kako sam ikad mogao da ga se bojim!

"Ispij to."

Pruži mi čašu s toplim napitkom. Pogledah u čašu i pljusnuh mu odjednom celu sadržinu na lice. On se povuče, brišući oči. Kad ih otvori, stajao sam iznad njega. Bio je tako mali.

"Znači ti si!?"

"O čemu govoriš?"

"Ne laži, znaš o čemu. Ti si razgovarao s njom juče na noć? I rekao si joj da mi da uspavljujuće sredstvo za noćas?... Šta si učinio s njom? Govori!"

On potraži na grudima. Izvadi izgužvan koverat. Oteh mu ga iz ruku. Bio je zalepljen. Na površini ništa. Pocepah papir. Iz koverta ispade list savijen učetvoro. Krupan, malo detinji rukopis, krivi redovi. Poznavao sam ga.

"Dragi, ja sam ga prva molila za to. On je dobar. Strašno je što sam morala da te prevarim, nije moglo drugačije. Možeš da učiniš za mene jedno - slušaj ga i nemoj sebi nešto da učiniš. Bio si divan."

Dole je bila jedna precrtana reč, uspeh da je raščitam: "Hari", bila je napisala, a zatim je to precrtala, tako da je ostalo još samo jedno slovo, nešto kao H ili K, pretvoreno u mrlju. Pročitah pisamce

jednom, i još jednom. I opet. Bio sam već trezan da bih histerisao, nisam mogao čak ni da jauknem, nisam mogao da pustim glas od sebe.

"Kako?" prošaputah. "Kako?"

"Kasnije, Kelvine. Drži se."

"Držim se. Govori, kako?"

"Anihilacija."

"Kako? Pa aparat?!..." trgoh se.

"Rošov aparat nije odgovarao. Sartorijus je izgradio drugi, specijalni destabilizator. Mali. Deluje samo na razdaljini od nekoliko metara."

"Šta se s njom?..."

"Nestala. Blesak i potres vazduha. Slab potres. Ništa više."

"U kratkom dometu, kažeš?"

"Da. Za veliki nije bilo materijala."

Odjednom zidovi počеше da se povijaju prema meni. Zatvorih oči.

"Bože... pa ona... će se vratiti..."

"Neće."

"Kako neće?..."

"Neće, Kelvine. Sećaš se one pene što se dizala uvis? Od tog vremena više se ne vraćaju."

"Ne više?"

"Ne."

"Ubio si je", rekoh tiho.

"Da. A ti to ne bi učinio? Na mome mestu?" Skočih na noge i počeh da koračam sve brže. Od zida ka uglu i natrag. Devet koraka. Povratak. Devet koraka.

Zastadoh pred njim.

"Čuj, da podnesemo raport. Zatražićemo neposrednu vezu sa Savetom. To se da učiniti. Pristaće. Moraju. Planeta će biti stavljena van konvencije Četvorice. Sva sredstva biće dozvoljena. Naručićemo generatore antimaterije. Misliš da postoji nešto što će se odupreti antimateriji? Ne postoji. Ništa, ništa!" vikao sam trijumfalno, slep od suza.

"Hoćeš da ga uništiš?" reče. "Zašto?"

"Iziđi. Ostavi me!"

"Neću da iziđem."

"Snaute!"

Gledao mi je u oči. 'Ne', reče pokretom glave.

"Šta hoćeš? Šta hoćeš od mene?"

Primače se stolu.

"Dobro. Podnesimo izveštaj." Okrenuh se i počeh da koračam.

"Sedi."

"Pusti me na miru."

"Postoje dve stvari. Prva su - činjenice. Druga su - naši zahtevi."

"Sad treba o tom da govorimo!?"

"Da, sada."

"Neću, razumeš? Ništa me se ne tiče."

"Poslednji put smo poslali izveštaj uoči Gibarijanove smrti. To je nešto više od dva meseca. Morali bismo da utvrdimo tačan tok pojavljivanja..."

"Nećeš prestati?" šćepah ga za ruku.

"Možeš da me udariš", reče, "ali ja ću ipak govoriti."

Pustih ga.

"Radi šta hoćeš."

"Stvar je u tome što će Sartorijus nastojati da prikrije neke činjenice. Gotovo sam ubeđen u to."

"A ti nećeš?"

"Neću. Sad više neću. To nije samo naša stvar. U pitanju je... znaš već šta je u pitanju. Pokazao je da deluje razumno. Sposobnost organske sinteze najvišeg reda, kakva je nama nepoznata. Poznaje strukturu, mikrostrukturu, metabolizam naših tela..."

"Dobro", rekoh. "Zašto si prestao da govoriš? Izvršio je na nama seriju... seriju... eksperimenata. Psihičku vivisekciju. Oslanjajući se na znanje ukradeno iz naših glava, ne računajući na ono čemu težimo."

"To već nisu činjenice, pa čak ni zaključci. To su hipoteze. U izvesnom smislu računao je na ono što je želeo neki, zatvoreni, skriveni deo naših mozgova. To su mogli da budu - pokloni..."

"Pokloni! Veliki bože!" Počeh se smeјati.

"Prestani!" viknu hvatajući me za ruku. Stegoh njegove prste. Stezao sam ih sve jače, tako da mu počeše puckati zglavkovi. Gledao me je pritvorenih očiju, ni da zadrhti. Pustih ga i odmakoh se u ugao. Stojećі licem prema zidu, rekoh:

"Postaraću se da ne histerišem."

"Nije važno sve to. Šta ćemo zatražiti?"

"Ti reci. Ja sad ne mogu. Je li rekla nešto pre no?..."

"Ne. Ništa. Što se mene tiče, mislim da je sad nastala šansa."

"Šansa? Kakva šansa? Za šta? Aa..." rekoš tiše, gledajući mu u oči, jer sam odjednom shvatio. "Kontakt? Opet Kontakt? Zar smo malo još - i ti, ti sam, i cela ova luda kuća... Kontakt? Ne, ne, ne. Bez mene."

"Zašto?" upita sasvim mirno. "Kelvine, ti ga još, a sad više nego ikad, instiktivno, tretiraš kao čoveka. Mrziš ga."

"A ti ne?..." dobacih.

"Ne. Kelvine, pa on je slep..."

"Slep?" ponovih pitajući se da li sam dobro čuo.

"Dabogme, po našem shvatanju. Mi za njega ne postojimo onako kako postojimo jedan za drugog. Spoljašnjost lica, tela, koju vidimo, čini da se poznajemo kao individue. To je za njega prozračno okno. Jer on je prodirao u unutrašnjost naših mozgova."

"Dobro, dakle. Ali šta s tim? Na šta smeraš? Ako je bio kadar da oživi čoveka koji ne postoji izvan moga pamćenja, i to tako da njene oči, pokreti, njen glas... glas..."

"Govori dalje! Govori dalje, čuješ!"

"Govorim, govorim... Da. Dakle... glas... iz toga proizilazi da može da nas čita kao knjigu. Dakle, šta hoću da kažem?"

"Jeste. Da bi, kad bi hteo, mogao s nama da se sporazume?"

"Naravno. Zar to nije očigledno?"

"Nije. Uopšte nije. Jer on je mogao da uzme samo proizvodni recept koji se ne sastoji iz reči. Kao čvrst zapis sećanja ona je belančevinska struktura. Kao glava spermatozoida ili jaje. Jer tamo, u mozgu, nema reči, osećanja, čovekovo sećanje je slika, ispisana jezikom nukleinskih kiselina na mnogomolekularnim asinhroničnim kristalima. Dakle on je uzeo ono što je bilo najizrazitije zapisano u nama, najzatvorenije, najpotpunije, najdublje utisnuto, razumeš? Ali uopšte nije morao znati šta je to za nas, kakav značaj ima za nas. To je isto kao kad bismo mi bili kadri da stvorimo simetrijad i bacili ga u okean, znajući njegovu arhitekturu, tehnologiju i građu, ali ne shvatajući zašto, čemu on služi, šta je taj simetrijad za njega..."

"To je moguće", rekoš. "Da, to je moguće. U takvom slučaju on uopšte... možda uopšte nije hteo tako da nas zgazi i zgnječi. Možda."

I samo nehotice..."

Usne počеше da mi se krive.

"Kelvine!"

"Da, da. Dobro. Ništa, ništa. Ti si dobar. I on je dobar. Svi su dobri. Ali zašto? Ohjasni mi, zašto? Zbog čega si to učinio? Šta si joj rekao?"

"Istinu."

"Istinu, istinu! Šta?"

"Pa znaš. Hajdemo sad k meni. Pisaćemo izveštaj. Hajde."

"Čekaj. Šta ti, u stvari, hoćeš? Valjda ne nameravaš da ostaneš na Stanici?..."

"Hoću da ostanem. Da."

14. STARI MIMOID

Sedeo sam kraj velikog prozora i posmatrao okean. Nisam imao nikakvog posla. Izveštaj, načinjen za pet dana, bio je sada svežanj talasa koji je jurio kroz prazninu nekud iza sazvežda Oriona. Kad stigne do tamne prašinske magline koja se rasprostire na prostoru od osam triliona kubnih milja i guta svaki svetlosni signal, naići će na prvi iz niza predajnika. Otuda, od jedne radio-bove do druge, u skokovima dugim više milijardi kilometara, juriće po krivini ogromnog luka, sve dok ga poslednji predajnik, metalna naprava puna tesno priljubljenih upakovanih, preciznih instrumenata, sa izduženom njuškom usmerene antene, ne upije još jednom i ne pošalje ga dalje u prostor, prema Zemlji. Potom će proteći meseci i isti takav svežanj energije, vukući za sobom brazdu udarnih izobličenja u gravitacionom polju Galaksije, izbačen sa Zemlje, stići će do čela kosmičkog oblaka, prokliznuće, pojačavan duž ogrlice slobodno plovećih bova i s nesmanjenom brzinom pohitaće ka dvojnim Solarisovim suncima.

Okean je, pod visokim, crvenim suncem bio crnji nego ikad. Riđa magla spajala je njegova dodirna mesta s nebom, ovaj dan je bio izuzetno pun isparenja, kao da je nagoveštavao jednu od onih neizmerno retkih i nezamislivo snažnih bura, koje se nekoliko puta godišnje jave na planeti. Postoje osnovi za pretpostavku da jedini stanovnik planete kontroliše klimu i da on ove bure izaziva sam.

Još nekoliko meseci ostajalo mi je da gledam kroz ove prozore, da s visine posmatram izlaske belog zlata i pomućenog crvenila, koji su se s vremena na vreme ogledali na kakvoj tečnoj erupciji, na srebrnastom mehuru simetrijada, da sledim putovanje vetrom šibanih, vitkih brzaka, da zapažam poluizvetrele mimoide koji se rasipaju. Jednoga dana svi ekrani vizofona počeće da kloparaju svetlošću, i čitava, odavno mrtva signalizacija će oživeti, pokrenuta impulsom poslatim s razdaljine od više stotina hiljada kilometara, najavljujući približavanje metalnog kolosa, koji će se uz otegnutu grmljavinu gravitora spustiti nad okeanom. Biće to Ulis ili Prometej, ili neka druga od velikih krstarica dalekih linija. Kada s ravnog krova

Stanice stupim uz trap, ugledaću na palubama nizove belo oklopljenih, mašinskih automata, koji ne dele s čovekom praroditeljski greh i koji su toliko nevini da izvršavaju svako naređenje, sve do potpunog uništenja samih sebe ili prepreke koja im stane na put, ako je tako programirano njihovo pamćenje koje oscilira u kristalima. A potom će brod krenuti, bešumno, brže od glasa, ostavljajući za sobom kupu grmljavine iskidane u basove oktave, kupu čiji će vrh sezati do okeana, i lica svih ljudi za trenutak će biti ozarena mišlju da se vraćaju kući.

Ali ja nisam imao kuće. Zemlja? Mislio sam na njene velike, prenaseljene, bučne gradove, u kojima ću se izgubiti, zalutati gotovo isto kao da sam učinio ono što sam hteo da učinim prošle ili pretprošle noći - da se bacim u okean, koji se teško talasao u mraku. Utonuću među ljude. Biću ćutljiv i pažljiv, a time i poštovan drug, imaću mnogo poznanika, čak i prijatelja, i žena, a možda čak i jednu ženu. Izvesno vreme moraću se prisiljavati da se smešim, da se klanjam, da ustajem, da obavljam hiljade delatnosti iz kojih se sastoji zemaljski život, sve dok ne prestanem da osećam prisilu. Pronaći ću nova interesovanja, nova zanimanja, ali neću im se prepustiti u potpunosti. Neću se tako prepustiti ničemu i nikome više. I možda ću noću gledati u ovom pravcu, gde na nebu mrak prašnog oblaka kao crn zastor zaustavlja sjaj dvaju sunaca, pamteći sve, pa čak i ovo što sada mislim, i setiću se uz snishodljiv osmeh, u kome će biti i malčice uvređenosti ali i nadmoćnosti, svojih ludovanja i nada. Uopšte ne smatram onoga sebe iz budućnosti gorim od Kelvina koji je bio spreman da sve učini za pitanje zvano Kontakt. I niko neće imati prava da me osuđuje.

U kabinu uđe Snaut. Osvrnu se oko sebe, pogleda zatim i mene. Ustadoh i priđoh k stolu.

"Hteo si nešto?"

"Čini mi se da nemaš nikakvog posla?... "upita, trepćući očima. "Mogao bih ti dati da obaviš neka izračunavanja, ne baš mnogo hitna, doduše..."

"Hvala ti", osmehnuh se, "ali to je nepotrebno."

"Uveren si?" upita gledajući u prozor.

"Da. Razmišljam o raznim stvarima i..."

"Više bih voleo da ne misliš toliko."

"Ah, ti uopšte ne znaš o čemu je reč. Reci mi... veruješ li u Boga?"
Brzo me pogleda.

"Šta je tebi? Ko danas još veruje?..."

U njegovim očima je tinjao nemir.

"To nije tako jednostavno", rekoh namerno lakim tonom, "jer ne mislim na tradicionalnog Boga zemaljskih verovanja. Nisam religiozan i možda ništa nisam izmislio, ali ne znaš li slučajno, da li je kadgod postojala vera u Boga... nakaznog?"

"Nakaznog?" ponovi dižući obrve. "Kako to shvataš? U izvesnom smislu bog svake religije je bio nakazan, jer je bio opterećen ljudskim osobinama, jedino što su bile uveličane. Bog Starog zaveta bio je, na primer, željan niskopokloništva i ugnjetač žrtvi, zavidljiv prema drugim bogovima... grčki bogovi su po svojoj svadljivosti i porodičnim raspravama bili ne manje nakazni, na ljudski način..."

"Ne", prekinuh ga, "mislim na Boga čije nesavršenstvo ne potiče iz prostodušnosti njegovih ljudskih tvoraca, nego predstavlja njegovu najsuštinskiju, imanentnu crtu. To treba da je Bog ograničen u svome sveznanju i svemoći, koji greši u predviđanju budućnosti svojih dela, koga tok pojava koje je sam izazvao može da dovede do straha. To je Bog... bogaljast, koji uvek želi više no što može, i koji nije odmah toga svestan. Koji je konstruisao časovnike, ali ne i vreme koje ti časovnici mere. Koji je stvorio organizme ili mehanizme što služe određenim ciljevima, ali oni su prerasli te ciljeve i izdali ih. I koji je stvorio beskrajnost koja je, srazmerno sa njegovom snagom kakva je trebalo da bude, postala mera njegovog bezgraničnog poraza."

"Nekad, maniheizam", počeo kolebljivo Snaut. Sumnjičava rezervisanost s kakvom mi se do tada obraćao, sada se izgubila.

"Ali ovo nema ničeg zajedničkog s načelom dobra i zla", prekinuh ga.

"Ovaj Bog ne postoji izvan materije i ne može od nje da se oslobodi, nego samo to želi..."

"Nije mi poznata slična religija", reče Snaut počutavši. "Takva nikad nije bila... potrebna. Ako te dobro razumem, a plašim se da je tako, ti misliš na nekog Boga koji evoluirao, koji se razvija u vremenu i dorasta, uzdižući se na sve više nivoe moći, do svesti o svojoj nemoći? Taj tvoj Bog je biće koje je ušlo u boštvo kao u bezizlaznu situaciju, i koje se, kad je to shvatilo, prepustilo očajanju. Da, ali Bog koji očajava jeste čovek, dragi moj? Tebi je stalo do čoveka... A to je

ne samo loša filozofija nego je čak i loša mistika..."

"Ne", odgovorih ćudljivo, "ne mislim na čoveka. Može biti da bi po izvesnim osobinama odgovarao toj provizornoj definiciji, ali to samo zato što je puna praznina. Čovek, uprkos privida, ne stvara sebi ciljeve. Nameću mu ih vreme u kome se rodio, može da im služi ili protiv njih da se buni, ali predmet službe ili pobune uvek mu je dat spolja. Da bi iskusio potpunu slobodu traženja ciljeva, morao bi da bude sam, a to ne može da mu pođe za rukom, pošto čovek koji nije odgojen sred ljudi ne može da postane čovek. Ovaj... moj, mora da bude biće lišeno množine, razumeš?"

"Ah", reče, "kako nisam odmah..." I pokaza rukom kroz prozor.

"Ne", usprotivih se, "ni on nije. On bi to bio najviše kao ono što je u svom razvitku zaobišlo šansu božanstva, zatvorivši se prerano u samog sebe. On je pre anahoret, pustinjak kosmosa, a ne njegov Bog... On se ponavlja, Snaute, a onaj o kome mislim nikad ne bi to učinio. Možda upravo nastaje negde, u nekakvom zakutku Galaksije, i možda će uskoro početi, u nastupu mladalačkog zanosa, da gasi jedne zvezde i da pali druge, zapazićemo to posle izvesnog vremena..."

"Već smo zapazili", reče kiselo Snaut. "Nove i Supernove... zar su to po tebi svećice njegovog oltara?"

"Ako hoćeš ovo što govorim da tretiraš tako doslovno..."

"A možda je baš Solaris kolevka tvoga božanskog dojenčeta", dobaci Snaut. Sve izrazitiji smešak okruživao je njegove oči tankim borama. "Možda je baš on po tvome shvatanju začetak, zametak Boga očajanja, možda njegovo vitalno detinje doba još previše prerasta njegov razum, a sve ono što sadrže naše solarističke biblioteke je samo veliki katalog njegovih detinjih refleksa..."

"A mi smo pak tokom izvesnog vremena bili njegove igračke", završih. "Da, to je moguće. I znaš li šta si postigao, Snaute? Da stvoriš potpuno novu hipotezu o Solarisu, a to zaista nije sitnica! I odmah imaš objašnjenje nemogućnosti uspostavljanja kontakta, izostajanja odgovora, izvesnih - nazovimo ih tako - ekstravagancija u postupanju s nama; psiha malog deteta..."

"Odričem se autorstva", promrmlja Snaut stojeći kraj prozora. Duže vreme posmatrali smo crne talase. Na istočnom vidiku ocrtavala se u magli duguljasta mrlja.

"Otkuda ti ta koncepcija nakaznog Boga?" upita Snaut odjednom, ne skidajući pogled s pustoši oblivene bleskom.

"Ne znam. Učinila mi se veoma, veoma istinita, znaš? To je jedini Bog u koga bih bio sklon da poverujem, Bog čija muka nije iskupljenje, koji ništa ne spasava, ničemu ne služi, nego samo postoji..."

"Mimoid..." reče Snaut sasvim tiho, izmenjenim glasom.

"Šta kažeš? A da. Primetio sam ga još maločas. Veoma stari."

Obojica smo gledali u riđe zamagljeni horizont.

"Poleteću malo", rekoh iznenada. "Tim pre što još nikad nisam napuštao Stanicu, a ovo je dobra prilika. Vratiću se za pola časa..."

"Šta kažeš?" odgovori Snaut. "Kuda da poletiš?"

"Tamo", pokazah prstom na mrlju što se isticala u daljini. "Šta to smeta? Uzeću mali helikopter. Bilo bi smešno, znaš, kad bih - na Zemlji - morao kadgod da priznam da sam solarist koji nikad nije čak ni kročio nogom na solarijsko tle..."

Priđoh ormanu i počeh da prebiram među kombinezonima. Snaut me je gledao, ćutao, i najzad reče:

"Ne dopada mi se to."

"Šta", okrenuh se prema njemu s kombinezonom u rukama. Obuzelo me je uzbuđenje kakvo odavno nisam doživeo. "Na šta misliš? Karte na sto! Bojiš se da nešto... glupost! Dajem ti reč da ne nameravam. Nisam na to ni pomislio. Zaista nisam."

"Poleteću i ja s tobom."

"Hvala ti, ali radije ću sam. To je ipak nešto novo, nešto potpuno novo", govorio sam brzo, navlačeći kombinezon. Snaut je govorio još nešto, ali ja ga nisam pažljivo slušao, tražeći stvari koje su mi potrebne.

Snaut pođe sa mnom na aerodrom. Pomože mi da izguram mašinu iz boksa na sredinu startnog štita. Kad sam navlačio skafandar, upita naglo:

"Ima li reč za tebe još kakvu vrednost?"

"Zaboga, Snaute, ti još o tome? Ima. I već sam ti je dao. Gde su rezervne boce?"

Ne reče ništa više. Kad sam zatvorio providnu kupolu, dadoh mu rukom znak. On pokrenu dizalicu, stigoh polako na vrh Stanice. Motor se probudi, zazuja otegnuto, trojni propeleri se pokrenuše i

aparatus se diže čudno lako, ostavljajući ispod sebe sve manji, srebrnasti disk Stanice.

Bio sam prvi put sam iznad okeana; utisak potpuno drugačiji od onog koji sam stekao gledajući ga kroz prozor. Možda je to dolazilo i zbog niskosti leta; kretao sam se jedva nekoliko desetina metara iznad talasa. Tek sada sam ne samo znao nego i osećao da se uporedni, maslinasto sjajni grebeni i uvale ponora ne kreću kao morska plima ili oblak, nego kao životinja. Neprestani iako neobično spori grčevi mišićavog, nagog trupa - tako je to izgledalo; pri sanjivom pokretanju greben svakog talasa plamteo je crvenilom pene; kad načinih zaokret da bih se uzdigao pravo prema kursu mimoidnog ostrva koje je plovilo s neobičnom sporošću, sunce mi udari pravo u oči, zatrepta krvavim munjama u izbočenim oknima, a sam okean postade mastiljastosiv, s pegama tamne vatre na sebi.

Krug koji sam opisao dosta vešto, diže me daleko u zavetrinu, a mimoid ostade u pozadini, kao prostrana, izrazita mrlja koja se izdvajala od okeana svojom nepravilnom konturom. Izgubio je svoju crvenkastu boju kakvu mu daju magle, bio je žutkast kao sasušena kost; za trenutak mi se izgubio iz vida, i umesto njega ugledah u daljini Stanicu, koja je prividno visila sasvim iznad okeana, poput ogromnog, starinskog cepelina. Ponovih manevar, napregavši svu pažnju: masiv mimoida je, sa svojim strmim, grotesknim reljefom rastao na kursu. Učinilo mi se da bih mogao da zakačim najviše od njegovih kvrgavih izbočina, i podigoh helikopter tako naglo, da se gubeći brzinu sav zatresao; beše to nepotrebna opreznost, jer zaobljeni vrhovi čudnih kula promakoše nisko ispod mene. Izravnah mašinu sa plovećim ostrvom i polako, metar po metar, počeh da smanjujem visinu, sve dok se lomljivi vrhovi ne uzdigoše iznad kabine. Nije bio veliki. Od jednog do drugog kraja mogao je imati jedno tri četvrtine milje, a širok je bio jedva nekoliko stotina metara; na nekim mestima pokazivao je suženje, koje je najavljivalo da će se tamo prelomiti. Mora da je predstavljao odlomak neuporedivo veće formacije; prema solarijskim merama bio je to sitan okrnjak, ostatak, star bog bi ga znao koliko nedelja i meseci.

Otkrih - među žiličastim uzvisinama odrone nad samim okeanom - nešto poput obale, čija je površina bila velika nekoliko desetina kvadratnih metara, dosta povijena prema moru, ali ravna, i uputih

mašinu u tom pravcu. Pokazalo se da je pristajanje bilo daleko teže no što sam mislio; samo za dlaku propeler nije zakačio za stenu koja mi je iskrsla pred očima, ali uspeo sam da se spustim. Odmah sam ugasio motor i zabacio kupolu unazad. Još sam ispitao, stojeći na krilu, ne pretili li helikopteru opasnost da sklizne u okean; talasi su lizali nazubljenu ivicu dvadesetak koraka od mog zastoja, ali helikopter je sigurno stajao na široko rastavljenim salincima. Skočih na... 'zemlju'. Ono što mi se maločas učinilo stenom koju umalo nisam zakačio, bilo je ogromna, poput rešeta izbušena, opnasto tanka ploča, postavljena sečimice, obrasla zadebljanjima nalik na omanje galerije. Nekoliko metara široka pukotina delila je ukoso ovu površinu visoku nekoliko spratova pokazujući - slično kao i njeni veliki nepravilno razmešteni otvori - perspektivu dubine. Popeh se na najbliži, povijeni prevoj stene, utvrdivši da su cipele skafandra neobično pogodne za penjanje, a da sam skafandar uopšte ne smeta u kretanju, i našavši se neka četiri sprata iznad okeana, okrenut u dubinu skeletastog vidika, tek sam sada mogao valjano da ga obuhvatim pogledom.

Sličnost s arhaičnim gradom pretvorenim gotovo u ruševine, kao da je reč o nekom egzotičnom marokanskom naselju od pre mnogo vekova, razorenom zemljotresom ili drugom nekom nesrećom, bila je prosto začuđujuća. Najizrazitije sam video vijugave, delimično zasute i kršom ispunjene klance ulica, njihove komplikovane, strme silaze ka obali, zapljuskivanoj maslinastom penom, nešto više behu preostale palisade, bastioni, njihova okrugla staništa, a u izbočenim i udubljenim zidovima videli su se crni otvori, nalik na smrvljene prozore ili otvore na utvrđenjima. Celo ovo ostrvo -grad, teško povijeno u stranu, kao polupotonuli brod, kretalo se niz struju u besmislenom, nerazumnom kretanju, okrećući se vrlo polako oko sebe, o čemu je svedočio prividni pokret sunca na nebeskom svodu, koje je lenjo stvaralo izdužene senke između zidina ruševina; ponekad se kroz njih probijao pramen sunčane svetlosti, stižući do mesta na kome sam stajao. Popeh se još više, izlažući se riziku, dok iz izbočenih izraslina iznad mene, koje sam zakačio glavom, ne počeo u mlazovima da klizi sitna prašina; padajući, ispunila je velikim gomilama krivudave prolaze i uličice; mimoid nije prirodna stena i njegova sličnost s krečnjakom nestaje kada se njegov odlomak

uzme u ruku; daleko je lakši od plavca, sitnočeličan, i stoga neobično vazdušast.

Bio sam već tako visoko da osetih njegovo kretanje: ne samo što je plovio napred, guran udarima crnih mišića okeana, ne zna se kud, nego se takođe nagibao, čas na jednu čas na drugu stranu, neobično polako, a svaki od tih lepezastih nagiba pratio je otegnut, lepljiv šum mrke i žute pene što se slivala sa izronjenih rubova. Taj ljuljuškavi pokret dat mu je veoma davno, valjda još pri rođenju, a mimoid ga je zadržao zahvaljujući svojoj golemoj masi; razgledavši sa svog visokog mesta koliko se dalo, počeh oprezno da se spuštam dole; i tek tada - čudna stvar - razabrah da me mimoid uopšte ne zanima, da nisam došao ovamo radi susreta s njim, nego s okeanom.

Seo sam na oštru, ispucanu površinu, desetak koraka ispred helikoptera. Crni talas teško se uspuzao na obalu, raspljusnuo se i istovremeno izgubio boju; kad se povukao niz rubove stene su klizili, slivali se uzdrhtali končići sluzi. Spustih se još niže i pružih ruku prema sledećem talasu. Tada se verno ponovio onaj fenomen, koji su prvi ljudi zapazili gotovo pre sto godina; talas se pokolebao, povukao, oblio moju ruku, ali ne dotičući je ipak, tako da između površine rukavice i unutrašnjosti udubljenja koje je odmah promenilo stanje, postajući od tečnog gotovo mesnato, ostade tanak sloj vazduha. Tada digoh polako ruku, a talas, ili tačnije njegov tanki krak, pođe za njom uvis, stalno okružavajući moju ruku sve providnijom, prljavozelenkastom čahuricom. Ustadoh, jer inače ne bih mogao da podignem ruku na veću visinu; nit pihtijaste supstance nape se kao ustreptala struna, ali se ne prekide; osnova potpuno raspljoštenog talasa, poput stvora koji čudno, strpljivo čeka kraj ovog eksperimenta, priljubila se uz obalu oko mojih stopala (takođe ni njih ne dotičući). Izgledalo je to kao da je iz okeana izrastao protegljivi cvet, čiji je pehar okružio moje prste, postajući tačan njihov negativ, ali koji ih ipak nije dodirivao. Povukoh se unatrag. Stabljika zadrhta i nekako kao nerado vrati se dole, a elastičan, kolebljiv, nepouzdan talas se uzdiže, upije u sebe i izgubi se sa ruba obale. Ponavljam tu igru, dok opet kao ono pre sto godina, jedan od narednih talasa ravnodušno otplovi dalje, kao da beše sit novog utiska, i ja sam znao da bih na novo buđenje njegove 'radoznalosti' morao da

čekam nekoliko časova. Sedoh kao i pre, ali nekako kao preobražen ovom pojavom koju sam izveo, a koja mi je tako dobro bila poznata iz teorije; teorija ipak nije mogla, nije bila kadra da preda snagu realnog doživljaja.

U pupljenju, porastu i širenju ove životvorine, u svakoj od njegovih kretnji posebno i u svim zajedno ispoljavala se neka - htelo bi se reći - oprezna, ali ne plašljiva naivnost, koja se trudila da zaneseno i brzo upozna, obuhvati novi, neočekivano sretnuti oblik, i na pola puta je morala da se povuče kad joj je zapretila opasnost prekoračivanja tajanstvenim zakonom određenih granica. Kako je neizrecivo bila u kontrastu ova hladna radoznalost sa ogromnošću, koja je sezala u svom blesku do svih dalekih vidika. Nikad još nisam tako osećao njegovu ogromnu prisutnost, njegovo silno, apsolutno ćutanje, njegovo odmereno disanje pomoću talasa. Zagledan, zapanjen, silazio sam u nedostupne, reklo bi se, regione bezvlađa i, zbrisan u narastajućoj intenzivnosti, sjedinjavao sam se s tim tečnim, slepim kolosom, kao da sam mu bez najmanjeg napora, bez reči, bez jedne jedine misli praštao sve.

Tokom cele poslednje sedmice ponašao sam se tako razumno da je nepoverljivi sjaj Snautovih očiju najzad prestao da me prati. Spolja sam bio miran, a potajno sam, čak i podsvesno, nešto iščekivao. Šta? Njen povratak? Kako sam mogao? Svako od nas zna da je materijalno biće, podložno zakonima fiziologije i fizike i da snaga svih zajedno uzetih naših osećanja ne može da se bori protiv tih zakona, nego može samo da ih mrzi. Večita vera zaljubljenih i pesnika u snagu ljubavi koja je trajnija od smrti, ono finis vitae sed non amoris *Kraj života nije i kraj ljubavi (lat.) - Prev.* koje nas vekovima proganja - jeste laž. Ali ta laž je samo uzaludna, a ne i smešna. Biti, međutim, časovnik koji meri proticanje vremena, časovnik razbijani i ponovo sastavljeni, u čijem mehanizmu kad konstruktor pogura zupčanike počinje zajedno s njihovom prvom kretnjom da ide očaj i ljubav, znati da si mehanizam za izbijanje muke, tim dublje što time postaješ komičniji skup ponavljanja? Ponavljati ljudsku egzistenciju, u redu, ali ponavljati je onako kao što pijanac ponavlja otrcanu melodiju, ubacujući stalno nove novčiće u muzički aparat? Ni za trenutak nisam verovao da će se ovaj plovni kolos koji je stotinama ljudi pripremio u sebi smrt, s kojim je

decenijama pokušavala da uspostavi ma i samo končić sporazumevanja cela moja rasa, da će on, koji me je nesvesno nosio kao zrnce prašine, hteti da se uzbudi tragedijom dvoje ljudi. Ali njegova dejstva išla su ka nekakvom cilju. Istina, čak ni u to nisam bio potpuno uveren. Otići ipak, značilo je precrtati tu, možda ništavnu, možda samo u mašti postojeću šansu koju je zaklanjala budućnost. Znači, provesti još ceo niz godina pored delova nameštaja, stvari koje smo zajednički doticali, u vazduhu koji je još pamtio njen dah? U ime čega? Nade u njen povratak? Nisam imao nade. Ali živelo je u meni očekivanje, poslednja stvar koja mi je posle nje ostala. Kakvim ispunjenjima, porugama, kakvim mukama sam se još nadao? Nisam znao ništa ostajući u nepokolebljivoj veri da nije prošlo vreme okrutnih čuda.

Zakopane, jun 1959. - jun 1960.

Sadržaj

- [1. DOŠLJAK](#)
- [2. SOLARISTI](#)
- [3. GOSTI](#)
- [4. SARTORIJUS](#)
- [5. HARI](#)
- [6. "MALI APOKRIF"](#)
- [7. SAVETOVANJE](#)
- [8. NAKAZE](#)
- [9. TEČNI KISEONIK](#)
- [10. RAZGOVOR](#)
- [11. MISLIOCI](#)
- [12. SNOVI](#)
- [13. USPEH](#)
- [14. STARI MIMOID](#)